

EĞİTİME BAKIŞ

EĞİTİM - ÖĞRETİM ve BİLİM ARAŞTIRMA DERGİSİ

ISSN: 1305-1202

Yıl: 22 / Sayı: 62 / Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2026

ÇOCUK, AİLE VE EĞİTİM

Çocuğun Eğitiminde Ailenin Roller ve Ebeveynlere Öneriler / Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM • Aile Eğitimi: Değerlerin İlk Okulu Olarak Aile / Dr. Müslüm ENGİN • Ailede Sporun Rolü: Fiziksel Aktiviteye Katılımda Ebeveynin Belirleyici Etkisi / Doç. Dr. Hanife ABAKAY • Aile Birliğini Korumaya Yönelik Önleyici Tedbirler Açısından Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışmaları / Arzu ÇİNGİR • Ailenin Dönüşümü ve Türk Toplumunun Kültür Kodları / Levent TAŞ • Dijital Medya Aile İçi İlişkileri Ne Kadar Dönüştürür? / Arş. Gör. Dr. Fatmanur ALSANCAK • Dijital Çağda Hak ve Sorumluluklar Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkisi / Doç. Dr. Olgun GÜNDÜZ • Dini Danışmanlık Ve Rehberlik Bağlamında Aile Ve Dini Rehberlik Büroları / Esra ÖZMEŞE • Dijital Çağda Çocukluk: Aile, Eğitim ve Değer Temelli Güvenlik Yaklaşımı / Birce BEŞGÜL • Türk Aile Hukukunda Evliliğe Hakim Olan İlkeler Ve Eşlerin Hak Ve Yükümlülükleri / Prof. Dr. Murat DOĞAN • Türkiye'de Aile Politikalarına Makro Bakış / Öğr. Gör. Yunus MACİT • Maneviyatla Köklenen ve Psikolojik Dengeyle Yükselen İlk Eğitim Yuvası: Aile / Sevinç GÖKŞEN • Türk Erkeklerinin Yabancı Kadınları Eş Seçme Eğilimi Üzerine Bir Tartışma / Dr. Öğr. Üyesi Engin GÜNEŞ • Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar; Bireyselleşme, Bağımlılık ve Borçlanma - Aile Kurumunu Güçlendirecek Çözüm Önerileri / Murat PAYDAR • Çocuğun Şahsiyetinin Şekillenmesi Ailenin Ve Eğitimin Etkileri / Prof. Dr. Süleyman DOĞAN • Aile Yılında Ailenin Önemi Üzerine / Röportaj/ Sıdıka AYDIN • Aile Yılı - Ailenin Önemi / Röportaj / Prof. Dr. Orhan KOÇAK

Yayın türü
Yaygın süreli

Sahibi
Eğitim-Bir-Sen adına

Ali YALÇIN
Genel Başkan

Sorumlu yazı işleri müdürü
Muammer KARAMAN
Genel Başkan Yardımcısı

Editör
Doç. Dr. Rıdvan KARABULUT

Editör yardımcısı
Dr. Öğr. Üyesi Enver TÜRKSOY

Grafik tasarım
Ertan GÜLDİBİ

Baskı, tarihi ve adeti
Semih Ofset / 08-01-2026 / 7000

İdare yeri
Eğitim-Bir-Sen Genel Merkezi

Zübeyde Hanım Mahallesi Sebze
Bahçeleri Caddesi No: 86 Kat: 14-15-16
Altındağ/Ankara-TÜRKİYE

Telefon no : (0.312) 231 23 06

Bürocell : (0.533) 741 40 26

Faks : (0.312) 230 65 28

Web adresi : www.ebs.org.tr

E-posta : ebs@ebs.org.tr

www.egitimebakis.org

Eğitim-Bir-Sen'in ücretsiz yayınıdır.
Parayla satılamaz.

Kurumlara ve eğitim çalışanlarına dağıtımı
il ve ilçe teşkilatlarımız tarafından yapılmaktadır.

EĞİTİMEBAKİŞ

EĞİTİM - ÖĞRETİM ve BİLİM ARAŞTIRMA DERGİSİ

Yıl: 22 / Sayı: 62 / Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2026

ISSN: 1305-1202

İÇİNDEKİLER

Çocuğun Eğitiminde Ailenin Roller ve Ebeveynlere Öneriler Prof. Dr. Mehmet SAGLAM	5
Aile Eğitimi: Değerlerin İlk Okulu Olarak Aile Dr. Müslüm ENGİN	9
Ailede Sporun Rolü: Fiziksel Aktiviteye Katılımda Ebeveynin Belirleyici Etkisi Doç. Dr. Hanife ABAKAY	17
Aile Birliğini Korumaya Yönelik Önleyici Tedbirler Açısından Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışmaları Arzu ÇİNGİR	23
Ailenin Dönüşümü ve Türk Toplumunun Kültür Kodları Levent TAŞ	26
Dijital Medya Aile İçi İlişkileri Ne Kadar Dönüştürür? Arş. Gör. Dr. Fatmanur ALSANCAK	38
Dijital Çağda Hak ve Sorumluluklar Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkisi Doç. Dr. Olgun GÜNDÜZ	45
Dini Danışmanlık Ve Rehberlik Bağlamında Aile Ve Dini Rehberlik Büroları Esra ÖZMEŞE	50
Dijital Çağda Çocukluk: Aile, Eğitim ve Değer Temelli Güvenlik Yaklaşımı Birce BEŞGÜL	54
Türk Aile Hukukunda Evliliğe Hakim Olan İlkeler Ve Eşlerin Hak Ve Yükümlülükleri Prof. Dr. Murat DOĞAN	62
Türkiye'de Aile Politikalarına Makro Bakış Öğr. Gör. Yunus MACİT	70
Maneviyatla Köklenen ve Psikolojik Dengeyle Yükselen İlk Eğitim Yuvası: Aile Sevinç GÖKŞEN	80
Türk Erkeklerinin Yabancı Kadınları Eş Seçme Eğilimi Üzerine Bir Tartışma Dr. Öğr. Üyesi Engin GÜNEŞ	86
Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar; Bireyselleşme, Bağımlılık ve Borçlanma / Aile Kurumunu Güçlendirecek Çözüm Önerileri Murat PAYDAR	92
Çocuğun Şahsiyetinin Şekillenmesi Ailenin Ve Eğitimin Etkileri Prof. Dr. Süleyman DOĞAN	100
Aile Yılında Ailenin Önemi Üzerine Röportaj/ Sıdıka AYDIN	110
Aile Yılı /Ailenin Önemi Röportaj / Prof. Dr. Orhan KOÇAK	115

“Çocuk, Aile Ve Eğitim: Değişmeyen Bir Temel, Ortak Bir Sorumluluk”

Ali DENİZ
Genel Başkan Yardımcısı

Sadece insan değil, bütün bir varlık âlemi, soyunu aile kurumu aracılığı ve işleyişiyle devam ettirir. Bütün canlılar aile düzeni ve bağlanışı içinde hayata katılır, varlıklarını bu zemin üzerinde sürdürürler. Bu yönüyle aile; hayatın ve kültürün varoluşsal ilahî yasası, bizim içinse toplumun en temel değeri ve dayanağıdır. Aidiyet duygumuz, kan ve can bağıyla şekillenen bu fitrî yapı içinde teşekkül eder. Demek oluyor ki aile müessesesi, diğer sosyal kimlik ve gruplarla kıyaslanamayacak kadar özel, mahrem ve ayrıcalıklı bir yakınlıkla tesis edilir.

Bir anlamda her bir aile ferdinin bir yanı, diğeriyle tamamlanır; açıklanır ve duygusal bir bütünlük oluşturur. Bu nedenle aile fertleri, psikolojik çözümlenmeleri de aşan bir ünsiyet ve insiyakla birbirlerinin ruhuna yakındırlar. Çünkü ailede her bir fert, diğerinin canıdır, kalbidir, ciğeridir. Birinin varlığı diğeriyle mümkündür.

Aile olmak; varlığımızı birlikte büyütme, paylaşmak ve birbirimize adanmak demektir. Hayata, dünyaya, varlığa ve ötekine ilişkin ilk izlenimlerimiz aile ortamında oluşur. Çocuk, daha konuşmayı öğrenmeden ailesinin hayatı algılama biçimini, değer yargılarını ve anlam dünyasını içselleştirmeye başlar. Bu yönüyle aile, çocuğun yalnızca barındığı bir mekân değil; karakterinin, kişiliğinin ve ahlâkî yöneliminin şekillendiği ilk eğitim ortamıdır.

Ailede öğrenilenler yalnızca bilgi mahiyetinde değil, asıl öğrenme biçimiyle değerli ve kalıcıdır. Anne karından başlayarak ana kucağına, ana ocağına; oradan sokağa ve mahalleye doğru genişleyen ilişkilerimiz, diğer evlerin ve ailelerin tarzlarıyla buluşur. Bu buluşma, çocuk üzerinden toplumsal bir kültür akışına dönüşür ve kültür ırmağını gürleştirir. Milletlerin kimliği ve kültürü de, çocukların ailede edindiği bu ilk değer dünyasının toplumsal hayata taşınmasıyla oluşur, yenilenir ve devamlılık kazanır.

Bu sebeple çocuk eğitimi, aileden bağımsız ele alınabilecek bir alan değildir. Ailede verilen yön, çocuğun eğitim hayatındaki tutumunu, öğrenmeye bakışını ve toplumsal aidiyetini doğrudan etkiler. Okul, çocuğun bilgi ve becerilerini geliştiren bir kurumdur; ancak çocuğun şahsiyetini, sorumluluk bilincini ve değerlerle kurduğu ilişkiyi belirleyen asli zemin aile ortamıdır. Eğitim süreçlerinin başarısı, büyük ölçüde ailenin bu sürece nasıl eşlik ettiğine bağlıdır.

Tarih boyunca köklü bir medeniyet tecrübesine sahip toplumların hemen hepsinde aile, çocuk eğitiminin merkezi olarak görülmüş; değer aktarımı kuşaktan kuşağa aile eliyle sağlanmıştır. Hususen bizim toplumumuz için aile; sevginin, şefkatin, sorumluluğun, paylaşmanın ve eğitimin ilk mekânı, ilk mektebidir. Bu içtimâf hakikat, tarih boyunca değişmeden varlığını sürdürmüştür.

Kuşkusuz modernleşmeyle birlikte aile yapısı değişmektedir ve bu değişim kaçınılmazdır. Kentleşme, üretim biçimleri ve toplumsal roller, aile içi ilişkileri ve çocuk yetiştirme biçimlerini de dönüştürmüştür. Bugün daha çok çekirdek aile yapısıyla karşı karşıya olmamız, çocuk eğitiminde aile sorumluluğunu azaltmamış; bilakis daha bilinçli, daha donanımlı bir ebeveynlik anlayışını zorunlu kılmıştır. Burada esas olan, değişen şartları çocukların fitratına ve aileyi ayakta tutan temel değerlere zarar vermeden yönetebilmektir.

Modern zamanlarda aileyi, dolayısıyla çocuğu kuşatan tehditler daha görünür ve yaygın hâle gelmiştir. Değer aşındırıcı yönlendirmeler, çocukların gelişim süreçlerini doğrudan etkilemekte; aileyi ve eğitimi zayıflatan sonuçlar üretmektedir. Bu durum, çocuk eğitiminin yalnızca pedagojik bir mesele değil; aynı zamanda kültürel, ahlâkî ve toplumsal bir sorumluluk alanı olduğunu açıkça göstermektedir.

Bu çerçevede devlet ve hükümetimizin 2025 yılını “Aile Yılı” ilan etmesini son derece anlamlı ve önemli buluyoruz. Ancak aile, çocuk ve eğitim gibi hayatın

merkezinde yer alan bir meselenin yalnızca resmî politikalarla sınırlı kalmaması gerektiğine inanıyoruz. Aile, çocuk ve eğitim; hepimizin ortak sorumluluğudur. Bu sorumluluğun taşınmasında düşünce dünyamıza yön veren aydınların, eğitim camiasının ve sivil toplumun öncü rolü hayati önemdedir.

Millet varlığımızla ayrılmaz bir gerçekliğe tekabül eden aileye büyük önem veren; üyeleri arasındaki samimi, içten bağlarla tam manasıyla bir aile olan Eğitim-Bir-Sen olarak, bu bilinçle *Eğitime Bakış* dergimizin bu sayısını “**Çocuk, Aile ve Eğitim**” temasına ayırdık. Alanında yetkin akademisyenler ve yazarlar, çocuk merkezli bir perspektifle aile yapısını ve eğitim süreçlerini farklı boyutlarıyla ele aldılar.

Amacımız; çocuğu merkeze alan, aileyi güçlendiren ve eğitimi değerlerle buluşturan bir yaklaşımın yeniden ve güçlü biçimde düşünülmesine katkı sunmaktır. Bu sayının, çocuk, aile ve eğitim ilişkisini daha derinlikli biçimde ele almamıza vesile olmasını diliyorum; emeği geçen tüm yazarlarımıza ve kıymetli okurlarımıza teşekkür ediyorum.

AİLE, ERDEMLİ İNSANIN YETİŞMESİNDE EN ÖNEMLİ OKULDUR

Ali YALÇIN
Genel Başkan

Erдем (er+dem / er+lik), “er” olma hâlidir. Medeniyetimizin kaynaklarında “fazilet” kelimesiyle ifade edilen ve başta Kur’an-ı Kerim olmak üzere temel kaynaklarda “fazilet” başlığı altında hususiyetleri ortaya konulan erdem; dürüstlük, iffet, namus, merhamet, alçak gönüllülük, yiğitlik, sadakat, incelik, ağırbaşlılık, eli açıklık, içtenlik, doğruluk, adalet, kerem ve ihsan gibi ahlâkî meziyetlerin bütününe verilen addır.

En eski Türkçe kaynaklardan biri olan Divanü Lügati’t-Türk’te erdem, iyi insan olma hâlini ifade eder. Bu eserde erdem; iç güzelliği, iyi huyluluk ve iyimserlik, tatlı dillilik, doğru sözlülük ve ahde vefa, ölçülülük, haddini bilme ve adalet, çalışkanlık, yardımseverlik ve cömertlik, iyilikseverlik, konukseverlik ve barışseverlik, sabır, cesaret ve affedicilik gibi temel niteliklerle tanımlanır. Erdemli insan, erdemli toplumun nüvesidir. Farabi’nin *el-Medînetü’l-Fâzıla* olarak ifade ettiği “Erdemli Şehir” ya da “Erdemli Toplum” anlayışı, erdemli insanlardan teşekkül eder. Erdemli toplum ise bir habitat olarak yeniden erdemli insanlar yetiştirir; geleceğini yüksek kültürlü ve iyi insan olmayı amaç edinmiş bireyler üzerinden şekillendirir.

İnsanlar fitraten iyi insan olarak doğarlar. Ancak iyi insan olma hâlinin aile, okul ve toplum tarafından ko-

runması ve geliştirilmesi gerekir. İyi insan olma iradesi güçlenmiş birey, batılın cazip ve yanıltıcı çeldiricileri karşısında dirençli olur; etki alanındaki diğer bireyleri de iyilik üzere muhafaza eder. Doğuştan iyi insan olma vasfıyla topluma katılan bireyin eğitiminde en önemli okul ise aile ocağıdır. Aile, temel erdemlerin kazandırılmasında en etkili kurumdur. Okul; öğretir, formasyon kazandırır, meslek sahibi yapar, makam ve mevkiye ulaştırır. Ancak erdemli insan yetiştirmedeki etkisi ve başarısı, hiçbir zaman aile ölçeğinde değildir.

Ailede eğitim; görerek, yaparak ve yaşayarak gerçekleşir. Her ailenin bir zihniyeti, hâkim bir kültürü ve hayata yüklediği bir anlam vardır. Birey, aileye katıldığı andan itibaren bu zihniyeti, kültürü ve anlam dünyasını edinmeye başlar. Ailede erdemlin yerine erdemsizlikler hâkim zihniyet hâline gelmişse, aile bireyleri erdemsizlikler çerçevesinde şekillenmiş bir hayat yaşıyorsa, birey için erdemsizlikler sıradanlaşır; erdemlilik ise değersizleşir. Bu vasatta okulun, örgün eğitimin işi çok daha zorlaşır; zaten sınırlı olan etki alanını kullanabilmesi güçleşir.

Son birkaç yüzyıldır batıl, erdemsizlikleri yeryüzüne hâkim kılmak için elindeki bütün imkânları ailenin tahrip edilmesi yönünde seferber etmektedir. Çünkü aile iç kaledir, son kaledir. Aile devreden çıkarıldı-

ğında, batılın yeryüzündeki hâkimiyeti son derece kolaylaşacaktır. Aileye ve ailenin temel taşı olan kadına yönelik saldırıların günden güne artması bu nedenle tesadüf değildir.

Bugün tersine işleyen bir devşirme sistemi uygulanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin yükselme döneminde uygulanan devşirme sistemi, üstün bir askerî ve bürokratik kadro oluşturmayı hedeflemiştir. Bu sistemde fethedilen topraklardan seçilen çocuklar sıkı bir eğitimden geçirilmiş, devletin çeşitli kademelerinde görev almışlardır. Devşirme sisteminde dikkat çeken husus, bu çocukların önce Müslüman Türk ailelerin yanına verilmesidir. Bu ailelerin yanında iyi bir Müslüman ve erdemli bir insan olarak yetişen çocuklar, temel eğitimlerini tamamladıktan sonra Enderun Mektebi'nde eğitime devam etmişlerdir. Burada ilk basamağın aile oluşu son derece anlamlıdır.

Batılılaşma süreciyle birlikte bu kez zihinlerin devşirilmesine dayalı, tersine işleyen bir sistemle karşı karşıya kalınmıştır. Tanzimat'tan sonra gazetenin hayatımıza girmesiyle ortaya çıkan tefrika romanlar, bugün masum görülebilecek ancak dönemi için sarsıcı konuları işlemeye başlamış; zihinlerin devşirilme süreci adım adım ilerlemiştir. Tanzimat ve Servet-i Fünun romanlarıyla ekilen tohumlar, 20. yüzyılın ikinci yarısında radyo ve televizyonla filizlenmiş; 21. yüzyılın ilk çeyreğinde ise internet, sosyal medya ve dijital platformlarla zihinlerin bütünüyle kuşatılması süreci hız kazanmıştır.

Bir toplumun dönüştürülmesinde ve özüne yabancılaştırılmasında en büyük tehlike, anormalin normalleştirilmesidir. Anormal olan, normalin yerini aldığı anda artık kaçınılacak bir durum kalmaz. Anormalin bütün imkânlar kullanılarak zihinlere sürekli sunulması, zamanla onu sıradanlaştırmakta ve normalin yerini almasına neden olmaktadır. Özellikle televizyonların gündüz kuşağı programlarında işlenen, tekrar tekrar sunulan ve şok edici hikâyeler, bu bağlamda büyük bir tahribata yol açmış; bu tahribat hâlen devam etmektedir.

Küreselleşmenin bir ürünü olan sosyal medya ise neredeyse bütünüyle denetimsizdir. Bu mecralarda her türlü erdemsizlik, yalnızca bir "tık" mesafesindedir. Dijital platformlarda yer alan dizi ve filmlerde değer aşındırıcı içeriklerin sıradanlaştırılması, aile yapısı

üzerinde ciddi tehditler oluşturmaktadır. Bu nedenle her bireyin ve her ailenin bir korunma refleksi geliştirmesi gerekmektedir. Her aile, televizyon, sosyal medya ve dijital platformlarla ilişkisini düzenleyen bir bilinç ve ilke çerçevesine sahip olmalı; bu konuda aile içi bir müfredat oluşturmalıdır. Ailelerin bu süreçte devlet kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından desteklenmesi büyük önem taşımaktadır.

Eğitim-Bir-Sen olarak kuruluşumuzdan itibaren kendimizi yalnızca eğitim çalışanlarının hak ve menfaatlerini korumakla sınırlı görmedik. Temiz ve erdemli bir toplumun inşası, toplumun temel değerlerinin muhafazası sorumluluğunu da üstlendik. Her eğitim çalışanın aynı zamanda bir ailenin parçası, her öğrencinin ise bir ailenin emaneti olduğu bilinciyle hareket ettik. Toplumun geniş bir kesimiyle doğrudan temas hâlinde olan eğitimcilerin, aile ve toplum üzerinde güçlü bir etki alanına sahip olduğunun farkındayız.

2025 yılının Cumhurbaşkanımız tarafından "Aile Yılı" ilan edilmesi dolayısıyla bu alandaki çalışmalarımızı daha da yoğunlaştırdık. Toplu sözleşme süreçlerinde taleplerimizi aile yapısının güçlendirilmesine odakladık. Uluslararası lobilerin saldırısı altında olan aile kurumunun korunması ve kılık kıyafet özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması amacıyla Memur-Sen olarak ülke genelinde imza kampanyaları düzenledik. Ayrıca, dijital çağın aile yapısı üzerindeki etkilerini küresel ölçekte ele aldığımız Uluslararası Aile Sempozyumu'nu gerçekleştirerek bu alandaki akademik ve toplumsal katkımızı güçlendirdik.

Aile; toplumun temel taşı, değerlerin aktarıcısı ve geleceğin teminatıdır. Ailenin örselendiği ve zayıflatıldığı bir zeminde, değerlerimizi yaşatmak ve millet olarak ayakta kalmak mümkün değildir. Aileyi hedef alan ve bir beka meselesine dönüşen saldırılar karşısında sessiz kalamayız. Kimliksiz, değerlerinden arındırılmış ve sağlıksız bireyler üretmeyi amaçlayan her türlü girişime karşı ailemizi korumak, hepimizin ortak sorumluluğudur.

Bugüne kadar bu çerçevede yürüttüğümüz çalışmalarını, bundan sonra da aynı azim ve kararlılıkla sürdüreceğiz.

Çocuğun Eğitiminde Ailenin Rollerini ve Ebeveynlere Öneriler

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM
Malatya İnönü Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Aile, çocuğun yaşam yolculuğunda karşılaştığı ilk sosyal çevre olarak, onun kişilik gelişimi, değerler sistemi ve sosyal becerilerinin şekillendiği temel bir kurumdur. Çocuk, yaşamının ilk yıllarında fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimini büyük ölçüde aile ortamında gerçekleştirir. Bu bağlamda, aile sadece çocuğun günlük ihtiyaçlarını karşılayan bir yapı değil; aynı zamanda onun öğrenme süreçlerini, problem çözme yeteneklerini ve toplumsal uyumunu destekleyen bir eğitim ortamıdır. Anne ve babanın çocuğa yönelik tutumları, iletişim biçimleri ve destekleyici davranışları, çocuğun özgüven, özsaygı ve akademik motivasyon gelişiminde belirleyici bir rol oynar. Literatürde, çocukların aileleriyle kurdukları güvenli bağlanmanın, ilerleyen yaşam dönemlerinde sosyal ilişkilerini ve okul başarılarını doğrudan etkilediği belirtilmektedir. Ayrıca aile, çocuk için bir “ilk model”dir. Sosyal normların, değerlerin ve toplumsal kuralların öğrenilmesi, çoğunlukla aile ortamında gerçekleşir. Bu nedenle, anne, baba veya kardeşlerden oluşan ailelerin bilinçli ve planlı davranış sergilemesi, çocukların hem bireysel hem de akademik gelişimlerini olumlu yönde destekler.

Çocuk Açısından Ailenin Önemi

Çocuğun yaşamındaki temel güven duygusu, aile ortamında şekillenir. Çocuğun başlangıçta anne ile kurduğu ilişiyi güvenli bağlanmanın ilk aşamasıdır. Sonra-

”Aile, çocuğun hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan ilk kurumdur ve çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde kritik rol oynar. Çocuk, aile içinde kendini değerli ve kabul edilmiş hissettiğinde, özgüveni ve özsaygısı güçlenir; bu durum akademik başarı, sosyal ilişkiler ve problem çözme yeteneklerini doğrudan etkiler.

sında anne ile birlikte hayatına giren baba çocuğun dış dünyaya bakış açısını doğrudan etkileyerek onun gelişimini doğrudan etkiler. Ailede varsa kardeşlerin ilişkisi, çocukların sosyal hayata hazırlanmasında önemli bir role sahiptir. Aile, çocuğun hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan ilk kurumdur ve çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde kritik rol oynar. Çocuk, aile içinde kendini değerli ve kabul

edilmiş hissettiğinde, özgüveni ve özsaygısı güçlenir; bu durum akademik başarı, sosyal ilişkiler ve problem çözüme yeteneklerini doğrudan etkiler. Bağlanma kuramına göre, çocuk ile bakım veren arasındaki güvenli bağ, çocuğun yaşam boyu sürecek olan sosyal ilişkilerinde sağlam bir temel oluşturur. Güvenli bağlanma ilişkisi kurulamayan çocuklar, sosyal uyum sorunları, düşük akademik motivasyon ve özsaygı eksikliği gibi zorluklar yaşayabilir. Aile aynı zamanda çocuğun ilk öğrenme ortamıdır. Dil gelişimi, problem çözme becerisi, empati, iletişim yetenekleri ve davranış kontrolü gibi temel yaşam becerileri, çoğunlukla aile ortamında kazanılır. Ebeveynlerin model davranışları, çocukların değer sistemlerini şekillendirir ve sosyal normları öğrenmelerine aracılık eder. Araştırmalar, çocukların bireysel başarıları ve toplumsal uyumun, ailelerin sağladığı duygusal destek, rehberlik ve eğitim katkısıyla doğrudan ilişkili olduğu yönündedir.

Ailenin Çocuğun Eğitimindeki Rolü

Aile bireylerinin çocuk eğitimindeki rolü, yalnızca çocuğun akademik başarısı ile sınırlı değildir; aynı zamanda çocuğun motivasyonu, okul uyumu, sosyal becerileri ve yaşam boyu öğrenme yeteneğini de doğ-

rudan etkiler. Eğitim süreci, okul ile sınırlı bir etkinlik değil, aile içinde başlar ve aile ile desteklendiğinde en etkili hâline gelir. Ebeveynlerin eğitim süreçlerine aktif katılımı, çocuğun öğrenme motivasyonunu artırır ve akademik başarı ile uyumlu davranışlar geliştirmesini sağlar. Örneğin, evde düzenli çalışma alanı oluşturmak, ödev takibini yapmak ve öğrenme materyallerine erişim sağlamak, çocuğun öğrenme süreçlerini destekleyen aile uygulamalarının bazılarıdır. Anne ve babanın tutumları da çocuğun eğitim performansında belirleyici bir faktördür. Demokratik tutum sergileyen ebeveynler, çocuklarını karar alma süreçlerine katılmaya teşvik ederek problem çözme ve öz düzenleme becerilerini güçlendirir. Otoriter veya aşırı koruyucu tutumlar ise çocuğun bağımsız düşünme yeteneğini ve özgüvenini olumsuz etkileyebilir. Sosyoekonomik durum da eğitim sürecinde önemli bir değişkendir. Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip aileler, eğitim materyallerine erişim, özel ders ve sosyal etkinlik imkanları ile çocuklarının akademik gelişimini destekler. Ancak literatür, düşük sosyoekonomik ailelerde bile doğru rehberlik ve destek mekanizmalarının uygulanmasıyla çocukların başarılı olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, aileler çocukların akademik ve sosyal gelişiminde vazgeçilmez bir role sahiptir ve eğitim

sürecine bilinçli katılım sağladıklarında çocukların potansiyelini en üst düzeyde kullanmaları mümkün olmaktadır.

Dijital Çağda Ebeveynlik

Günümüzde teknoloji ve dijital medya, çocukların eğitim ve gelişim süreçlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bilgisayarlar, tabletler, akıllı telefonlar ve internet, çocukların bilgiye erişimini kolaylaştırırken, aynı zamanda dikkat dağınıklığı, dijital bağımlılık ve siber zorbalık gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, ebeveynlerin dijital çağda etkin ve bilinçli bir rol üstlenmesi büyük önem taşımaktadır. Dijital çağda ebeveynlik, yalnızca çocukların teknoloji kullanımını sınırlamakla değil, aynı zamanda dijital okuryazarlık, güvenli internet kullanımı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmekle de ilgilidir. Ebeveynler, çocuklarının internet ortamındaki davranışlarını izlemeli, uygun sınırlar koymalı ve gerektiğinde rehberlik etmelidir. Bunun yanı sıra, teknolojiyi öğrenme süreçlerine entegre etmek, çocuğun araştırma, problem çözme ve bilgi edinme becerilerini geliştirebilir. Araştırmalar, ebeveynlerin aktif katılımı ve rehberliği sayesinde çocukların dijital medya kullanımının daha sağlıklı hale geldiğini ve öğrenme süreçlerinin desteklendiğini göstermektedir. Ayrıca, ebeveynlerin teknolojiye ilişkin farkındalığı arttıkça, çocukların çevrim içi risklere karşı korunma düzeyi de yükselmektedir. Sonuç olarak, dijital çağda ebeveynlik, çocukların eğitim ve gelişim süreçlerini destekleyen bir rehberlik sürecine dönüşmüştür. Ebeveynlerin bilinçli, dengeli ve destekleyici yaklaşımları, çocukların teknolojiyi güvenli ve verimli kullanmalarını sağlar, onların akademik ve sosyal başarılarını olumlu yönde etkiler.

Sosyoekonomik Değişkenlerin Etkisi

Çocuğun eğitim ve gelişim süreçleri, ailelerin sosyoekonomik durumundan doğrudan etkilenmektedir. Gelir seviyesi, ebeveynlerin eğitim düzeyi, meslek ve yaşam koşulları, çocuğun akademik başarı ve sosyal beceri gelişiminde belirleyici rol oynar. Yüksek sosyoekonomik düzeye sahip aileler, çocuklarına daha fazla eğitim materyali, özel ders ve sosyal etkinlik imkânı sağlayabilirken, düşük gelirli aileler bu kaynaklardan sınırlı ölçüde faydalanabilmektedir. Sos-

yoekonomik durum, çocuğun öğrenme ortamını ve akademik motivasyonunu da etkiler. Evde sessiz ve düzenli bir çalışma alanı, kitap ve öğrenme materyalleri gibi kaynaklara erişim, öğrenmeyi doğrudan destekleyen unsurlardır. Ayrıca, ebeveynlerin eğitim düzeyi, çocuklarına sağladıkları rehberlik ve öğrenme desteğinin kalitesini belirler. Örneğin, eğitim düzeyi yüksek ebeveynler, çocuklarının akademik başarısını artıracak stratejiler geliştirme konusunda daha yetkin olabilirler. Araştırmalar, düşük sosyoekonomik imkânlarda sahip ailelerin çocuklarının akademik başarıda dezavantajlı olduğunu göstermesine rağmen, güçlü ebeveyn desteği, okulla iş birliği ve öğrenme fırsatlarının artırılmasıyla bu farkın önemli ölçüde azaltılabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca sosyoekonomik koşullar, çocukların sosyal uyum ve özgüven gelişimini de etkileyebilir; bu nedenle, aile desteğinin niteliği ve yoğunluğu, sosyoekonomik faktörlerin olumsuz etkilerini dengeleyebilir. Sonuç olarak, sosyoekonomik değişkenler, çocukların eğitim sürecinde önemli belirleyiciler olmakla birlikte, bilinçli ve destekleyici aile uygulamaları ile olumsuz etkileri minimize edilebilir. Ebeveynlerin farkındalığı ve aktif katılımı, çocukların öğrenme ve sosyal becerilerini geliştirmek için kritik öneme sahiptir.

Dezavantajlı Gruplar Bağlamında Aile Desteği

Eğitimde fırsat eşitsizliği, özellikle düşük gelirli, göçmen, kırsal kesimde veya özel gereksinimli çocuklar için belirgin şekilde ortaya çıkar. Bu gruplarda aile desteği, çocukların akademik başarı, sosyal uyum ve psikolojik gelişimlerini koruyabilmek için kritik bir rol oynar. Dezavantajlı koşullarda büyüyen çocuklar, çoğu zaman eğitim materyallerine erişim, güvenli öğrenme ortamı ve yeterli rehberlik açısından sınırlı imkânlara sahiptir. Bu durum, akademik performanslarını olumsuz etkileyebilir ve özgüven kaybına yol açabilir. Araştırmalar, ailelerin bu çocuklara sağladığı duygusal destek, öğrenme motivasyonu ve rehberlik sayesinde, fırsat eşitsizliğinin etkilerinin önemli ölçüde azaltılabileceğini göstermektedir. Ailelerin rolü, yalnızca evde öğrenme ortamı sağlamakla sınırlı değildir. Aynı zamanda çocukların okul ve toplumla uyumunu desteklemek, sosyal becerilerini geliştirmek ve riskli davranışlardan korumak açısından da önemlidir. Dezavantajlı gruplarda aile desteği, toplumsal kaynakların etkin kullanımıyla birleştiğinde, çocukların eğitimde ve sosyal yaşamda başarılı olma olasılığını

artırır. Ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve rehberlik hizmetleri ile dezavantajlı gruplarda çocukların eğitim sürecine katılımı artırılabilir. Programlar ve sosyal politikalar, ailelerin bu destek görevini daha etkili ve sürdürülebilir şekilde yerine getirmesine olanak tanır. Sonuç olarak, aile desteği, dezavantajlı çocuklar için hem bir koruma hem de başarı mekanizması işlevi görmektedir.

Ebeveynlere Öneriler

Çocuğun gelişim ve eğitim sürecinde ailelerin bilinçli, destekleyici ve aktif bir rol üstlenmesi, başarının temel belirleyicisidir. Araştırmalar, ebeveynlerin uyguladığı stratejilerin çocuğun akademik performansı, öz düzenleme becerileri ve sosyal uyumu üzerinde doğrudan etkisi olduğunu göstermektedir. *Pozitif Disiplin ve Rehberlik*; Çocukların davranışlarını ceza yoluyla kontrol etmek yerine, neden-sonuç ilişkisi ve rehberlik ile yönlendirmek önemlidir. Pozitif disiplin yöntemleri, çocuğun sorumluluk bilincini geliştirir ve güvenli bir öğrenme ortamı sağlar. *Düzenli Öğrenme Ortamı Sağlama*; Evde sessiz, düzenli ve kaynaklarla donatılmış bir çalışma alanı oluşturmak, öğrenme motivasyonunu artırır. Zaman yönetimi, planlı ders çalışma ve ödev takibi, akademik başarıya doğrudan katkıda bulunur. *Etkili İletişim ve Dinleme* Ebeveynlerin çocuklarını yargılamadan dinlemesi, duygusal ve bilişsel gelişimlerini destekler. Açık iletişim, çocuğun kendini ifade etme ve problem çözme yeteneklerini güçlendirir. *Okul ve Öğretmenle İş Birliği*; Ebeveynlerin öğretmenlerle düzenli iletişim kurması, çocuğun akademik durumunu takip etmesini ve gelişim alanında destek sağlamasını kolaylaştırır. İş birliği, eğitim sürecinin daha etkili olmasına katkıda bulunur. *Dijital Kullanım ve Rehberlik*; Çocukların ekran süresi ve dijital içerik kullanımı, ebeveyn denetimi ve rehberliği ile dengelenmelidir. Teknoloji, eğitim süreçlerinde doğru kullanıldığında öğrenme ve problem çözme becerilerini artırabilir. *İlgi ve Yetenekleri Destekleme*; Çocuğun akademik başarısının yanı sıra sosyal, sanatsal ve sportif yeteneklerinin desteklenmesi, çok yönlü gelişim için önemlidir. Ebeveynlerin çocuklarının ilgi alanlarını keşfetmeleri ve teşvik etmeleri, özgüvenlerini artırır. *Model Olma*; Ebeveynler, çocukları için rol modeldir. Okuma alışkanlığı, iletişim biçimleri ve problem çözme davranışları çocuklar tarafından taklit

edilir. Bu nedenle ebeveynlerin davranışları, çocukların sosyal ve akademik gelişiminde belirleyici bir etkidir.

Son Söz

Aile, çocuğun yaşam yolculuğunda ilk ve en etkili eğitim kurumudur. Çocuğun doğumundan itibaren başlayan gelişim süreci, anne, baba ve kardeşler ile olan ilişkiler üzerinden şekillenir ve aile desteği ile beslenir. Akademik başarı, sosyal uyum ve psikolojik gelişim, yalnızca okul ortamıyla sınırlı olmayıp, ailelerin bilinçli ve planlı katkılarıyla güçlenir. Dijital çağ, sosyoekonomik farklılıklar ve dezavantajlı koşullar, çocukların eğitim süreçlerini karmaşık hâle getirirse de, bilinçli ebeveynlik ve rehberlik bu engelleri aşmada belirleyici rol oynar. Ebeveynlerin çocuklarını destekleyen tutumları, onların öğrenme motivasyonlarını artırır, özgüvenlerini güçlendirir ve yaşam boyu öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlar. Güçlü aile desteğinin, düşük sosyoekonomik koşullarda bile çocukların akademik başarı ve sosyal uyumlarını artırabileceğini göstermektedir. Ayrıca aile-çocuk ilişkilerinde dijital araçların bilinçli kullanımı, teknolojik becerilerin kazanılmasını ve güvenli dijital ortamda gelişimi destekler. Sonuç olarak, aileler çocukların eğitim ve gelişim süreçlerinde vazgeçilmez bir role sahiptir. Ebeveynlerin aktif katılımı, bilinçli rehberliği ve çocuklarıyla kurdukları güvenli bağ, çocukların hem akademik hem de sosyal başarılarını güçlendiren temel unsurlardır. Bu nedenle ailelerin bilinçlendirilmesi ve desteklenmesi, çocukların sağlıklı gelişimi ve eğitimde başarıları açısından kritik bir öneme sahiptir.

Kaynakça

- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet*, 1(2), 43-56.
- Sağlam, M., & Çalışkan, Z. (2017). Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımına İlişkin Ebeveyn ve Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 39-49.
- Sağlam, M. (2017). Aile içi iletişim. *Çocuk ve İletişim*. İçinde, 308-324.
- Sağlam, M., & Kayaduman, H. (2018). İnternet Üzerindeki Oyun Sitelerinin Çocuklara Yönelik Riskler Açısından İncelenmesi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 253-262.
- Yavuzer, H. (1988). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitabevi
- Sayar, K., & Benli, S. (2020). *Dijital çocuk*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Boğa Baran, E. ve Sağlam, M. (2021). Çatışma ve Yönetimi, Çocuklarla İletişim. İçinde, Ed: Sağlam, HedefCS.

Aile Eğitimi: Değerlerin İlk Okulu Olarak Aile

Dr. Müslüm ENGİN*

“

Bireylerin toplumsal sisteme uyum sağlaması, ailede başlayan toplumsallaşma süreci ile mümkündür. Ailede içselleştirilen değerler bireyin kişiliği ile kültürel sistem arasında bir uyum oluşturur. Bu uyum sayesinde birey, toplumun baskın değer sistemine uygun davrandığında hem kişisel tatmin elde eder hem de toplumsal düzenin devamına katkı sağlar. ”

* Eğitimiçi, MEB, Ankara, mb.muslumengin@gmail.com 0000-0002-6247-0791

Giriş

Aile ile ilgili yapılan tanımlamalarda genel olarak toplumsal yapının temel birimi olduğu, bireylerin değerleri, normları ve davranış biçimlerini kazandığı ilk ve en güçlü adresi teşkil ettiği vurgulanmaktadır. Sözlükte aile, “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya” olarak tanımlanmıştır (TDK). Dolayısıyla aile insanlığın gelişim sürecinde hem toplumda en temel kurumu hem de sosyal bir grubu temsil etmektedir. Toplumsallığa dair ilk örneği ifade etmesi bakımından da süreklilik göstererek diğer grup ve kurumlarla bütünlük sağlama ailenin önemini artırmıştır (Akyüz, 2015: 29).

Ailenin kurumsal işleyişi ile ilgili açıklamalardan ailenin toplumsal yapıda önemli bir işlevi temsil ettiği düşüncesi öne çıkmaktadır. Nitekim sosyolojide aile ile ilgili araştırmalarda çoğunlukla yapısalci yaklaşımlardan hareket edilmektedir. Bu hususta Talcott Parsons, yapısalci-işlevselci yaklaşımında aileyi toplumun *desen bakımından süreklilik* işlevini yerine getiren başlıca kurumlarından biri olarak görmüştür. Parsons’a göre aile, bireylere içselleştirmeleri gereken normları ve rolleri kazandırma sürecinin (*sosyalleşme/socialization*) en temel sağlayıcısıdır. Bu sayede aile toplum yapısının yeniden üretilmesine katkıda bulunur (Parsons, 1991: 207-210).

Bu işlev çerçevesinde Parsons’a göre, bireylerin toplumsal sisteme uyum sağlaması, ailede başlayan toplumsallaşma süreci ile mümkündür. Ailede içselleştirilen değerler bireyin kişiliği ile kültürel sistem arasında bir uyum oluşturur. Bu uyum sayesinde birey, toplumun baskın değer sistemine uygun davrandığında hem kişisel tatmin elde eder hem de toplumsal düzenin devamına katkı sağlar. Böylece kültürel sistem, aktörlerin değerlerle uyumlu eylemleriyle sürekli olarak pekiştirilir. Toplum da bireylerin bu uyuma verdikleri destek karşılığında onları ödüllendirerek istikrarını korur (Turner, 1991: 9).

Aynı şekilde Pierre Bourdieu’nun *kültürel süreklilik* kavramı, kuşaklar arasında kültürel değerlerin ve normların aktarım süreçlerine odaklanır. Bourdieu kültürel normların eğitim, aile ve toplumsal kurumlar aracılığıyla yeniden üretildiğini belirtir. Ona göre her kurumsallaşmış eğitim sistemi; yapısının ve işleyişi-

nin kendine özgü özelliklerini kuruma özgü araçlarla, varlığı ve devamlılığı hem temel aşılama işlevinin yerine getirilmesi hem de üretmediği kültürel keyfiliği yeniden üretme işlevinin yerine getirilmesi için gerekli olan kurumsal koşulları üretmek ve yeniden üretmek zorunda olması gerçeğine borçludur. Bu yeniden üretim, gruplar veya sınıflar arasındaki ilişkilerin şekillenmesine katkıda bulunur (Bourdieu ve Passeron, 1990: 54). Bu bağlamda kurumsallaşmış bir yapı olarak aile, bireylerinin değerleri ve toplumsal konularını öğrenmesinde ve onları yeniden üreterek gelecek kuşaklara aktarmasında kritik bir kanal oluşturur.

Birey aileden öğrendiği davranış modelleri ile kültürel kalıpları yaşam boyu sürdürme eğilimindedir. Türk toplumunda *aile terbiyesi* kavramı ile genelleştirilen bu kültürlenme ve sosyalleşme süreci çocuk eğitiminin başat aktörleri arasında yer almaktadır. “Bireyin büyüklerine saygılı, küçüklere sevgili, topluma karşı duyarlı, anlayışlı, merhametli, dürüst, çalışkan, töreli, görgülü yani nerede nasıl davranması, konuşması ve harcaması gerektiğini bilen, Allah’tan korkulu kuldan arlı vb. özellikleri büyük oranda ailede alınan terbiye ile ilişkilendirilir” (Ergun, 2015: 80). Bu kapsamda bu deneme yazısında aile yapısal işlevsel teorik çerçevesiyle sosyokültürel bir aktarıcı kurum olarak ele alınmıştır. Türkiye’ye dair resmî ve akademik verilerle kuramsal savlar etrafında ailenin değerleri oluşturma, koruma ve aktarma işlevi somutlaştırılmıştır.

1. Ailenin İşlevleri ve Kişiliğin İnşası

Son yıllarda bilim ve teknoloji alanında yaşanan hızlı değişimler, demokrasiye dayalı yaşam biçimi, modernleşme, hızlı kentleşme ve iktisadi açıdan liberalleşme eğilimleri aile yapısı üzerindeki değişim ve dönüşüm baskısının artmasına neden olmuştur. Yine de yapısal olarak aile kurumunun işlevlerinin koruduğunu belirtmek gerekir. Çünkü istikrarlı bir toplumsal işleyişin sürdürülebilirliği için işlevlerini sağlıklı bir şekilde devam ettiren aileye ihtiyaç vardır.

Ailenin toplumsal, biyolojik, kültürel, psikolojik ve ekonomik anlamda çok çeşitli işlevleri bulunmaktadır. Bu işlevler; eş seçme, çocuk sahibi olma, sevgi ile koruma ve bağlılık alanları oluşturma, toplumsal statü sağlama ve iş bulma, barındırma, boş zamanla-

rı değerlendirme, eğlendirme, ilk akademik bilgilerle dini ve kültürel bilgi ve değerleri edindirme, öz saygıyı geliştirip sosyalleştirme, toplumsal kural ve normların denetimini sağlama, suç ve cezadan koruma, paylaşma, esenlik içinde yaşatma, siyasal düşünme ve eylem becerilerini kazandırma dahil bireyi ve toplum ilgilendiren pek çok hayati konuya hitap etmektedir (Kır, 2011: 385-398). Öyleyse Parsons'un da vurguladığı üzere ailede elde edilen sosyalleşme işlevi gibi işlevler çocuğun gelişiminde dramatik bir değere sahiptir. Aile ilk değer deneyiminin yaşandığı ortamdır ve yerleşik bir kişilik kazanımında kritik bir rol üstlenir (Parsons, 1991: 142). Özetle aile bireylerin ihtiyaç duyduğu her alanda işlev gösterip normları ve değerleri öğrenmesini sağlayarak toplumun sürekliliğini güvence altına alır.

Tüm bu açıklamalar çocuğun kimlik inşası, kültürel aktarım ile toplumsal rolünü belirleyen temel süreçlerin ailede başladığını, ilerleyen yaşamında da kritik bir eğitim görevi üstlendiğini göstermektedir. Berger ve Luckmann (1991: 150-151), ailede başlayan ilk süreci *birincil sosyalleşme* olarak tanımlamışlardır. İlk devrede çocuk aile aracılığıyla kazandığı dil ve iletişim, kültürel değerler, toplumsal normlar ile davranış örüntülerini içselleştirir. Bundan sonra ise çocuğu toplumun nesnel dünyasının yeni alanlarında dahil eden *ikincil sosyalleşme* gelmektedir. Çocuk nesnel dünyaya adım attığında kişilik gelişimine şekil veren davranış modellerini yansıtmaya devam eder. Diğer bir deyişle çocuk girdiği her ortamda ilk sosyalleşmesinin etkilerini taşır ve bu farklılaşma çoğu zaman onun lehine olmayabilir.

Dolayısıyla günlük hayatta karşılaştığımız iyi-kötü, güzel-çirkin, yararlı-zararlı her türlü davranışın meydana gelmesinde çocuğun ailede sosyalleşme ve model alma yoluyla edindiği ilk öğrenmelerin büyük etkisi söz konusudur. Bu ilk eğitim devresinde birey başıboş bırakılmamalı, istemsiz iradeye terk edilerek rastgele gelişmesi beklenmemelidir. Nitekim aile doğasında var olan ve bireylerini her açıdan kollayan işlevsel yapısıyla ilk eğitim görevini üstlenen en ideal kurum olagelmeyi başarmıştır. Bununla birlikte değerler eğitiminin bilincinde olan bir ailede, ilk aktarım sürecinin hayati önemine dair farkındalık daha yüksek olacaktır.

2. Geleneksel ve Toplumsal Değerlerin Yaşatılmasında Ailenin Rolü

Günümüzde aileyi ve toplumu ilgilendiren hususlarda yapılan tartışmalar geleneksel aile ve toplum yapısına göndermede bulunmaktadır. Çünkü aile toplum hafızasının taşıyıcısıdır. Toplum folklorunu oluşturan sözlü kültür ürünleri (atasözleri, masallar, halk hikâyeleri, vb.) dahil tüm töre ve adetler, büyüklerle kurulan ilişkiler ve dini ritüeller aile aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Bourdieu'nun kültürel sürekliliğin en temel biçimi olarak tanımladığı bu süreçte ailenin kültürel sermayenin kaynağı olduğu açıkça anlaşılmaktadır (Bourdieu ve Passeron, 1990: 30).

Öte yandan Batı toplumunda başlayan ve kendi dışındaki tüm toplumlarda değişime neden olan modernleşme ve küreselleşme; kültür, ekonomi ve teknoloji alanlarında kültürel zorlayıcı bir aktör haline gelmiştir. Örnekleri Türk toplumunda da görülen evlilik dışı birlikteliklerin artması, evlenme yaşının giderek yükselmesi, örgün eğitimin uzun sürmesi ve buna bağlı olarak yaşanan istihdam zorlukları, boşanmalardaki artış, iletişim olanaklarının çeşitlenmesiyle aile bireyleri arasında yaşanan iletişimsizlik ve yine bu nedenden aile mahremiyetinin zayıflaması gibi pek çok olumsuz durum bu kültürel zorlayıcılığın değişim etkileri arasında gösterilebilir (Dikeçligil, 2025). Öyleyse modern anlamada aile, yapısında bulunan bazı işlevlerin aşınması tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye özelinde ailenin karşı karşıya geldiği en büyük risklerden biri çocuk nüfusunun gün geçtikçe azalması yaşlı nüfusun ise artış göstermesidir. TÜİK verilerine göre 2024 yılı sonu itibarıyla, Türkiye nüfusu 85.664.944 kişi iken bunun 21.817.61'ini çocuklar oluşturdu. Çocuk nüfusun %51,3'ünü erkek çocuklar, %48,7'sini kız çocuklar oluşturdu. Çocuk nüfusu, 1970 yılında toplam nüfusun %48,5'ini oluştururken bu oran 1990 yılında %41,8 ve 2024 yılında %25,5 oldu (TÜİK, 2025a). Bu şekilde yıllar içinde çocuk nüfusu azalırken ortanca yaş artış göstermiştir. 2024 yılında Türkiye'de ortanca yaş 34,4'e yükselmiştir (TÜİK, 2025b). Çocuk sayısının azalmasının yanı sıra nüfusun hızla yaşlanması, beşerî sermayesi zayıflayan bir toplum yapısı riskiyle karşı karşıya gelmekle sonuçlanacaktır.

Günümüzde aileyi ve toplumu ilgilendiren hususlarda yapılan tartışmalar geleneksel aile ve toplum yapısına göndermede bulunmaktadır. Çünkü aile toplum hafızasının taşıyıcısıdır. Toplum folklorunu oluşturan sözlü kültür ürünleri (atasözleri, masallar, halk hikâyeleri, vb.) dahil tüm töre ve adetler, büyüklerle kurulan ilişkiler ve dini ritüeller aile aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır.

Ailenin işlevlerini baskı altına alan gelişmelerden bir diğeri de ekonomik koşullardır. TÜİK'in 2022 yılı Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistiklerinin hesaplandığı "Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması" verilerine göre, görelî yoksulluk oranı %14,4 olmuştur. Maddî ve sosyal yoksunluk oranı %16,6 ve sürekli yoksulluk %14 olarak hesaplanmıştır. "Görelî yoksulluk, maddî ve sosyal yoksunluk ve düşük iş yoğunluğu göstergelerinin en az birinden yoksun olma durumu" olarak açıklanan yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olanların oranı %32,6 olmuştur ve bu oran ilk defa bu şekilde hesaplanmıştır (TÜİK, 2023).

Gelir dağılımı verilerinde ise en yüksek %20 gelir grubunun toplam gelirden aldığı pay %48 olurken; en düşük %20 gelir grubunun bu oran içindeki payı %6'da kalmıştır. Toplam gelir içinde en yüksek pay %48,8 ile maaş ve ücretliler elde etmiştir. Yıllık ortalama esas iş gelirleri sırasıyla yükseköğretim mezunlarında 309.721, lise ve dengi okul mezunlarında 240.470, lise altı eğitimlilerde 168.407 TL ve bir okul bitirmeyenlerde 106.478 TL olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 2024). Göstergeler Türkiye'de her üç kişiden birinin yoksulluk riski altında olduğunu, toplumda büyük bir çoğunluğun sosyal refahtan yeterli miktarda yararlanmadığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda eğitim seviyesi yükseldikçe refah düzeyinin artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Ailenin ekonomik yaşam koşullarının daralması çocukların bakımı, yetiştirilmesi ve eğitimi ile ailenin saadetini ve geleceğini doğrudan etki altına alan tüm gereksinimlere ulaşmayı zorlaştırmaktadır.

Sadece ekonomik örnekleri verilen bu göstergelerin bile ailede sarsıcı neticelerinin bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Örneğin aile içi şiddet, ihmal ve istismarın da neden olabileceği sevgisizlik hissi, çocuklarda erken yaşta bağımlılık yapan alkol, sigara, uyuşturucu, vb. akışkanlıklara neden olmaktadır. Bedensel istismara uğrayan, dilencilik işlerinde kullanılan, sokak çetelerine katılan, yasa dışı işlerde çalıştırılan çocuklar da düşünüldüğünde aile yapısı için tehdidin vahim boyutlara ulaştığı görülmektedir (Güngör, 2008: s. 28-

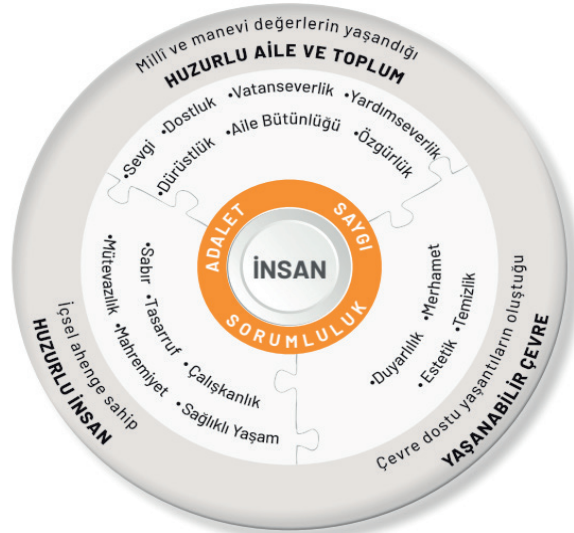
29). Yine TÜİK'e göre çocukların karıştığı olay sayısı 2024 yılında, 2023 yılına göre %9,8 oranında artarak 612.651 olmuştur. Bu olaylarda çocukların 279.620'si mağdur olarak 202.785'i suça sürüklenme sebebiyle, 96.438'i bilgisine başvurma amacıyla, 18.561'i kayıp (hakkında kayıp müracaatı yapıp daha sonra bulunan) olması sebebiyle, 8.729'u kabahat işlediği iddiasıyla, 6.518'i ise bu nedenlerin dışında kalan diğer nedenlerden dolayı güvenlik birimlerine gelmiş ya da getirilmiştir (TÜİK, 2025c). Rakamların hem oldukça yüksek olması hem de artış eğilimi göstermesi dikkat çekmektedir. Çocukların suça sürüklenmesi, sosyal medyanın da etkisiyle karıştığı ya da maruz kaldığı kriminal vakaların pek çok yuvaya ateş düşüren acı sonuçları, yalnızca kendi ailelerini değil kamu vicdanını da derinden sarsmakta; toplumun geleceğine dair kuşku, korku ve endişeye neden olmaktadır.

Tüm bu göstergelere boşanma sayısındaki artış, aile tiyolojilerindeki daralma (geniş aile oranı 2016'da %16,3 iken 2024'te %13,3'e gerilemiştir), tek kişilik hanelerin %20'lere ulaşan yalnızlığı, yaşlanma ve işsizlik göstergeleri gibi aileyi yakından ilgilendiren pek çok veri eklenebilir (Independent, 2025). Dolayısıyla yeni yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye'de, tüm göstergeler aile adına olumsuz veriler sunmaktadır. Bu nedenle de geleneksele olan özlem ve kültürel mirasa yeniden yönelmedeki arayışların sebebini, kökleri kadim bir tarihe dayanan sağlam aile yapısının zayıflamaya başlamış olmasında aramak gerekmektedir. Bu noktada kültürel kodları sağlıklı işlemiş güçlü bir ailenin aynı zamanda toplumun en küçük ancak en sağlam güvenlik birimi görevini yerine getirdiği belirtilmelidir. Normal bir ailenin gündelik hayata dair sıradan gibi görünen en basit eylemlerinin bile fertlerine dolaylı olarak standart bir yaşam olanağı sunduğunu ve hayati öneme sahip işlevleriyle onları mutlak risklere karşı korumakta olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

3. Değerler Eğitiminde Başlangıç Noktası Olarak Aile

Bireylerin kimlik ve kişiliğinin belirlenmesinde etkili olan değerlerin kazandırılması ailenin temel işlevleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle aile birey ve toplumun değerler açısından ilk eğitim durağıdır. Her ne kadar değerler eğitimine yönelik planlamalar, Türkiye

Yüzyılı Maarif Modeli örneğindeki gibi *erdem değer eylem çerçevesiyle* modellenerek eğitim kurumlarına atfedilmiş olsa da bireyler toplumsal ve kültürel değerleri, ahlaklı ve erdemli davranışları, dini ve insani yaşayış biçimlerini aile yuvasında edinirler. Çocuk sevgi, saygı, adalet, sorumluluk, paylaşma gibi temel değerleri ailede kazanır. Anne ve babanın tutumları ile davranışları, çocuğun değer dünyasının oluşumunda en güçlü rol modelidir. Dolayısıyla bireylerin kişilik gelişiminde planlı ve programlı müfredatlarıyla katkı sağlayan eğitim kurumları ancak ailede başlamış olan değer aktarımını sürdürebilir ve buradaki başarı yukarıda da belirtildiği üzere aile eğitiminin başarılı olmasına bağlıdır (MEB: 2024; Doğan, 2023: 544; Kağıtçıbaşı: 2017: 45). Aşağıdaki görselde Türkiye'de güncel ve formal olan değerler eğitimine ilişkin Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli içerisinde yer alan değerler çerçevesi gösterilmiştir.

Bilgi Görseli: Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi

İnsanın merkeze alındığı bu değerler diyagramı adalet, saygı ve sorumluluk değerlerinin çevresinde kümelmiş bir dizi değer eğitimini öngörmekte ve nihayetinde huzurlu aile ve toplum, huzurlu insan ve yaşanabilir çevre hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır (MEB, 2024: 36). Görselden de anlaşılacağı üzere çalışkanlık, tasarruf ve temizlik gibi maddi dünyanın yaşam koşullarına işaret eden ve doğrudan öğretilen olanlarının yanı sıra spiritüel alana yayılan ve soyut kavramları içeren pek çok değer söz konusudur. Bu noktada akıllara değerler kavramının dini ya da ahlaki alana mı ait olduğu, diğer bir deyişle kutsallık içerip içermediği sorusu gelmektedir. Aynı zamanda değer-

lere yönelik eğitimin ne şekilde veya neye göre yapılacağı da soruların bir yönünü oluşturmaktadır.

Modern zamanlarda eğitim programlarının rasyonel, evrensel ve uygulanabilir kriterlere göre hazırlandığı düşünülürse değerler eğitimi bilhassa pozitivist eğitim anlayışı üzerine kurulmuş Batılı eğitim modellerinde ikinci plana itilmiş gibi görünmektedir. Bu konuda Oliver Reboul *Eğitim Felsefesi* (2025) adlı deneme kitabında değerlerin inanç, teslimiyet, ön kabul, maneviyat ve akıl sır ermeyen bir kutsallık sembolü ile şekillendiğini, bu nedenle eğitiminin de buna göre olması gerektiğini vurgulamaktadır. Değerler eğitiminin birleştirici gücü sayesinde her birey öncelikle mümkün olduğunca daha geniş bir topluma entegre olacaktır. İkinci olarak ahlak eğitimi ile birlikte birey kuralların sınırlayıcı tahakkümü altında ezilmeyecek bilakis özgürleşecektir. Yani değerler eğitiminin amacı insanları baskı ile bunaltarak kurallara uyan bireyler haline getirmek değil, onları gerçek manada gözlerini bağlayan şeylerden kurtarmaktır (Reboul, 2025: 104, 106, 110).

Aile kurumu ebeveynlik görevi ile anne babayı çocukların yetiştirilmesi için gerekli olan güvenli ortamı sağlamakla sorumlu tutmuştur. Anne baba çocuğu fiziksel, duygusal, zihinsel, ahlaki ve dini alanlarda yetiştirmeye gayret eder. Dolayısıyla aile içinde değerler rol model alma ve çeşitli ebeveynlik uygulamalarıyla çocuklara aktarılır (Doğan, 2023: 547). Ancak anne baba ile diğer aile büyüklerinin çocuğun kimlik ve kişilik inşasında rol model olduğu bu ortamın sağlıklı ve güvenilir olabilmesi için model olan bireylerin toplumla etkileşimi, eğitim durumu, toplumda genel kabul görmüş erdemli davranışlardaki yeterliliği de büyük önem taşımaktadır. Örneğin madde bağımlılıklarının bütün aile bireyleri tarafından doğal karşılandığı ve uygulandığı bir ortamda çocuğun bağımlılıklara karşı iradeli bir kimlik geliştirmesi zorlaşacaktır. Aynı şey tasarruflu olma, temizliğe dikkat etme, canlı cansız varlıklara karşı saygı ve merhamet duygularını koruma, adalet, iyilik, yardımseverlik ve sevgi gibi diğer tüm değerler özelinde de düşünülebilir.

Yaşadığımız modern çağda aile kurumu bağımlılık, şiddet, çatışma ve parçalanmaların tehdidi altında giderek zayıflamaktadır. İnsanlarda aile kurmanın değerine ve önemine olan inanç azalmasa da yeni aile

kurmak, çocuk yapmak isteği giderek gerilemektedir. Diğer yandan dünyanın pek çok mazlum coğrafyasında kapitalist, emperyalist ve din adı altında birtakım sapkın inançların etkisiyle soykırımlar yapılmakta; masum ve savunmasız insanlar akla hayale gelmeyecek barbarlıklarla kıyım uğramaktadır. İnsanlık vicdanına ve kutsal değer anlayışına ters düşecek en aşağılık işkence biçimleri tüm dünyanın gözü önünde sıradan ve suç teşkil etmiyormuşçasına pervasızca eyleme konulmaktadır. Gelinek noktada bu vahşetler gerçek anlamda insan olanların dimağına, ortak vicdan ve hafızasına kazınan ve de geri dönüşü olmayan çok derin izler bırakmakta; bu vahşetler gelişen teknolojik imkanlar sayesinde de kayıt altına alınmaktadır.

Bu olumsuz tablo karşısında Türkiye’de ve dünyada daha adil daha yaşanılabilir bir dünya kurmanın yolu eğitimden, güçlü aile ve nesiller ile evrensel anlamda değerlerin içselleştirilmesinden geçmektedir. Ebeveynler çocuklarına karşı her şeyden önce merhametli ve diğerkam olmayı öğretmelidir. Yetimin, kimsesizin, yoksulun, acizlerin, şiddete ve zulme uğrayanlar ile cümle tertibatıyla doğal çevrenin hakkını gözetme duyarlılığı böylelikle öğretilmiş olacaktır. Bu olgunluğu toplum kültürünün mayasında bulunan ve birleşmesine katkı sağlayan din, ahlak ve maneviyat ile kutsallığı ve erdemli bir birey olmayı gerektiren diğer tüm değerlerin aktarılması takip edecektir.

Sonuç Yerine

Aile, bir kurum olarak diğer tüm toplumsal kurumlarda benzerine rastlanan bir işleyiş disiplini ve fakat kendi yapısal dinamiklerinden kaynaklanan bir özerklikle bireyleri arasında yalnızca biyolojik bağı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal düzenin temel unsuru, kültürel sürekliliğin ve değerler eğitiminin başlangıç noktasını teşkil etmektedir. Bu bağlamda Parsons gibi işlevselci teorisyenler aileyi toplumun normatif düzenini sürdüren başlıca kurum olarak tanımlamaktadır. Bourdieu’nun kültürel yenden üretim yaklaşımı da ailenin bu işlevini kültür aktarımı boyutuyla temellendirme, kültürel sürekliliği aileye bağlamaktadır.

Türkiye’de ve dünyada modernleşmenin etkisiyle aile küçülerek yapısal olarak zayıflamış olsa da değerlerin

aktarımı konusundaki merkezi rolünü korumaktadır. Bunun en güçlü nedeni aile yuvasının insan fitratına ve yaşam koşullarına en uygun yeri teşkil ediyor olmasıdır. Göstergeler mutlu ve güçlü aile yapılarında güçlü bireylerin yetiştiğini, kültürel ve toplumsal aktarımın nesiller boyunca devam ettiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla gelecek nesillerin sağlıklı, aile ve toplum değerlerine bağlı bireyler olarak yetişmesi; güçlü bir aile yapısına ve ailede değerler eğitiminin güçlendirilmesine bağlıdır. Ailede öğrenilen bu değerler tüm insanlığın ortak bir şekilde benimsediği, yaşadığı ve aktardığı değerler olup insanlar ile dışındaki tüm alemi bilme, tanıma ve koruma konusunda büyük bir öneme sahiptir. Öyleyse aile bireylere yaşam tarzını kazandıran bir yer olmakla birlikte değerler okulu görevini de özenle üstlenmektedir.

Kaynakça

- Akyüz, N. (2015). "İslam Kültüründe Aile". Aile Yazıları 7 içinde: s. 29-34 (Ed. Saim Sakaoğlu, Mehmet Aça, Pervin Ergun). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Berger, P. ve Luckmann, T. (1991). "The Social Construction of Reality". Penguin Books.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (1990). "Reproduction in Education, Society and Culture". London: Sage.
- Dikeçligil, B. (2025). "Aile, İnsan ve Toplum Arasındaki Köprüdür". (Konuşan: Muaz Ergü). https://www.dibace.net/soyleyiyorum/aile-insan-ve-toplum-arasindaki-koprudur/?utm_source=chatgpt.com. (Erişim Tarihi: 10.08.2025).
- Doğan, M. (2023). Ailede Değerlerin İnşasına Psikolojik ve Pedagojik Yaklaşım: Sevgi, Saygı, Sabır, Hoşgörü Değerleri Örneği. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 6(2), 541-565. <https://doi.org/10.52637/kiid.1327397>.
- Ergun, P. (2015). "Ailede Kültür Eğitimi". Aile Yazıları 7 içinde: s. 79-83 (Ed. Saim Sakaoğlu, Mehmet Aça, Pervin Ergun). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (1), 25-43.
- Independent Türkçe. (2025). "TÜİK Verilerle Açıkladı: Türkiye'de Aile Yapısı Değişiyor". <https://www.indyturk.com/node/758485/haber/>. (Erişim Tarihi: 24.06.2025).
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). "Family, Self, and Human Development Across Cultures: Theory and Applications". Routledge.
- Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.

- MEB, (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni. https://tymm.meb.gov.tr/upload/brosur/ortak_metin.pdf.
- Parsons, T. (1991). The Social System. London: Routledge.
- Reboul, O. (2025). "Eğitim Felsefesi". (Çev. Kağan Kahveci). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- TDK, Büyük Türkçe Sözlük. *Aile*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Turner, B. S. (1991). "Preface to the New Edition the Social System". 13-30. London: Routledge.
- TÜİK, (2023). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2022. Haber Bülteni, 49746.
- TÜİK, (2024). Gelir Dağılımı İstatistikleri, 2024. Haber Bülteni, 53712.
- TÜİK, (2025a). İstatistiklerle Çocuk, 2024. Haber Bülteni, 54197.
- TÜİK, (2025b). İstatistiklerle Yaşlılar, 2024. Haber Bülteni, 54079.
- TÜİK, (2025c). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2024. Haber Bülteni, 53989.

Ailede Sporun Rolü: Fiziksel Aktiviteye Katılımda Ebeveynin Belirleyici Etkisi

 Doç. Dr. Hanife ABAKAY
Kayseri Üniversitesi

” Aile, bireyin yaşamındaki ilk sosyal çevreyi oluşturarak fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimin temellerini oluşturan en önemli kurumlardan biridir. Günümüzde fiziksel aktivite yetersizliği, hem çocuklarda hem de yetişkinlerde önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, bireylerin fiziksel olarak aktif bir yaşam tarzı benimsemelerinde ailenin yönlendirici, destekleyici ve model oluşturucu rolü büyük önem taşımaktadır.

1. Giriş

Aile, bireyin yaşamındaki ilk sosyal çevreyi oluşturarak fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimin temellerini oluşturan en önemli kurumlardan biridir. Günümüzde fiziksel aktivite yetersizliği, hem çocuklarda hem de yetişkinlerde önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, bireylerin fiziksel olarak aktif bir yaşam tarzı benimsemelerinde ailenin yönlendirici, destekleyici ve model oluşturucu rolü büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, aile bağlamında sporun ve fiziksel aktivitenin çok boyutlu önemini incelemeyi amaçlamaktadır. Fiziksel aktivitenin birey ve toplum sağlığına olan fizyolojik, psikolojik ve sosyal yararları, aile içi dinamiklerin bireylerin aktivite düzeyleri üzerindeki etkileri, yaşam döngüsünün farklı evrelerinde (çocukluk, ergenlik ve erişkinlik dönemlerinde) aile desteğinin ve tutumlarının rolü bütüncül bir perspektifle ele alınmaktadır.

Son yıllarda yayınlanan uluslararası ve ulusal rehberler (WHO, 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2014) ile güncel sistematik derlemelerde (Brown et al., 2021), aile temelli müdahalelerin çocuk ve ergenlerde fiziksel aktivite düzeyini artırmada etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, ebeveynlerin fiziksel aktiviteye yönelik tutum, davranış ve yaşam tarzlarının, çocukların aktif yaşam alışkanlıklarını doğrudan şekillendirdiğini vurgulamaktadır.

Dolayısıyla, aileyi merkeze alan yaklaşımlar sadece bireysel düzeyde fiziksel aktiviteyi desteklemekle kalmamakta, toplum genelinde sağlıklı yaşam kültürünün yerleşmesine de katkı sağlamaktadır.

2. Fiziksel Aktivite ve Spor

Fiziksel aktivite, Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020) tarafından “iskelet kasları tarafından üretilen ve enerji harcamasını gerektiren herhangi bir bedensel hareket” olarak tanımlanmaktadır. Spor ise fiziksel aktivitenin belirli kurallar çerçevesinde, rekabet, performans, beceri gelişimi veya eğlence amacıyla yapılan özel bir formu olarak kabul edilir (WHO, 2020). Bu iki kavram sıklıkla birbirinin yerine kullanılsa da, spor fiziksel aktivitenin bir alt kümesi olup daha yapılandırılmış, planlı ve hedef odaklı bir nitelik taşır.

Düzenli fiziksel aktivite, kardiyovasküler sağlık, kas-iskelet sistemi dayanıklılığı, denge ve koordinasyonun geliştirilmesi gibi fizyolojik yararların yanı sıra; anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin azalması, öz güvenin artması ve yaşam doyumunun yükselmesi gibi psikolojik yararlar da sağlar (Warburton & Bredin, 2017; Guthold et al., 2020). Özellikle aile bireylerinin birlikte fiziksel aktiviteye katılması, hem ebeveyn-çocuk etkileşimini güçlendirmekte hem de sosyal bağlılığı artırarak aile içi iletişimi desteklemektedir (Petersen et al., 2020).

Fiziksel aktivitenin yaşam boyu sürdürülmesi, yalnızca bireysel davranışsal tercihlerle değil; aynı zamanda aile, okul, toplum ve politika düzeyindeki destekleyici çevresel faktörlerle ilişkilidir. Ekolojik model çerçevesine göre (Sallis et al, 2020), bireyin aktif yaşam tarzı geliştirmesi çok düzeyli etkiler altında şekillenir: aile tutumları, sosyal normlar, çevresel erişilebilirlik ve kültürel değerler bu davranışın sürdürülebilirliğinde belirleyici rol oynar. Aile; davranışsal modelleme, destek sağlama ve fiziksel aktivite için fırsat oluşturma açısından merkezi bir aktördür.

3. Sporun Sağlık ve Toplumsal Açından Kanıta Dayalı Faydaları

Uluslararası rehberler, her yaş grubunda düzenli fiziksel aktivitenin kronik hastalık riskini azalttığını ve genel mortaliteyi düşürdüğünü vurgulamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2020 Fiziksel Aktivite ve Sedanter Davranış Rehberi, çocuklardan yaşlılara kadar farklı yaş grupları için haftalık önerilen aktivite düzeylerini belirtmiş ve sedanter davranışın azaltılmasını önermiştir. Yetişkinler için haftada en az 150–300 dakika orta yoğunlukta veya 75–150 dakika yüksek yoğunlukta aerobik aktivite, çocuklar için ise günlük ortalama 60 dakika orta-yüksek yoğunlukta fiziksel aktivite önerilmektedir.

Ayrıca, sedanter davranışın süresinin azaltılması gerektiği vurgulanmaktadır. Özellikle ekran başında geçirilen sürenin artışı, çocuklarda obezite ve postüral bozukluklar; yetişkinlerde ise metabolik sendrom ve kardiyometabolik risk faktörlerinin artışıyla ilişkilendirilmiştir (Guthold et al., 2020; Tremblay et al., 2017).

4. Ailenin Fiziksel Aktivite Davranışları Üzerindeki Etkisi

Ailenin fiziksel aktivite davranışları üzerindeki etkisi, birden fazla psikososyal ve çevresel mekanizma aracılığıyla açıklanabilir. Bunlar arasında model olma, sosyal destek sağlama, aktivite fırsatlarını yapılandırma ve aile işlevselliği yer almaktadır (Gustafson & Rhodes, 2006; Yao & Rhodes, 2015). Bu mekanizmalar, çocuk ve ergenlerin fiziksel aktiviteye yönelik tutum, motivasyon ve katılım düzeylerini hem doğrudan hem de dolaylı biçimde şekillendirir.

Model olma, ebeveynlerin aktif bir yaşam biçimi sürdürerek çocuklarına rol model olması anlamına gelir. Sosyal öğrenme kuramına göre (Bandura, 1986), bireyler gözlem yoluyla öğrenir; dolayısıyla ebeveynlerin düzenli olarak egzersiz yapmaları, çocukların bu davranışı benimseme olasılığını artırır. Araştırmalar, ebeveynlerin fiziksel olarak aktif olduğu ailelerde çocukların fiziksel aktiviteye katılımının anlamlı biçimde yüksek olduğunu göstermektedir (Petersen et al., 2020).

Sosyal destek, ebeveynlerin çocuklarına sağladığı duygusal, bilgilendirici veya araçsal desteği kapsamaktadır. Örneğin, çocuklarını spora götürmek, spor ekipmanı sağlamak, birlikte oyun oynamak veya sözel olarak teşvik etmek gibi davranışlar, çocukların fiziksel aktiviteye katılımını artırır (Beets et al., 2010;

Zhou et al., 2023). Meta-analiz bulguları, ebeveyn desteğinin çocuk ve ergenlerde fiziksel aktivite düzeyleriyle pozitif yönde güçlü bir ilişkiye sahip olduğunu ve bu etkinin özellikle kız çocuklarında daha belirgin olduğunu göstermektedir (Yao & Rhodes, 2015; Petersen et al., 2020).

Yapılandırma, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel aktivite için zaman, mekân ve fırsatlar oluşturmasıyla ilgilidir.

Aktif oyun zamanlarının planlanması, güvenli oyun alanlarına erişim sağlanması veya aile içi ortak aktivitelerin düzenlenmesi bu kategoriye girer. Bu tür çevresel düzenlemeler, çocukların hem aktivite sıklığını hem de sürekliliğini destekler (Wang et al., 2023).

Aile işlevselliği, aile üyeleri arasındaki iletişim kalitesi, duygusal bağ ve genel destek düzeyini ifade eder. Sağlıklı aile ilişkileri, bireylerin fiziksel aktiviteye yönelik motivasyonunu artırırken, çatışmalı veya dağınık aile ortamları sedanter davranışı teşvik edebilir (Jago et al., 2011). Özellikle aile içi dayanışma ve ortak etkinliklere katılım, fiziksel aktiviteyi bir “aile değeri” haline getirerek sürdürülebilir davranış değişikliği kolaylaştırır.

Son yıllarda yapılan meta-analiz ve sistematik derlemeler, bu dört mekanizmanın etkileşim içinde çalıştığını göstermektedir. Ebeveynlerin hem model hem de destekleyici rol üstlendiği aile ortamlarında çocukların fiziksel aktiviteye katılım oranlarının belirgin biçimde arttığı, buna karşın düşük ebeveyn desteği veya düşük aile işlevselliğinin sedanter davranışlarla ilişkili olduğu bildirilmiştir (Brown et al., 2021). Bu nedenle aile temelli müdahaleler, bireysel düzeyde egzersiz önerilerinin ötesine geçerek, aileyi fiziksel aktivitenin sosyal bir ekosistemi olarak ele almakta ve kalıcı davranış değişikliği sağlamada kritik bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

5. Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Aile Desteğinin Önemi

Çocukluk dönemi, bireyin fiziksel aktiviteye yönelik tutum ve alışkanlıklarının şekillendiği kritik bir gelişim evresidir. Bu dönemde kazanılan davranış kalıpları, erişkinlikteki yaşam tarzını ve sağlık durumunu önemli ölçüde etkilemektedir (Telama, 2009). Aile, çocuğun fiziksel aktiviteye katılımını belirleyen en güçlü sosyal çevrelerden biridir; ebeveynlerin aktif yaşam biçimini benimsemeleri, çocukların da benzer davranışlar geliştirmesine aracılık eder (Gustafson & Rhodes, 2006). Özellikle ebeveynlerin fiziksel aktiviteye yönelik olumlu tutumları, çocukların hem spora katılım sıklığını hem de spordan aldıkları doyumunu artırmaktadır (Yao & Rhodes, 2015).

Ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte fiziksel etkinliklere katılması, yalnızca çocuğun aktivite süresini değil, aynı zamanda aile içi bağları da güçlendirir. Bu etkileşim, çocuğun özgüvenini artırarak fiziksel yeterlilik algısının gelişimine katkı sağlar (Peterson et al., 2020). Yapılan sistematik derlemeler, ebeveyn desteğinin –özellikle duygusal teşvik, ulaşım sağlama, etkinliklere katılım ve materyal desteği gibi unsurların– çocuklarda daha yüksek fiziksel aktivite düzeyleriyle anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir (Zhou et al., 2023).

Ergenlik döneminde ise bireyler daha fazla özerklik kazandıkları için aile etkisi dolaylı hâle gelir; ancak ebeveynlerin destekleyici iletişimi, sporun sosyal ve psikolojik yönlerini güçlendirir. Aile üyeleri arasında kurulan açık iletişim, özellikle kız ergenlerde fiziksel aktiviteye katılımın devamlılığı açısından koruyucu bir faktör olarak tanımlanmıştır (Petersen et al., 2020). Bunun yanı sıra, aile içi ortak spor etkinlikleri, ergenlerin stresle başa çıkma becerilerini geliştirmekte ve ruh sağlığını desteklemektedir (WHO, 2020). Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde aile desteği, sadece fiziksel aktiviteye katılım sıklığını değil, aynı zamanda spora ilişkin olumlu duygusal deneyimlerin oluşumunu da etkilemektedir. Bu nedenle aile temelli müdahale programlarının, çocuk ve ergenlerin aktif yaşam davranışlarını desteklemede sürdürülebilir bir strateji olarak ele alınması gerekmektedir.

6. Türkiye Bağlamında Durum Analizi

Türkiye’de fiziksel aktivite düzeyleri üzerine yapılan ulusal araştırmalar, toplumun önemli bir kısmının yeterli düzeyde aktif olmadığını ortaya koymaktadır. Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA, 2017) verilerine göre, 15 yaş ve üzeri bireylerin yaklaşık %40’ı düşük fiziksel aktivite düzeyine sahiptir. Bu oran, kadınlarda erkeklere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Benzer şekilde, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2022) tarafından yayımlanan Türkiye Sağlık Araştırması sonuçları da yetişkin nüfusun yalnızca üçte birinin haftalık önerilen aktivite düzeylerine ulaştığını göstermektedir.

Çocuk ve ergen nüfusta da benzer bir tablo görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Sağlık Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen Okullarda Sağlığın Teşviki Programı kapsamında elde edilen bulgular, ilkökul ve ortaokul düzeyindeki öğrencilerin büyük bölümünün günlük fiziksel aktivite süresinin Dünya Sağlık Örgütü’nün önerdiği 60 dakikanın altında olduğunu ortaya koymuştur (Sağlık Bakanlığı, 2021). Bu durum, okul temelli programların yanı sıra aile merkezli yaklaşımların güçlendirilmesi gereğini göstermektedir. Ayrıca, hızlı kentleşme, artan dijital medya kullanımı ve hareketsiz yaşam tarzı, özellikle çocuk ve ergenlerin fiziksel aktivite alışkanlıklarını olumsuz etkilemektedir (WHO, 2020). Bu veriler, fiziksel aktivite düzeylerinin artırılmasında aileyi merkeze alan politikaların Türkiye için stratejik bir öncelik olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Toplum temelli sağlık geliştirme programlarının, yalnızca bireysel değil, aile düzeyinde davranış değişikliğini hedeflemesi; ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte aktif yaşamı paylaşımlarını teşvik etmesi, sürdürülebilir sonuçlar açısından kritik önemdedir.

7. Uygulamalı Öneriler

Aile temelli fiziksel aktiviteyi teşvik etmek için çok boyutlu stratejilere ihtiyaç vardır. Araştırmalar, yalnızca bireye yönelik farkındalık çalışmalarının sürdürülebilir davranış değişikliği yaratmada yetersiz kaldığını; sosyal çevre, aile yapısı ve çevresel koşulların birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir (Brown et al., 2021). Bu bağlamda, aşağıda sunulan

Ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte fiziksel etkinliklere katılması, yalnızca çocuğun aktivite süresini değil, aynı zamanda aile içi bağları da güçlendirir. Bu etkileşim, çocuğun özgüvenini artırarak fiziksel yeterlilik algısının gelişimine katkı sağlar.

uygulamalı öneriler, hem aile hem de toplum düzeyinde fiziksel aktivitenin yaygınlaştırılmasına katkı sağlayabilir.

-Ebeveyn Eğitimi ve Farkındalık Programları: Ebeveynlerin fiziksel aktivitenin çocuk gelişimi üzerindeki etkileri hakkında bilgilendirilmesi, aktif yaşam davranışlarının benimsenmesinde kritik rol oynar. Eğitim programlarında ebeveynlere, çocuklarıyla birlikte fiziksel etkinlik planlama, ekran süresini dengeleme ve motivasyonu destekleme konularında rehberlik edilmelidir. Türkiye’de Aile Sağlığı Merkezleri (ASM) ve Halk Sağlığı Merkezleri bünyesinde ebeveyn odaklı fiziksel aktivite eğitim modüllerinin yaygınlaştırılması önerilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2014).

-Rol Model Olma ve Ortak Aile Aktiviteleri: Ebeveynlerin aktif yaşam biçimini günlük rutinlerine dâhil etmeleri, çocuklar için güçlü bir model oluşturur (Yao & Rhodes, 2015). Aile yürüyüşleri, bisiklet turları, açık hava oyunları gibi etkinlikler, hem fiziksel aktiviteyi artırır hem de aile içi iletişimi güçlendirir. Meta-analiz bulguları, ebeveyn-çocuk birlikte yapılan aktivitelerin, çocukların haftalık toplam aktivite süresini anlamlı düzeyde artırdığını göstermektedir (Peteresen et al., 2020).

-Erişilebilir ve Güvenli Altyapı: Yerel yönetimler, parklar, yürüyüş yolları, bisiklet alanları ve spor sahaları gibi fiziksel aktiviteye uygun mekânların erişilebilirliğini artırmalıdır. Özellikle çocuklu ailelerin güvenle kullanabileceği, gölgelikli, aydınlatılmış ve ulaşımı kolay alanların oluşturulması önem taşımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün *Active Cities Framework* raporu (WHO, 2019), kentsel çevrede fiziksel aktiviteyi artırmak için “aile dostu, kapsayıcı ve erişilebilir” mekânsal planlamanın öncelikli olması gerektiğini vurgulamaktadır.

-Toplum Sağlığı Programları: Toplum temelli fiziksel aktivite kampanyaları, ailelerin katılımını teşvik etmede etkili araçlardır. Türkiye’de “Sağlıklı Yaşam ve Hareket Et Türkiye” gibi kampanyaların yerel düzeyde sürdürülebilir hâle getirilmesi, okullar, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğinin güçlendirilmesiyle mümkündür (Sağlık Bakanlığı, 2021). Bu tür programlarda ebeveynlerin ve çocukların birlikte katılabileceği etkinlikler planlanmalı, özellikle dezavantajlı bölgelerde ücretsiz veya düşük maliyetli seçenekler sunulmalıdır.

-Özelleştirilmiş Müdahaleler: Fiziksel aktivite programları, ailelerin sosyoekonomik düzeyi, kültürel değerleri ve yaşam koşullarına göre uyarlanmalıdır. Düşük gelirli ailelerde ev içi basit egzersiz önerileri, kırsal bölgelerde ise doğa temelli aktiviteler öne çıkarılabilir. Ayrıca dijital uygulamalar ve mobil sağlık teknolojileri aracılığıyla ebeveynlere hatırlatmalar ve motivasyon mesajları gönderilmesi, katılımın devamlılığını destekleyebilir.

Aile odaklı fiziksel aktivite stratejileri yalnızca bireysel düzeyde değil, çevresel ve toplumsal düzeyde planlanmalıdır. Politika yapıcıların, yerel yönetimlerin ve eğitim kurumlarının eşgüdüm içinde çalıştığı çok katmanlı bir yaklaşım, Türkiye’de fiziksel aktivite düzeylerinin artırılmasında en etkili yol olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Aile, bireylerin fiziksel aktivite davranışlarının oluşumunda ve sürdürülmesinde temel bir yapıtaşıdır. Ebeveynlerin tutumları, rol model olma biçimleri ve aile içi etkileşim dinamikleri, çocukların ve ergenlerin aktif yaşam biçimini benimsemesinde belirleyici rol oynamaktadır. Türkiye’de olduğu gibi pek çok ülkede fiziksel inaktivitenin yaygınlığı, aile merkezli stratejilerin halk sağlığı politikalarında önceliklendirilmesini gerekli kılmaktadır. Politika yapıcılar, eğitim kurumları ve yerel yönetimler, aileyi fiziksel aktivite programlarının merkezine yerleştiren, kültürel bağlama duyarlı ve sürdürülebilir uygulamalar geliştirmelidir. Ayrıca okul, sağlık ve toplum temelli girişimler arasında koordinasyon sağlanarak ebeveynlerin aktif yaşam davranışlarını destekleyen çok katmanlı modeller

oluşturulmalıdır. Bu yaklaşım, yalnızca bireysel sağlık çıktılarının iyileştirilmesini değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde sağlıklı yaşam kültürünün yerleşmesini de sağlayacaktır.

Kaynakça

- World Health Organization. WHO Guidelines on Physical Activity and Sedentary Behaviour (2020).
- Türkiye Sağlık Bakanlığı. Türkiye Fiziksel Aktivite Rehberi (2014).
- Brown HE, Atkin AJ, Panter J, et al. (2021). Family-based interventions to increase physical activity in children: A systematic review, meta-analysis and realist synthesis. *Obesity Reviews*, 22(8), e13282. <https://doi.org/10.1111/obr.13282>
- Warburton, D. E., & Bredin, S. S. (2017). Health benefits of physical activity: a systematic review of current systematic reviews. *Current opinion in cardiology*, 32(5), 541-556.
- Guthold R., Stevens G.A., Riley L.M., Bull F.C. (2020). Global trends in insufficient physical activity among adolescents: a pooled analysis of 298 population-based surveys with 1·6 million participants. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(1), 23-35. DOI:10.1016/S2352-4642(19)30323-2.
- Petersen, T. L., Møller, L. B., Brønd, J. C., Jepsen, R., Grøntved, A., & Kristensen, P. L. (2020). Association between parent and child physical activity: a systematic review and meta-analysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 17(1), 67. <https://doi.org/10.1186/s12966-020-00966-z>
- Sallis, J. F., Owen, N., & Fisher, E. B. (2020). Ecological models of health behavior. In *Health Behavior: Theory, Research, and Practice* (5th ed., pp. 43–64). San Francisco: Jossey-Bass.
- Tremblay, M. S., Carson, V., Chaput, J. P., et al. (2017). Canadian 24-hour movement guidelines for children and youth. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*, 42(6), 575–582.
- Gustafson, Sabrina L., and Ryan E. Rhodes. "Parental correlates of physical activity in children and early adolescents." *Sports medicine* 36.1 (2006): 79-97.
- Yao, C. A., & Rhodes, R. E. (2015). Parental correlates in child and adolescent physical activity: A meta-analysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 12(1), 10. <https://doi.org/10.1186/s12966-015-0163-y>
- Beets, M. W., Cardinal, B. J., & Alderman, B. L. (2010). Parental social support and the physical activity-related behaviors of youth: A review. *Health Education & Behavior*, 37(5), 621–644. <https://doi.org/10.1177/1090198110363884>
- Zhou, Lin, et al. "A school-family blended multi-component physical activity program for Fundamental Motor Skills Promotion Program for Obese Children (FMSPPOC): protocol for a cluster randomized controlled trial." *BMC Public Health* 23.1 (2023): 369.
- Wang, Yiyu, et al. "The impact of the built environment and social environment on physical activity: a scoping review." *International Journal of Environmental Research and Public Health* 20.12 (2023): 6189.
- Jago, R., Davison, K. K., Thompson, J. L., Page, A. S., Brockman, R., & Fox, K. R. (2011). Parental sedentary restriction, maternal parenting style, and television viewing among 10- to 11-year-olds. *Pediatrics*, 128(3), e572–e578. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-3662>
- Telama, R. (2009). Tracking of physical activity from childhood to adulthood: A review. *Obesity Facts*, 2(3), 187–195. <https://doi.org/10.1159/000222244>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2019). *Türkiye Beslenme ve Sağlık Araştırması (TBSA) 2017: Beslenme Durumu ve Fiziksel Aktivite Sonuç Raporu*. Ankara: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2022). Türkiye Sağlık Araştırması 2022. Ankara: TÜİK Yayınları.**
- Sağlık Bakanlığı. (2021). Okullarda Sağlığın Teşviki Programı Değerlendirme Raporu. Ankara: Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü.**
- World Health Organization. (2019). Global action plan on physical activity 2018-2030: more active people for a healthier world. World Health Organization.

Aile Birliğini Korumaya Yönelik Önleyici Tedbirler Açısından Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çalışmaları

Arzu ÇİNGİR
Kayseri Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü

Giriş

Aile, toplumsal yapının temel yapıtaşı olup bireylerin fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik gelişiminin temelden desteklendiği kurumdur. Ancak boşanma, aile içi şiddet, ihmal-istismar, ekonomik zorluklar, demografik dönüşüm, dijitalleşme gibi riskler aile birliğini tehdit etmektedir.

Bu nedenle devletin önleyici tedbirler planlaması ve uygulaması büyük önem kazanır. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), özellikle 2024-2028 yıllarını kapsayan “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı” ile bu bağlamda kapsamlı politikalar geliştirmiştir. Bu makalede, bu çalışmalar incelenecek; başarıları, güçlü yönleri, eksikleri ve öneriler tartışılacaktır.

Kavramsal Çerçeve: Önleyici Tedbirler ve Aile Birliği

- **Önleyici tedbirler:** Bir ailenin parçalanmasını ya da aile içi risklerin etkisini azaltmaya yönelik, kriz baş vermeden önce alınan tedbirlerdir. Şiddet mağdurlarının korunması, istismar-ihmalin önlenmesi, ekonomik destek, aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesi gibi uygulamalar bu kapsama girer.
- **Aile birliği:** Eşler, çocuklar ve diğer aile bireyleri arasındaki ilişkinin sürekliliği; bu ilişkilerin duygusal, psikolojik ve sosyal açıdan sağlıklı olması; bireylerin aile içi rollerini yerine getirebilmesi; ekonomik ve sosyal destek mekanizmalarının çalışması.

TÜRKİYE'DE BAKANLIK TARAFINDAN YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR

A. "Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)"

- Belge, 15 Mayıs 2024 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Genelgesiyle ilan edildi.
- **Stratejik yapı:** 5 stratejik amaç, 15 stratejik hedef ve 100 faaliyet içeriyor. Bu stratejik amaçlar şunlardır:
 1. Küresel riskler ve demografik dönüşüm karşısında ailenin korunması
 2. Ailelerin refah düzeyinin yükseltilmesi
 3. Aile odaklı sosyal politika ve hizmetlerin etkinliğinin artırılması
 4. Dijitalleşme sürecinde aileye destek sağlanması
 5. Aileye duyarlı çevre politikaları ile ailelerin afet ve acil durumlara dayanıklılığının artırılması
- Belge hazırlanırken saha çalışmaları yapılmış; 81 ilde Aile Çalıştayları düzenlenmiş; yaklaşık 15.480 hanede anket uygulanmış; odak grup toplantıları, VIII. Aile Şûrası gibi yapıların görüş ve önerileri alınmıştır.
- Bakanımız Sayın Mahinur ÖZDEMİR GÖKTAŞ'ın tanıtım konuşmasında, "Aile ve evlilik kurumunun korunması ve güçlendirilmesine yönelik stratejilerin, hedeflerin ve faaliyetlerin yer aldığı vizyon belgesi ve eylem planını oluşturduk." ifadesini kullanmıştır.

B. Koruyucu ve Önleyici Hizmetler ile Şiddetle Mücadele

- Bakanlığımız, şiddet, ihmal ve istismar vakalarında acil müdahale ekipleri, sosyal inceleme süreçleri ve psiko-sosyal destek hizmetleri sunmaktadır. Bu tedbirler, kriz anı yaklaşımından ziyade kriz öncesi ve kriz içinde koruyucu mekanizmaları güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

- 6284 sayılı Kanun kapsamında kadın ve çocukların korunması; Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) aracılığıyla destek mekanizmalarının işletilmesi bu çerçevededir.

C. Sosyal ve Ekonomik Destek Politikaları: AS-DEP

- **Aile ve Sosyal Destek Programı (ASDEP):** Hane ziyareti ile ailelerin sosyal yardım ve sosyal hizmetlere ihtiyaçları tespit edilmekte, rehberlik-yönlendirme sağlanmaktadır.
- Türkiye geneli ASDEP ekiplerimiz ile 10 milyona yakın haneye ulaşarak ihtiyaç duyduğu hizmete ilişkin rehberlik ve yönlendirme hizmeti sunduk."
- Bir akademik çalışmada, ASDEP personelinin risk altındaki ailelerin psikososyal destek ihtiyaçlarına ilişkin deneyimleri incelenmiş; mevcut duruma dair saha çalışanlarının görüşleri bu çalışmanın önemli çıktılarından biridir.

D. Toplumsal Bilinçlendirme, Yerel Uygulamalar ve Paydaş İşbirliği

- Yerel düzeyde İl Koordinasyon Kurulları ve İl Eylem Planları oluşturulmaktadır.
- Çalıştaylar, odak grup toplantıları, Aile Şûrası gibi platformlar aracılığıyla hem sivil toplum hem akademi hem kamu kurumları sürece dahil edilmektedir. Bakanlık tarafından yapılan tanıtım toplantılarında, aile kurumunun değerleri, kültürel normlar ve toplumdaki risk faktörleri üzerine vurgu yapılmıştır.

Başarılar, Güçlü Yönler ve Eksiklikler

Güçlü Yönler

1. **Kapsamlı politika çerçevesi:** 2024-2028 Vizyon Belgesi planı, aileyi tehdit eden çok sayıda risk faktörünü içeren, çok katmanlı (hukuki, ekonomik, kültürel, psikososyal) bir yaklaşım sunmaktadır.

- 2. Saha temelli veriler ile hazırlık:** İl çalıştayları, hane-anketleri ve Aile Şûrası gibi uygulamalarla halkın ve yerelin ihtiyaçları temel alınmıştır. Bu planların yerel bağlamla uyumunu artırmaktadır.
- 3. Erişilebilir hizmet modelleri:** ASDEP gibi programlarla doğrudan haneye gidilerek rehberlik, yönlendirme ve gerekirse sosyal hizmetin sunulması, hizmetin erişilebilirliğini artırmaktadır.
- 4. Çoklu paydaş katılımı:** Kamu kurumları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler gibi farklı aktörler sürece dahil edilmiştir. Bu, hem politikaların meşruiyetini hem uygulama potansiyelini yükseltmektedir.

Bununla birlikte, uygulamada sürdürülebilir kaynak sağlanması; izleme-değerlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesi; toplumsal normlara duyarlı, kültürel bariyerlerin farkında olan ve risk altındaki grupları özel olarak hedefleyen tedbirlerin geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Aile birliği, bireylerin yalnızca yaşamsal ihtiyaçlarını değil, duygusal ve toplumsal aidiyetlerini de korumak bakımından kritik bir değerdir. Devletin hem hukuki hem hizmet sunum hem de sosyal politika açısından aileyi merkeze alan bütüncül bir yaklaşım yürütmesi, uzun vadeli toplumsal sağlığa katkı sağlayacaktır.

Eksiklikler ve Geliştirilmesi Gereken Alanlar

- 1. Uygulamada kaynak ve kapasite sınırlamaları:** Hizmetlerin geniş coğrafya ve nüfus üzerindeki yaygınlığı ciddi insan kaynağı, lojistik ve finansman ihtiyacı doğurmaktadır.
- 2. Kültürel ve toplumsal dirençler:** Bazı bölgelerde aile içi sorunların gizliliği, kadına yönelik şiddet gibi konularda toplumsal normların etkisi; uygulamaların kabul görmesini ve etkinliğini sınırlayabilmektedir.
- 3. Dijitalleşme ve teknolojik riskler:** Medya ve dijital araçların doğru kullanımı konusunda hem fırsatlar hem riskler vardır; ancak planlarda bu alandaki farkındalık çalışmalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.

SONUÇ

Genel olarak Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, aile birliğini korumaya yönelik önleyici tedbirler açısından oldukça kapsamlı ve stratejik bir yaklaşım benimsemiştir. “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı (2024-2028)” bu yaklaşımın çerçevesini belirlemekte, saha verileri ile desteklenmekte ve paydaş katılımını esas almaktadır.

Kaynakça

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı” Tanıtım Töreni, 2024.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, “ASDEP: Aile ve Sosyal Destek Programı” Verileri (“ASDEP ekiplerimiz ile 12 milyona yakın vatandaşımıza ulaştık”, “7 milyon 700 bin haneye ulaşıldı” vb.)
- ASHB, Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı Hazırlık Süreci: Aile Şûrası, saha çalışmaları, odak grup toplantıları.
- Akademik Makale: Ali Osman Özpolat & Yasemin Özkan, “Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) Personelinin Risk Altındaki Ailelerin Psikososyal Destek İhtiyaçlarına İlişkin Deneyimleri”, Toplum ve Sosyal Hizmet dergisi, 2022.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Mahinur Özdemir Göktaş’ın konuşmaları ve medya açıklamaları, 2024 Tanıtım Toplantısı ve Kabine sonrası bildirimler.

Ailenin Dönüşümü ve Türk Toplumunun Kültür Kodları

 Levent TAŞ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Tabulaştırılan toplumsal kurumların yarattığı baskıdan kurtulmak için geleneksel dayanışma biçimlerimizi değiştirerek bireyciliğe yöneldik. Bireyciliğe yönelirken araçsal aklın hazcı, faydacı, bencil demir kafesinde hapsoldük. İfrat ile tefrit arasındaki dengeyi bulamadık. Bu dengeyi kurmak için gerekli olan kodlar Türk toplumunun kültürel mirasında saklıdır.

Giriş

Bu çalışma dönüşüm sürecindeki aile yapısını kültürel kodlar temelinde ele almaktadır. Çalışmada ailenin dönüşümüyle ortaya çıkan problemleri aşabilmek için Türk toplumunun kültürel kodlarının yaşatılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca kültürel kodların toplumsal yaşama yansıtılabilmesinin de bireylerin bilinçli toplumsal eylemleriyle mümkün olduğunu öne sürmektedir. Kelebek etkisi misali büyük toplumsal yapılar mikro düzeydeki iradi bireysel eylemlere dayanır. Çalışmanın odağındaki aile kurumu da makro toplumsal bir yapı olarak kabul edilir. Dolayısıyla fertlerin mikro düzeyde sergiledikleri iradi toplumsal eylemler aile yapısının temel dinamiğini oluşturur.

Yapısı ve içeriği toplumdaki topluma ve zamana göre değişmekle birlikte aile evrensel bir olgudur. Evrensel niteliğine karşın ailenin toplumsal yaşamdaki konumu her zaman tartışmalı bir konu olmuştur. Kimi görüşler ailenin gerekliliğini savunurken kimi görüşler ailenin küçülmesi ya da ilga edilmesi gerektiğini savunur. Bu

iki görüş ailenin toplumsal yaşamdaki rolünü iki zıt yönde yorumlamaktadır. Korumacı görüş ailenin giderek küçülmesinin tehlikelerine dikkat çekerek ailenin korunması gerektiğini savunurken; ilgacı görüş ailenin bireyler üzerinde baskı ve sömürü aracına dönüştüğünü ve ilga edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu iki popüler görüş tarih boyunca karşımıza çıkmıştır. Bu tartışmalarda ailenin konusunu ailenin gerekliliği sorununa indirgenmesi bilimsel ve objektif bir çerçevede çözümler üretilmesini engelleyen ideolojik tartışmalar doğurmuştur. Bu ideolojik tartışmaların ötesine geçebilmek ailenin yaşadığı değişimi genel toplumsal değişimin doğal bir boyutu olduğunun kabul edilmesiyle mümkündür.

Geçmişten günümüze nüfus artışı, modernleşme, kentleşme, sanayileşme, uzmanlaşma, iş bölümü, küreselleşme, teknolojik gelişmeler gibi etkiler bağlamında ailenin geniş aileden, çekirdek aileye ve çekirdek aileden de parçalanmış aileye doğru bir dönüşüm geçirdiği genel kabul görmektedir. Klasik evlilik formlarının yerini, geçici bir arada yaşama biçimleri, takılmalar,

flörtler almaktadır. Dijital teknoloji sanal birlikteliklerin yaygınlaştığı ya da eş seçiminin sanal ortamlarda yapıldığı bir aile formu ortaya çıkarmaktadır. Tüm bu değişimlere evlilik oranlarındaki düşüşler ve boşanma oranlarındaki artışlar eşlik etmektedir. Yeni aile formlarından bahsedilen bir ortamda ailenin klasik işlevleri de anlamsızlaşmaktadır. Aile yapısındaki bu dönüşümler aile içi ilişkilerin, rollerin, statülerin, normların vb. değişmesi, kırılanlaşması ve işlevsizleşmesi gibi süreçlerle sonuçlanmaktadır. Bu süreçler ise toplumsal yaşamda çatışmalar, istikrarsızlıklar ve problemlere neden olarak tüm toplumsal yaşamı etkilemektedir.

Ekonomi, siyaset, eğitim din gibi kurumlarda olduğu gibi toplumsal değişimle birlikte aile kurumu da bazı işlevlerini kaybedebildiği gibi yeni bazı işlevler kazanabilmektedir. Kurumların varlığını sürdürebilmesi yeni toplumsal ihtiyaçlara cevap üretebilme kapasitelerine bağlıdır. Yeni ihtiyaçlara yeni çözümler üretemeyen kurumlar toplumsal yaşamdaki önemlerini ve etkilerini kaybederler. Ancak bu bakış açısından uzaklaşıp koruma ve ilga ikileminin çıkmaz sokaklarında, sonu gelmez tartışmalara daldığımızda çözüm üretmekten çok kendi öznel duruşumuzu destekleyecek fikirler üretme hatasına düşmüş oluruz. Bu ön yargılı tutum ailenin zaman içindeki işlevlerini diğer kurumlara devretmesini toplumun sonunu getiren bir problem olarak değerlendirir. Buna paralel olarak aileye karşı olan yaklaşımlar da işlevlerin devredilmesini ailenin tamamen ortadan kaldırılmasını sağlayacak bir fırsat olarak görmektedir. Oysa ailenin yaşadığı değişim yeni toplumsal ihtiyaçlara yeni çözümler bulma

girişimidir. Tartışmayı toplumsal değişimin bir boyutu olarak değerlendirmeyen korumacı düşünce aileyi tabulaştırırken nostalji çıkmazına sürüklenmekte; ilgacı düşünce ise varoluşsal gerçekliğe aykırı ve kendi temel argümanlarıyla çelişen öneriler geliştirmektedir.

Ailenin yaşadığı dönüşüm Türkiye’de de dikkat çekmektedir. Özellikle demografik ve kültürel değişimlerden hareketle ailenin dönüşümü bir kriz olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de yapılan tartışmalarda da korumacı-ilgacı ikilemi karşımıza çıkmaktadır. Bu yazıda korumacı ve ilgacı görüşlerin çıkmaza soktuğu tartışmanın aşılması gerektiğine dikkat çekilmekte ve bu çerçevede toplumsal değişime süreçlerine bağlı olarak Türk aile yapısında yaşanan problemlerin çözümünde Türk toplumunun kültürel kodlarının rolü sorgulanmaktadır. Tartışmayı, tabulaştırma ve ilga etme ikileminden uzaklaştırarak kültürel kodların toplumsal yaşama yansımaları odağında ele almak daha yararlı sonuçlar üretecektir. Çünkü aile kurumunun işlevsel varlığını sürdürebilmesi değişen toplumsal ihtiyaçlara kültürel kodlar temelinde çözümler üretebilmesine bağlıdır. Bu çerçevede sevgi, saygı, yardımlaşma, dayanışma, eşitlik, adalet, paylaşma, sadakat gibi Türk kültürünün temel değerleri odağında inşa edilebilen mikro düzeydeki aile içi ilişkiler ailenin yaşadığı birçok sorunun çözümüne katkı sağlayacaktır. Türk toplumunun yaşadığı toplumsal değişimler Türk kültür değerlerini, bireycilik ve araçsal akıl odağında dönüştürmekte ve bunun sonucunda da Türk aile yapısı işlevlerini kaybetmektedir. Bu çerçevede Türk aile yapısında yaşanan sancuların çözümü de Türk toplu-

munun tarihsel süreçte biriken kültürel kodlarında yatmaktadır. Başka bir ifadeyle ailenin, Türk toplumunun kültürel kodlarına dayanarak çağın ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir refleks göstermesiyle mümkündür. Bu ise toplum mühendisliği anlayışlarıyla geliştirilecek yaklaşımlarla değil insanların söz konusu temel değerlere dayalı bir gündelik yaşam inşa edebilme cesaretini gösterebilmeleriyle mümkündür. Çünkü kişisel hazzı ve faydayı amaçlayan araçsal aklın hâkim olduğu bir gündelik yaşamda sevgi, fedakârlık, affetme, yardımlaşma gibi irrasyonel değerlere dayalı sosyal ilişkiler kurmak cesaret gerektirir. Toplum mühendisliğiyle sorunlara çözüm üretmek ise kültürü yukardan inşa etmeye kolaycılığından başka bir şey değildir.

Değişim Sürecindeki Aile: Korumacı ve İlgacı Yaklaşımlar İkileminde Aile

Aile sosyolojik açıdan düşünüldüğünde bireylerin toplumun bir ferdi olmaya başladığı, onun diğer bireylerle etkileşim kurmasını sağlayan davranış örüntülerinin, değerlerin edinildiği ve neslin devamını sağlayan toplumsal kurum olarak tanımlanır. Elbette bu tanım ailenin tüm boyutlarını ve işlevlerini kapsamaz. Bununla birlikte aile hem farklı cinsten insanların meşru cinsel birlikteliği temelinde oluşan akrabalık ilişkilerini hem de sevgi, şefkat güven, paylaşma, dayanışma gibi sosyal ve psikolojik ihtiyaçların karşılandığı bir birlikteliktir (Dikeçligil, 2014, s. 44). Ailenin duygusal yakınlık ve paylaşım gibi sosyal-psikolojik boyutları gündelik hayatta daha çok karşılaştığımız bir durumdur (Newman, 2022, s. 96). Ailenin kurduğu dayanışma ve ilişki ağı sadece anne-baba ve çocukları kapsamaz. Aile akrabalık ilişkileri gibi daha geniş bir ilişki sistemini içine alır (Giddens, 2012, s. 246). Ailenin bir diğer önemli işlevi de kültürel değerlerin edinilmesini ve nesiller arasında aktarmasını sağlamasıdır (Zeybekoğlu Dündar, 2016, s. 40). Bu çok boyutlu özellikler ailenin birçok tanımın yapılmasına neden olmaktadır. Bu çalışma açısından ailenin özellikle iki boyutu dikkat çekicidir: Ailenin kurum ve grup boyutu.

Sosyolojik açıdan aile hem bir grubu hem de bir kurumu ifade eder. Her ne kadar da aile öncelikle bir grubu çağırırsa da hem bir ilişki ağını hem de bireylerden oluşan bir birlikteliği ifade eder (Dikeçligil, 2014, s. 34). Aile anne, baba, çocuk ve akrabalar arasındaki

ilişkilere oluşan bir birliktelik olarak tanımladığımızda ailenin toplumsal grup boyutunu tanımlamış oluruz. Ancak bireyler arasındaki ilişkilerin örüntülenmiş davranış kalıpları anlamında kullandığımızda bir kurum olarak aileden bahsedebiliriz. Kurum olarak aile grup içindeki bireylerin aralarındaki ilişkilere rehberlik eden davranış tarzlarıdır. Aile kurumu evlilik, boşanma, söz, nikah, düğün, anne/baba/çocuk statüsü ve rolleri gibi örüntülerin belirlendiği alt kurumlardan oluşur. Bu alt kurumlar kültürel değerler temelinde inşa edilirler. Bu açıdan aile kurumu ile toplumun kültürü arasında kuvvetli bir ilişki vardır. Kültürel değerler aile kurumunda kalıplaşmış örüntülere dönüşerek toplumsal ilişkilere yön verir. Bu açıdan aile kurumu toplumun kültürel değerlerinin yaşatılmasını ve nesiller arasında aktarılmasını sağlayan bir işleve sahiptir. Toplumsallaşma sürecinde kültürel değerler ve bu değerlere dayanan davranış kalıpları, normaler, roller vb. bireylere aktarılır.

Bu kavramsallaştırmalar aşına olduğumuz bir olgu olmasına karşın, ailenin önemli ve karmaşık bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Aile toplumun kültürel, siyasal, ekonomik, sosyal, hukuki vb. boyutlarıyla etkileşim halindedir. Toplumsal yapının önemli bir parçasıdır. Toplumsal yapıdaki değişimler aileyi etkilediği gibi aile de toplumsal yapıyı etkiler. Bundan dolayı aile yapısında yaşanan değişimler toplumsal yaşamdaki değişimleri yansıttığı gibi ailenin toplumsal etkileri de toplumsal düzende kalıcı etkiler doğurabilmektedir. İnsanlık tarihi boyunca aile birçok işlevi yerine getirmiş ve buna bağlı olarak toplumsal yapıda süreklilik kazanmıştır. Bireylerin toplumsallaşması, aidiyet ihtiyacının karşılanması, aile içi ilişkilerin düzenlenmesi, çocukların bakımı ve yetişkinliğe hazırlanması, neslin devamlılığının sağlanması vb. ailenin en temel işlevleridir. Aile bu önemli işlevleri nedeniyle toplumun temel yapı taşı olarak tanımlanır. Aileyi toplumun yapı taşı olarak tanımlamak yaygın bir görüştür. Ancak bu tanımlama aile kurumunun tüm boyutlarıyla anlaşılması için yeterli bir çerçeve sunmaz. Aile toplumda karşıladığı ihtiyaçlar ve işlevleri itibarıyla bu tanımın ötesinde özelliklere sahiptir.

Ailenin bir grup ya da kurum olarak değerlendirilmesi ailenin yaşadığı değişimin analitik olarak iki boyutlu değerlendirilmesine imkân tanır. Bu iki boyutlu analiz ise ailenin yaşadığı değişimin yorumlanması ve

anlaşılması açısından yararlı bir çerçeve sunmaktadır. Modernleşme, kentleşme, sanayileşme, küreselleşme, postmodernizm gibi makro süreçlerin aile üzerindeki en somut etkisi ailenin grup yapısında değişikliklere neden olmasıdır. Ataerkil ya da geniş aile olarak adlandırılan modernleşme öncesi toplum yapısıyla özdeşleştirilen aile yapısı anne, baba, büyük anne, büyük baba, çocuklar ve yakın akrabalarından oluşur. Buna karşın modernleşmeyle birlikte yaygınlık kazandığı kabul edilen çekirdek aile ise anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan daha küçük bir gruptur. Modernizmin ideolojik çerçevesi çekirdek aileyi bir ideal olarak sunar. Burada dikkat çeken nokta krizdeki aile söyleminin modernliğin ilk dönemlerinde geniş ailenin çekirdek aileye dönüşümünü nitelendirmek için kullanılmasıdır. Yani çekirdek ailenin gelişimi bir kriz olarak yorumlanmıştır. Ancak sonrasında çekirdek aile dönüşerek sanayileşmiş toplumlarla bütünleşerek bir ideal haline gelmiştir (Gökçe, 2012, s. 53). Günümüzde ise kriz daha çok çekirdek ailenin, çeşitli nedenlerle parçalanması ya da atomize olarak daha küçük hale gelmesiyle ilişkilendirilir. Boşanmaların artması, savaşımlara bağlı olarak baba ölümlerinin yaşanması, çocuk doğurma yerine evlat edinmenin tercih edilmesi, yalnız yaşama vb. etkenlere bağlı olarak anne-çocuk ya da baba-çocuktan oluşan tek ebeveynli aileler yaygınlaşmaktadır. Görüldüğü gibi grup olarak aileden bahsettiğimizde ailenin üyelerinin kimler olduğu ve kaç kişiden oluştuğuna dikkat edilmektedir.

Aile toplumsal bir kurum olarak el alındığında ise, aile üyelerinin birbirleriyle kurdukları ilişkileri yani aile içi statüleri, rolleri, normları, davranış kalıplarını ve etkileşimleri tanımlar. Ailenin kurumsal örüntüleri grup/aile içindeki ilişkilerin nasıl kurulacağını belirleyen normaler ve davranış kalıplarıdır. Toplumsal kurumlar toplumun kültürel değerlerine dayanan davranış örüntüleri inşa eder. Bu örüntüler toplumsal ihtiyaçların karşılanma yollarını hazır davranış kalıpları olarak bireylere aktarır. Bu açıdan toplumsal kurumlar toplumsal davranışa yol gösteren, rehberlik eden örüntülerdir. Bu örüntüler yok olmaya başladığında bireylerin gündelik yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan tutarlı davranış kalıpları belirsizleşir. Yani bireyler neyi nasıl yapacaklarını bilemeyecek, kendi içinde tutarlı bir yaşam tarzı kuramayacak ve içinde buldukları toplumla uyumlu davranışlar sergileyemeyecek duruma düşerler. Kurumlar toplumun kültürel

kodlarına, toplumsal değerlerine, adet, gelenek, görenek gibi geçmişten getirdiği kültürel birikime dayalı olarak toplumsal ihtiyaçların karşılanmasını sağlar. Diğer yandan kültürel birikimin nesiller arasında aktarılmasında aile kurumunun önemli bir rolü vardır. Aile kurumu bireyler arasındaki meşru cinsel ilişkileri, bu ilişkilerin evlilik kurumu gibi yollarla nasıl yapılabileceğini, anne ve babanın aile içi rollerinin neler olduğu, çocukluk statüsünün gerektirdiği rollerin neler olduğu ve toplumun bir üyesi olarak bireylerin hangi rolleri yerine getirmesi gerektiği gibi birçok davranışı ve etkileşimi tanımlayarak kültürün bireylere aktarılmasını sağlar.

Tarihsel süreçte ailenin dönüşümü ailenin hem grup yapısının hem de kurumsal örüntülerin değişmesini ifade eder. Modernleşme, kentleşme, sanayileşme ve küreselleşme gibi süreçler ailenin grup yapısının ve kurum örüntülerinin değişmesine neden olmaktadır. Ailenin grup ve kurum düzeyinde yaşadığı bu değişim iki biçimde yorumlanmaktadır. Ailenin krizi ya da ailenin yok olması. Bu iki düşünce korumacı yaklaşım ve ilgacı yaklaşım olarak ifade edilebilir.

Korumacı yaklaşımlar ailenin yaşadığı bu değişimleri bir kriz olarak değerlendirir. Krizdeki aile küçülerek grup niteliğini yitirmektedir. Korumacı yaklaşımlar için ailenin küçülmesi, neslin devamlılığı işlevini yitirmesini ifade etmektedir. Ailenin giderek küçülmesi neslin biyolojik devamlılığını tehlikeye atacağı düşüncesiyle bir kriz olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde ailenin parçalanması küreselleşmenin de etkisiyle global bir olgu haline gelmiştir. Ailenin giderek atomize olarak yok olacağı düşüncesi ailenin krizde olduğu fikrini güçlendirmektedir. Toplumsal bir kurum olarak ailenin kriz içinde olması ise aile içi ilişkilerin ve değerlerin bozulmasını şeklinde yorumlanmaktadır. Toplumsal bir kurum olarak ailenin toplumsal işlevlerini kaybetmesiyle kültürel tutarlılık ve toplumsal yaşamda kültürel değerleri, geleneği tehdit eden yeni kurumsal örüntülerin ortaya çıktığı düşünülür. Korumacı yaklaşım ailenin tarihsel süreçte geçirdiği değişimi kurum olarak ailenin işlevlerini yerine getirmemesinin olumsuz sonuçlarıyla ilişkilendirir. Bu durumda kriz toplumsal sistemin daha derinlerine işleyerek kültürel bir nitelik kazanmaktadır. Çünkü ailenin temel özelliklerinden birisi kendini yenileyebilmesidir (Dikeçligil, 2014, s. 43).

Aile kendini yenileyemediğinde toplumsal problemlere temel oluşturmaktadır. Kültürel değerlere dayanan ve bireysel/toplumsal ihtiyaçları karşılayan kurumsal örüntülerin işlevsizleşmesi birçok toplumsal probleme neden olabilmektedir. İşte krizdeki aile bireyin önce aile içi ilişkilerde daha sonra da bireyin diğer bireylerle ilişkilerinde tutarlı bir yaşam tarzı geliştirememesi ve çatışmalar yaşamasıyla ilişkilendirildiği için kaygı uyandırır. Aile içindeki ilişkilerde davranış düzeyinde gözlemediğimiz farklılaşma ve çatışmalar kuşak çatışmalarına ya da ebeveyn çocuk arasındaki çatışmalara da kaynaklık edebilmektedir. Kültürün ve değerlerin yeni kuşaklara aktarılabilmesi, bireylerin toplumsal normlara ve davranış kalıplarına uymayı reddetmesi ailenin tarih boyunca yaşadığı değişimin kurumsal boyutunu oluşturur. Korumacı düşüncenin aileyi gerekli ve zorunlu bir kurum olarak ön görmesi koruma refleksinin temelini oluşturur. Ancak bu koruma refleksi bazen ailenin geçmişte gerçekleşmiş bir aile yapısının, bir aile tipinin evrensel olarak algılanmasıyla sonuçlanabilmektedir. Örneğin geniş ailenin evrensel bir kurum olduğu ve bütün toplumlarda geniş ailenin inşa edilmesi gerektiği savunulabilmektedir. Bu tutum geçmiş deneyimlere aşırı bağlı kalan değişime kapalı bir tavrıdır. Ancak değişen toplumsal şartlar nedeniyle ailenin aynı kalması mümkün değildir. Korumacı tutum kimi zaman da ailenin işlevlerinin diğer kurumlara devrini de doğru bulmayan düşünceleri savunabilmektedir. Buna göre de örneğin eğitimin aile dışındaki kurumlar tarafından verilmesi standart bireyler yetiştirilmesi ya da ailenin kendi çocuğunu kendi istediği gibi yetiştiremediği bir duruma neden olduğu için eleştirilmektedir. Ancak bilginin bugün geldiği seviyeler düşünüldüğünde eğitim ve öğretimin ebeveynler tarafından sağlanmasının oldukça zor olduğu anlaşılmaktadır. Ailenin bireyde aidiyet duygusu gelişimini destekleme, bireyin sosyalite ihtiyacını karşılama ve neslin devamını sağlama gibi işlevler devredilmesi zor işlevlerdir. Ancak bu durum ailenin tüm işlevleri için aynı düzeyde değildir. Korumacı tutumun aile kurumunu kutsallaştırarak tarihsel şartlara bağlı olarak oluşmuş aile yapısını ve kurumsal örüntüleri tabulaştırması toplumsal değişimin yaşandığı dönemlerde aileyi bir baskı aracına dönüştürmektedir.

İlgacı yaklaşımlar ailenin toplumsal yaşamdaki etkilerinin zayıflamasını olumlu bir süreç olarak değerlendirir. Sokrates aileyi adaletsiz bulduğu için ilgasını

ister (Lewis, 2025, s. 52). Bu bakış açıları Marksizm, sosyalist feminizm ve postmodernizm gibi akımlara dayanmaktadır. Marksist düşünceler ailenin kapitalist sömürünün bir aracı olduğu düşüncesi savunur. Aile işçi sınıflarının sömürsünü yeniden üreten bir ilişki sistemidir. Sosyalist feminizm de ise aile kadın üzerinde baskı kuran ataerkil ilişkilerin yaşandığı bir ortam olarak değerlendirilir. Postmodernist düşünürler ise klasik cinsiyet tanımlamalarına alternatif cinsiyet tanımlamaları önererek ailenin iki cinsiyetli tanımlamasını reddederler. Bu yaklaşımların bakış açısına göre ailenin krizi olarak görülen durumlar olumlu karşılanmalıdır. Çünkü söz konusu sömür ilişkilerinin ortadan kaldırılabilmesi için ailenin ilga edilmesi gerekmektedir. Ailenin ilgası savunan görüşlerin ortak noktası ailenin bir baskı aracına dönüşmüş olmasıdır. Yani aile bireylerin özgürce yaşamalarının önündeki bir engel olarak görülür. Aile bir grup olarak birey üzerinde baskı üretirken bir kurum olarak ise bu baskıyı meşrulaştıran değerlerin taşıyıcısı konumundadır (Marshall, 1999, s. 7-8). Bir alternatif olarak ailenin işlevlerinin alternatif toplumsal kurumlar tarafından karşılanması önerilir. Örneğin ailenin temel işlevi olan neslin üreme ve devamlılığının sağlanması evlilik ve aile birliği olmadan sağlanmalıdır. Çocukların sosyalleştirilmesi ve yetişkinliğe hazırlanması da toplumcu aile anlayışıyla sağlanması önerilir. Daha somut ifade edecek olursak bir bebek, anne ve babasının değil toplumun bebeğidir. Toplumda bu bilinç geliştirilirse profesyonel bakıcılar ve kurumlar bebeğin bakımını sağlayacaktır. Aileden alınan bebek de ailenin yarattığı kapitalist ve ataerkil baskıdan uzak, daha özgür bir ortamda büyüyecektir. Ailenin ilgası düşüncesi kendi kendini ilga eden çelişkili argümanlara sunar. Özgürlük adına ailenin koyduğu sınırları eleştirerek sınırsızlık vaadiyle meşruiyet aramaktadır. Ancak ailenin dışındaki toplumsal ilişki biçimlerinin zaten çeşitli sömür biçimleri ürettiği insanlık tarihi boyunca deneyimlenmiş ve tarihsel gerçeklikle ispatlanmıştır. Özgürlüğü kısıtlayan tahakküm biçimleri aile gibi yapısal unsurlarla açıklamak indirgemeci bir yaklaşım olmaktadır. Oysa aile kurumunun içeriğini belirleyen şey insanın kabul ettiği değerler ve bu değerleri hayata geçirme biçimleridir. Aile eğer kimi toplumlarda bir baskı aracı olarak bireylerin özgürlüğünü kısıtlamışsa bu aile kurumunun yapısal özelliğinden kaynaklanmaz. Bu yapıyı inşa eden insanların tutumlarından

ve bu tutumlara kaynaklık eden kültürel kodlardan ve toplumsal bağlamdan kaynaklanır. Bu nedenle aileyi ilga etmeyi değil ailenin yeni toplumsal bağlama hangi kültürel kodlar doğrultusunda, nasıl bir ahlaki duruşla, bireyin/insanlığın iyiliğini ve özgürlüğünü koruyan bir kurum olarak işlev görmesini sağlayacağı yollarını aramak gerekmektedir. Çünkü aile insanın toplumsal bir varlık olması nedeniyle her zaman ihtiyaç duyacağı bir kurumdur. İnsanın toplumsal yaşamda ihtiyaç duyacağı becerileri kazanabilmesi için zorunlu bir kurumdur. Başka bir ifadeyle insanın var olabilmesi ve insanı sıfatlar geliştirebilmesi için aileye ihtiyacı vardır (Dikeçligil, 2014, s. 14). Bu çerçevede ailenin ilgası bir anlamda çelişkili bir iddiadır. Çünkü hali hazırda var olan aile biçimlerini ilga ettiğimizde yerine koyacağımız şey yeni aile modeli olacaktır. Ailenin ilgasını savununa görüşlerde aileye alternatif sosyallikler üretilerek ailenin ortadan kaldırılması gerektiği savunulur. Bunun gerekçesi ise daha önce bahsedildiği gibi ailenin bir baskı aracı olmasıdır. Oysa yeni inşa edilen sosyalliklerin ya da sosyal kurumların baskı aracına dönüşmeyeceğine dair bir kanıt yoktur. Tersine Foucault gibi aile kurumunu eleştirel yaklaşan düşünürler bile bakımevi, huzurevi, hastane gibi kurumların neden oluştuğu özgürlük kaybına, baskıya ve denetime dikkat çekmektedirler.

Görüldüğü gibi aile geçmişten günümüze sürekli bir değişim halindedir. Newman (2022, s. 96) bu değişimi aile yapısındaki değişim, hane büyüklüğündeki değişim ve boşanma eğilimlerindeki değişim olarak üç kategoride analiz eder. Aile yapısındaki bu değişimlerin kriz ya da ilga ikileminde değerlendirilmesi önyargılı ve verimsiz bir tartışma çerçevesidir. Korumacı düşünce geçmişte yaşanmış aile yapısının kutsallaştırılması ile sonuçlanırken ilgacı düşünce ailenin ontolojik evrenselliklerini göz ardı ederek çelişkiye düşmektedir. Ailenin tarih boyunca yaşadığı değişimler genellikle bu iki düşünce arasındaki, ön yargılara dayalı bir yarışa dönüşmüştür. Bu nedenle ailenin geçirdiği dönüşümün önyargısız bir tavırla değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Etkili çözümler üretebilmek için konunun daha objektif bir çerçeveye oturtulması gerekmektedir. Bu ikiliğe aileyi kutsallaştıranlar ve aileye karşı çıkanlar ikileminde dikkat çeken Dikeçligil (2014, s. 22-23) ailenin ideolojilerin çekişme nesnesi olmaktan kurtarılması gerektiğini vurgular. Elbette mutlak bir objektivizm mümkün değildir. Ancak ön

yargıların mümkün olduğu kadar paranteze alınması verimli analizler yapılmasını sağlayacaktır. Bu değerlendirmeye ailedeki dönüşümler toplumsal değişimin doğal bir yönü olarak ele alınarak başlanabilir. Başka bir ifadeyle ailede yaşanan değişimleri bir yıkım olarak değil de bir dönüşüm olarak değerlendirmek gerekmektedir (Subaşı, 2014, s. 101). Toplumsal değişme toplumdaki kültür, toplumsal yapı, bireyler arası ilişkiler, kurumlar, gruplar, normlar vb. bağlamında ortaya çıkan köklü değişiklikleri ifade etmektedir. Toplumlar bu değişmeyi farklı bağlamlarda, farklı zamanlarda ve farklı biçimlerde deneyimlemektedir. Bu değişmelerden ailenin olumlu ve olumsuz etkilebileceğini ve çeşitli işlevlerini devrederken yeni işlevler de kazanabileceğini unutmamak gerekir.

Türk Aile Yapısının Değişimi: Atomize Olan Hane ve Çözülen Toplumsal Örüntüler

Türk aile yapısının kriz içinde olduğu düşüncesi yaygın bir düşüncedir. Krizden endişe duyulmakta ve krizin toplumsal yapıyı olumsuz etkileyeceği öngörülmektedir. Bu düşünceye göre 1950'li yıllara kadar görece yapıcı işlevlerini devam ettiren Türk ailesinin krizi özellikle 2000'li yıllardan sonra derinleşmiştir. Bu gelişmeler ışığında uzun bir süre güçlü aile yapısını korunmasına karşın Türk aile yapısının modernleşme ve küreselleşme baskısı altında varlığını sürdürmesi zorlaşmaktadır (Subaşı, 2014, s. 114). Bu noktada Türk aile yapısının nasıl tanımlanacağı bir tartışma konusudur. Yaygın kabullerden hareket ettiğimizde günümüz Türk aile yapısının bozkır kültürü, İslam kültürü, modern batı kültürü ve küreselleşme ile yaygınlaşan postmodern kültür kesişiminde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Türk aile yapısının geçirdiği ilk büyük değişim Türkler'in İslam dinini kabulüyle yaşanmıştır. Bu süreçte bozkır kültürü ile İslam dini arasındaki sentez Türk aile yapısını şekillendirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bu sentez çeşitlenerek varlığını sürdürmüştür. Türk aile yapısının geçirdiği ikinci dönüşüm ise Tanzimatla birlikte başlayan yenileşme hareketleri ve Cumhuriyet'in ilanından sonra yapılan reformların sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu dönem hukuksal düzenlemelerle toplumsal yaşamın düzenlendiği bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Türk ailesinin modern batı ailesiyle sentezler

kurmaya başladığı bir dönemdir. Ortaya çıkan bu yeni aile yapısı özellikle 20. yüzyılın ortalarında başlayan kentleşme ve göç hareketleriyle yeni boyutlar kazanmıştır. Bu gelişmeler Türk aile yapısının çekirdek aileye dönüşümünü hızlandırmıştır. Geçiş ailesi olarak nitelendirilen gecekondü ailesi kentsel yaşama uyum sağlayan yeni ve modern değerlere uyum sağlamaya çalışan özgün bir çekirdek aile modeli ortaya çıkarmıştır. Tüm bu süreç eleştirilebilir yönleri olmakla birlikte geniş ailenin ataerkil niteliklerinin azalması açısından olumlu bir adaptasyon süreci olarak değerlendirilebilir. Modernleşme politikalarıyla idealize edilen çekirdek aile kentleşen bir toplumsal sistemin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte grup dinamiklerini koruyan aile kurumsal örüntüler itibarıyla geleneksel ve modern örüntülerin çatışmasının gölgesinde bir denge noktası aramaktadır. Başka bir ifadeyle neslin devamlılığı için gerekli olan ailenin biyolojik işlevi yerine getirildiği gibi genç nüfusun arttığı bir aile yapısı vardır. Türkiye örneğinde hem geçiş ailesi olarak gecekondü ailesi hem de çekirdek aile yeni bir dayanışma dinamiği yaratarak grup birlikteliğini yani toplumsal dayanışmayı sağlayabilmiştir. Bu durum çekirdek ailenin ayrıştığı akrabalarla dayanışma ilişkilerini sürdürdüğü yeni bir dayanışma tipi olarak ağ tipi çekirdek aile formunda devam etmiştir. Türk aile yapısını daha derin bir değişime sürükleyen gelişmeler küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan yeni toplumsal yapıda aramak gerekmektedir. Bu yeni dönemde aile içindeki hem grup dinamiklerinin hem de kurumsal örüntülerin sürdürülmesi zorlaşmaktadır. Sürecin bir kriz olarak değerlendirilmesinin nedeni ailenin kültür taşıyıcısı işlevinin sekteye uğramasıdır. Bu değişim geleneksel kültürel yapının sürdürülmesini zorlaştırmaktadır.

Bu süreç Türk aile yapısını hem toplumsal grup hem de toplumsal kurum boyutuyla etkilemektedir. Toplumsal grup boyutuyla Türk ailesinin giderek küçüldüğü istatistiklere de yansıyan bir gerçektir. Hane halkı sayısı istatistikleri bunu ortaya koymaktadır. TÜİK'in 2025 yılında yayınladığı istatistiklere göre Türkiye'de hanedeki kişi sayısı 2008 yılından bu yana düşmektedir. 2008'de 4 olan hanedeki kişi sayısı 2024'te 3,3'ye düşmektedir. Buna karşılık tek kişilik hane halkı, baba ve çocuklardan oluşan hane ile anne ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli hane sayısı da oransal olarak giderek artmaktadır. Bu göstergeler ailenin grup yapı-

sının parçalandığını ve küçüldüğünü göstermektedir. Aile yapısının küçülmesi genç nüfusun azalması ve nüfusun yaşlanması gibi sorunlara neden olmaktadır. Bu problemler ise uzun vadede sosyo-ekonomik yapıyı etkileyerek toplumsal refahın düşme riskini ortaya çıkarmaktadır.

Toplumsal kurum boyutu değerlendirildiğinde de Türk ailesinin yaşadığı değişim kültürel değerlerin işlevsizleşmesi, bireylerin davranışlarına temel olan örüntülerin kabul görmemesi şeklinde somutlaşmaktadır. Özellikle dijital kültürün, medyanın küresel etkileri bireylerin aidiyet duygularını zayıflatmaktadır. Modernlikle birlikte ortaya çıkan bireyselleşme sürecin temelinde yer almaktadır. Bireyler arasındaki güvensizlik kalıcı toplumsal ilişkileri zedelediği gibi aile, anne, baba, çocuk denkleminde karşılıklı ilişkileri anlamsızlaştırmaktadır. Küreselleşmenin etkileri altında bu dayanışma ağının sürdürülmesi de zorlaşmaktadır. Küreselleşmeyle birlikte hâkim olan bireyselleşme sonucunda akışkan ilişkiler yani geçici sosyal ilişkiler yaygınlaşmaktadır. Bu durum aile içi ilişkileri bozduğu gibi sadakate dayalı uzun süreli aile ilişkilerinin kurulmasını zorlaştırmaktadır.

Bu değişim sürecinde Türk aile yapısı içindeki statüler, roller ve ilişkiler değişime uğramaktadır. Kuşaklar arasındaki farklılık küreselleşmeyle yaygınlaşan yeni değerler, roller, davranış örüntüleriyle daha önceki örüntüler arasındaki çatışma ekseninde gerçekleşmektedir. Kültürel değerlerin yavaş değişmesine bağlı olarak bu değerleri benimseyerek büyümüş olan nesiller yeni aile değerlerine, normlarına, rollerine, statülerine ve davranış örüntülerine direnç göstermektedir. Değişim talepleri ne kadar normalse önceki kültürel değerlerin değişime karşı tepkisi/direnci de normaldir. Bu süreçte değişimin ve denge noktasının bulunmasındaki yavaşlık kimi zaman da ailenin yeni ihtiyaçlara cevap vermekte zorlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda ise aile bir baskı aracına dönüşmekte ve özgürlük odağındaki eleştirilere uğramaktadır. Günümüzde bireylerin özgürlük taleplerine bağlı olarak aile içindeki etkileşimler gerilimle yüklenmektedir. Bu gerilim aile içi çatışmalara kaynaklık ettiği gibi yeni neslin evlilik ve aile kurumuna bakışını da olumsuz etkilemektedir. Kadın için aile, şiddete uğradığı, özgürlüğünün kısıtlandığı bir baskı ortamına dönüşmektedir. Medyadaki çeşitli haberler, diziler, filmler, paylaşım-

lar da bu algıyı destekleyen bir çerçeve sunmaktadır. Erkek için ise uzun süreli bir evlilik yapmanın zor olduğu, ömür boyu nafaka verme durumunda kalabileceği, geçim sağlama sorumluluğunu yerine getirmenin zor olduğu bir ilişki sistemini çağrıştırmaktadır.

Türk aile yapısı açısından değerlendirildiğinde ailenin yaşadığı değişim sürecinde kültür temelli kurumsal boyutun daha geç değiştiği dikkat çekmektedir. Ailevi değerlerde yaşanan değişme/farklılaşma değerlere dayalı geleneksel, sistematik ve kalıcı davranışların sürdürülmesini zorlaştırmaktadır. Farklı toplumsallaşma araçlarından etkilenen bireyler ailelerin beklediği rollerle direnç göstermektedir. Ailenin rol beklentilerine karşı koyan bireylerin en temel karşı koyma biçimi ise özgürlük ve baskı ikileminde karşımıza çıkmaktadır. Aile kurumunun hazır örüntülerine ve kültürel temellerine karşı çıkmışta özgürlük talebi dile getirilmektedir. Özgürlük talebine karşı aile kendini koruma refleksi geliştirerek geleneksel kurumsal örüntüleri, değerleri, davranış kalıplarını vb. sürdürmek istemektedir. Bu süreçte geleneksel kurumsal örüntülerin tabulaştırarak bireylere zorla kabul ettirilmeye çalışılması bir tür baskı yaratmaktadır. Bu tutum aile kurumunu bireyler karşısında baskıcı bir araca dönüştürerek özgürlük tepkisini güçlendirmektedir. Katılarak taşlaşan değerler bireylerin yeni taleplerini karşılayacak örüntüler geliştirememektedir. Bir başka açıdan aile kurumu toplumsal ve bireysel ihtiyaçları karşılama işlevini yitirmektedir. Bu durumun politika yapıcılar tarafından bir tür toplum mühendisliğiyle çözülmeye çalışılması toplumsal baskıyı arttırarak geleneksel aile örüntülerine tepkilerin gelişmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu süreç ise sorunu odağından saptırarak çözüm arayışlarını özgürlük ile baskı arasında sıkıştırılmaktadır.

Korumacı-İlgacı İkilemini Aşma: Kültürel Kodlar Bağlamında Türk Ailesinin Güçlü Yönleri

Günümüzde yaşanan değişimler ailede inşa edilen kurumsal örüntülerin insanın ait olma, toplumsallaşma ve neslini devam ettirme gibi zorunlu ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle toplumun kültürel kodları doğrultusunda yeni kurumsal örüntülere ihtiyaç vardır. Bu bağlamda kültürel kodlar temelinde ailenin kurumsal yapısının güncel ihtiyaçlara karşılık verecek biçimde hayata aktarılması gerekmektedir.

Daha önce de dikkat çekildiği gibi ailedeki değişim grup yapısındaki değişim ve kurumsal örüntülerdeki değişim olmak üzere iki boyutludur. Grup yapısıyla ailenin küçülmesi ima edilmektedir. Kurumsal örüntülerin çözülmesiyle ise kültürel değerlerin aile içi ilişkileri belirleme kapasitesinin azalması sonucunda aile içi ilişkilerin, normların, rol ve statü dağılımlarının değişmesiyle ortaya çıkan toplumsal karmaşa ve aile içi çatışmalar ima edilmektedir. Kurumsal düzeyde gerçekleşen değişimler toplumsal açıdan daha önemli etkiler doğurmaktadır. Çünkü kültürel değerler ve buna bağlı olarak kurumsal örüntüler korunduğunda aile yapısı küçülse dahi dayanışmaya dayalı aile ilişkileri sürdürülebilecektir. Bu nedenle korumacı-İlgacı ikileminin aşılabilmesi için ailenin krizinin toplumsal değişme bağlamında normal karşılanması ve kültürel değerlerin toplumsal ihtiyaçlara cevap üretebilme potansiyelinin açığa çıkarılması gerekmektedir. Toplumsal değişimin yarattığı kültürel dönüşümler ailenin yaşadığı krize neden olduğu gibi çözüm yolları da sunmaktadır.

Toplumsal değişimin ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz etkenlerin değerlendirilebilmesi için değişimin temelindeki bağlamı doğru tespit etmek gerekmektedir. Elbette birçok neden sayılabilir. Bu nedenler farklı toplumlarda ve farklı zamanlarda farklı sentezlerle eklenilebilmektedir. Ancak bireyciliğin ve rasyonelleşmenin bu etkenlerin ortak paydası olduğu söylenebilir. Bireycilik, haz ve tüketim kültürünün yaygınlaşması aile yapısını sarsmaktadır (Can, 2014, s. 65). Modernleşmeyle birlikte bireyciliğin yaygınlaşması aile içi ilişkilerin dinamiğini değiştirmiştir. Bununla birlikte rasyonelleşme, hazcı/faydacı araçsal akla dayalı sosyal ilişkilerin yaygınlaşması aileyi dönüştürmektedir. Bireycilik sonucunda ortaya çıkan benmerkezilik aile fertleri arasındaki ilişkileri bozmaktadır (Dikeçligil, 2014, s. 17). Buradan hareket ettiğimizde sorunun çözümünün de bireysellik karşısında dayanışmayı güçlendiren kültürel kodlar/değerler temelinde yeni kurumsal örüntülerin inşa edilmesiyle mümkün olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Dayanışma insanın en temel ihtiyacıdır. İnsanın toplumsal bir varlık olması dayanışmanın önemini ortaya koyar. İnsan toplumsal ilişkiler kurmaya muhtaçtır. Bu toplumsal ilişkiler kurulmazsa insanın dünyaya gelmesi dahi mümkün değildir. İnsan biyolojik olarak var

olsa bile toplumla etkileşime girmediği takdirde benlik algısı oluşmaz, kişilik gelişimi sağlanamaz, hatta biyolojik ve fizyolojik varlığı mümkün olmaz. Aile toplumla ilk etkileşimlerin kurulduğu sosyal ortamdır. Ailenin bu özelliği biyolojik anne-babaya diğer sosyal bağlara göre öncelik sağlar. Biyolojik anne-babayı ve bu biyolojik ilişki temelinde ortaya çıkan aileyi önemli hale getiren etkenler ailenin hem bireyin dünyaya gelmesini sağlaması hem hayatta kalmasına imkân tanınması hem de toplumsallaşarak ihtiyaçlarını karşılayacak bereçileri bireylere öğretmesidir. Bu ihtiyaçların karşılanması hem toplumsal yaşamda hem de aile içi ilişkilerde dayanışmanın sağlanmasıyla mümkündür. İnsanın akrabalarıyla, ailesiyle ya da diğer bireylerle sosyal ilişkilerinde dayanışmanın sağlanmasını engelleyen temel etken de modern bireyci değerlerin yaygınlaşmasına bağlıdır (Newman, 2022, s. 92).

Bireyci değerlerin aile içi rolleri, normları, etkileşimleri belirlediği durumlarda aile içi dayanışma zayıflamaktadır. Bu durumda örneğin yaşlı büyük baba ya da büyük anne gibi bireylerin yaşlandıklarında yalnız kalmalarıyla sonuçlanmaktadır. Aynı bir evde yaşayan yaşlı bireyler yalnız kalmakta ya da huzurevinde yaşamayı tercih edebilmektedir. Örneğin geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm kültürel değerler korunarak yapılabildiğinde anne-baba-çocuktan oluşan yeni aile büyük baba-büyük annenin ayrı bir evde yaşaması biçiminde gerçekleşmektedir. Ayrılarak ortaya çıkan iki farklı aile arasındaki ilişkiler saygı ve sevgi temelinde sürdürülebilmektedir. Bu değerler korunarak aile içi ilişkiler geliştirildiğinde aile fertleri arasındaki ilişkiler devam etmektedir. Ancak saygı ve sevgiye dayalı dayanışmanın yerine bireyselleşme ve ben merkezci değerler yerleştiğinde büyük anne/babadan oluşan aile ile yeni çekirdek aile arasındaki ilişkiler kopmaktadır. Bu ilişkilerin kopması ailenin işlevlerinde sapmalara neden olmakta ve huzurevleri gibi türev kurumların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır. Türev kurumlar ise ailenin sağladığı samimi, güvene dayanan ilişkileri üretmemektedir. Huzurevlerinin yaygınlaşması aile odaklı dayanışma ilişkilerinin değiştiğinin bir göstergesidir. Buradaki sorun ailenin küçülmesinden çok, aile üyeleri arasındaki ilişkilerin korunamamasıdır. Batı toplumlarında sanayileşme ve kentleşme odağında ortaya çıkan çekirdek aile akrabalık ilişkilerinin sürdürülemediği bir aile tipidir (Can, 2014, s. 54). Bunun nedeni ise bireyci değerlerin etkisidir. Bu

nedenle Batı toplumlarında akrabalarla sosyal bağları geliştirmeye yönelik çeşitli projeler geliştirilmiştir (Demez, 2016, s. 98). Bu projelerde geleneksel geniş ailede karşımıza çıkan samimiyet odaklı birincil ilişkilere dayalı geniş bir akraba topluluğunu içine alan ilişkiler geliştirilmeye çalışılır. Bu durum sevgi ve saygı temelli dayanışmacı değerler korunabildiğinde/üretilebildiğinde bireyler ayrı bile yaşasalar aileler üyeleri arasındaki ilişkiler sürdürülmektedir. Başka bir ifadeyle kültürel değerler odağında yeni ihtiyaçlara yeni kurumsal örüntüler inşa edilerek çözümler üretilmelidir. Kurumsal örüntülerin inşası toplumsal ihtiyaçlar ile değerler arasındaki köprünün kurulmasıyla mümkündür. Ailenin, söz konusu krizi aşabilmesi günümüz toplumsal şartlarına uygun, temel değerler ile özgürlük arasındaki dengenin kurulabilmesine bağlıdır.

Bu çerçevede Türk ailesinin yaşadığı krizden çıkış, bireysel ve toplumsal ihtiyaçları karşılayan örüntülerin, kurumsal yapıların, davranış kalıplarının oluşturulmasını gerektirir. Yani aile kurumunun günümüz şartlarına uyarlanma kapasitesinin geliştirilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle krizinden çıkış noktası aile üyeleri arasındaki dayanışmanın korunarak bireyselliğin aşılmasıdır. Bireyciliğin aşılması dayanışmayı sağlayacak fedakârlık, saygı, sevgi, adalet, eşitlik, yardımlaşma, güven, sadakat gibi değerler Türk toplumunun kültüründe yer almaktadır. Bunun en somut örneği modernleşme sürecinde yaşanan değişimlere toplumun gösterdiği doğal reflektir. Modernleşme ve küreselleşme bağlamında ailenin yaşadığı dönüşümlerden Türk aile yapısı da etkilenmiştir ve etkilenmektedir. Modernleşme süreci bireyciliği yaygınlaştıran, kişisel hazzı ve faydayı öne çıkaran rasyonel değerler temelinde aileyi dönüşüme zorlamaktadır. Ancak Türk toplumunun modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi dinamiklerden etkilenmesi Avrupa toplumlarına göre daha geç ve yavaş yaşaması ailenin yapısının daha uzun süre korumasını sağlamıştır. Modernleşme ve kentleşmeyle birlikte geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm sürecinde Türk aile yapısı dayanışmacı özelliğini koruyabilmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan gecikondü ailesi ya da geçiş ailesi bu özellikleri göstermektedir. Türk toplumunda kültürel değerler odağında dayanışma biçimlerinin sürdürülmesi ailenin krizini hafifletmiş ve geciktirmiştir. Geleneksel değerlerin korunabilmesi etkili olmaktadır. TÜİK (2022) verilerine göre %83,1'i çocukların anne babalarına yaşlandık-

larında bakmaları gerektiğini düşünmektedir. Bu veri aile içi dayanışmanın korunduğunu ve anne-babaya verilen kültürel anlamın ve değerın sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Aile içi dayanışma ve yardımlaşma gibi değerlerin uzun süre korunabilmesi Türk aile yapısını dayanıklı kılmaktadır. Ailenin çekirdek aileye dönüşmesine karşın yakın akrabalık, hemşerilik ve mahalle ilişkilerinin çekirdek aile etrafında bir dayanışma ağı oluşturduğu görülmektedir. Bu yüz yüze ve samimi ilişki ağları ailenin kurumsal rollerini sürdürmesini sağlamaktadır. Bu sürecin günümüzde bireyselleşmenin artmasıyla zayıfladığını kabul etmeliyiz. Ancak Türk aile yapısının temelini oluşturan kültürel kodlardaki yardımlaşma, aile içi bağlılık, sevgi, saygı gibi değerler akrabalarla kurulan dayanışma ilişkilerinin devamını sağlamıştır. Bu süreçte Türk ailesi bireyci ve çıkarıcı modern değerlere karşı geliştirdiği tepki çekirdek aile ağı şeklinde kavramsallaştırılmaktadır (Sadıkoğlu ve Dikeçligil, 2023: 13; Dikeçligil, 201, s. 31-32). Türk toplumunda, modernleşme sürecinde çekirdek aile ağı modelinin geliştirilmesi dayanışma, yardımlaşma, akrabalık gibi değerlerin Türk kültür kodlarına yerleşmiş olması sayesinde. Türk toplumunda evlenerek aileden ayrılan bireyler ailelerine yakın olmayı tercih etmeleri, aile ilişkilerini sürdürmeleri, ekonomik destek almaları gibi bağlarlar sürdürülmektedir (Aydın, 2014, s. 209). Bu açıdan yaklaşıldığında çekirdek aile ağı kavramının işaret ettiği gibi Türk aile yapısının modernleşmenin getirdiği olumsuz etkilere karşı bir direnç oluşturduğunu ve bunun da kültürel değerlere bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu direncin bir diğer göstergesi de TÜİK (2025) verilerine göre bireylerin mutluluk kaynağının %72,9 oranıyla aile olmasıdır. Türk toplumu için aile hem önemli bir değer hem de dayanışma mekanizması olarak önemini korumaktadır.

Türk ailesinin krize karşı durabilme potansiyelinin bir diğer göstergesi de kadının aile içindeki konumu örnek gösterilebilir. Türk kültürünün hem İslam öncesi hem de İslam'ın kabulü sonrasında kurumsallaşan değerleri aile içi rol dağılımında kadına önemli bir statü vermektedir. Dayanışma açısından değerlendirildiğinde Türk kültürünün aile içi dayanışmayı kuvvetlendiren kültürel kodlara/değerlere sahip olduğu görülür. Bu değerler geçmişten günümüze Türk aile yapısında aile içi bağların ve ilişkilerin sürekliliğini sağlamıştır. Günümüz toplumlarında kadının toplumdaki ve aile

” *Türk toplumunun kültürel kodlarından bir diğer örnek ise adalettir. Adalet bir değer olarak aile içindeki ilişkilerin, kuşak çatışmasının, özgürlük ve sorumluluk bilincinin kurulmasında önemli işlevlere sahiptir. Adaletin aile içi ilişkilerin inşasında ve aile içi rollerin yeniden dağıtılmasında merkeze alınması hem ebeveynler arası ilişkilerin hem de çocuk-ebeveyn arası ilişkilerin yeniden inşa edilmesini sağlayacaktır.* “

içi ilişkilerdeki konumu güçlenmektedir. Ataerkil ailenin baskın olduğu geniş aile formalarında daha az söz hakkı olan ve toplumsal yaşama kısıtlı katılım sağlayabilen kadının aile içindeki ve toplumsal yaşamdaki statüsü artmaktadır. Bu durum aileyi tabulaştırarak değişime karşı duran korumacı bakış açısından sakıncalı bir durum olarak yorumlanabilmektedir. Geleneksel statü ve rol paylaşımı sarsıldığı için olumsuz sonuçları olabileceği düşünülmektedir. Örneğin kadınlar çalıştığı için erkeklerin istihdam imkanlarının daraldığı düşüncesi buna örnek gösterilebilir. Buna karşın Türk geleneklerinde aile reisi olarak erkek ön plana çıksa bile kadının/hatunun aile içi ilişkilerde söz sahibi olması kadın ve erkek arasındaki eşitlik ilişkisinin toplumun kültürel kodlarında ve geçmiş kurumsal örüntülerde yer aldığını gösterir. Örneğin 16. yüzyıl Osmanlı toplumunda kadınların üretim süreçlerinin ve çalışma yaşamının bir parçası olmuşlar ve özgürce hareket edebilmişlerdir (Gökçe, 2012, s. 68)

Kadının konumuna ilişkin bir durumun bir diğer boyutu aile içinde kadının uğradığı şiddettir. Toplumsal yaşamdaki şiddet eleştirilirken kadına uygulanan şiddet

makul görülebilmekte ve hem dünyada hem de Türkiye’de artmaktadır (Tokuroğlu, 2015, s. 208-209). Kadının şiddete uğradığı bir aile içi statü ve rol dağılımı Türk kültüründeki eşitlik, saygı ve sevgi değerleriyle bağdaşmamaktadır. Günümüz şartlarında kadın ve erkeğin aile içi rollerde birbirine eşit bir statüye sahip olması işlevseldir. Bu eşitliğin teminatı da eşlerin insan olarak birbirlerine göstermeleri gereken saygı ve sevgidir. Aile içinde yaşanan çatışmalar bu saygı ve sevgi bağının kurulamamasıyla yaşanmaktadır. Bu nedenle kültürel kodlarla uyuşmayan bir geleneksel aile modelinin korumacı bir mantıkla tabulaştırılarak aile içi rol ve statü dağılımlarının Türk toplumunun kültürel birikimi gibi düşünülerek bugüne taşınmaya çalışılması doğru bir tutum değildir. Bu tutum kültürel kodların ihmal edilesi sonucunda şekilci bir gelenek savunuculuğuna dönüşmektedir. Bu şekilciliğin aşılabilmesi kültürel kodların ve değerlerin gündelik yaşama yansıtılmasıyla mümkündür. Bu kodların tarihin belirli bir zamanındaki gerçekleşme biçimlerinin tabulaştırılmasıyla değil. Sonuç olarak aile içi rol ve statü dağılımının Türk toplumunun kültürel kodlarında yer alan sevgi, saygı, fedakârlık, sadakat, sorumluluk odağında yeniden inşa edilmesi gerekmektedir. Bu yapılabildiği takdirde aile içi şiddet engellenebilir.

Türk toplumunun kültürel kodlarından bir diğer örnek ise adalettir. Adalet bir değer olarak aile içindeki ilişkilerin, kuşak çatışmasının, özgürlük ve sorumluluk bilincinin kurulmasında önemli işlevlere sahiptir. Adaletin aile içi ilişkilerin inşasında ve aile içi rollerin yeniden dağıtılmasında merkeze alınması hem ebeveynler arası ilişkilerin hem de çocuk-ebeveyn arası ilişkilerin yeniden inşa edilmesini sağlayacaktır. Bu, aile reisi statüsündeki baba gibi annenin ve çocukların da özgürce kararlar alabilecekleri bir ilişki sistematiğini gerektirmektedir. Böyle bir özgürlük ortamı sağlanmadığı durumlarda aile içi çatışmalar devam edecektir. Ancak aile içi özgürlük ortamı da sorumluluk duygusundan bağımsız değerlendirilemez. Çünkü aile, bireylerin birbirlerine karşı sorumlu oldukları bir ilişki sistematiğidir. Bu sorumluluk duygusu aile bireylerinin özgürlüklerinin sınırlarını çizmektedir. Türk kültüründeki büyüklere saygı küçüklere sevgi şeklinde ifadesini bulunan ve klişe haline gelmiş ve klişe haline geldiği için de anlamsız olduğu düşünülen ifade aile içindeki ilişkilerde sorumluluk kodunun nasıl inşa edilmesi gerektiğini gösterir. Bu basit denk-

lem ailenin bireyci, hazzı ve rasyonel değerler temelinde dönüşmesini engelleyen bir kale gibidir. Ancak ebeveynler saygıyı çocukların özgürlüğünü kısıtlayan tabulaştırılmış bir baskı aracına dönüştürebilmektedir. Baba otoritesi çoğu zaman bu anlamda işlev görmektedir. Oysa ailenin diğer fertlerinin özgür iradelerini kullanmalarını engelleyen baskıcı ve şiddete dayanan tutumlar aileyi korumak olarak düşünülmektedir. Bu tutumlar aileyi korumaktan çok ailenin değişim ihtiyaçlarına cevap verememesi ile sonuçlanmaktadır. Buna karşın çocukların çocukluk statüsünün gerektirdiği sorumluluk bilincinden kaçarak aile olmanın gerektirdiği çocukluk rollerine karşı çıkmaları da özgürlük değil dayanışmayı engelleyen bir tutumdur. Kültürel bir kod olarak adalet ise aile içi hak ve sorumlulukların adil dağıtılmasını gerektiren kültürel bir kod olarak bu ilişkileri düzenlemelidir.

SONUÇ

Aile toplumsal bir kurum ve grup olarak sürekli bir değişim içindedir. Bu değişim toplumun doğasından kaynaklanan yeni ihtiyaçlara yeni çözümler üretme çabasının sonucudur. Ailenin yaşadığı bu değişim korma ve ilga ikileminde yorumlanmaktadır. Bu ikinci yorumlar kısır tartışmalara neden olduğu için gerçekçi çözümler de üretmemektedir. Sorun aile yapısındaki değişim değil, aile yapısındaki değişimle birlikte kültürel değerlerin değişmesi ve işlevsizleşmesidir. Bu nedenle konunun modernleşme, küreselleşme ve tüketim kültürü gibi makro etkenler bağlamında gerçekleşen bir kültürel dönüşüm olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Kültürel değerlerden kopmak bir sorun olarak ortaya çıkarken kültürel değerlerin güncel toplumsal ihtiyaçlara ya da problemlere çözüm üretmemesi de daha önemli bir problem olarak öne çıkmaktadır.

Ailenin belirli bir formunu yaşatmaya çalışmak şekilciliğe neden olurken bu şekilcilik yeni kuşaklar üzerinde bir baskı yaratmaktadır. İlgacı düşünceler insanın aile ile olan ontolojik bağı ihmal ettiği gibi baskı aracı olduğu kanıtlanmış sivil-toplumcu kuruluşlar kurmayı önermektedirler. Bu çerçevede ailenin belirli bir formunu tabulaştırmadan ve ilgacı düşüncelerdeki gibi aileyi dışlamadan toplumun kültürel kodlarında yer alan sevgi, saygı, hoşgörü, adalet, eşitlik, özgür-

lük, dayanışma, paylaşım gibi değerler temelinde kurumsal örüntüler inşa etmek önem kazanmaktadır. Gündelik yaşamda bireylerin bu değerler odağında yaşamasını gerektirir. Bu ise bireyci, çıkarı ve hazzı idealleştiren akılcılığın hâkim olduğu modern dünyada küçümsenen, hafife alınan ve saflığa yorulan oldukça zorlu bir var olma biçimidir.

Sonuç olarak geçiş ailesi ya da ağ tipi çekirdek aile örneklerinde görüldüğü gibi geniş akrabalık bağlarını sürdürerek dayanışmayı canlı tutabilmek Türk aile yapısının güçlü yönünü oluşturmaktadır. Ancak bu güçlü yönünün sürdürülebilmesi için kültürel kodların gündelik yaşamdaki canlılığının korunması gerekmektedir. Çünkü ailenin yapısındaki değişime karşın güçlü aile ilişkilerini kurabilmek ve çağın ihtiyaçlarına cevap verebilmek kültürel değerlerin yaşatılmasıyla mümkündür. Bu değerler yaşatıldığında aile yeni formlar kazanarak sosyal, psikolojik, kültürel, biyolojik, ekonomik vb. işlevlerini yerine getirecektir. Güncel küresel gelişmeler ise Türk aile yapısının dayanışmacı yönünü aşındırmaktadır. Türk aile yapısı bireysel özgürlüklere alan açabilen bir dayanışma çerçevesi geliştirebilirse varlığını sürdürebilecektir. Türk kültüründeki örfler, adetler, inançlarda somutlaşan kültürel kodlar ailenin formu/biçimi değişse bile kurumsal örüntüleri yeniden inşa etme imkanını canlı tutmaktadır. Başka bir ifadeyle ailenin grup formu değişse bile kültürel kodlar temelinde aile kurumunu inşa etme imkânı devam etmektedir.

Kaynakça

- Aydın, M. (2014). Ailede Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi, Mustafa Aydın (Ed.) Sistematik Aile Sosyolojisi içinde (195-213) 2.b. Konuya: Çizgi Kitabevi.
- Can, İ. (2014). Moderniteden Postmoderniteye Ailenin Ontolojisi ya da Modern Çekirdek Aile Çerezleşiyor mu? Mustafa Aydın (Ed.), Aile Sosyolojisi Yazıları içinde, (51-81). İstanbul: Açılım Kitap.
- Demez, G. (2016). Toplumsal Etkileşim ve Dayanışma Biçimi Olarak Akrabalık ve Yakın İlişkiler, Nurşen Adak (Ed.), Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar içinde, 2b. (93-113) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dikeçligil, B. (2014). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu. Mustafa Aydın (Ed.), Aile Sosyolojisi Yazıları içinde, (13-50). İstanbul: Açılım Kitap.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji, Haz. Cemal Güzel. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, B. (2012). Türk Toplumunda Aile Yapısı, Aytül Kasapoğlu ve Nadide Karkıner (Ed.) Aile Sosyolojisi içinde (50-83). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Lewis, S. (2025). Ailenin İlgası: Bakı ve Özgürleşme İçin Bir Manifesto, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, çev. Osman Akınhan ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Newman, D. M. (2022). Sosyoloji: Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek, çev. Ali Arslan. 3.b. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sadıkoglu, Z. Z., & Dikeçligil, F. B. (2023). Beğlü Dikeçligil ile Türkiye’de Aileye Dair. İstanbul University Journal of Sociology, 43(1), 11-26.
- Subaşı, N. (2014). Toplumsal Değişme, Aile ve Yeni Risk alanları. Mustafa Aydın (Ed.), Aile Sosyolojisi Yazıları içinde, (101-117). İstanbul: Açılım Kitap.
- Tokuroğlu, B. (2015). Aile, Evlilik, Toplumsal Cinsiyet, Vedat Bilgin, Erdinç yazıcı, Huzeyfe Arslan (Der.). Sosyoloji: İnsan ve Toplum içinde (195-216). Ankara: Bin Yıl Yayınevi.
- TÜİK (2022). Aile Yapısı Araştırması (2021), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Aile-Yapisi-Arastirmasi-2021-45813>. Son erişim Ağustos 2025.
- TÜİK (2025). İstatistiklerle Aile, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2024-53898>. Son erişim Ağustos 2025.
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2016). Değişen ve Değişmeyen Yönleriyle Aile: Yapısı türleri ve İşlevleri. Nurşen Adak (Ed.), Değişen Toplumda Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar içinde, (39-64). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dijital Medya Aile İçi İlişkileri Ne Kadar Dönüştürür?

Arş. Gör. Dr. Fatmanur ALSANCAK
Sakarya Üniversitesi İTBF Öğretim Elemanı

Giriş

Tarih boyunca aile, toplumsal yapıların temelini oluşturan, bireylerin değerlerini, davranışlarını ve sosyal becerilerini kazandığı en sağlam sosyal kurum olmuştur. Ancak günümüzde dijital medya araçlarının hızlı yayılımı, aile içi ilişkilerin ve sosyal yapıların dönüşümünde belirleyici bir etken hâline gelmiştir (Şen & Erol, 2024). Teknolojik ilerlemeler ve internetin yaygın kullanımı, bilgi ve iletişim süreçlerini kolaylaştırırken; aynı zamanda ekonomik, kültürel ve eğitimsel alanlarda yeni riskler yaratmaktadır (Beyaz Özbek, 2022). Bu risklerden biri de kuşkusuz aile bağlarıdır.

Dijital medya, özellikle son yirmi yılda bireylerin günlük yaşamının merkezine yerleşmiş, sosyal etkileşim biçimlerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Akıllı telefonlar, tabletler ve dizüstü bilgisayarlar, hem özel hem de kamusal alanlarda vazgeçilmez hâle gelmiş; iletişim biçimlerini çeşitlendirmiştir. Bununla birlikte, dijital araçların aşırı ve kontrolsüz kullanımı aile yapısını ve eğitim süreçlerini dolaylı olarak etkilemektedir. Özellikle çocukların ve gençlerin hem akademik hem de sosyal becerilerinin gelişiminde yüz yüze etkileşimler, rehberlik ve gözetim kritik bir öneme sahiptir (Yusufoğlu, 2023).

Dijital medya araçlarının yoğun kullanımı, aile bireyleri arasında fiziksel yakınlık olsa bile duygusal uzak-

laşmaya yol açabilmektedir. Örneğin, bir evde birlikte bulunan ebeveynler ve çocuklar, dijital içeriklere yönelerek birbirlerinden kopuk zaman geçirebilirler. Bu durum, iletişim sorunlarına, güven kaybına ve duygusal bağların zayıflamasına neden olabilmektedir. Ayrıca, dijital medya aşırı kullanımının ebeveynlik ve eğitim rollerini sekteye uğrattığı, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde dikkatin dağılmasına ve motivasyon kaybına yol açtığı görülmektedir.

Bu bağlamda, dijital medyanın hem bireysel hem toplumsal düzeyde aile ve eğitim ilişkilerini dönüştürdüğü söylenebilir. Günümüz eğitim ortamlarında öğrenciler, çevrimiçi platformlar üzerinden ders materyallerine erişmekte, ödevlerini dijital sistemlerde tamamlamakta ve sosyal etkileşimlerini çevrimiçi oyunlar veya sosyal medya aracılığıyla sürdürmektedir. Dolayısıyla ebeveynlerin ve eğitimcilerin, dijital medya kullanımının hem öğrenme hem de sosyal gelişim üzerindeki etkilerini doğru bir şekilde değerlendirmeleri gerekmektedir (Celep & Evsile, 2025).

Ebeveyn-Çocuk İlişkilerindeki Çözümler Nereye Evriliyor?

Ebeveyn-çocuk ilişkisi; ebeveyn ile çocuk arasındaki bağlanmayı, iletişimi ve çatışmayı içeren çok yönlü bir ilişki şeklinde tanımlanmaktadır. Bu ilişki aynı zamanda biyolojik bir bağdan ibaret olmayıp, ebeveyn

Dijital medya, özellikle son yirmi yılda bireylerin günlük yaşamının merkezine yerleşmiş, sosyal etkileşim biçimlerini köklü biçimde dönüştürmüştür. Akıllı telefonlar, tabletler ve dizüstü bilgisayarlar, hem özel hem de kamusal alanlarda vazgeçilmez hâle gelmiş; iletişim biçimlerini çeşitlendirmiştir.

ve çocuk arasındaki psikolojik yakınlığı ve güven duygusunu da kapsamaktadır. Ebeveynler, çocuğun içinde bulunduğu ilk sosyal çevreyi oluşturur. Çocuk, sosyal davranışlarını öncelikle anne babası ve ailedeki diğer bireylerle kurduğu etkileşim yoluyla öğrenir. Aile bireylerinin çocukla kurduğu ilişki, çocuğun aile içindeki konumunu ve rolünü şekillendirir. Ebeveynler, çocukta güven duygusunun gelişmesine katkı sağlarken çocuğun toplum tarafından kabul görmesi için gerekli sosyal ortamı da hazırlar. Bu bağlamda aile, çocuğun sosyal gelişiminde etkili ve temel bir sosyal-

leşme ortamı olarak önemli bir rol üstlenir (Dereli & Dereli, 2017). Ancak hızla yaygınlaşan dijital medya araçları, aile üyeleri arasındaki bu ilişkiyi olumsuz yönde etkileyerek çocukların ve ebeveynlerin aralarındaki duygusal, sosyal ve psikolojik bağların zayıflamasına neden olmaktadır.

Medya cihazları; iş, eğlence ya da bilgi alışverişi gibi pek çok amaçla ebeveynlerin hayatında önemli bir yer tutmaktadır ve bu durum, çocukların da bu cihazlarla temasını kaçınılmaz hale getirmiştir. Özellikle günümüzde iş yaşamının dijital platformlar üzerinden sürdürülmesi ve uzaktan çalışma olanaklarının yaygınlaşması, çocukların ebeveynlerini ekran karşısında daha uzun süre görmelerine neden olmaktadır. Bu durum ise, ebeveynlerin iş ve aile yaşantısı arasında denge kurmalarını güçleştirerek, çocuklarla geçirilen zamanın azalmasına yol açabilmektedir. Çocuklarla kurulan iletişimde ve onlara ayrılan özel zaman dilimlerinde ekranla meşgul olunması uygun değildir. Aile bireylerinin birlikte vakit geçirdiği anlar örneğin yemek saatleri, uyku öncesi rutinler ve benzeri günlük etkileşim zamanları ekran temasından uzak olmalıdır. Bu tür zaman dilimlerinde sohbet, oyun ve ortak et-

kinlikler gibi yüz yüze sosyal etkileşimi artıran faaliyetlere öncelik verilmesi ebeveyn ve çocuk ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulması açısından gereklidir (Celep & Evsile, 2025).

Bu bağlamda ailedeki ebeveyn-çocuk ilişkisi hem çocuğun duygusal, sosyal ve psikolojik gelişiminde hem de ebeveynlerin çocuğa karşı olan rol ve sorumluluklarını yerine getirme konusunda büyük bir rol oynamaktadır. Ancak ne yazık ki dijital medya araçlarının günlük yaşamdaki aşırı ve kontrolsüz kullanımı, bu ilişkiyi olumsuz yönde etkileyerek ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimin ve aradaki duygusal bağın zayıflamasına yol açabilmektedir. Bu nedenle, özellikle aile içi etkileşim zamanlarında dijital medya kullanımının sınırlandırılması, yüz yüze iletişimin ve ortak aktivitelerin teşvik edilmesi, sağlıklı ve sağlam bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulması ve sürdürülebilmesi açısından oldukça önemlidir.

Günümüzde çocuklar, yalnızca fiziksel ortamlarda değil, aynı zamanda dijital mecralarda da akranlarıyla benzer biçimlerde etkileşim kurmaktadır. Örneğin, okulda birlikte oyun oynayan iki çocuk, evlerine döndüklerinde bu ilişkiyi çevrimiçi oyunlar ya da sosyal medya mesajlaşmaları aracılığıyla sürdürmektedir. Bu paralellik, çocukların sosyal becerilerini yalnızca gerçek yaşamda değil, sanal platformlarda da pekiştirme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu süreçte ebeveynlerin aktif ve bilinçli bir şekilde sürece dahil olmaları, çocukların dijital deneyimlerinin sağlıklı gelişimine katkı sağlamaktadır. Anne ve babaların, dijital teknolojilerin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerini sadece yüzeysel değil hem kısa vadede hem de uzun dönemde değerlendirmeleri gerekir. Örneğin, sosyal medyada sürekli onay arayışı, bir çocuğun benlik algısını zedeleyebilir veya maruz kalınan siber zorbalık uzun süreli travmatik etkilere neden olabilir. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarının dijital yaşantılarını yalnızca denetleyici bir perspektiften değil, aynı zamanda destekleyici ve rehberlik edici bir yaklaşımla ele almalıdır.

İnternet ve sosyal medya, kendine özgü normları, dili ve dinamikleri olan bir iletişim uzamı sunar. Bu sanal ortamlar, gerçek hayattaki sosyal kurallardan farklı bir mantıkla işler. Örneğin, bir kullanıcı sosyal medyada anonim kalabilir ve bu durum bireylerde daha pervasız

ya da normalde sergilemeyeceği davranışları ortaya çıkarabilir. Bu duruma “disinhibisyon yansıması” adı verilmektedir. Özellikle çocuklar açısından bu etki, saldırganlık, cinsel içeriklere erken maruz kalma ya da dijital bağımlılıklar gibi risklere zemin hazırlayabilir. Bu noktada ebeveynlerin, çocuklarının sanal davranışlarını sağlıklı bir muhakeme çerçevesinde yönlendirmesi elzemdir. Modern çağın getirdiği en dikkat çekici ebeveynlik sorunlarından biri de çocukların, internet üzerinden ebeveynlik stillerine dair bilgiye kolayca ulaşabilmesidir. Bu durum, çocukların anne-babalarının davranışlarını daha eleştirel bir gözle değerlendirmelerine neden olabilmektedir (Suler, 2004). Örneğin, bir çocuk YouTube’da izlediği bir içerikte “demokratik ebeveynlik” modelini öğrendiğinde, kendi ailesinin otoriter tutumlarını sorgulayabilir. Bu gibi durumlarda ebeveynlerin, dijital bilgiyle kendi tutumları arasında bir köprü kurmaları ve çocuklarına açıklayıcı, şeffaf bir iletişim dili sunmaları gerekir. Etkili bir dijital ebeveynlik için temel şart, çocukla güvene dayalı bir ilişki kurmak ve bu ilişkinin dijital ortamda da sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Çocuklar, çevrimiçi bir travmayla karşılaştıklarında, örneğin bir zorbalık vakasında, ebeveynlerinin yanında olduklarını bilmeli ve onlara başvurabileceklerini hissetmelidirler. Bu güven ilişkisi, sadece sözle değil, ebeveynin tutarlı ve yargılamadan destekleyici tutumlarıyla inşa edilir. Bu bağlamda dijital iletişim, birçok ailede geleneksel yüz yüze etkileşim biçimlerinin yerini almaya başlamıştır. Artık birçok birey, gündelik yaşantısını dijital mecralar üzerinden sürdürmekte, ilişkilerini sanal bir düzlemde yürütmektedir. Castells’in (1996) kavramsallaştırdığı şekilde, yaşam artık “sınırsız zaman” ve “sınırsız mekân” çerçevesinde şekillenmekte; bireyler iletişimde zamandan ve mekândan bağımsız bir bağlamda varlık göstermektedir. Bu durum, aile içi iletişimin biçimini de önemli ölçüde dönüştürmektedir. Günümüzde aynı evde yaşayan bireyler, çoğu zaman farklı odalarda dijital ekranlar karşısında vakit geçirmekte ve yalnızca çevrimiçi platformlar üzerinden haberleşmektedir. Bu durum, bireyler arasında fiziksel yakınlığa rağmen duygusal uzaklık yaratabilmekte; düşünmeden verilen kararlar, yüzeysel ilişkiler ve yoğun dijital uyaranlar bireylerin bilişsel ve duygusal dengesini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle çocuk ve ergenler, bu dijital dünyada hızlı karar verme eğilimiyle, düşünmeden paylaşım yapma ya da

kimliklerini sanal ortamda farklı şekillerde yansıtmaya gibi davranışlar sergileyebilir.

Dijital teknolojilerin bireysel gelişim açısından olumlu katkıları olmakla birlikte, aynı zamanda bağımlılık, dikkat dağınıklığı ve sosyal izolasyon gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin çocuklarının çevrim içi etkinliklerini yalnızca belirli zamanlarda değil, sürekli ve bilinçli bir şekilde izlemeleri gerekmektedir. Özellikle eğitim alanında, dijitalleşmenin yoğun yansımasıyla öğrencilerin ödevleri, sınavları ve projeleri artık çevrimiçi sistemler aracılığıyla yürütmektedir. Aynı şekilde sosyal faaliyetler de büyük oranda dijital ortamlara taşınmış durumdadır. Bu koşullar altında anne ve babaların, yalnızca akademik başarı açısından değil, aynı zamanda çocuğun bireysel gelişimi ve sosyal becerilerinin sağlıklı gelişimi için de dijital ortamda etkin bir rehberlik sunmaları önemlidir. Ayrıca ebeveynlerin kendi dijital alışkanlıklarını gözden geçirmesi ve bu noktada çocuklarına sağlıklı bir rol model olmaları da sürecin başarısı açısından kritiktir. Örneğin, bir ebeveynin sürekli ekrana bakması, çocuğa ekran süresi sınırı koyma konusunda inandırıcılığı azaltabilir. Bu nedenle ebeveynler, önce kendi dijital pratiklerinde dengeli bir tutum sergilemelidir. Ebeveynlik, yalnızca çocuk küçükken değil, çocuk büyüdükçe, hatta üniversite çağına geldiğinde dahi devam eden dinamik bir süreçtir. Gençler fark-

lı şehirlerde eğitim alsalar da dijital iletişim araçları sayesinde ebeveynlerinin rehberliğine her an ulaşabilmekte, bu da aile içi bağların güçlenmesini sağlayabilmektedir. Dijital çağda çocukları anlamak ve onlara uygun bir rehberlik sunabilmek, yalnızca teknolojik araçlara hâkim olmakla değil, aynı zamanda onların gelişim dönemlerini ve dijital kimliklerini anlamakla mümkündür. Dijital çağın yansımasıyla şekillenen aile yapılarında, ebeveynlerin teknolojiye olan eğilimleri, aile içi iletişimin temel dinamiklerini köklü biçimde dönüştürmektedir. Özellikle dijital platformlara yoğun ilgi gösteren anne ve babalar, gündelik yaşamlarını da bu doğrultuda düzenlemekte ve dijital mecralarda geçirdikleri zamanı önceliklendirmektedir. Bu durum, ebeveynlerin çocuklarını dijital cihazlarla baş başa bırakmalarına, denetim ve rehberlik rollerini geri planda tutmalarına neden olabilmektedir. Bu ihmalkâr tutum sonucunda çocuklar, kontrolsüz biçimde internete, sosyal medya içeriklerine ve çevrimiçi oyunlara maruz kalmakta; zamanla bu içeriklere karşı bağımlılık geliştirme riski taşımaktadırlar. Dijitalleşmenin aile içinde oluşturduğu yeni iletişim biçimleri, çoğu zaman geleneksel aile yapısında alışkın olunan denge ve sınır kavramlarını zedelemektedir. Kontrolün artık bireylerde değil, dijital ağların ve sosyal medya platformlarının algoritmalarında olduğu bu yeni düzende, aile üyeleri arasındaki etkileşim, dijital ortamların şekillendirdiği normlar doğrultusunda biçimlenmekte-

dir. Bu nedenle ebeveynlerin, çocuklarının dijital deneyimlerini bilinçli bir şekilde yönlendirmeleri, sosyal medya uygulamalarındaki yazılı, görsel ve işitsel etkileşimleri sınırlı ve denetimli biçimde kullanmalarını sağlamaları gerekmektedir.

Öztürk'ün (2021) ortaya koyduğu gibi, dijital aile modelinde çocuklar, ebeveynlerinin işlevsiz ebeveynlik tutumları nedeniyle sanal dünyaya yönelmekte ve zamanla bu dünyanın sunduğu bağımlılık ve psikopatolojik eğilimlere açık hale gelmektedirler. Aile içinde gerekli rehberliği bulamayan çocuklar, çevrimiçi dünyada duygusal olarak istismara uğrayabilmekte; dijital ağların disipline edici yapısı içerisinde kendilerini yalnız, anlaşılmamış ve değersiz hissedebilmektedirler. İletişim kurallarının ya çok katı ya da tamamen belirsiz olduğu dijital aile ortamlarında çocuklar, sağlıklı sınırlarla büyüemedikleri için duygusal gelişimleri sekteye uğrayabilmektedir. Bu tip ortamlarda yetişen bireylerde anksiyete seviyesinin arttığı, belirsizlikle başa çıkma becerisinin azaldığı ve frustrasyon toleransının düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu da ilerleyen yaşlarda bireyde bağımlı kişilik örneğinin gelişmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bu noktada, ebeveynlerin kendi dijital farkındalık düzeylerini artırmaları ve dijital ebeveynlik konusunda bilinçli stratejiler geliştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Yalnızca çocuğu kısıtlayan değil, aynı zamanda model olan, destek sunan ve rehberlik eden bir ebeveynlik anlayışı; çocukların dijital dünyada karşılaşılabilecekleri olumsuzluklardan korunmalarını ve sağlıklı bir kimlik geliştirmelerini destekleyecektir. Dijital iletişim ortamlarında bireyler, yalnızca bilgi alışverişinde bulunmakla kalmamakta; aynı zamanda duygularını, düşüncelerini ve davranış kalıplarını paylaşarak bu paylaşımlara dair anlık geri bildirimler alabilmektedir. Bu tür hızlı etkileşim, dijital mecralara olan bağımlılığı körükleyen temel faktörlerden biri haline gelmiştir. Özellikle sık ve yoğun kullanıma maruz kalan bireyler, zamanla fiziksel dünyadaki deneyimlerden daha az haz almaya başlamakta; gündelik yaşamda onları mutlu eden olaylar ise sıradan ve önemsiz bir hâl alabilmektedir. Böylelikle, dijital alanın cazibesi, gerçek yaşamla kurulan bağları zayıflatmakta, bireyleri sanal dünyanın önceliklerine hapsedecek bir döngü yaratmaktadır.

Günümüzde dijital iletişim platformları, çoğu kullanıcı için sağlıklı ve denetimli bir şekilde değil, aksine kontrolsüz ve maladaptif biçimde kullanılmaktadır. Bu disfonksiyonel kullanım, özellikle çocuk ve genç bireyler açısından ciddi psikososyal riskleri de beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin dijital mecralarla kurdukları ilişkiler, yalnızca kendi yaşamlarını değil, çocuklarının dijital dünyayla olan etkileşim biçimlerini de doğrudan şekillendirmektedir. Bu bağlamda, çevrimiçi ortamlarda kontrolsüzce zaman geçiren ebeveynlerin, çocuklarını da dijital istismar, siber travma, siber bağımlılık ve çeşitli psikopatolojik sorunlara açık hâle getirdikleri söylenebilir. Bu durum yalnızca bireysel değil, toplumsal düzlemde de bir dönüşümü beraberinde getirmekte ve sağlıksız bir dijital kültür üretmektedir. Bu nedenle ebeveynlerin ilk olarak kendi dijital farkındalıklarını artırmaları; teknolojiyi iş, eğitim ve kişisel gelişim amaçlı ve bilinçli bir şekilde kullanmaları büyük önem taşımaktadır. Zira yalnızca dijital araçları işlevsel düzeyde kullanabilen bireyler, çocuklarına da dijital dünyada nasıl sağlıklı bir yol izlemeleri gerektiğini öğretebilirler. Aslında, dengeli ve bilinçli kullanıldığında dijital teknolojiler hem çocukların hem de yetişkinlerin gelişiminde destekleyici bir rol oynayabilir. Ancak bu desteğin süreklilik arz eden bir rehberlikle sunulması gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına dijital yaşamla ilgili rol model olabilmeleri için yalnızca teknik bilgiye değil; aynı zamanda güçlü bir entelektüel birikime, etik değerlere, empatik iletişim becerilerine ve kararlı bir ebeveynlik tutumuna da sahip olmaları gerekmektedir. Günümüz ebeveynliği, geçmişe kıyasla çok daha fazla sorumluluk ve bilinç gerektiren bir yapıya bürünmüştür. Bu doğrultuda dijital ebeveynlik, yalnızca bir kontrol mekanizması değil; aynı zamanda toplumsal sorumluluğun bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir.

Neler Yapılmalı?

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte dijital medya araçları, bireylerin günlük yaşamlarının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu durum, özellikle aile yapısında çeşitli değişimlere neden olmuş ve aile içi ilişkileri doğrudan etkilemiştir. Dijital medyanın bireysel, ailesel ve toplumsal düzeyde yarattığı bu dönüşüm, bazı meslek gruplarına da önemli sorumluluklar yüklemektedir. Bu bağlamda, sosyal hizmet uzmanları, aile danışmanları ve eğitimciler gibi meslek grupla-

Ebeveynlerin çocuklarına dijital yaşamla ilgili rol model olabilmeleri için yalnızca teknik bilgiye değil; aynı zamanda güçlü bir entelektüel birikime, etik değerlere, empatik iletişim becerilerine ve kararlı bir ebeveynlik tutumuna da sahip olmaları gerekmektedir. Günümüz ebeveynliği, geçmişe kıyasla çok daha fazla sorumluluk ve bilinç gerektiren bir yapıya bürünmüştür. Bu doğrultuda dijital ebeveynlik, yalnızca bir kontrol mekanizması değil; aynı zamanda toplumsal sorumluluğun bir uzantısı olarak değerlendirilmelidir.

rının, dijital medya kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan fırsat ve riskleri doğru şekilde analiz etmeleri ve güncel bilgi ve yöntemlerle etkili müdahalelerde bulunmaları büyük önem taşımaktadır.

Eğitimciler açısından dijital medya kullanımı, öğrencilerin zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Dijital medya, öğrencilerin ödev, proje ve sınav süreçlerinde yoğun olarak kullanılmakta, aynı zamanda sosyal etkileşimlerini de çevrimiçi platformlar aracılığıyla sürdürmelerine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle eğitimciler, dijital araçları etkili ve bilinçli bir şekilde entegre etmeli, öğrencilerin dijital medya kullanım alışkanlıklarını izlemeli ve rehberlik etmelidir.

Sınıf içi ve dışı dijital medya kullanımı, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra sosyal becerilerinin gelişimini de etkileyebilir. Örneğin, aşırı dijital medya kullanımı öğrencilerin dikkat süresini azaltabilir, grup çalışmaları ve yüz yüze etkileşimleri sekteye uğratabilir. Eğitimciler, öğrencilerin dijital medya kullanımlarını denetlerken, medya okuryazarlığı eğitimine de önem vererek onların sorumlu ve bilinçli dijital vatandaşlar olarak yetişmelerine katkı sağlayabilir.

Ebeveynler ve eğitimciler arasındaki iş birliği, dijital çağda çocukların hem akademik hem de sosyal gelişimlerini desteklemek açısından kritik öneme sahiptir. Eğitimciler, ailelerle iş birliği içerisinde, ev ortamında da dijital medya kullanımının bilinçli ve kontrollü biçimde gerçekleştirilmesi için rehberlik ve bilgilendirme faaliyetleri yürütebilirler. Bu kapsamda, okulların dijital medya kullanımına ilişkin politika ve yönergeler geliştirmesi, öğrencilerin bilinçli dijital medya kullanımına katkı sağlayacaktır.

Aile danışmanlarının ise dijital medya kullanımının aile içindeki roller, iletişim biçimleri ve ilişkiler üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele almaları gerekmektedir. Danışmanlık sürecinde, aile bireylerinin medya kullanımı konusundaki farkındalık düzeyleri değerlendirilmeli ve dijital medyanın aile içi etkileşim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik hedefler belirlenmelidir. Bu kapsamda, ebeveynlere yönelik olarak dijital medya araçlarının bilinçli, dengeli ve kontrollü kullanımı konusunda eğitim ve rehberlik hizmetleri sunulmalı; çocukların bu araçlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için ebeveyn-çocuk iletişimi güçlendirilmelidir. Ayrıca, dijital medya kaynaklı çatışmaların sağlıklı bir şekilde yönetilebilmesi adına etkili iletişim teknikleri kazandırılarak aile işlevselliğinin korunması sağlanmalıdır.

Eğitimciler açısından ise dijital medya kullanımının, öğrencilerin zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi üzerindeki etkileri dikkate alınmalı ve eğitim programlarında medya okuryazarlığına daha fazla yer verilmelidir. Zira bu konuda öğrencilere eğitim vermek hem öğrencilerde dijital etik bilincinin geliştirilmesi, hem de öğrencilerin dijital dünyada karşılaşılabilecekleri risklere karşı daha bilinçli olmalarını sağlayacaktır. Ayrıca eğitimciler, sınıf içi ve dışı dijital medya kullanımını denetleyerek, öğrencilerin sağlıklı ve dengeli medya alışkanlıkları geliştirmesine destek olmalıdır. Ailelerle iş birliği içerisinde, ev ortamında da dijital medya kullanımının bilinçli ve kontrollü biçimde gerçekleştirilmesi için rehberlik ve bilgilendirme faaliyetleri yürütülmelidir. Bu kapsamda, okulların dijital medya kullanımına ilişkin politika ve yönergeler geliştirmesi, öğrencilerin bilinçli dijital medya kullanımına katkı sağlayacaktır.

Politikacıların ve karar vericilerin dijital medya kullanımının toplumsal etkilerini farklı boyutlarıyla ele alarak kapsamlı ve sürdürülebilir çözümler üretmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, özellikle dijital medya okuryazarlığını artırmaya yönelik eğitim programlarının hazırlanması ve bu programların toplumun her kesimine ulaşacak şekilde uygulanması önemlidir. Ailelerin ve genç bireylerin dijital medya kullanımında daha bilinçli olmalarını sağlamak amacıyla, ulusal ve yerel düzeyde çeşitli farkındalık çalışmaları yürütülmelidir.

Bunun yanı sıra, dijital medya platformlarında paylaşılan içeriklerin toplum yararına uygun bir şekilde denetlenebilmesi için düzenleyici sistemlerin oluşturulması gerekmektedir. Özellikle çocuklar, gençler ve savunmasız gruplar için zararlı içeriklerin sınırlandırılması; kişisel verilerin korunması, dijital şiddetin önlenmesi ve siber zorbalıkla mücadele edilmesi gibi konularda yasal düzenlemeler yapılmalı ve bu düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır. Aynı zamanda, dijital ortamda şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik ilkelere dayanan bir denetim yapısı geliştirilmelidir.

Karar vericilerin, dijital medyanın bireyler ve toplum üzerindeki sosyal, psikolojik ve kültürel etkilerini düzenli olarak takip edebilmesi için veri temelli izleme ve değerlendirme sistemleri kurmaları oldukça önemlidir. Böylelikle yaşanan sorunlar somut verilere dayanarak analiz edilebilir ve bu doğrultuda daha etkili politikalar geliştirilebilir. Bu süreçte, akademik kurumlarla işbirliği yapılması, sahadan elde edilen bilgilerin karar alma süreçlerine yansıtılmasını kolaylaştıracak ve alınan önlemlerin daha etkili ve kalıcı olmasına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, dijital medya kullanımında yaşanan fırsat eşitsizliklerinin azaltılması da üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Özellikle ekonomik ve sosyal açıdan dezavantajlı bireylerin ve ailelerin dijital araçlara erişimlerinin kolaylaştırılması ve bu araçlardan eşit koşullarda yararlanabilmeleri için gerekli adımlar atılmalıdır. Bu tür önlemler, dijital medya kullanımının bireyler ve toplum için daha sağlıklı bir şekilde yönetilmesini mümkün kılacaktır.

Tüm bu öneriler doğrultusunda dijital medya kullanımının hem bireysel hem toplumsal düzeyde olum-

lu sonuçlar doğurması için başta aileler olmak üzere sosyal hizmet uzmanlarının, aile danışmanlarının, eğitimcilerin ve politika yapımcıların bu konuda disiplinli, kapsayıcı ve işbirliğine dayalı stratejiler benimsemesi elzemdir. Aksi takdirde, teknolojik ilerlemelerin hızına kapılarak, insani ilişkilerin zayıfladığı ve toplumsal bağların giderek çözüldüğü bir yapıyla karşı karşıya kalabiliriz.

Kaynakça

- Beyaz Özbey, İ. (2022). Dijitalleşme, Sosyal Medya ve Risk Toplum. *İmgelem*, 6(10), 141–158.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society* (The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. I). Blackwell.
- Celep, G., & Evsile, S. (2025). Çocukların ekran alışkanlığı, etkileri ve güvenlik önerileri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 34(1), 1-12. <https://doi.org/10.17827/aktd.1544441>
- Dereli, E. & Dereli, B. M. (2017). Ebeveyn-Çocuk ilişkisinin okul öncesi dönem çocukların psikososyal gelişimlerini yordaması. *Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 227–258.
- Gupta, S. (2021, n.d.). *Impact of digital media on society: Pros and cons*. Incrementors. <https://www.incrementors.com/blog/impact-of-digital-media/>
- Karabulut, M. & Uygun, L. (2024). İletişim sürecinde dil engelleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 937–948.
- Öztürk, E. (2021). Disfonksiyonel aile modellerinden fonksiyonel aile modeline: “Doğal ve rehber ebeveynlik stili”. *Aile Psikopatolojisi içinde*, s. 1-39. Türkiye Klinikleri.
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7(3), 321-326.
- Şen, G., & Erol, A. (2024). Modernleşme sürecinde dijital medyanın aile üzerindeki etkileri. *KAİDE Dergisi (ASBÜ Uluslararası Aile Araştırmaları Dergisi)*, 2(1), 1–30.
- Yusufoğlu, Ö. Ş. (2023). Teknoloji kullanımının aile ilişkileri üzerindeki etkisi. In H. Yazıt & N. Köktürk (Eds.), *Sosyal Bilimler Araştırmaları-VIII*. Özgür Yayınları.

Dijital Çağda Hak ve Sorumluluklar Bağlamında Ebeveyn Çocuk İlişkisi

Doç. Dr. Olgun GÜNDÜZ
Genel Müdür Yardımcısı / Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Giriş

Dijitalleşmenin gündelik hayatın hemen her veçhesinde görünür olduğu günümüz toplumlarında kuşaklararası iletişim, değer aktarımı, sosyal bağ, sosyal sorumluluk gibi kültürel sürekliliğin sağlanmasında temel unsurlar bu süreç içinde ele alınması gereken önemli olgular haline geldi. Öyle ki ekranla büyüyen

bir kuşak temel bütün referanslarını doğumdan itibaren birkaç yaş geçtikten sonra aileden çok sosyal medya mecralarından edinir hale geldi. Ekranların sağladığı olanaklar hem oyun açısından hem de iletişim açısından sanallığı beraberinde getirdi. Sokakta oynayan dizi kanayan, ağaca tırmanan çocuklar yerine oynadığı dijital/sanal oyunlar üzerinden acıyı, yenil-

giyi deneyimleyen bir kuşak meydana geldi. Bu kuşağın gerek gerçekliği algılama biçimi gerekse başta ebeveynleri olmak üzere daha üst kuşaklarla iletişimi önemli ölçüde sekteye uğradı. Özellikle çocuk yetiştirme tutumları açısından ele alındığında bir çok ebeveynin çocuklarıyla sağlıklı iletişim kuramadığı, içinde yetiştiği kültürel yapıya dair değer, görgü, sosyal davranış kuralları gibi unsurları aktarmada güçlük yaşadığı biliniyor. Bununla birlikte çocukların hakları konusunda bilinç seviyeleri artarken içinde buldukları topluma, sosyal çevrelerine ve ailelerine karşı sorumlulukları aynı ölçüde gelişmedi. Daha çok bireyci, sorumluluk almayan bir kuşaktan bahsedilir oldu. Bu durum sosyal bağlar açısından bir gerilemeye işaret ederken kuşaklararası etkileşim açısından da bir zayıflamayı görünür kıldı. Günümüzün en önemli meselelerinden biri haline gelen bu kültürel kopuşun giderilmesi, nesiller arası sağlıklı iletişim ve etkileşimin gerçekleşmesi bazı hususları dikkate almayı zorunlu kılıyor. Bu çalışmada genelde dijitalleşme ile birlikte zayıflayan sosyal bağların nasıl yeniden güçlendirilebileceği ele alınacak özeldir ise haklar ve sorumluluklar bağlamında ebeveyn çocuk ilişkilerinde dikkat edilmesi gereken hususlara değinilecektir.

Teknoloji ve Dijital Kültür

Kültür, kendini iletişim yoluyla var etmektedir. Toplumdaki iletişim biçimlerinin teknoloji temelli değişmesi kültürün yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla internetin ve iletişim teknolojilerinde yaşanan yeni teknolojik gelişmelerin yarattığı bu değişim günümüzde yeni bir kültür süreci olarak görülmekte ve “dijital kültür” olarak adlandırılmaktadır. Dijital kültür, teknolojinin bireylerin duygu ve düşüncelerini, iletişim ve etkileşim kurma biçimlerini, değer yargılarını etkilemesi olarak tanımlanabilir. İnternet teknolojilerinin çoğalması ve yaygınlaşmasıyla birlikte gündeme gelen dijitalleşme, gündelik yaşamın büyük ölçüde ekranlar üzerinden idare edildiği uygulamalar, platformlar gibi mecraların kullanımına işaret etmektedir. Eğitimden sağlığa, oyundan alışverişe pek çok alanda kullanılabilen bu teknolojiler ile pek çok hizmet, talep kolay, hızlı ve konforlu şekilde alınabilir hale gelirken bu sürecin ekranlar üzerinden yürütülmesi insanla birebir yüzyüze canlı/gerçek bir

temas zorunluluğunu da ortadan kaldırmıştır. Yapay zeka destekli uygulamalar, teknolojik aygıtlar ile neredeyse herhangi bir insana ihtiyaç duymadan almak istenilen hizmetle ilgili süreçler tamamlamak mümkün hale gelmiştir. Böyle bir yaşam düzleminde uzaktan çalışma, esnek çalışma, e-okul gibi imkanlar da yine dijital mecralar üzerinden pek çok hizmete erişmeyi sağlamaktadır. Bahse konu dijitalleşme oyun alanında büyük bir sanal oyun pazarını meydana getirirken çocukların büyük bir kısmının oyun deneyimini bu sanal oyunlar üzerinden edindiği bir bağlamı da gündeme getirmiştir. Sık kullanılan sosyal medya platformları yine yaşamın 24 saat izlenebildiği özel alanda kalması gereken hemen her detayın bu mecralarda sergilenir olduğu bir dolaşımı da beraberinde getirmektedir. Bu sanal mecralar sadece eğlence ve görüntü kültürüne değil aynı zamanda bilginin edinim kaynağı olarak da önemli bir işlev görmektedir. Bu bölümde sosyal medyanın, duygular, beğeniler ve gerçekliğe dair nasıl bir referans kaynağı haline geldiği üzerinde durulacaktır.

Ekranların Referans Etkisi

Ailenin çocuğun sosyalleşme süreci üzerindeki rolünün önemi bilinen bir durumdur. Ancak günümüzde ailenin bu sürece ne derece etki edebildiği tartışmaya değer bir konu haline gelmiştir. Malum sosyalleşme süreci ailede başlayan, çocuğun doğumundan itibaren içinde yaşadığı kültürü tanımaya başladığı, o kültürün değer sistemini öğrendiği aktif bir öğrenme sürecidir. Bu süreçte aile merkezi bir rol oynamaktadır. Anne ve baba çocuğa başta sosyal ve duygusal destek olmak üzere güven aidiyet, bağlılık, takdir, saygı, sevgi, merhamet, değer gibi unsurlar sağlayarak çocuğun sağlıklı gelişimini temin etmelidir. Bu sebeplerle ebeveynlerin çocuğun sağlıklı büyümesindeki rolleri kritiktir. Bu rol önemli ölçüde çocukla kaliteli vakit geçirilerek ve onlarla yüz yüze iletişim üzerinden sağlanır. Burada vurgulamak istediğimiz çocukla sağlıklı bir iletişim kaliteli bir birlikte vakit geçirme ortamı olmadıkça çocuğun bu boşluğu dolduracağı yeri tahmin etmek güç olmayacaktır. Bu çoğu zaman çocukların eline verilen, tablet akıllı telefon gibi teknolojik aygıtlar, özetle ekranlardır. Çocuğun büyürken artık bir şeyleri öğreneceği yer aile ortamı değil kendisine bu aletlerle sunulan içeriklerin olduğu ekranlardır. Gerek dijital oyun

“Çocuğun içinde yaşadığı topluma çevresine ailesine karşı bir takım sorumlulukları olduğu bilinci erken dönemde gelişmesi gereken bir bilinç olduğu kadar aynı zamanda sosyal etkiyle de pekişme kazanması gereken bir bilinç. Bunun arkadaş çevresinde okulda ve içinde yer aldığı sosyal ortamda da gelişmesi gerekir. Bireyciliğin, konforun, kapitalist değerlerin egemen olduğu günümüz toplumlarında bu sorumluluk ve ödev bilincinin giderek gerilediğine şahit oluyoruz.”

oynasın gerekse sosyal medyada gezinsin çocuklar bu mecralarda neyin iyi neyin doğru neyin faydalı neyin zararlı olduğuna dair algılarını da büyük ölçüde buralardan edinmektedir. Orda parlatılan bir modayı, alkışlanan bir akımı çocuklar kolayca sorgulanmadan kendi yaşam pratikleri haline getirebilmektedir. Özellikle başkalarının paylaşımlarının önemli bir referans kabul edildiği bu ortamlar, diğer bireylerin de bu yönde paylaşımlar yapmalarına neden olabilmektedir. Referans noktasının başkalarının tercihleri olması herkesin kendi paylaşımındaki kabul edilebilirliği başkalarının paylaşımları üzerinden meşrulaştırmaya çalışması bu seviyenin giderek aşınmasına neden olmaktadır. Önemli ölçüde görsel paylaşımlar yapıldığı bu sitelerde özel hayatın hemen her alanında fotoğraflar dolaşıma girebilmektedir. Sözel olarak bakıldığında ise argo ve küfür beraberine bozuk bir Türkçeyi getirmekte ve internet dili denilen kalıp cümleler dolayımında bir iletişim şekli gerçekleşmektedir. Bu açıdan bakıldığında mahremiyet algısının referans merkezi sosyal ortamdan çıkmış ve sosyal medya ortamına

doğru ağırlık kazanmıştır denilebilir. Hızın, rekabetin yoğun olarak yaşandığı bu mecraların algoritmalarla yönetildiği, buradaki reklam ve pazarlama unsurlarının kullanıcıyı birer av veya kurban haline getirmeyi amaçladığı akılda tutulmalıdır. Bugün çocuklarda karşılaştığımız pek çok ihmal ve istismar vakasının sanal mecralar üzerinden geliştiği unutulmamalıdır. Bugün, pek çok gencin görüntü ve imaj üzerinden kurulan pazar sebebiyle kendi bedeninden rahatsız olduğu ve bu sebeple çok erken yaşlarda estetik ameliyattan hormonal ilaç kullanımına varan kaygılar taşıdığı, talepte bulunduğu bilinmektedir. Bu sebeple özellikle ekranla teması olan çocukların buradan etkilenme biçimleri dikkatle izlenmeli ve çocuklara doğru bir rehberlik sağlanmalıdır. Bu rehberliğin en başında çocukların yaş ve gelişimlerine uygun şekilde davranmaları konusu gelmektedir. Çocuğun yaşına göre sergilemesi gereken tavır ve davranışların yönetilmesinde haklar kadar önemli bir işlev de ödev ve sorumluluklardır. Bu bölümde bu konuya değinilecektir.

Hak ve Sorumluluklar

Çoğunlukla haklar alanı ile birlikte ele alınan ödev ve sorumluluklar söz konusu çocuklar olduğunda tek taraflı bir farkındalığa işaret ediyor. Kendi yaşadığı güçlüğü çocukları yaşamasın isteyen pek çok ebeveyn çocuklarına haklar alanına dair olanca imkanı sunmaya çalışırken söz konusu ödev ve sorumluluklar alanı olunca aynı ölçüde bir bilinç ve farkındalık gelişiminden söz edilemiyor. Her ferdin içinde yaşadığı topluma karşı sorumlulukları olduğu gerçeğinden hareketle bu sorumluluğun kazanılması gereken ilk yer olarak aile öne çıkıyor. Gel gelelim ailelerin bu fonksiyonu ne derece yerine getirip getirmediği tartışma konusu. Bu tek başına ailenin yetersizliği ile açıklanabilecek bir durum da değil. Çocuğun içinde yaşadığı topluma çevresine ailesine karşı bir takım sorumlulukları olduğu bilinci erken dönemde gelişmesi gereken bir bilinç olduğu kadar aynı zamanda sosyal etkiyle de pekişme kazanması gereken bir bilinç. Bunun arkadaş çevresinde okulda ve içinde yer aldığı sosyal ortamda da gelişmesi gerekir. Bireyciliğin, konforun, kapitalist değerlerin egemen olduğu günümüz toplumlarında bu sorumluluk ve ödev bilincinin giderek gerilediğine şahit oluyoruz. Hal böyle olunca da aynı toplumda

yaşanan bir sorunun sonuçlarının herkesi etkileyebileceği bu sebeple herkesin ortak sorumluluk alması gerektiği düşüncesi de giderek zayıflıyor. Toplumsal bilinç ancak ortak sorumluluk ve dayanışma ruhu ile yükselebilir bu sebeple çocukların haklarında olduğu kadar ödev ve sorumluluklarında da yüksek bir farkındalık ve bilinç geliştirmeleri elzemdir. Aksi halde her bireyin kendi gerçekliğinde kendi öznel çıkarı için yaşadığı bir sosyal düzlemde toplumdaki da söz etmek bir süre sonra olanaksızlaşabilir. Sorumluluk duygusunun gerilemesinde dijitalleşmenin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Dijitalleşme ve teknoloji çocukların gerçeklik algısını etkileyen en önemli değişkenlerden biridir. Bu bölümde teknolojinin gerçeklik algısı üzerindeki etkisi ele alınacaktır.

Sanal Gerçeklik Algısı

Gerçeğin sınırlarının belirsizleşmesi, aynı zamanda gerçekle temsilinin arasındaki sınırların da belirsizleşmesi anlamına gelmektedir. Taklitlerin gerçeğin yerine geçtiği simülasyon, özünde bir gerçeklikten yoksundur. Artık gerçek yerini, gerçekten daha gerçek bir görüntüye bırakmıştır ve dünya bir simülasyon dünyasıdır. Sanal gerçeklik (virtual reality), teknoloji kullanılarak oluşturulan kurgular ile gerçek ve hayalin birleştirilmesidir. Dijitalleşme ile birlikte hayatımıza dâhil olan artırılmış gerçeklikler, sanal gerçeklikler, metaverse ve yapay zekâ gibi kavramlarla birlikte sanallığın ve sanallaşmanın etkisi altında yeni bir hayatı ve toplumu da mümkün kılmıştır. Dijitalleşme ile birlikte dikkati çeken bir diğer gelişme gerçeklik algısıyla ilgili. Bilginin kaynağının bilimsel kanıttan kopuşu ile sosyal medyada daha sık tekrar eden, daha çok kabul gören gerçeklerin daha kolay inanılır ve benimsenir olduğu bir dönemi yaşıyoruz. Özellikle çocukların dijital oyunlar üzerinden sanal deneyimleri gerçeğe dair bir referans oluşturur hale geldi. Yani çocuklar önce bir şeyi sanal deneyimleyip o sanallik üzerinden gerçeğe dair bir duygu ve düşünce geliştiriyorlar. Bununla birlikte bilginin kaynağının bilimsellikten kopuşu ciddi bir bilgi krizini de beraberinde getirdi. Artık tamamen yapay zeka ile üretilen bilgilerin dolaşımında olduğu bir sanal düzlem söz konusu. Bu düzlemde sosyalleşen çocukların da önemli ölçüde edindiği bilgi sanal gerçeklik. Bu sanal gerçeklik de

çoğu zaman ispatlama şansı olmayan, gerçekte olup olmadığı gerçeğinden bağımsız kendine yayılım ve kabullenme alanı bulabiliyor. Çocukların dijitalleşme ile birlikte gerçek deneyimleri gerçekle temasları azalırken sanal deneyimleri ve sanal gerçeklik algıları giderek artıyor. Gerçekle gerçek olmayan arasındaki ayrımın giderek belirsizleşmesi neyin iyi neyin doğru olduğu konusunda da bir belirsizliğe ve tercihler evrenine kendisini bırakıyor. “Bana göre doğru”, “ben böyle düşünüyorum” anlayışı giderek gerçek karşısında benimsenen bir tavır oluyor. Bu durum, gelenek, norm, değer sistemi, din gibi toplumda düzenleyici ve denetleyici işlevi olan kurumların kültürel sürekliliği sağlamadaki rollerini yerine getirip getiremediklerini de gündeme getirmektedir. Kültürel sürekliliğin sağlanmasında en önemli unsurlardan biri kuşaklararası iletişimdir. Bu bölümde dijitalleşme ile kuşaklararası iletişim arasındaki ilişki üzerine değinilecektir.

Dijitalleşme ve Kuşaklararası İletişim

Farklı kuşakların bir aradalığını ve kültürel aktarımı ifade eden kuşaklararası iletişim toplumsal yapının sürekliliğini temin eden en önemli unsurlardan biridir. Dijitalleşme ile birlikte önemli ölçüde ekranlar ve yapay zeka egemenliğine geçen bilgi referansı insani tecrübe, deneyim ve tarihsel birikimi göz ardı etmeye başladı. Kültürel süreklilik ve değer aktarımı bir kuşağın hangi referanslar çerçevesinde sosyalleşeceğini de belirlerken bu referansların toplumdaki ekranlara kayması bir kopuşu da beraberinde getiriyor. Alenin giderek küçülmesi anne baba ve çocuktan oluşan bir çekirdek birim haline gelmesi bir üst kuşakla fiziksel temasın azlığı gibi etmenler de kuşaklararası iletişimi zayıflatan unsurların başında geliyor. Bir önceki dönemin özellikleri, bir üst kuşağın pratikleri bilinmediği gibi artık bunlara ihtiyaç da duyulmuyor. Oysa değer aktarımı önemli ölçüde bu pratiklerin yapıma şeklinin bilinmesi ile ilgili. Bu bilgi kuşaklar arasında bir bağı tesis ederken kültürel sürekliliğin devamlılığına da katkı sağlamaktadır. İnsanın alışkanlıkları olan bir varlık olduğu düşünüldüğünde bu alışkanlıkları benimseyip kendi şahsiyetini kurması, kimlik kazanması ve kişilik geliştirmesi bu kültürel devamlıktan doğru istifade etmesiyle mümkündür. Özellikle çocukların içinde buldukları kültürün, gelenek, anane, norm,

değer sistemi gibi temel unsurlarını edinmeleri bu açıdan önem arz etmektedir. Bu da kuşaklararası geçişkenliğin olduğu sosyal yapılarla mümkündür. Bu yapıların başında aile gelmektedir. Ailenin kuşaklararası iletişimde taşıdığı rol kritiktir. Ailenin bir çok işlevi yanında kuşaklararası iletişimi mümkün kılması kültürel sürekliliğin sağlanması açısından da önemli bir işlevine işaret etmektedir. Şüphesiz kuşaklararası iletişim sosyal bağların gücü ile doğrudan ilgilidir. Bu bölümde sosyal bağların yeniden tesisi nasıl mümkün olabilir, bu konuya değinilecektir.

Sosyal Bağların Tesisi

Sosyal bağlar toplumsal yapıyı ayakta tutan en önemli unsurlardan biridir. Toplumsal dayanışmanın, kültürel sürekliliğin, değer aktarımının sağlanmasında önemli bir işlev görürler. Sosyal bağların ilk tesis edildiği kurumların başında aile gelmektedir. Aile bireye içinde bulunduğu ortama uyum sağlamasına olanak sağlayıcı bağlılık, aidiyet, güven, sevgi, takdir gibi duyguları verirken diğer yandan içinde bulunulan toplumun gelenek, norm, değer sistemi gibi yapıları da tanımasına imkan tanır. İnsanı tanımlarken çoğunlukla onun sosyal ve duygusal bir varlık olduğuna dikkat çekilir. Bu, insanın makine olmadığı duyguları olduğu gerçeğine işaret ettiği kadar ancak başkalarıyla birlikte var olabileceği gerçeğine de dikkat çekmektedir. İnternet teknolojileri, dijitalleşme önemli ölçüde bireyleri ekranların egemenliğine hapsederken insanlar arası fiziksel temas yüz yüze etkileşim de giderek zayıflamaktadır. Sosyal bağlar toplumda birer tutkal işlevi görürler bu sayede toplumsal yapı değer aktarımı ve kültürel süreklilik işlevleri ile ayakta kalabilir. Sosyal bağların ilk kurulduğu ve pekiştiği yer aile olduğundan aile bağları sosyal bağların gelişmesine de hizmet eder. Ailede ebeveynle çocuklar arasında sağlam bir sosyal bağın varlığı ancak kaliteli iletişimle mümkündür. Bu da ekransız bir zaman dilimini zorunlu kılmaktadır. Herkesin kendi ekranına, akıllı telefonuna çekildiği bir ortamda sosyal bağların gelişiminden bahsedilemez. Dolayısıyla aile içinde mümkün merteye ekransız zaman dilimleri yaratmak nitelikli zaman geçirmek mümkün olduğunca fiziksel oyunlarla ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte olması sosyal bağların tesisine imkan hazırlayacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Küreselleşme olgusu, kitle iletişim araçları ve internet teknolojilerinin yaygınlaşması, dijitalleşme ve bireyselleşme ile birlikte sosyal bağların ve sosyal sorumluluğun giderek zayıflaması günümüz toplumlarının karşılaştığı en önemli sorunların başında gelmektedir. Artan dijitalleşme bireylere teknolojik aygıtların olanakları arasında sanal bir dünya sunarken sosyal bağların zayıflamasına hatta kopmasına sebebiyet veren bir bireyselliğe ve bağımlılığa da yol açabilmektedir. Sosyal bağların kopuşu başta bireyi yalnızlaştırıp içinde bulunduğu toplumla iletişim/ilişki/bağ kuramamasına sebebiyet verirken gelenek norm değer sistemi gibi yapıların aktarımında da aksamalara neden olmakta bu da kuşaklararası etkileşimi, alışverişi olumsuz etkilemektedir. Aile, sosyal bağların ilk tesis edildiği yer olarak bu bağların gelişmesi ve kuşaklararası iletişimin sağlıklı işlemesi açısından merkezi bir role sahiptir. Diğer yandan sosyal bağların zayıfladığı sosyal yapılarda ödev ve sorumluluk bilincinin gelişmesi de güçleşir. Bugün çocukların büyük çoğunluğunun kendi sorumlulukları başta olmak üzere ailelerine sosyal çevrelerine ve topluma karşı sorumluluk bilincinden uzak bir şekilde büyüdükleri yadsınamaz bir gerçektir. Bunu değiştirmenin ilk koşulu da yine onlarla yakın bir iletişim kurmak ve sosyal bağların yeniden tesisi ile mümkündür. Bu bağlar ebeveyn çocuk arasındaki ilişkiyi olumlu etkileyeceği gibi kültürel sürekliliğin sağlanmasına da katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte hak ve sorumluluklar çocuğun şahsiyet kazanması kadar içinde yer aldığı topluma karşı bir duyarlılık geliştirmesi, sosyal sorunlara bigane kalmaması açısından da hayati bir konudur. Gelişkin bir sorumluluk anlayışı çocuğun karakter gelişimini temin ederken içinde bulunulan toplumsal yapının gelişmesine hizmet eder. Bu sebeple ebeveynlerin çocukların hakları kadar ödev ve sorumluluklarını da takip etmeleri onlara sorumluluk verip inisiyatif tanımaları önem arz etmektedir. Birbirinin derdine duyarlı bir toplum ancak ödev ve sorumluluk duygusu yüksek bireylerin varlığı ile mümkündür. Bunu sağlamanın en temel koşulu da sorumluluk duygusu yüksek çocuklar yetiştirmektir.

Dini Danışmanlık Ve Rehberlik Bağlamında Aile Ve Dini Rehberlik Büroları

Esra ÖZMEŞE
Eğitim Uzmanı

Modern dünyanın hızlı temposunda maddi dünyanın ötesindeki anlamları gözden kaçırmak, insanları içsel olarak yıpratmakta ve bazı çıkmazlara sürükleyebilmektedir. Bu yüzden danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Günümüz toplumunda hızla değişen yaşam koşulları, bireylerin karşılaştığı sosyal, psikolojik ve manevi sorunları da artırmaktadır. Aile yapısındaki dönüşümler, değerlerin hızla değişmesi ve modern hayatın getirdiği karmaşık sorunlar, insanların rehberliğe ve danışmanlığa olan ihtiyacını her zamankinden daha belirgin hale getirmiştir. Aynı zamanda dindar bireyler için

dinin koyduğu ilke ve kurallar hayatlarını şekillendirme, duygu, düşünce ve davranışlarını düzenlemede etkili olmaktadır. Yine evlilik ve aile hayatının nasıl düzenlenmesi gerektiğiyle ilgili din belirleyici bir role sahiptir. Bu bağlamda, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Aile ve Dini Rehberlik Büroları, hem bireylerin bu gibi ihtiyaçlarına cevap vermek hem de aile birliğini güçlendirmek adına kritik bir rol üstlenmektedir. Ülkemizde yaygın din eğitimi faaliyetlerinden ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (DİB) hizmet alanlarından biri de "Dini Sosyal Hizmet" alanıdır. Dini sosyal hizmetler, dini danışmanlık ve rehberliğin yoğun olarak

kullanıldığı hizmet birimlerini içermektedir. Bu yazımızda söz konusu hizmet birimlerinden Aile ve Dini Rehberlik Büroları'nı (ADRB) kısaca tanıtacak, bu bürolar kapsamındaki hizmetleri çeşitli boyutlarıyla ortaya koymaya çalışacağız.

Günümüzde Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının önemi, toplumsal yapının karşı karşıya olduğu hızlı değişim ve karmaşık sorunlar karşısında giderek artmaktadır. Modern hayatın getirdiği stres, iletişim kopuklukları, değerler çatışması ve aile içi sorunlar, bireylerin manevi destek ve rehberlik arayışını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu bürolar, dini değerler ışığında sağlıklı iletişim ve dayanışmayı teşvik ederek aile birliğinin korunmasına ve bireylerin ruhsal dengelerinin güçlendirilmesine önemli katkılar sunmaktadır. Böylelikle, toplumun huzur ve refahının sağlanmasında merkezi bir role sahip olmaktadır.

Toplumu oluşturan ailenin temelleri ne kadar sağlam olursa toplum da o kadar sağlam olur. Aileyi ve aile içinde bireyi tehdit eden problemlere çözüm üretmek; kadın, çocuk, genç, yaşlı, toplumun sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan kesimlerine hizmet götürmek noktasında DİB üzerine düşen sorumluluğu almıştır. Toplumsal yapının temel taşı olan ailenin varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi; aile kurumunun güçlendirilmesi, iyileştirilmesi, muhafazası, ayakta kalması ve en önemlisi rehabilite edilmesi; aile ve aile bireyleriyle ilgili dini içerikli soru ve sorunlara çözüm üretmek, toplumun dinî açıdan doğru bilgilendirilmesini sağlamak, bunu yaparken de gerektiğinde üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yapmak amacıyla (DİB Aile ve Dini Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi, 2019) DİB 2002 yılında "Aile İrşat ve Rehberlik Büroları"nın açılmasına karar vermiştir.

İlk olarak 2003 yılında 5 pilot ilde "Aile İrşat ve Rehberlik Büroları" açılmış daha sonra, 2010 yılında bu büroların sayısı yaklaşık 100'e ulaşmıştır. DİB tarafından 2014 yılında "Aile İrşat ve Rehberlik Büroları" birim adı güncellenerek "Aile ve Dini Rehberlik Büroları" şeklinde değiştirilmiştir. (Özdemir, 2009) 2019 tarihli yönerge ile; görüşme odası, eğitim salonu, çocuk oyun alanı, kütüphane/okuma salonu ve mes-cit gibi nitelikleri tek mekânda barındırdığı takdirde bu büroların "Aile ve Dini Rehberlik Merkezi" olarak isimlendirilebileceği belirtilmiştir. Biz yazımıza tek

isim altında toplanmış olarak Aile ve Dini Rehberlik Büroları ismini kullanarak devam edeceğiz.

Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının amaçları, açılma usulleri, büro personelinin nitelik ve görevleri, ilgili (DİB Aile ve Dini Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi, 2019) yönergede belirtilmiştir. Bu bürolar bugün 81 ilde 321 ilçede hizmet vermektedir (Kılınçer, 2023). Bugün bürolarda hizmet veren personelin unvana göre dağılımı; 772 vaiz, 48 din hizmetleri ve eğitim uzmanı, 925 Kur'an kursu öğreticisi, 314 imam-hatip ve müezzin kayyım şeklindedir. Büro hizmetleri genel olarak vaiz ve Kur'an kursu öğreticileri tarafından yürütülmektedir. (DİB Aile ve Dini Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi, 2019)

Aile ve Dini Rehberlik Büroları, dini danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının yer aldığı önemli bir birim olarak faaliyet göstermektedir. Ancak konu dini danışmanlık ve rehberlik olduğunda söz konusu hizmetin uzmanlık gerektiren bilgi ve becerilere sahip personel tarafından yerine getirilmesi gereken bir alan olduğu bir gerçektir. Adı geçen bürolarda gerçekleşen danışmanlık faaliyetlerinin niteliği araştırılmaya değer görülmektedir (Angın & Altaş, 2018).

Yazımızın bu noktasında niteliğine değinmeden önce kavramlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Dini danışmanlık, "Kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve dinle ilgili problemlerini fark ederek çözmesi için çeşitli teknikler kullanarak profesyonelce yapılan psikolojik yardımdır" şeklinde açıklanabilir (Aşkoğlu, 2007) Rehberlik ise, "bireye kendini anlaması, çevredeki olanakları tanıması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel yardım sürecidir." Rehberlik kavramı, dini danışmayı da kapsayacak şekilde en geniş anlamıyla bireye yol gösterme yardımdır. Birey hayatında zorlanıp baş edemediği durumlarda "danışma" ihtiyacı duyarken; "rehberlik" bireyin yaşadığı her yerde vardır ve süreklilik arz etmektedir. Din de buna dâhildir (Söylev, 2014).

Dini danışmanlık ayrı bir alan olarak karşımıza çıkmasına rağmen, henüz ülkemizdeki din hizmetlerinde bağımsız bir alan olarak algılanmasını sağlayıcı somut düzenlemelerle karşılaşmamaktadır. Bu alanın kuramsal varlığı kabul edilmekte, toplumsal ihtiyaç da görmezden gelinmemekte ama, bürolardaki uygulama

malar dikkatli bir şekilde incelendiğinde, danışanların dinî içerikli sorunları için, informal bir dinî danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunulduğu izlenimi oluşmaktadır (Söylev, 2014).

Dini danışma ve rehberlik konusunun daha fazla akademik ilgiyi gerektiren bir çalışma alanı olduğu muhakkaktır. Belki üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus; bu konunun, terapiye dönük birer özel uzmanlık alanı olan danışma psikolojisi ve klinik psikolojisi ile ilgili yönüdür. Çünkü dini danışma; hem bu alanlara dayanmak, onların tekniklerinden ve yöntemlerinden yararlanmak hem de onların çalışma alanlarına girmemek durumundadır. Bu hassas nokta, daha işin başında dini danışma ve rehberlik çalışmalarının sınırlarını belirlemedeki güçlüğü işaret etmektedir. Zira bu alanın danışma psikolojisi ve klinik psikoloji ile iş birliği ne kadar önemli ise kendi amaç ve yetkinliği ile sınırlı kalması da o kadar önemlidir (Cebeci, 2010). Buna göre dini danışmanlık “Kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve dinle ilgili problemlerini fark ederek çözmesi için çeşitli teknikler kullanarak profesyonelce yapılan psikolojik yardım” olarak tanımlanmıştır. Bu yeni yapılanma, İslam’da din hizmetinin ilk çıkış noktası olan irşat, tebliğ, terbiye gibi kavramların anlamından uzaklaşmayı gerektirmek zorunda değildir. İslam’da tebliğin ilk başladığı noktadaki anlamsal örgü ve dinin temel hedefleri tüm etkinliklerin temel amacı olarak korunmalıdır (Ege, 2011). Tüm bunların yanında DİB’in son yayınladığı yönerge ile kullandığı bir kavram daha vardır ki; Manevi Danışmanlık ve Rehberlik kavramı. Bu kavramsal fark ile ilgili de; “Sosyal hizmet alanında yürütülen çalışmalar ‘Manevî Sosyal Hizmetler’, din eğitimi alanında yürütülen çalışmalar ‘Dini danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri’ din psikolojisini alanında yürütülecek çalışmalar ise ‘Manevî Destek/Bakım’ ve ‘Manevî Danışmanlık’ kavramlarıyla ifade edilmektedir” şeklinde bir ayrımın da kaynaklarda var olduğu görülmektedir (Topuz, 2014). Manevi danışmanlık ve rehberlikte manevi kelimesinin yerine ‘dini’ kelimesinin kullanımına dair Ok, bu hizmetin belirli bir dine mensup olsun veya olmasın herkesi kapsamı gerektiğini ifade ederek dinî (pastoral) kelimesinin dini danışmanlıkta gittikçe daha az önemli olmaya başladığını, böyle olunca da dinî olarak nitelendirilen olgunun alanının genişlediğini ifade ediyor. Bu geniş alanı kapsamak için de son zamanlarda kullanımı

yaygınlık kazanmaya başlayan kelimenin ‘maneviyat’ olduğunu belirtmektedir (Gül & Şentürk, 2021). Bu anlamda bu alandaki farklı kavramsal kullanımların devam ettiğini söyleyebiliriz.

Bürolar kapsamındaki hizmetlerin kavramsal çerçevesiyle ilgili vermeye çalıştığımız bu bilgilerden sonra bürolardaki hizmetin içeriğinden ve niteliğinden bahsetmek yerinde olacaktır. Rehberlik hizmetleri kapsamında bürolar; dinî ve milli değerler ışığında evlilik ve aile olma konusunda farkındalık oluşturmak, aile birlikteliğinin sağlam temeller üzerinde kurulmasına ve sürdürülmesine danışmanlık ve rehberlik etmek, çeşitli toplumsal risklerle karşılaşan aile bireylerinin güçlendirilmesine katkı sağlamak ve sorunlara çözüm üretmek amacıyla hizmet vermektedir. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediye, STK’lar ve ilgili kuruluşlara ait kurum bakımı altında bulunan kadın, çocuk, yaşlı, genç gibi kesimlere yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmeti sunarak gerektiğinde sivil toplum kuruluşları üniversiteler gibi kurumlarla iş birliği yaparak seminer, konferans ve çeşitli programlarla geniş bir toplumsal hizmet vermektedirler. Bürolardan dini danışmanlık ve rehberlik hizmeti, telefon ve email yoluyla veya yüzyüze olarak alınabilmektedir (DİB Aile ve Dini Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi, 2019). Telefon ve email yoluyla verilen hizmetin dini danışmanlık noktasında yeterince etkin bir hizmet olamayacağı muhakkaktır. Yapılan bir araştırmada (Angın & Altaş, 2018), büro görevlileriyle paylaşılan konuların yer aldığı “aile büro karteks listesinin” 5 ana konu (fıkhi sorular, sağlık, aile, sosyal durumlar, evlilik-boşanma-nikah) etrafında şekillendiği görülmektedir. Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına danışan bireylerin sordukları sorular içerik olarak incelendiğinde, bunlar arasında tek cümlelik, yalnızca fetva isteyen sorular olduğu kadar; bireyin ekonomik, fiziksel, psikolojik ve sosyal problemlerini içeren soruların da olduğu görülmektedir. Birey dini hassasiyetinin olduğunu belirterek sorusunu yöneltirken, uzun uzun içini dökebilmekte ve mutsuzluk, çaresizlik, suçluluk, değersizlik, kararsızlık, bitkinlik, sosyal ortamlardan kaçınma gibi yaşadığı çeşitli problemleri dile getirebilmektedir. Bahsi geçen araştırmada, Aile ve Dini Rehberlik Bürosu görevlilerinin gerçekleştirdikleri görüşmelerde, danışanın diğer psikososyal dinamikleri de içeren dini sorusunu bazen bir fetva sorusu gibi ele alıp değerlendirebildikleri ve dolay-

siyla gereksinimlere cevap veren bir danışma oluşumu sağlamada zorlandıkları gibi bazı durumlarla da karşılaşmaktadır. Bir dini danışman danışanı anlamaya çalışıp onun kendi kendisine yeni bir yol çizmesine yardım eden ve bu süreçte ona dini referanslar çerçevesinde destek olan kişi olmalı iken yapılan görüşmeler incelendiğinde bu görüşmelerde kimi zaman akıl verme, danışman tarafından çözüm üretme, hüküm verme şeklinde tamamlanmış ve danışmanlık niteliğinden zaman zaman uzaklaşmış olduğu görülmektedir. Bunların sebepleri arasında, bazı görüşmelerin telefonla yapılmasının büro görevlisini kısıtlamış olması da bulunmaktadır elbette ki. Danışmada yardım etkileşiminin amacı, danışanın kendini ve etrafında olup bitenleri tanıma, düşünme, öğrenme, eleştirme, değerlendirme, karar verme ve değişip gelişmeyi isteme gücünü arttırmaktır. Dini danışman, gösterdiği samimi yaklaşımla, yerinde ve zamanında kullandığı tekniklerle danışanı bu amaca götürmelidir (Angın & Altaş, 2018). Danışmanlık teknik bilgi gerektiren bir hizmettir.

Sonuç olarak; birtakım eksiklikleri olmasına rağmen, başlangıçtan günümüze kadar ciddi bir ilerleme göstermiş olan Aile ve Dini Rehberlik Büroları dini danışmanlık ve rehberlik hizmeti veren birimlerdir ve ülkemizde dini danışmanlık uygulamalarının yapıldığı kurumsal tarzdaki ilk örneğidir. Bu bürolarda görev yapan uzmanlar, rehberlik süreçlerinde İslam'ın değerlerini ve öğretilerini rehber edinerek, bireylerin hem ruhsal hem de ailevi sorunlarına çözüm üretmektedir. Dini prensipler ışığında gerçekleştirilen rehberlik çalışmaları, kişinin inanç sistemine uygun ve kalıcı değişimlerin sağlanmasına olanak tanımakta, aile birliğinin korunması ve güçlendirilmesinde hayati bir rol oynamaktadır. Bürolara gösterilen yoğun ilgide bunu doğrulamaktadır. Böylece bu hizmetler, toplumun huzur ve dirliği için vazgeçilmez bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde henüz dini danışman adıyla herhangi bir istihdam yapılmıyor olsa da (Aybey, 2015) zamanla bu konudaki eksikliğin giderilmesi ümit edilmektedir. DİB'in birtakım gerekçelerle belirlediği çeşitli yeterlikleri, hizmet içi eğitim ve seminer düzenleme yoluyla büro personeline kazandırma çabası olumlu olsa da yetersiz görülmekte, bazı özel yeterliklerin ancak akademik bir öğretimle kazandırılabilceği dile getirilmektedir (Aşıkoğlu, 2007). Aile ve Dini Rehberlik Bürolarında istihdam edilmek

üzere; temel danışmanlık bilgi ve süreçlerinden psikoterapi teknikleri ve aile danışmanlığına kadar diğer bilimlerde de yeterli donanımı olan dini danışmanların yetiştirilmesi için lisans ve lisansüstü eğitim programlarının oluşturulmasının ve buralarda yetişen dini danışmanların bu bürolarda görevlendirilmesinin, söz konusu hizmetin profesyonelleşmesi adına yararlı olacağı düşünülmektedir (Angın & Altaş, 2018). Bu yönde çalışmalarla bu birimin çok daha etkin ve verimli olarak devam edeceği ümit edilmektedir.

Kaynakça

- Angın, Y., & Altaş, N. (2018). Aile ve Dini Rehberlik Bürosu Görevlilerinin Karşılaştıkları Psikososyal Sorunlara Yaklaşımlarının Dini Danışmanlık ve Rehberlik Açısından Değerlendirmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 543-549.
- Aşıkoğlu, N. Y. (2007). Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık. *I.Din Hizmetleri Sempozyumu*, 543-549.
- Aybey, S. (2015). DİNİ DANIŞMANLIK BAĞLAMINDA AİLE VE DİNİ REHBERLİK BÜROLARI. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 137-152.
- Cebeci, S. (2010). Bir Din Eğitimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışmanlık ve Rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 53-69.
- DİB Aile ve Dini Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesi. (2019).
- Ege, R. (2011). Dini Danışmanlık ve Rehberliğin Bir Bilim Dalı Olarak Gelişmesinin Gerekliliği Üzerine Bazı Düşünceler. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 104-114.
- Gül, M. E., & Şentürk, H. (2021). Türkiye'de Dini/Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerine Genel Bir Bakış. *Rusuh Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 115-133.
- Kılınçer, H. (2023). Ailelere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik:Aile ve Dini Rehberlik Büroları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 193-217.
- Özdemir, S. (2009). Din Eğitimi El Kitabı. *Dini Sosyal Hizmet Alanları*. Ankara.
- Söylev, Ö. F. (2014). Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik Alanları, İmkanları ve Yöntemleri(İDB Örneği). *Doktora Tezi*. Bursa.
- Topuz, İ. (2014). *Din Görevlilerinin Manevi Danışmanlık Yeterlilikleri*. Isparta.

Dijital Çağda Çocukluk: Aile, Eğitim ve Değer Temelli Güvenlik Yaklaşımı

Birce BEŞGÜL

Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, İç Güvenlik Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Giriş

Dijital çağ, günümüz dünyasında çocukluk deneyiminin anlamını köklü biçimde dönüştüren etkin faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Teknolojik gelişimin etkisiyle, çocuklar, fiziksel dünyanın ötesinde

sanal bir alanda yer almaktadır. Bu kapsamda, çocukların gün geçtikçe öğrenme, oyun oynama, sosyalleşme ve kimlik inşası süreçlerini giderek artan ölçüde dijital ortamlarda yaşadığı görülmektedir. İnternet, mobil uygulamalar ve sosyal medya platformları ço-

Dijitalleşme her ne kadar fırsatlar ağı olarak tanımlansa da kontrolsüz bilgi akışı, algoritmik yönlendirme ve mahremiyet ihlali gibi yeni risk alanlarını doğurmuştur. Özellikle çocuk kullanıcılar, bu risklerin en hassas grubu olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası kuruluşların raporlarında da çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları içeriklerin bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerinde güçlü etkiler yarattığı vurgulanmaktadır.

cuklara geniş bilgi ve etkileşim alanları sunarken, aynı zamanda onların ebeveynlerine güvenlik, mahremiyet ve psiko-sosyal gelişim gibi birçok yeni sorumluluk yüklemektedir. Bu durum, eğitimciler, ebeveynler ve politika yapıcılar açısından çocukların dijital ekosistemdeki varlığını koruma ve yönlendirme görevini her zamankinden daha önemli hale getirmiştir (OECD, 2022).

Dijitalleşme her ne kadar fırsatlar ağı olarak tanımlansa da kontrolsüz bilgi akışı, algoritmik yönlendirme ve mahremiyet ihlali gibi yeni risk alanlarını doğurmuştur. Özellikle çocuk kullanıcılar, bu risklerin en hassas grubu olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası kuruluşların raporlarında da çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaştıkları içeriklerin bilişsel ve duygusal gelişimleri üzerinde güçlü etkiler yarattığı vurgulanmaktadır (UNICEF, 2021). Türkiye’de yapılan araştırmalar, çocukların dijital platformlarda geçirdikleri sürenin her geçen yıl arttığını, ancak ebeveynlerin büyük bir kısmının bu ortamların teknik ve etik yönleri hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu göstermektedir (Kaya & Acar, 2021). Bu tablo, dijital çağda çocuk, aile ve eğitim kurumları arasındaki ilişki biçimlerinin yeni dinamikler çerçevesinde detaylı analizini gerekli kılmaktadır.

Teknolojinin çocukların hayatındaki yeri eğlence veya bilgi edinme süreciyle sınırlı kalmamaktadır. Başka bir deyişle, çocukların sanal ortamda kurdukları ilişkiler onların kimlik gelişimi ve değer inşasını doğrudan etkileyen araçlar arasında yerini almaktadır. Günümüzde çocuklar, algoritmaların şekillendirdiği içeriklerle büyümekte; ilgi alanları, beğenileri ve davranışları

büyük ölçüde bahse konu dijital platformların sunduğu içerikler tarafından yönlendirilmektedir. Bu süreçte “algoritmik kültür”, çocukluğun yeni sosyolojik bağlamı haline gelmiştir (Yılmaz & Dönmez, 2022). Bu durum, çocukların gerek bilişsel gelişiminde gerekse eğitim kurumlarının sorumluluk alanlarında köklü bir dönüşümü beraberinde getirmektedir.

Türkiye, bu dijital platformların dönüştürücü etkisini bütüncül bir yaklaşımla ele alan ülkeler arasında yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) 2023–2027 Stratejik Planı’nda dijital güvenlik, dijital okuryazarlık ve medya bilinci, çağın gereksinimlerine uygun temel beceriler olarak tanımlanmıştır (MEB, 2023). Bu çerçevede, dijital eğitim politikaları teknik donanım ve erişim imkânlarını geliştirmenin ötesinde çocukların etik farkındalıklarını ve sorumluluk bilincini artırmayı amaçlamaktadır. Türkiye’nin dijitalleşme sürecinde izlediği strateji, teknolojiyle milli ve manevi değerlerin harmanlanmasını temel almaktadır. Böylelikle, dijital dönüşüm süreci, toplumsal kimliğin zayıflamasına değil, aksine güçlenmesine katkı sunan bir kültürel bütünlük çerçevesinde yürütülmektedir (Ersoy & Bozkurt, 2021).

Bu makale, dijital çağda çocukların çevrimiçi dünyada karşılaştıkları yeni dinamikleri, eğitim politikaları ve aile yapısı çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, çocukların dijital dünyada maruz kaldıkları yönlendirmeler, ebeveynlerin bu süreçteki rollerinin dönüşümü ve Türkiye’nin dijital güvenlik politikaları çalışmada ele alınmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde algoritmik kültürün çocukluk deneyimini nasıl şekillendirdiği; ikinci bölümünde ebeveyn dene-

timi ve dijital mahremiyetin aile içi iletişim üzerindeki etkileri; üçüncü bölümünde ise eğitim politikalarının dijital güvenlik perspektifinden nasıl yeniden yapılandırıldığı incelenmektedir. Araştırmanın ana bölümlerine ek olarak, dijital okuryazarlık ve aile-eğitim iş birliği konularına odaklanılarak çocukların dijital farkındalıklarının artırılması için geliştirilen ulusal stratejiler okuyucuya sunulmaktadır. Ayrıca, değer temelli dijital eğitim yaklaşımlarının Türkiye'nin kültürel sürdürülebilirlik vizyonu ile nasıl örtüştüğü tartışma konuları arasında yer almaktadır.

Algoritmik Kültür ve Çocukluk Deneyiminin Dönüşümü

Algoritmalar, dijital çağın belirleyici unsuru olarak kabul edilmektedir. Algoritmaların teknik sistemin ötesinde toplumsal davranış kalıplarını kültürel araca dönüştürme süreci neticesinde literatüre eklenen algoritmik kültür kavramı, bireylerin çevrimiçi ortamlarda hangi içerikleri gördüklerini, hangi bilgilere maruz kaldıklarını ve nasıl tepki verdiklerini belirleyen görünmez bir filtre sistemi olarak tanımlanmaktadır. Çocuklar, dijital dünyada bu algoritmik akışın en kırılgan kullanıcı grubunu olarak kabul edilmekte; erken yaşlardan itibaren veri odaklı yönlendirmelerle şekillenen bir çevrimiçi deneyime maruz kalmaktadırlar (UNICEF, 2021).

Çocukluk dönemi, bilişsel gelişim, ahlaki değerlerin oluşumu ve kimlik inşası açısından insan yaşamında kritik bir dönemeçtir. Ancak dijital platformlarda bu süreç, algoritmaların etkileşim verilerine dayalı algı biçimlendirmesiyle farklı bir boyuta taşınmaktadır. Örneğin, YouTube Kids veya TikTok gibi platformlar, çocukların sanal platformlardaki önceki ziyaret geçmişlerini, izleme sürelerini ve beğenilerini analiz ederek içerik önerilerini kişiselleştirmektedir. Kişiselleştirme işlemi bir yandan öğrenme ve eğlenme süreçlerini destekleyebilirken, diğer yandan çocukların belirli içeriklere hapsolmasına yol açabilmektedir (OECD, 2022).

Türkiye'de gerçekleştirilen bazı çalışmalar da çocukların dijital platformlarda maruz kaldıkları yönlendirmelerin davranışsal ve psiko-sosyal etkilere yol açtığını doğrulamaktadır. Yılmaz ve Dönmez'in

(2022) çalışmasında, dijital medyadaki öneri sistemlerinin çocukların merak, taklit ve aidiyet duygularını etkilediği; ebeveynlerin ise algoritmaların işleyişi konusunda yeterli farkındalığa sahip olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre, ebeveynlerin büyük bir kısmı algoritmik içeriklerin çocuklarının tercihlerini "kendiliğinden" şekillendirdiğini fark etmemekte, bu nedenle yönlendirmeyi çoğunlukla doğal bir öğrenme süreci olarak değerlendirmektedir (Yılmaz & Dönmez, 2022).

Bireysel davranış şekillendirmesine ek olarak, algoritmalar toplumsal temsiller üzerinde de yoğun bir etkiye sahiptir. Uluslararası Dijital Çocukluk Gözlemevi (Global Kids Online) raporlarında, çocuklara yönelik çevrimiçi içeriklerin cinsiyet, tüketim alışkanlığı ve beden algısı gibi konularda kalıplaşmış mesajlar içerdiği; bu yönlendirmelerin çocukların benlik saygısı ve sosyal kimlik gelişimi üzerinde dolaylı etkiler yarattığı belirtilmektedir (UNICEF, 2021). Bu bulgular, algoritmik sistemlerin kritik kültürel ve pedagojik sonuçlar doğurabilecek olan bir tehdit unsuru olarak ortaya çıktığının kanıtı niteliğindedir.

Dijital platformlarda çocukluk deneyimi tartışmaları ekran süresi veya içerik türü incelemelerinin ötesine geçerek ölçülemez hale gelmiştir. Çocuklar algoritmik bir kültürün içinde büyürken eğlenceli, popüler veya doğru olarak algıladıkları unsurlar çoğu zaman veri akışlarının yönlendirmesiyle biçimlenmektedir. Bu bağlamda eğitimciler ve ebeveynler, çocukların dijital ortamlardaki deneyimlerini sadece denetim yoluyla değil, algoritmik sistemlerin nasıl çalıştığını öğreten bilinçlendirici programlarla da desteklemelidir. Bu çerçevede, dijital medya okuryazarlığı, teknik bir beceriden ziyade çocukların kültürel özerkliklerini koruyabilmeleri için kritik bir güvenlik ve farkındalık alanına dönüşmüştür.

Ebeveyn Denetimi ve Dijital Mahremiyet

Dijitalleşme çağında çocukların sanal dünyada maruz kaldıkları içerik çeşitliliği, ebeveynlerin rollerini yeniden tanımlayan kritik faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, dijital ebeveynlik kavramı, çocukların internette güvenli biçimde hareket edebilmelerine olanak sağlaması adına ebeveynle-

rin rehberlik, gözetim ve yönlendirme pratiklerini ve yaklaşımlarını ifade etmektedir. Bu pratik, bir koruma stratejisinden öte çocuk ile ebeveyn arasındaki mahremiyet, güven ve özerklik dengesini etkileyen sosyoteknik bir süreç olarak ele alınmaktadır (Karakuş & Yavuz, 2020).

Güncel araştırmalar, ebeveynlerin dijital denetim adına sergiledikleri davranışlarının çoğu zaman çocukların yakın gözetimine dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum, çocukların çevrimiçi özneleşme süreçlerini sınırlayan bir tutum olarak kabul edilmektedir (UNICEF, 2021). Türkiye’de gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveynlerin çoğunluğunun çocukların sosyal medya hesaplarını doğrudan kontrol ettiği gözlemlenmiş, ancak yine aynı ebeveynlerin dijital riskler ve veri güvenliği konularında yeterli bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir (Kaya & Acar, 2021). Başka bir deyişle, ebeveyn denetiminin süre kısıtlaması veya içerik engellemesiyle sınırlandırılması, çocukların dijital haklarının ve öz-düzenleme becerilerinin gelişimini engelleyen bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından hazırlanan Çocukların Güvenli İnternet Kullanımı Raporu (2024) da bu durumu destekleyen benzer bulgular sunmaktadır. Rapora göre, Türkiye’de ebeveynlerin %68’i çocuklarının çevrimiçi etkinliklerini gözlemlene veya kontrol etme yöntemiyle güvenlik sağlamaya çalışmakta; ancak yalnızca %32’si çocuklarıyla dijital etik, veri gizliliği veya kimlik paylaşımı gibi konularda sistematik biçimde konuşmaktadır (BTK, 2024). BTK verileri, ailelerin dijital denetimi teknik bir önlem olarak görme eğiliminde olduklarını doğrulamakta; asıl ihtiyacın çocuklarla birlikte öğrenilen dijital farkındalık temelli yaklaşımlar ve uygulamalar olduğunu göstermektedir.

Ebeveyn denetimi çerçevesinde değinilmesi gereken diğer husus dijital mahremiyettir. Dijital mahremiyet, çocuğun çevrimiçi ortamda kişisel verileri, görselleri veya iletişim bilgileri üzerinde kontrol sahibi olabilmesi olarak ifade edilmektedir. Türkiye’de yürütülen nitel araştırmalarda, özellikle okul çağındaki çocukların ebeveynleri tarafından sosyal medyada paylaşılan fotoğraflar ve içerikler konusunda rahatsızlık hissettikleri; buna rağmen bu paylaşımlara karşı çıkamadıkları gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2022). Bu durum,

ebeveynin koruma amacıyla başlattığı dijital katılımın zaman zaman çocuğun mahremiyetini ihlal edebilme ihtimalini göstermektedir.

Dijital ebeveynlik politikaları, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yürütülen rehberlik hizmetleri kapsamında yer almaktadır. Söz konusu rehberlik hizmetleri kapsamında, dijital vatandaşlık ve güvenli internet kullanımı konuları öğretmen eğitimi ve öğrenci seminerlerine dahil edilmiştir. Bununla birlikte, uygulamada okul-aile iş birliğinin geliştirilmesi gerekliliği ve ebeveyn eğitimlerinin sürdürülebilir biçimde yürütülmesinin önemi MEB tarafından gerçekleştirilen etkinliklerde sıklıkla vurgulanmaktadır. OECD’nin (2022) raporları da etkili dijital güvenlik stratejilerinde ebeveyn, öğretmen ve politika yapımcıların birlikte hareket etmesinin önemine dikkat çekmektedir.

Dijital denetim, ebeveynin çocuğu risklerden koruma çabasının ötesine geçen bir konu olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, dijital denetim, dijital yurttaşlık ve etik farkındalık becerilerinin birlikte geliştirdiği bir öğrenme süreci olarak değerlendirilmelidir. Bu öğrenme sürecinde ebeveynin rolü gözetleyen kimlikten ziyade rehberlik eden bir pozisyonda olmalıdır.

Eğitim Politikaları ve Dijital Güvenlik

Dijitalleşme döneminde eğitim kurumları, çocukların akademik gelişimlerine ek olarak sanal platformlarda kişisel güvenlik ve mahremiyetlerini korumaya yönelik becerileri destekleyen çok yönlü programlar olarak yeniden düzenlenmektedir. Başka bir deyişle, dijital güvenlik, bilgi teknolojileriyle sınırlı bir alan olmanın ötesinde eğitimin temel etmenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu durum, özellikle çocukların çevrimiçi ortamlarda karşılaşabilecekleri risklere karşı bilinçlenmelerini ve güvenli davranış geliştirmelerini sağlayacak politikaların önemini gözler önüne sermektedir (OECD, 2022).

Dijitalleşmenin beraberinde getirdiği risklere karşı Türkiye, son yıllarda önemli adımlar atarak dijital güvenliği eğitim politikalarının merkezine almıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2023–2027 Stratejik Planı’nda, dijital okuryazarlık ve siber farkındalık becerilerinin geliştirilmesi stratejik hedefler arasına eklenmiştir

(MEB, 2023). Bahse konu plan kapsamında öğrencilerin teknolojiyi bilinçli ve güvenli biçimde kullanmaları, bilgi güvenliği farkındalığı kazanmaları ve dijital vatandaşlık kültürünü benimsemeleri amaçlanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin bu konudaki yetkinliklerini artırmak amacıyla hizmet içi eğitimler düzenlenmekte, okullarda rehberlik faaliyetleri aracılığıyla öğrenci ve ailelere bilgilendirici seminerler verilmektedir (Yıldırım & Gül, 2022).

Bu politikaları destekleyen kurumsal uygulamalardan biri de Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ile Milli Eğitim Bakanlığı iş birliğiyle yürütülen “Güvenli İnternet Günü” etkinlikleridir. Bu faaliyetler aracılığıyla öğrencilere çevrimiçi ortamda etik davranış, kişisel veri koruma ve dijital kimlik güvenliği konularında farkındalık kazandırılmaktadır (BTK, 2024). Türkiye’nin bu kapsamda izlediği yaklaşım, dijital güvenliği yasaklayıcı değil, bilinçlendirici bir anlayışla ele alması noktasında uluslararası raporlarla uyum içerisindedir. UNESCO’nun (2023) Guidelines on AI and the Rights of the Child adlı raporunda vurgulanan “koruyucu fakat güçlendirici eğitim modeli” ilkesi, Türkiye’nin dijital eğitim yaklaşımıyla paralellik göstermektedir.

Türkiye’de öğretmenlerin dijital güvenlik konusundaki farkındalık düzeyini artırmaya yönelik yürütülen akademik çalışmalar da eğitim politikalarının uygulamadaki etkisini güçlendirmekte ve desteklemektedir. Coşkun ve Karadeniz (2023) tarafından yapılan araştırma, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun dijital güvenlik konusunda bilgi sahibi olduğunu; ancak özellikle kişisel veri koruma ve yapay zekâ destekli öğrenme ortamlarında etik sorumluluk alanlarında daha fazla rehberliğe ve desteğe ihtiyaç duyduklarını ortaya

çıkarmıştır. Bu sonuç, Milli Eğitim Bakanlığı’nın yürüttüğü dijital beceri eğitimlerinin yönünün doğru olduğunu, ancak sürekli güncellenmesi gerekliliğini işaret etmektedir.

Türkiye’nin dijital güvenlik politikaları uluslararası standartlara uyumlu biçimde ilerlemektedir. Aile, okul ve devlet arasında koordinasyonun güçlendirilmesi, eğitim yapısının desteklenmesinde önem teşkil eden bir unsur olarak kabul edilmektedir.

Dijital vatandaşlık bilinciyle desteklenen bu yaklaşım, çocukların teknolojiyle sağlıklı ve güvenli biçimde bütünleşmesini sağlayarak hem bireysel hem toplumsal düzeyde farkındalığın güçlenmesine katkı sunmaktadır.

Değer Temelli Dijital Eğitim Yaklaşımları

Dijital çağın doğrudan etkilediği toplumsal yapıda, eğitim sistemleri, teknolojik becerinin geliştirilmesine ek olarak bireylere değer temelli dijital bilinç kazandırmaya da aynı oranda odaklanmalıdır. Çocukların dijital ortamlarda sergiledikleri davranışlar, etik, sorumluluk ve toplumsal aidiyet bilincine dayanmaktadır. Bu nedenle dijital eğitimin, ahlaki ve kültürel değerlerle uyumlu bir temelde yürütülmesi birey ve toplum güvenliğinin sağlanmasında büyük önem taşımaktadır (Ersoy & Bozkurt, 2021).

Değer temelli dijital eğitim, çocukların teknolojiyi yalnızca araçsal değil, anlamlı ve bilinçli biçimde kullanmalarını hedeflemektedir. Türkiye’de uygulanan medya okuryazarlığı programlarında da bu yaklaşım öğrencilerin eleştirel düşünme, doğru bilgiye ulaşma, çevrimiçi saygı ve nezaket gibi sosyal becerilerini güçlendirmeyi amaçlayan dersler aracılığıyla açıkça görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen medya okuryazarlığı dersi, teknolojik araçları etik ilkelerle ilişkilendirerek çocukların hem dijital hem kültürel kimliklerini korumalarına katkı sunmaktadır (MEB, 2023).

Değer temelli yaklaşımlar, dijital dünyanın doğrudan tetiklediği bireyselleşme eğilimlerini dengeleyici bir toplumsal zemin sunmaktadır. Çocukların sosyal med-

yada ve çevrimiçi oyun ortamlarında karşılaştıkları çeşitli kültürel etkiler, kimi zaman aidiyet duygusunu zayıflatmakta ve beklenmedik psikolojik problemlere yol açabilmektedir. Ancak, eğitim sürecinde toplumsal dayanışma, saygı ve empati gibi değerlerin öne çıkarılması, dijital ortamlarda karşılıklı saygı kültürünü beslemektedir. Şen ve Yılmaz'ın (2022) araştırması, değerler eğitimi ile dijital davranış arasındaki ilişkinin pozitif yönde olduğunu; değer temelli öğrenme ortamlarının çocukların çevrimiçi saldırganlık davranışlarını azalttığını tespit etmiştir.

Bu yaklaşım çerçevesinde, Türkiye'nin dijital eğitim politikalarının temelinde yalnızca bilişimsel yeterlik değil, kültürel sürdürülebilirlik temel bağlayıcı unsur olarak yer almaktadır. UNESCO'nun Education for Sustainable Futures in the Digital Age (2023) raporunda, dijital dönüşümün değer temelli eğitimle desteklenmesi gerektiği; böylece çocukların hem küresel hem yerel değerlere duyarlı bireyler olarak yetiştirilebileceği vurgulanmaktadır. Türkiye'nin eğitim politikaları da bu anlayışla uyumlu olarak, dijitalleşmenin milli ve manevi değerlerle bütünleştiği bir yaklaşımı benimsemektedir.

Öğretmenlerin bu süreçteki rolü, öğrencilerin dijital dünya ile bağlantısını koruma noktasında son derece önemlidir. Öğretmenler, çocuklara yalnızca dijital araçların kullanımını öğretmekle kalmamakta; aynı zamanda bu araçların doğru, etik ve faydalı biçimlerde kullanılmasına rehberlik etmektedir. Yıldız ve Altun'un (2021) çalışması, değer temelli öğretmen eğitimi programlarının, öğretmenlerin dijital etik farkındalık düzeyini belirgin biçimde artırdığını göstermektedir. Bu bulgu, Türkiye'de öğretmen yetiştirme politikalarının dijital çağın ihtiyaçlarına uygun biçimde geliştiğini göstermektedir.

Dijital çağda değer temelli eğitim yaklaşımları, çocukların bilgiye erişimini ve bu bilgiyi anlamlandırma biçimini şekillendirmektedir. Bireylerin, özellikle çocukların, teknolojinin sunduğu olanaklardan en üst düzeyde yararlanırken milli, ahlaki ve kültürel değerlere bağlı kalması Türkiye'nin eğitim vizyonunun temel dayanaklarından biri olarak yer almaktadır. Bu vizyon, dijitalleşmenin toplumsal bütünlüğe zarar vermesini engellemekte ve aynı zamanda çocukların güvenli, sorumlu ve bilinçli dijital vatandaşlar olarak ye-

tişmelerine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla, dijital eğitim politikalarında değer temelli yaklaşım hem ulusal kimliği koruyan hem de küresel farkındalığı güçlendiren bir denge unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Dijital Okuryazarlık ve Aile-Eğitim İş Birliği

Dijital çağda çocukların teknolojiyi doğru, güvenli ve bilinçli biçimde kullanabilmeleri, eleştirel düşünme, etik farkındalık ve sosyal sorumluluk gibi çok boyutlu yeterliklerle mümkün olmaktadır. Bu yeterliklerin temelini oluşturan kavram ise dijital okuryazarlıktır. Dijital okuryazarlık, bireyin dijital teknolojileri kullanabilme yetisine ek olarak üretilen bilginin doğruluğunu değerlendirme, kişisel verilerini koruma ve çevrimiçi ortamda etik davranış sergileme becerisini ifade etmektedir (Çetinkaya & Taş, 2021).

Türkiye'de dijital okuryazarlığın güçlendirilmesi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim politikalarının temel hedeflerinden biri olarak yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı'nda (2023), dijital okuryazarlık "geleceğin becerileri" kapsamında değerlendirilmektedir. Plan, öğrencilerin dijital tüketicilere dönüşmesini önleyerek bilinçli içerik üreticileri olmasını amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, dijital güvenliği pasif bir korunma süreci olmaktan çıkarıp aktif bir bilinçlenme sürecine dönüştürmenin temel adımı niteliğindedir.

Dijital okuryazarlığın kalıcı hale gelmesinin kilit unsuru gerek akademik çalışmalarda gerekse uluslararası organizasyonların raporlarında vurgulandığı üzere aile-eğitim iş birliğidir. Çocuğun teknolojiyle kurduğu ilişki, okulda öğrendiği dijital becerilerin evde aile tarafından desteklenmesiyle pekişmektedir. Yapılan araştırmalar, aile katılımının dijital okuryazarlık eğitimlerinde öğrencinin motivasyonunu artırdığını, aynı zamanda ebeveynlerin de kendi dijital farkındalık düzeyini geliştirdiğini açıklamaktadır (Arslan & Demir, 2020). Bu nedenle, dijital beceriler, sadece çocukların değil, ailelerin de öğrenme sürecinin bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın rehberlik servisleri ve okul temelli projeleri bu bağlamda önemli bir paya sahiptir. Özellikle "Ailede Dijital Okuryazarlık" temasıyla gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmaları hem

ebeveynleri hem öğretmenleri ortak bir bilinç etrafında buluşturmaktadır (MEB, 2023). Bu faaliyetler, ailelerin çocuklarının çevrimiçi platformlarda geçirdiği zamanı yasaklayıcı bir dille değil, güvenli kullanım bilinciyle yönetmelerini teşvik etmektedir. Böylece çocuk, kontrol edilen değil, sorumluluk bilinci kazandırılan bir birey olarak yetişmektedir.

UNESCO'nun Digital Literacy in Education (2023) raporu da dijital okuryazarlığın sürdürülebilir biçimde yerleşebilmesi için eğitimin aile temelli desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Raporda, dijital yetkinliklerin yalnızca okulda öğretilen değil, evde örneklenen davranışlarla güçlendiği ifade edilmektedir (UNESCO, 2023). Türkiye'nin bu yaklaşıma paralel olarak aile odaklı farkındalık çalışmalarını yaygınlaştırması, çocukların dijital ortamlarda hem etik hem güvenli davranış biçimlerini içselleştirmesine fırsat sağlamaktadır.

Dijital okuryazarlığın yalnızca teknik bilgi değil, değer temelli bir eğitimidir. Çocukların çevrimiçi dünyada karşılaştıkları içeriklerin doğruluğunu sorgulama, yanlış bilgiyi ayırt etme ve etik sorumlulukla hareket etme becerileri, milli ve manevi değerlerle bütünleşmiş bir bilinçle daha güçlü hale gelmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de yürütülen medya okuryazarlığı dersleri, ahlaki sorumluluk ve toplumsal dayanışma ilkelerini odağa alarak, dijital dünyada bilinçli bireyler yetiştirmeye katkı sunmaktadır (Ersoy & Bozkurt, 2021).

Aile–eğitim iş birliği, bilgi paylaşımı kadar güven ilişkisini de güçlendiren bir unsur olarak görülmektedir. Çocuğun dijital platformlardaki deneyimlerinin aile tarafından takip edilmesi ve onun özgürlüğünü kısıtlamadan rehberlik sağlanması çocuğun bilişsel gelişiminde kritik bir öneme sahiptir. Bu yaklaşım, ebeveynin denetleyen değil destekleyen bir figür olmasını sağlamaktadır. Öğretmen, veli ve öğrenci arasındaki karşılıklı güven, dijital güvenlik kültürünün toplumsal bir zemin kazanmasını kolaylaştırmaktadır (Kaya & Acar, 2021).

Dijital okuryazarlık, 21. yüzyılın vatandaşlık bilincinin temel unsurlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin bu konuda geliştirdiği politikalar, eğitim kurumlarının ve ailelerin iş birliği ve desteğiyle güç kazanmaktadır. Çocukların teknolojiyle kurduğu iliş-

ki, milli değerleriyle çelişmeden, aksine onları pekiştiren bir bilinçle şekillendirildiği sürece dijitalleşme çağı toplumun genel refahına hizmet eden bir kültürel dönüşümü sağlayacaktır.

Sonuç

Dijital çağ, çocukluk olgusunu bilişsel ve kültürel düzeyde yeniden şekillendiren kritik etmenler arasında yer almaktadır. Günümüz dünyasında çocuklar, öğrenme süreçlerinden sosyal ilişkilerine kadar hayatlarının her alanında dijital platformlarla etkileşim içindedir. Bu dönüşüm, çocuklara çeşitli fırsatlar sağladığı kadar başta ebeveynleri olmak üzere öğretmenleri ve yakın çevrelerine ağır bir sorumluluk yüklemektedir. Dijital çağda bilgiye erişimin kolaylaşması, iletişim sınırlarının ortadan kalkması bireylere geniş bir perspektif sunma fırsatını sağlarken beraberinde kendine has riskleri de ortaya çıkarmıştır. Çocukların karşılaştığı bilgi kirliliği, siber zorbalık, veri güvenliği ve mahremiyet ihlalleri gibi yeni tehdit alanları ortaya çıkmıştır. Bu gerçeklik, ailelerin, eğitimcilerin ve politika yapıcıların çocukları dijital dünyada koruma, yönlendirme ve bilinçlendirme gerekliliğini daha da önemli hale getirmiştir.

Bu çalışmada, dijital çağda çocukluk kavramı, algoritmik kültürün çocukluk deneyimine etkisi, ebeveyn denetimi - dijital mahremiyet ilişkisi ve eğitim politikaları çerçevesi olmak üzere üç temel boyutta ele alınmıştır. Bulgular, çocukların çevrimiçi platformlarda maruz kaldıkları içeriklerin bireysel davranışlara ek olarak kültürel değerleri de şekillendirdiğini göstermektedir. Algoritmaların yönlendirdiği bir medya ortamında çocukların eleştirel düşünme ve etik farkındalık becerilerinin geliştirilmesi hem aile hem de okul temelli bilinçlendirme çalışmalarıyla mümkündür. Bu noktada, Türkiye'nin eğitim politikalarının dijital güvenlik ve değer temelli okuryazarlık bileşenlerini bir araya getiren eğitim yapısı son derece kıymetlidir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın dijital vatandaşlık, medya okuryazarlığı ve siber farkındalık konularını okul müfredatına dahil etmesi, Bilgi ve Teknoloji Kurumu'nun çocuklar için güvenli internet projeleri, öğretmenlere ve ebeveynlere yönelik dijital farkındalık seminerleri, Türkiye'nin bu alandaki güçlü kurumsal

adımlarına örnek teşkil etmektedir (BTK, 2024). Bu politikalar, dijital güvenliği toplumsal refah, huzur ve güvenliğin bir parçası olarak ele alan vizyona dayanmaktadır. Uluslararası kuruluşların (UNESCO, 2023; OECD, 2022) raporlarında da belirtildiği üzere, dijital güvenlik stratejilerinin kalıcılığı ancak aile, okul ve devletin eşgüdüm içinde hareket etmesiyle sağlanabilmektedir. Türkiye'nin çok paydaşlı bu yaklaşımı, küresel düzeyde öne çıkmaktadır.

Dijital okuryazarlık ve aile-eğitim iş birliği, çocukların teknolojiyi sorumlu biçimde kullanmalarını sağlayan en önemli iki faktör olarak görülmektedir. Ailelerin çocuklarıyla kurduğu açık iletişim, okul ortamında verilen dijital eğitimlerle birleştiğinde, çocukların hem bilgiye erişim becerileri hem de etik karar verme kapasiteleri genişlemektedir. Böylece çocuk, dijital dünyanın pasif bir tüketicisi olmaktan ziyade bilinçli ve üretken bir birey olarak yetişmektedir. Aynı şekilde, değer temelli dijital eğitim yaklaşımları da Türkiye'nin kültürel sürdürülebilirlik vizyonunun bir yansımasıdır. Teknolojinin milli ve manevi değerlerle bütünleştirilmesi, dijitalleşme sürecinin toplumsal birlik ve kimlik bilinciyle uyumlu ilerlemesine olanak sağlamaktadır. (Ersoy & Bozkurt, 2021; Şen & Yılmaz, 2022).

Dijital platformlarda çocuk güvenliği, aile, okul ve devletin ortak sorumluluğunu gerektiren bütüncül bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların sanal platformlarda korunması denetim mekanizmalarına ek olarak bilinçli rehberlik, etik farkındalık ve değer temelli eğitim anlayışıyla desteklenmelidir. Türkiye'nin bu alanda izlediği stratejik vizyon, dijitalleşmeyi insan merkezli bir kalkınma sürecine dönüştürmektedir. Bu yaklaşım, çocukların dijital dünyada korunmasına ve güçlendirilmiş bireyler olarak yetişmelerine imkân tanımaktadır.

Gelecek dünya senaryolarında dijital eğitimin temel hedefi bilgiye erişimin ötesinde bilgiyi anlamlandırma ve etik biçimde kullanma kapasitesinin geliştirilmesi olmalıdır. Türkiye'nin dijital güvenlik ve okuryazarlık politikaları bu hedefe ulaşma konusunda önemli ve kapsamlı bir model sunmaktadır. Bu model, teknolojiyle kültürü, yenilikle geleneği, bireysel özgürlükle toplumsal sorumluluğu bir araya getiren özgün bir eğitim vizyonunun temelini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Arslan, M., & Demir, Ö. (2020). Aile katılımı ve dijital okuryazarlık ilişkisi: Bir karma yöntem araştırması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 10(2), 45–68. <https://doi.org/10.17943/etku.764320>
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK). (2024). Çocukların güvenli internet kullanımı raporu. Ankara: BTK Yayınları.
- Coşkun, F., & Karadeniz, Ş. (2023). Öğretmenlerin dijital güvenlik farkındalığı: Yapay zekâ destekli öğrenme ortamları bağlamında bir inceleme. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 52(1), 101–122. <https://doi.org/10.14686/buefad.1093024>
- Çetinkaya, S., & Taş, A. (2021). Dijital okuryazarlık ve etik farkındalık ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 225–244. <https://doi.org/10.30520/usbder.876321>
- Erdoğan, G. (2022). Dijital mahremiyet ve ebeveyn paylaşımları: Çocukların algıları üzerine nitel bir araştırma. *İletişim ve Medya Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 65–88. <https://doi.org/10.48005/jcma.1032562>
- Ersoy, M., & Bozkurt, A. (2021). Medya okuryazarlığı eğitiminin değerler eğitimiyle bütünsel rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19(42), 157–180. <https://doi.org/10.34234/ded.873542>
- Karakuş, M., & Yavuz, H. (2020). Dijital ebeveynlik: Farkındalık, denetim ve rehberlik boyutları. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 10(1), 92–110. <https://doi.org/10.17943/etku.738292>
- Kaya, F., & Acar, N. (2021). Türkiye'de çocukların dijital medya kullanımı ve ebeveyn yaklaşımları. *Eğitim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 33–58. <https://doi.org/10.21031/etrd.931254>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2023). 2023–2027 Stratejik Planı. Ankara: MEB Yayınları.
- OECD. (2022). Children in the digital environment: Policies for a safer digital world. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264276412-en>
- Şen, E., & Yılmaz, A. (2022). Değerler eğitimi ve dijital davranış ilişkisi: Ortaokul öğrencileri üzerine bir inceleme. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 24–45. <https://doi.org/10.47626/ijes.945623>
- UNESCO. (2023). Guidelines on AI and the rights of the child. Paris: UNESCO Publishing.
- UNICEF. (2021). Global Kids Online: Children's rights in the digital age. New York: UNICEF Office of Research.
- Yıldırım, S., & Gül, M. (2022). Dijital vatandaşlık eğitimi ve öğretmen yeterlikleri: Türkiye örneği. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 58–79. <https://doi.org/10.37215/etad.1047362>
- Yıldız, D., & Altun, M. (2021). Değer temelli öğretmen eğitimi ve dijital etik farkındalık. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 112–135. <https://doi.org/10.14689/enad.9.2.567>
- Yılmaz, B., & Dönmez, S. (2022). Algoritmik kültür ve çocukluk: Dijital medya çağında kimlik ve aidiyet. *İletişim ve Toplum Dergisi*, 8(1), 87–109. <https://doi.org/10.14687/ct.2022.081>

Türk Aile Hukukunda Evliliğe Hakim Olan İlkeler Ve Eşlerin Hak Ve Yükümlülükleri

Prof. Dr. Murat DOĞAN

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Türk hukukunda evliliğe ve eşlerin hak ve yükümlülüklerine ilişkin temel düzenlemeler 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda yer almaktadır. Bu Kanun'un ikinci kitabı olan "Aile Hukuku" kitabının, ikinci kısmı olan "Evlilik Birliği" başlıklı kısmın üçüncü bölümü olan "Evliliğin Genel Hükümleri" başlıklı bölümde eşlerin hak ve yükümlülükleri yanı sıra evlilik birliğinin korunmasına dair hükümlere de yer verilmiştir.

Bu hükümlerin incelenmesine geçmeden önce Türk aile hukukundaki kanuni düzenlemelerin hangi ilkelere esas alınarak yapıldığı, bu ilkelerde geçmişten günümüze dünyada ve ülkemizde nasıl bir değişim yaşandığı üzerinde durmak istiyoruz. Daha sonra da Türk Medeni Kanunu'nda eşlerin düzenlenmiş olan hak ve yükümlülüklerini değerlendireceğiz.

I. TÜRK AİLE HUKUKUNDA EVLİLİĞE HAKİM OLAN İLKELER

Türk aile hukukunda 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Ocak 2002 tarihine kadar evlilik birliğinde eşler arasında mutlak eşitlik söz konusu değildir. O dönem yürürlükte olan 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde, kocaya ayrıcalıklı bir konum verilmiştir. Bu durum sadece Türk hukukuna da mahsus değildir. 19. ve 20. yüzyılın başlarında kabul edilen medeni kanunların çoğunda evlilikte "sabit rol dağılımı" adı verilen ilkele doğrultusunda eşlerin hak ve yükümlülükleri düzenlenmiştir.

Sabit rol dağılımı ilkesine göre, evlilikte eşler arasında mutlak eşitlik yoktur; karı ve kocanın rolleri de bellidir. Buna göre, kadın annedir, çocuklara ve eve bakar. Evlilik birliğinde yetkisinin azlığına paralel olarak sorumluluğu da son derece sınırlıdır. Koca ise ailesinin geçimini sağlamak ve barındırmakla yükümlüdür. Koca ailenin reisi, son karar mercii, ailenin temsilcisi ve alınan kararların dışarıda uygulayıcısıdır. O dönemki medeni kanunlar mutlak eşitliği kabul etmemiş, nispi bir eşitliği kabul etmiş, genel olarak kocaya üstünlük tanımıştır.

Dünyadaki hukuk sistemlerinde erkeğin ayrıcalıklı ve üstün durumuna son verilerek, her iki eşe eşit haklar tanınması uzun bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Bu

konuda öncülüğü İskandinav ülkeleri yapmış, onları 1950'lerde Belçika ve Almanya izlemiş, daha sonra Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, İtalya ve İsviçre'de de değişiklik yapılarak eşlere eşit haklar sağlanmıştır.

1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'yla birlikte diğer ülkelerde olduğu gibi eşlerin eşitliği ilkesini esas alan hak ve yükümlülükler Türk hukukunda da kabul edilmiştir. Böylece, ailedeki ata-erkil yapının yerine "eşit haklara dayanan bir hayat ortaklığı" kabul edilmiştir.

Türk aile hukukunda evlilik Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenmekle beraber, bu düzenlemeleri şekillendiren ilkelerin Anayasa ve Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Hakkında Sözleşmeden (CEDAW) kaynaklandığı görülmektedir.

Anayasa'nın 41. maddesinin ilk iki fıkrasında, "*I. Ailenin korunması ve çocuk hakları*" başlığı altında, "*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır. / Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.*" Hükümlerine yer verilmiştir. Bu hükmün birinci fıkrasının ilk hali, "*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*" Şeklinde iken 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle bu fıkranın sonuna "*ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*" ibaresi eklenmiştir. Böylece ailenin eşlerin eşitliğine dayanan bir "hayat ortaklığı" olduğu yönündeki ilke anayasal hüküm haline getirilmiştir. Yine Anayasa'nın 10. maddesindeki, "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. / (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 m.) Kadınlara ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.*" Şeklindeki genel olarak kadın ve erkeğin kanun önünde eşit olduğunu ve Devletin bu eşitliği sağlamak için gerekli tedbirleri almakla ve kanuni düzenlemeleri yapmakla yükümlü olduğunu hüküm altına almıştır.

Esasen gerek Anayasa'daki gerekse daha sonra Türk Medeni Kanunu'ndaki eşlerin eşitliğine ilişkin de-

ğişiklikler Türkiye'nin, *Kadınlara Karşı Her Türli Ayrımcılığın Kaldırılması Hakkında Sözleşmesine (CEDAW)* taraf olmasının tabu bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Gerçekten bu milletlerarası sözleşme, her alanda olduğu gibi aile hayatında da eşlerin eşit olması gerektiğini, bu anlamda kadına karşı erkeği üstün veya ayrıcalıklı konuma getiren kanuni düzenlemelerin ortadan kaldırılması gerekliliğini öngörmektedir. Bu Sözleşme; Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 18.12.1979 tarihinde 34/130 sayılı kararıyla kabul edilmiş, 1 Mart 1980'de imzaya açılmış, 3 Eylül 1981'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi Bakanlar Kurulunun 24 Temmuz 1985 tarihli ve 85/9722 sayılı kararıyla kabul etmiştir. Ancak, Türkiye iç hukukla çeliştiği için 9/1, 15/2,4, 16/1 c, d, f, g ile 29/1 maddelerine çekince koymuştur. Haziran 1999'da ise Medenî Kanun Tasarısının Meclise sunulması sebebiyle 15 ve 16. maddelere ilişkin çekinceler kaldırılmıştır.

Nihayet 22 Kasım 2001 tarihinde Türk Medeni Kanunu'nun kanunlaşması ve 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmesiyle evlilik birliğinde "eşlerin eşitliğine dayalı hayat ortaklığı" ilkesi hayata geçirilmiştir.

Yeni düzenlemeyle eşlerin eşitliği esas alınmış, bunun tabii sonucu olarak; ailede kadın ve kocanın yetki ve sorumlulukları dengelenmeye çalışılmış, kocanın yetkileri ve buna paralel olarak sorumlulukları azaltılmış, kadının yetkileri ve sorumlulukları artırılmıştır.

Hakimin mümkün olduğunca aileye müdahale etmemesi, sadece arabuluculuk rolü üstlenmesi (TMK m.195) ilkesi de Türk Medeni Kanunu'nda aileye ilişkin düzenlemeler hakim olan ilkelerden bir diğeri. Buna göre, "*Hakimden evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi hâlinde, eşler ayrı ayrı veya birlikte hâkimin müdahalesini isteyebilirler. / Hâkim, eşleri yükümlülükleri konusunda uyarır; onları uzlaştırmaya çalışır ve eşlerin ortak rızası ile uzman kişilerin yardımını isteyebilir.*" Görüldüğü gibi, hakim sadece arabuluculuk yapacak, eşler yerine geçerek onların uyuşmazlığa düştükleri konularda onlar adına ve yerine karar vermeyecektir. Aşağıda bu ilkenin sakıncalarına işaret edilecektir.

II. TÜRK AİLE HUKUKUNDA EŞLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Türk medeni Kanunu'nun 185 ve devamı maddelerinde evlilik birliğinde eşlerin hak ve yükümlülükleri düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu hükümler dikkate alındığında evlilikte eşlerin hak ve yükümlülükleri şöyle sıralanabilir:

Evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak
Çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermek

Birlikte yaşamak,

Birbirine sadık kalmak

Birbirine yardımcı olmak

Oturacakları konutu birlikte seçmek

Birliği beraberce yönetmek

Birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılmak.

Bunlara ilaveten, doğrudan olmamakla beraber şunlar da eşlerin hak ve yükümlülükleri arasında sayılabilir:

Soyadı (TMK m.187) (Kadının kocasının soyadını alma yükümlülüğü),

Eşlerin evlilik birliğini temsil etmeleri (TMK m.188 vd.),

Eşlerin meslek ve iş seçiminde ve bunların yürütülmesinde evlilik birliğinin huzur ve yararı göz önünde tutmaları (TMK m.192),

Eşlerin birbirleriyle ve üçüncü kişilerle serbestçe hukuki işlem yapabilme serbestileri (TMK m.193),

Aile konutuna ilişkin işlemlerde diğer eşin rızasını alma yükümlülüğü (TMK m.194),

Eşlerden birinin kefalet sözleşmesi yapabilmesi için diğer eşin rızasını alma yükümlülüğü (TBK m.584).

A) TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN 185. MADDESİNDE DÜZENLENEN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİN NİTELİĞİ VE MÜEYYİDESİ

TMK m. 185 şu hükmü içermektedir:

“Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur.

Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler.

Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar.”.

Türk Medenî Kanunu'nun 185. maddesi eşlerin hak ve yükümlülüklerinin genel çerçevesini belirleyen bir temel hüküm (Grundnorm) mahiyeti taşımaktadır. Bu hükümden doğan yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediği her somut olayda, sosyal çevrenin gereklerine, adetlere ve ekonomik şartlara göre belirlenir.

Ayrıca bu hükümler müeyyideden de yoksun değildir: Eşlerden biri bu yükümlülüklerine aykırı davranırsa, diğer eş bakımından evlilik birliğini koruyan hükümlere (TMK m. 195 vd.) dayanarak hakime başvurma hakkı doğar. Bu ihlalin ağır olması ve süreklilik göstermesi durumunda ise son çare olarak boşanma söz konusu olacaktır.

B) TÜRK MEDENİ KANUNU'NUN 185. MADDESİNDE DÜZENLENEN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLER

1. Evlilik Birliğinin Mutluluğunu Elbirliğiyle Sağlamak

TMK m.185/2'ye göre: “Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ...ile yükümlüdürler.”. Evlenmenin, aile olmanın temel amacı mutlu ve huzurlu bir hayat sürmektir. Evlilik birliğinin belli bir düzen ve huzur içinde sürmesi, eşlerin ve diğer aile fertlerinin mutlu olabilmesi, hayat ortaklığı olgusu eşlerin bu yükümlülüğe riayetini gerektirir.

Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için şunlara dikkat edilmesi gerekir:

Karşılıklı sevgi ve saygı,

Mutluluğun sağlanması için karşılıklı olarak fedakârlık, anlayış ve gayret,

Duygusal ve cinsel yakınlık,

Eşlerinin birbirlerinin kişilik haklarını zedeleyecek, fiziksel, sözel ve sair her türlü şiddetten kaçınması,

Sadece birbirlerine karşı değil, her birinin diğerinin akrabalarına karşı da asgari saygıyı göstermesi,

Eşin kendi ailesiyle görüşmesine engel olunmaması,

Birbirlerinin şeref ve haysiyetini ihlal edecek, onları toplum içinde zor duruma düşürecek davranışlardan kaçınılması.

2. Çocukların Bakımına, Eğitim ve Gözetimine Beraberce Özen Göstermek

Eşlerin önemli yükümlülüklerinden biri de çocukların yetiştirilmesi ve bakımınıdır. Kanun koyucu, bu konuda her iki eşin de eşit yükümlülük sahibi olduğunu öngörmüştür. Çocuğun yaşı ve ihtiyaçları zaman zaman eşlerden birinin daha fazla ilgilenmesini gerektirebilir, ancak bu durum diğerinin yükümlülüğünün ortadan kalktığını göstermez.

Çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen gösterme yükümlülüğünün kapsamına şunlar girmektedir:

Çocukların yeme, içme, giyme ve benzeri maddi ihtiyaçlarının giderilmesi (bizzat veya harçlık vb. yoluyla),

Manevi olarak ihtiyaç duyacakları sevgi, şefkat, ilginin yeterince ve birlikte gösterilmesi (gezme, oyun, sinema, tiyatro vb. etkinliklere birlikte katılma, sevinçinin ve üzüntüsünün yine birlikte paylaşılması),

Çocukların sağlıklarının korunması veya tedavi gereken durumlarda gerekli müdahalelerin yapılması,

Ahlaki açıdan değerler eğitiminin aile içinde ve dışarıda sağlanması,

Akademik eğitimlerini zamanında ve gereği gibi almalarının temin edilmesi,

Çocuklar için gerekli masrafların birlikte karşılanması (TMK m. 327).

Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki, eşler sadece ortak çocuklarına (öz çocuklarına) değil üvey çocuklarına da özen gösterilmelidir. Bu husus Türk Medeni Kanunu'nu m.338'de, “Eşler, ergin olmayan üvey çocuklarına da özen ve ilgi göstermekle yükümlüdürler.

/ Kendi çocuğu üzerinde velâyeti kullanan eşe diğer eş uygun bir şekilde yardımcı olur; durum ve koşullar zorunlu kıldığı ölçüde çocuğun ihtiyaçları için onu temsil eder.” denilerek belirtilmiştir.

3. Birlikte Yaşama Yükümlülüğü

Bu yükümlülük, Türk Medeni Kanunu'nun 186. maddesinin 3. fıkrasında, “Eşler birlikte yaşamak, ...zorundadırlar” hükmüyle konulmuştur.

Birlikte yaşama yükümlülüğü şunları gerektirir:

Aynı evde, aynı çatı altında yaşamak,

Birlikte yemek yemek, aynı yatağı paylaşmak,

Haklı sebep olmadıkça ortak konutu terk etmemek,

Sadece aynı evi paylaşmakla kalmayıp aynı evde olmanın gerektirdiği biçimde yakın olmak.

Haklı sebep olmadan birlikte yaşamadan kaçınma boşanma sebebidir.

Birlikte yaşamak yükümlülük olduğu kadar aynı zamanda bir haktır. Konut eşlerden birine ait olsa veya onun tarafından kira veya başka yolla temin edilmiş olsa da diğer eş orada kalma hakkına sahiptir.

4. Birbirine Sadık Olma Yükümlülüğü

Sadakat yükümlülüğü olarak da ifade edilebilecek bu yükümlülük, eşlerin manevi, duygusal, cinsel, ekonomik bakımından birbirlerine **samimi, içten bağlı olmalarını**, her türlü güven sarsıcı davranışlardan kaçınmalarını ve birbirlerinin menfaatlerini korumalarını gerektirir.

Bu kapsamda şunlar beklenir:

Zina etmeme ve eşcinsel ilişkiye girmeme (cinsel sadakat),

Eşi dışında biriyle eşler arasında olabilecek nitelikte duygusal ilişkiye girmeme ve yanlış anlamalara sebep olabilecek yakınlaşmalardan, mesajlaşmalardan ve yazışmalardan kaçınma,

Birbirlerinin sırlarını başkalarına aktarmama, özel hayatlarına ilişkin hususları gizli tutma,

Birbirlerinden malvarlıklarını gizlememe,

Akrabaları veya arkadaşlarıyla dahi olsa eşini ihmal etmesine sebep olacak ilişkilerden imtina etme,

Eşinin maddi veya manevi menfaatlerini koruma, onu her türlü zarar ve zarar tehlikesine karşı koruma,

Eşinin zor durumda kalmasına sebep olacak şekilde aleyhine tanıklık veya şikayete bulunmama.

Konuyla ilgili bir Yargıtay kararında:

“4721 Sayılı Kanun'un 185. maddesi kapsamında eşlerin karşılıklı hak ve yükümlülükleri değerlendirilirken “içten bağlılık” ilkesi gözetilmelidir. Bu ilkeye göre “eşine içten bağlı kişinin yapmayacağı davranışlar” evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin ihlali olarak kabul edilir.

Dosya kapsamı yukarıda yer verilen tanık beyanları ile birlikte bir bütün olarak değerlendirildiğinde, evliliğin beşinci gününde ortak konutu terk eden, terk sebebini soyut iddialar dışında ortaya koyamayan, evliliğin kurtarılması yönünde eşinin ve özellikle kayın pederinin girişimlerine dahi cevap vermeyen davalının; gerçekten de 4721 Sayılı Kanun'un 185. maddesiyle düzenleme altına alınan evlilik birliğinden kaynaklı yükümlülüklerini yerine getirmemek amacıyla evden ayrıldığı ve geri dönmediği şeklindeki kusurlu davranışı sabit olup, boşanmaya karar verilmelidir.” denilerek bu yükümlüğün gerekleri ortaya konmuş ve buna aykırı davranmanın boşanma davasında kusurlu duruma düşmeye sebep olacağı açıkça ifade edilmiştir.

5

. Birbirine Yardımcı Olma Yükümlülüğü

Yardımcı olma yükümlülüğü, eşlerin birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamada ve sıkıntılarını gidermede maddi ve manevi destek olmalarını, birbirlerinin üzüntülerini paylaşmalarını, yardıma ihtiyacı olduğunda eşinin yanında olmayı ifade eder. Yardımcı olma bazen manevi bazen de maddi desteği gerektirir. Buna göre:

Manevi olarak:

Eşin hastalığında yanında bulunma, tedavi ve bakım sürecine aktif destek olma,

Danıştığı konularda yol gösterme, nasihat etme,

Yakınına kaybettiğinde üzüntüsünü paylaşma, teselli etme gibi davranışları gerekir.

Maddi olarak ise:

Ekonomik sıkıntılarında parasal destek olma (borçlarının ödeme, kredi teminine kendi malını rehin vermek suretiyle veya başka yolla yardım etme, borç verme gibi),

İş bulmasına yardımcı olma,

İş hayatında fiilen yardım ederek destek olma.

İşinde veya işyerinde destek olma (birlikte çalışma, sermaye desteği, işyerinin kirasını ödeme, eğitim alınması gereken eşin masraflarını karşılama vb.),

Eşinin mallarına karşı saldırılarda eşi orada bulunmadığında gerekli tedbirleri alma, resmi makamlara başvuruları gerçekleştirme,

Eşinin mallarının sel, yangın ve benzeri sebeplerle zarar görme tehlikesine karşı gerekli tedbirleri alma bu yükümlülüğün kapsamında yapılması gerekenlerdir.

6. Oturacakları Konutu Birlikte Seçme

Türk Medeni Kanunu m. 186'daki "Eşler oturacakları konutu birlikte seçerler." Gereği eşler müşterek konutu beraber seçmek zorundadırlar. Bu hüküm, birliğin fiilen yaşanacağı maddi alanı oluşturan evin seçimini eşlerin ortak iradesine vermiştir. Onlar evlilik birliğinin menfaatlerine uygun bir evi birlikte seçerler. Biri, seçtiği konutu diğerine dayatamaz.

Eşlerin konutun seçimiyle ilgili olarak yapacakları anlaşmalar bir şekle tabi değildir. Sözlü, yazılı veya başka bir şekilde de olabilir. Ayrıca, eşler anlaşarak bu yetkiyi içlerinden birinin kullanmasını sağlayabilecekleri gibi, birinin seçtiği evi diğerinin kabul etmesiyle de bu seçim gerçekleştirilebilir.

Konut seçimi yapılırken, ailenin sosyal ve ekonomik durumuna uygun bir konut seçilmeli, eşler ödeme güçleriyle birlikte sağlık durumlarını, işyerine ve çocukların okula ulaşım imkanlarını da göz önünde tutmalıdır.

Eğer anlaşma olmazsa, bu durumda hakime başvurmadan başka çare görünmemektedir (TMK m.195/1). Hakimin yapacağı iş, öncelikle tarafları konutun türü, yeri ve niteliği konusunda uzlaştırmaya çalışmaktır. Buna rağmen uzlaşma gerçekleşmezse mevcut kanun

hükümlerine göre hakim eşlerin oturacağı konutu belirleyemez.

Hakime, uzlaştırmayı başaramazsa ailenin menfaatine en uygun olan konutu seçme yetkisi verilmesi, mevcut düzenlemeye göre, daha yerinde görünmektedir. Nitekim Yargıtay, mevcut düzenlemeye rağmen bu yönde kararlar vermektedir.

Eşlerden birinin haklı bir sebep olmadan konutun seçiminden kaçınması diğeri için TMK m.197 gereği ayrı yaşama hakkının, hatta boşanma davası açma hakkının doğmasına yol açabilir.

7. Evlilik Birliğini (Aileyi) Beraberce Yönetme

1 Ocak 2002'ye kadar Türk hukukunda ailenin reisi, yöneticisi, son sözü söyleyecek olan koca idi. Ancak 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu'nun 186. maddesinin 2. fıkrasındaki "Birliği eşler beraberce yönetirler" hükmüyle birlikte, evlilik birliğinin yönetiminde eşlere eşit söz hakkı tanınmıştır. Bundan dolayı, birliğin yönetimiyle ilgili kararları eşlerin birlikte almaları gerekmektedir.

Eşlerden her biri yönetime ilişkin bir işi yapmadan veya bu konuda bir girişimde bulunmadan önce diğerini bilgilendirmeli, görüşünü ve rızasını almalı, mümkünse işleme katılmasını sağlamalıdır. Eşlerden birinin birliğin yönetimine katılmaktan kaçınması yükümlülük ihlalidir.

Eşlerin evlilik birliğinin yönetimi ile ilgili bir konuda uyuşmazlığa düşmeleri halinde hakimin müdahalesini istemeleri gerekmektedir. Türk Medeni Kanunu'nda evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi ve evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi halinde eşlerin ayrı ayrı veya birlikte hakimin müdahalesini isteyebilecekleri öngörülmektedir (m.195/1). **Bu düzenlemeyle hakime «arabuluculuk» görevi verilmiştir.**

"Önemli bir konu" kapsamına nelerin gireceğini hakim belirleyecektir. Ancak, hakimin, herhangi bir kişisel geçimsizlik halinde müdahale etmesinin ve tedbir almasının gerekmediği açıktır. Bu yüzden sadece ailenin hayati menfaatlerine ilişkin uyuşmazlıklarda hakim müdahale edebilir. Oturulacak konutun seçimi, konutun satın alma veya kirayla temini, aileye önemli

maddi yük getirecek tamirat, tadilat, araba, eşya alımı gibi konular, çocukların eğitimi, özel okulda mı devlet okulun mı okuyacakları ve benzeri konular önemli konulardır. Buna karşılık, izlenecek dizi, yenilecek yemek, alınacak eşyanın modeli veya markası gibi konulardaki uyuşmazlıklar hakimin müdahalesini gerektirmez.

İsviçre’de eşler arasında anlaşmazlık halinde başvurulabilecek aile danışma merkezleri bulunmaktadır. Türk Medenî Kanunu’nda ise böyle bir durumda hakimin eşleri yükümlülükleri konusunda uyaracağı, uzlaştırmaya çalışacağı, eşlerin ortak rızasıyla uzman kişilerin yardımını isteyebileceği hükme bağlanmıştır (TMK m. 195/11).

Hakim, arabuluculuk çabasından sonuç alamazsa bir karar vermek zorunda kalacaktır. Aksi halde, anlaşmazlığın çözülmeden bırakılması söz konusu olur ki, bu da sürüşmelere ve huzursuzluklara yol açarak evlilik birliğini zedeler.

Anlaşmazlığı hakimin çözmesi halinde ise, ya eşlerden birinin ileri sürdüğü çözümü benimseyecek ya da objektif bir çözüm bulacaktır. Bu iki yolun da sakıncaları bulunmaktadır.

Birliği eşlerin beraberce yönetecekleri belirtildikten sonra anlaşmayla evin yönetiminin birine bırakılabileceğinin öngörülmesinin, ailenin yapısına daha uygun bir düzenleme olduğu kanaatindeyiz.

8. Birliğin Giderlerine Güçleri Oranında Emek ve Malvarlıkları ile Katılmaları

Türk Medeni Kanunu’nun 186. maddesinin 3. fıkrasındaki “Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar.” hükmüyle eşlerin ailenin giderlerine katkıda bulunmaları konusunda mutlak değil, nispi eşitlik kabul edilmiştir. Burada ölçü olarak eşlerin güçleri esas alınmıştır. Bu bakımdan, eşlerden güçlerini aşan bir katkı beklenemez ve talep edilemez. Eşler, yaş, engel durumları, kazançları, malvarlıkları, hastalıkları ve benzeri dikkate alınarak birliğin giderlerine katkıda bulunmakla yükümlüdürler.

Evlilik birliğinin giderlerine katılma bakımından temel ölçüt ailenin ihtiyaçları, hayat şartları, eşlerin ödeme güçleri ve finansal olanaklarıdır.

Mutlaka parasal bir katkı yapılması şart olmayıp, ev işleri yapma, çocuklara bakma veya eşinin meslek veya sanatını icrasında ona yardım etme gibi emek sarfı şeklindeki bir katkıda da bulunulabilir (TMK m.196). Böylece, bir işte çalışıp gelir elde edebileceği halde, çalışmayarak emeğini evlilik birliğine harcayan eşin, özellikle ev kadınlarının katkısı da maddi katkı olarak kabul edilmiştir.

Türk Medenî Kanunu’nda eşlerin katkı miktarına ilişkin anlaşma yapabilmeleri açıkça ifade edilmemişse de, kanaatimizce, buna engel teşkil eden bir düzenleme de bulunmamaktadır. (İsviçre Medeni Kanunu’nun 163/2 maddesinde açık hüküm var).

Eşler arasında ailenin (birliğin) giderlerine katkı konusunda anlaşma olmazsa Türk Medeni Kanunu m.196 gereği hakimden ailenin geçimi için her birinin yapacağı parasal katkıyı belirlemesi istenebilir. Eşin yapması gereken katkı belirlenirken eşin ev işlerini görmesi, çocuklara bakması, diğer eşin işinde karşılıksız çalışması, katkı miktarının belirlenmesinde dikkate alınır. Bu katkılar, geçmiş bir yıl ve gelecek yıllar için istenebilir. Katkı miktarının belirlenmesinde bilirkişiye başvurulabilir.

Eşlerden biri giderlere katılma yükümlülüğünü yerine getirmezse, hakim onun borçlularına, ödemeyi tamamen veya kısmen diğer eşe yapmalarını emredebilir (TMK m. 198).

Yargıtay bir kararında, eşlerin ailenin (birliğin) giderlerine üzerine düşen katkıyı yapmamasını ekonomik şiddet ve kusur bir davranış olarak nitelemiş, bu yükümlülüğün evlilik sona erene kadar devam edeceğini belirtmiştir.

“...eşlerin bu maddelerde düzenlenen görevlerini ihlal eden davranışları, evlilik birliğini sarsan kusurlu davranışlardan sayılmaktadır. Diğer taraftan eşlerin birlik görevine aykırı hareketleri, güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile birliğin giderlerine katılmamaları “ekonomik şiddet” olarak adlandırılmaktadır. Nitekim Yargıtay, kararlarında ekonomik şiddeti “zorunlu ihtiyaçların, koşullar el verdiği halde karşılanmaması” olarak ifade etmektedir. Evlilik birliğinin kurulması ile eşlerin birbirlerine karşı yukarıda ayrıntılarıyla açıklanan tüm hak ve yükümlülükleri, boşanma davası açılması ile değil, birliğin sona erme

anına kadar devam etmektedir.” (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu T. 6.3.2024, E. 2023/2-469, K. 2024/151).

9. Kadının Soyadı

Türk Medeni Kanunu evlenen kadının kocasının soyadını alacağını, ancak isterse kocasının soyadının önünde olmak kaydıyla evlenmeden önceki soyadını da taşıyabileceğini öngörmüştü. Nitekim bu konuyu düzenleyen Türk Medeni K m. 187 şöyleydi: “*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*”

Sözü edilen kanun hükmü (TMK m. 187) Anayasa Mahkemesi’nin 22/2/2023 tarihli ve e.: 2022/155, k.: 2023/38 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Bu kararın 9 ay sonra yürürlüğe gireceği Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmiş ve bu süre de 28 Ocak 2024’te dolmuştur. Ancak bu konuyu düzenleyen yeni bir kanuni düzenleme yapılmamıştır. Bu sebeple yeni evlenen bir kadının evlenmeden önceki soyadını taşımaya devam etmesi mümkün olup kocasının soyadını alma yükümlülüğü bulunmamaktadır.

SONUÇ

Türk aile hukukunda eşlerin hak ve yükümlülükleri Anayasa ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşmalar gereği “eşlerin eşitliği ilkesi”ne göre düzenlenmiştir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, eşlerin hak ve yükümlülüklerini; evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak, çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermek, birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak, birbirine yardımcı olmak, oturacakları konutu birlikte seçmek, birliği beraberce yönetmek, birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılmak şeklinde belirlemiştir.

Bu yükümlülüklerden ailenin (birliğin) giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılma yükümlülüğü dışındakiler mutlak eşitlik ilkesine göre,

birliğin giderlerine katılma ise nispi eşitlik ilkesine göre düzenlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu, eşlerin bu yükümlülüklerine aykırı davranması veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşmeleri halinde hakimin müdahalesinin istenebileceğini öngörmektedir. Ancak burada hakimin işler yerine geçerek onlar adına karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Hakime, sadece arabulucu rolü tanınmıştır.

Hakimin sadece arabulucu konumunda olması, uyuşmazlıkla ilgili bir karar vermemesi anlaşmazlığın çözümlenmeden bırakılması anlamına gelir ki, bu da sürtüşmelere ve huzursuzluklara yol açarak evlilik birliğini zedeler.

Uyuşmazlığı hakimin çözmesi halinde ya eşlerden birinin ileri sürdüğü çözümü benimseyecek ya da objektif bir çözüm bulacaktır. Bu iki yolun da sakıncaları bulunmaktadır. BU sebeple, **kanunda birliği eşlerin beraberce yönetecekleri belirtildikten sonra anlaşmayla evin yönetiminin eşlerden birine bırakılabileceğinin öngörülmesinin, ailenin yapısına daha uygun bir düzenleme olacağı kanaatindeyiz.**

Türkiye’de Aile Politikalarına Makro Bakış

“2025’in ‘Aile Yılı’ olması, yalnızca sembolik bir karar değil; aynı zamanda devletin aile politikalarına daha bütüncül ve kapsayıcı bir bakış geliştirme iradesini de yansıtmaktadır. Cumhurbaşkanlığı tarafından 2025 yılının ‘Aile Yılı’ ilan edilmesi, bu kurumun günümüzde yeniden önemle ele alınması gerektiğinin somut bir göstergesidir.

Öğr Gör. Yunus MACİT
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

1. Giriş

Aile, insanlık tarihi boyunca hemen hemen bütün toplumlarda sosyal düzenin, kültürel sürekliliğin ve bireysel gelişimin odağı olarak konumlanmış en temel toplumsal kurum olarak öne çıkmaktadır. Bireyin doğumdan sonrasında ilk sosyal çevresini oluşturan aile, sadece biyolojik bir birliktelik değil; aynı zamanda ekonomik, psikolojik, kültürel ve değer aktarımı açısından vazgeçilmez bir yapıyı ifade etmektedir. Sosyolojik açıdan ise aile, bireylerin toplumsallaşma süreçlerini başlatan, onları toplumun norm ve değerleriyle buluşturan, aidiyet duygusunu güçlendiren ve sosyal destek sağlayan birincil mekanizma olarak tanımlanabilmektedir. Bu tanımlar göstermektedir ki, ailenin korunması, güçlendirilmesi, toplumsal değişim ve gelişim süreçlerine uyumlu hale getirilmesi,

yalnızca bireylerin refahı için değil; aynı zamanda toplumun geleceği için stratejik öneme sahiptir.

Türkiye’de aile kurumunun önemi, hem tarihsel hem de kültürel bağlamda daha da belirgin olarak öne çıkmaktadır. Türkiye’de aile, yalnızca bireylerin bakım ve destek ihtiyaçlarını karşılayan bir birim olarak görülmemektedir. Aile, aynı zamanda ekonomik üretim, kuşaklar arası dayanışma, sosyal yardımlaşma ve kültürel değerlerin korunması noktasında merkezi bir konumdadır. Özellikle kırsal toplumsal yapıda aile, üretim ve tüketim birimi olarak ekonomik fonksiyonları üstlenmiş; kentsel yaşamda ise daha çok duygusal bağların ve dayanışmanın da merkezinde yer almıştır. Türk toplumunda aile, tarih boyunca sosyal güvenlik sisteminin de temelini oluşturmuştur. Aile, yaşlı, çocuk, engelli ve yoksul bireyler için ilk ve en güçlü des-

tek ağı işlevini yerine getiren bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle Türk aile yapısının işlevleri yalnızca bireysel refahla sınırlı kalmamış, toplumsal dayanışma ve kültürel kimliğin sürdürülmesinde de belirleyici rol oynamıştır.

Türkiye’de demografik dönüşüm (düşen doğurganlık, artan yaşlı nüfus), toplumsal değişim (kentleşme, bireyselleşme, göç) ve küresel etkiler (dijitalleşme, pandemi sonrası krizler, iklim değişikliğinin göç üzerindeki etkileri) aile yapısını doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda 2025’in “Aile Yılı” olması, yalnızca sembolik bir karar değil; aynı zamanda devletin aile politikalarına daha bütüncül ve kapsayıcı bir bakış geliştirme iradesini de yansıtmaktadır. Cumhurbaşkanlığı tarafından **2025 yılının “Aile Yılı” ilan edilmesi**, bu kurumun günümüzde yeniden önemle ele alınması gerektiğinin somut bir göstergesidir. Aile yılı kapsamında yürütülecek projeler, strateji belgeleri ve toplumsal farkındalık kampanyaları, aileyi hem geleneksel değerleriyle hem de modern toplumun ihtiyaçları doğrultusunda destekleme fırsatı sunmaktadır.

Türkiye’de aile kurumunun yüklendiği fonksiyonlar, toplumun diğer kurumlarıyla karşılaştırıldığında daha güçlü ve kapsayıcı bir mekanizmanın olduğunu

göstermektedir. Bununla beraber aile yapısında ciddi değişimler yaşanmıştır ve yaşanmaya da devam etmektedir. Doğurganlığın düşmesi, çekirdek aile yaşam formunun artma eğiliminde olması, tek ebeveynli ve yalnız yaşayan hanelerin sayısındaki önemli artışlar, kadının iş yaşamındaki rolünün değişmesi ve göçle birlikte çok kültürlü aile yapılarının ortaya çıkması bu değişim ve dönüşümlerdir. Bu durum aile politikalarını daha da kritik ve önemli hale getirmiştir.

Türkiye’de aile politikaları tarihsel olarak bakıldığında çoğunlukla “koruma” eksenli yaklaşımlar görülmektedir. Kapalı aile politikaları olarak adlandırılan bu yaklaşım ile aile, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler aracılığıyla desteklenmeye çalışılmıştır. Burada aile sorunların çözümünde önemli bir aktör olduğu için desteklenmiştir. Ancak değişen koşullar, koruyucu yaklaşımın ötesine geçilerek “güçlendirme” temelli politikaların ve açık aile politikalarının geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Örneğin, kadının işgücüne katılımının artırılması, yaşlanan nüfus için yerinde yaşlanma ve aktif yaşlanma politikalarının geliştirilmesi, çocukların okul öncesi eğitim imkânlarının genişletilmesi ve göçmen ailelerin sosyal uyumunun sağlanması gibi alanlar aileyi hem kurulması bakımından hem

de aile birlikteliğinin sürdürülebilmesi bakımından önemli derecede etkileyen değişimler arasında yer almaktadır. Bu nedenle açık aile politikaları günümüzün ve geleceğin öncelikli politika konuları arasında sayılabilmektedir.

Sonuç olarak aile, hem birey hem de toplum düzeyinde işlevsel ve kültürel açıdan vazgeçilmez bir kurumdur. 2025 yılının “Aile Yılı” olarak ilan edilmesi, bu önemin devlet politikalarına daha güçlü şekilde yansımalarının bir işaretidir. Ancak aile kurumunun karşı karşıya olduğu demografik, ekonomik ve kültürel dönüşümler dikkate alındığında, aile politikalarının yalnızca koruma odaklı değil; aynı zamanda güçlendirme, kapsayıcılık ve sürdürülebilirlik temelinde yaklaşım ortaya konulması gereğini göstermektedir. Bu çalışma, Türkiye’de aile politikalarına makro bir bakış sunarak, aile kurumunun değişen yapısını, mevcut politikaların güçlü ve zayıf yönlerini ve geleceğe dair stratejik ihtiyaçları tartışmayı amaçlamaktadır.

2. Aile Politikalarının Diğer Makro Politika Alanlarının İlişkisi

Aileyi toplumsal yapının diğer büyük dönüşüm dinamiklerinden bağımsız düşünmek ciddi bir bakış açısı oluşturacaktır. Bu nedenle aile politikalarını makro düzeyde ele almak son derece önemlidir. Şehirleşme politikaları, ekonomik kalkınma stratejileri ve toplumsal düzenin dönüşümü gibi olgular, aile yapısına doğrudan ve dolaylı olarak etki yapmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’de aile politikalarının geleceğini değerlendirirken, bu makro değişkenleri göz ardı etmemek hayati bir önem taşımaktadır.

rak fonksiyon görürken, kentte aile daha çok tüketim birimi haline gelmiştir. Bu değişim ve dönüşüm, aile üyeleri arasındaki dayanışma ve bakım rollerini de değiştirmiştir. Yaşlı bireylerin aile içindeki konumu, çocuk bakımı sorumlulukları ve kadınların işgücüne katılımı gibi konularda yeni dinamikler ve yeni düzenlemeler meydana gelmiştir.

Ekonomik kalkınma politikaları, ailelerin geçim kaynakları, sosyal refah düzeyi ve yaşam standartları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kalkınma politikaları çerçevesinde uygulamaya konulan sosyal yardımlar, ailelerin ekonomik bağımsızlığını destekleyebilmektedir. Ya da tam tersine, uzun vadede bağımlılık ortaya çıkarabilmektedir. Türkiye’de aile politikaları, sıklıkla ekonomik kalkınma hedefleriyle iç içe geçmiş durumdadır. Örneğin, aile destek ödemeleri, çocuk yardımları ya da sosyal konut projeleri gibi ekonomik politikalar, doğrudan aile refahını etkileyen araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal düzen, zamanla değişen normlar, değerler ve yaşam biçimleriyle aile yapısını yeniden şekillendirmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri, bireyselleşme, evlilik ve boşanma oranlarındaki değişimler, aile politikalarını da etkileyen önemli unsurların başında gelmektedir. Örneğin, Türkiye’de kadının toplumsal rolündeki meydana gelen değişim, aile içi rolleri ve bakım sorumluluklarının da değişmesine neden olmuştur.

Aile politikalarının makro düzeydeki diğer politika alanlarından bağımsız düşünülmesi doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Şehirleşme, ekonomik kalkınma

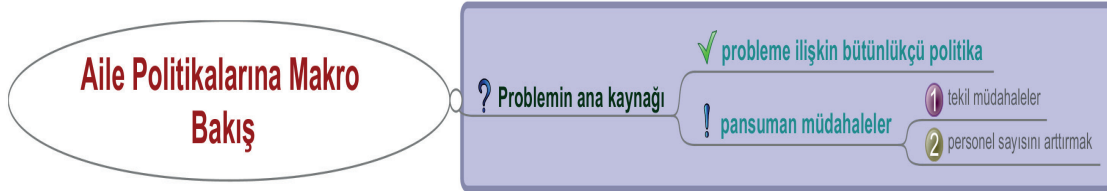
Şehirleşme, ailenin fonksiyonlarını ve yapısını önemli ölçüde dönüştüren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de özellikle 1950’lerden itibaren hızlanan iç göç ve kentleşme, geniş aile yapısından/ilişkilerinden çekirdek aile yapısına/ilişkilerine geçişi hızlandırmıştır. Kırsal alanda aile, üretim birimi ola-

ve toplumsal düzenin dönüşümü, aile yapısını ve aile politikalarını yeniden şekillendiren temel dinamiklerdir. Bu nedenle, aile politikalarının başarılı olabilmesi için bu makro değişkenlerin dikkate alınması ve aile politikalarının diğer toplumsal politikalarla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

3. Türkiye’de Aile Yapısının ve Aile İlişkilerinin Problemleri Hale Gelmesinin Temel Kaynakları

Aile, bireyin toplumsallaşmasının ilk kurumu olmasının yanı sıra ekonomik, kültürel ve psikolojik işlevleriyle de toplumsal yapının sürekliliğini sağlayan en temel birimdir. Ancak Türkiye’de aile yapısı, son yıllarda demografik, ekonomik, kültürel ve politik dönüşümler nedeniyle önemli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle politika müdahalelerindeki yetersizlikler, bütüncül yaklaşımların geliştirilememesi, kısa vadeli ve yüzeysel çözümler ile sorunun ortadan

Bir diğer önemli sorun ise, bütüncül politikaların inşası ile ilgilidir. Türkiye’de aileye yönelik politikalar genellikle parçalı bir şekilde, farklı kurumların farklı hedefleri doğrultusunda şekillenmektedir. Bu durum, politika alanları arasında uyumsuzluklara neden olmaktadır. Örneğin ekonomik politikalar aileyi desteklemeyi amaçlarken, işsizlik ve yoksulluğu artıran yapısal sorunlar aile refahını doğrudan zayıflatmaktadır. Eğitim politikaları, çocukların fırsat eşitliğini sağlamada yetersiz kalmakta ve ailelerin çocuk yetiştirme süreçlerini zorlaştırmaktadır. Toplumsal cinsiyet

kaldırılmaya çalışılması, bölgesel farklılıkların göz ardı edilmesi gibi faktörler, aile kurumunun işlevselliğini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’de aile politikalarına bakıldığında, çoğu zaman koruyucu ve yardım temelli bir yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir. Ancak bu politikaların, ailenin değişen ihtiyaçlarına cevap vermekte yeterli olduğunu söylemek çok mümkün görünmemektedir. Örneğin, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda yasal altyapı (6284 sayılı Kanun) güçlü olsa da uygulamada sorunların olduğu bilinmektedir. Koordinasyon eksiklikleri, toplumsal farkındalığın zayıflığı ve kurumlar arası işbirliği yetersizlikleri gibi nedenlerle kadına yönelik şiddetin yok edilmesinde somut başarı sağlanamamaktadır. Çocukların korunması ve çocuk işçiliğiyle mücadele alanında ortaya konulan politikalar da çoğunlukla proje temelli oluşturulmaktadır. Bu politikalar kalıcı ve yaygın etkiler oluşturamamaktadır. Benzer şekilde, yaşlı bakım hizmetleri çoğunlukla kent merkezlerinde yoğunlaşmakta, daha planlı organize edilmekte, kırsal bölgelerde yaşayan yaşlı nüfus için ise hizmete erişimde ciddi boşluklar görülmektedir. Politikaların bu eksikliği, aile kurumunun karşılaştığı sorunların çözülmesinde devletin müdahale rolünü olumsuz etkilemektedir. Aile yaşanan bu süreçte sorunlarıyla baş başa kalmakta ve çözümüne yine kendisi üretmeye çalışmaktadır.

politikaları ise eşitliği sağlama amacı taşısa da, aile içinde geleneksel rollerin pekişmesiyle çelişmektedir. Bu parçalı yaklaşım nedeniyle Türkiye’de “aile politikaları” çoğu zaman yalnızca sosyal yardımlar ve koruyucu hizmetlerle sınırlı kalmakta, aileyi güçlendirmeye yönelik bütüncül stratejiler geliştirilememektedir.

Türkiye’de aileye yönelik politikaların genellikle “pansuman” niteliğinde, yani kısa vadeli ve yüzeysel çözümler üzerine kurulu olduğu da ifade edilebilecek önemli bir problemdir. Sorunların temel nedenleri yerine sonuçlarına odaklanmak ve hızlı çözümler elde etmeye çalışmak, kalıcı çözümlerin ortaya çıkmasını engellemektedir. Sosyal yardımlar bu duruma en açık örneklerdir. Yardımlar kısa vadede ailelerin ihtiyaçlarını karşılasa da, uzun vadede bağımlılık ilişkisi oluşturmakta ve ailelerin ekonomik bağımsızlığı kazanmasının önünde engel haline gelmektedir. Kriz dönemlerinde, örneğin pandemi veya doğal afetler sonrası uygulanan destekler, geçici ve sınırlı kalmakta; ailelerin dayanıklılığını artıracak yeterli yapısal önlemler alınamamaktadır. Bu nedenle pansuman müdahaleler, sorunu ertelemekte fakat aile yapısındaki zayıflamayı önleyememektedir.

Türkiye’de aile yapısı homojen değildir. Politika oluşturma süreçlerinde bölgesel farklılıkların yeterince dikkate alındığı söylenilememektedir. Doğu ve Gü-

neydoğu Anadolu'da geniş aile yapıları ve ataerkil ilişkiler daha baskın bir şekilde kendini gösterirken, Batı bölgelerinde çekirdek aile ve bireyselleşme eğilimi ön plandadır. Doğu ve Güneydoğu'da kadınların ücretli işgücüne katılımı son derece düşük iken, erken yaşta evlilikler ve çocuk işçiliği yaygın sorunlar arasındadır. Batı'da ise çekirdek ailelerin yoğunluğu, yalnızlaşma, boşanma oranlarındaki artış ve yaşlı bakımında aile bağlarının zayıflaması gibi olumsuz durumlar dikkat çekmektedir. Ayrıca kırsal ve kentsel farklar da aile politikalarının etkisini belirleyen önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Kırsalda hizmet erişimi daha sınırlı iken, kentte aile içi sorunlar daha çok bireyselleşme ve yoğun iş temposu ile ilişkilidir. Politikaların bu farklılıkları dikkate almaması, ailelere yönelik hizmetlerin etkinliğini azaltmakta ve sorunların daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Aile yapısının problemlili hale gelmesinde yalnızca politik yetersizlikler değil, aynı zamanda toplumsal değerlerdeki dönüşüm de etkili olmaktadır. Kentleşme, bireyselleşme, göç ve dijitalleşme gibi süreçler, aile ilişkilerinde geleneksel bağların zayıflamasına yol açmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin azalması, mahalle kültürünün çözülmesi ve apartman yaşamı, ailelerin sosyal destek ağlarını daraltmaktadır. Teknolojinin yaygın kullanımı, özellikle çocuk ve gençlerin aile içi iletişimlerini zayıflatmakta ve kuşaklar arası kopukluklara yol açmaktadır. Göç ve çok kültürlü aile yapıları da yeni uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir. Kültürel dönüşüm, aile ilişkilerinde yeni ihtiyaç ve risk alanları ortaya çıkarmakta; ancak politikalar bu yeni gerçeklikleri yeterince dikkate alamamaktadır.

Özetle Türkiye'de aile yapısının ve aile ilişkilerinin problemlili hale gelmesinin temel kaynakları arasında politika müdahalelerinin yetersizliği, bütüncül ve uzun vadeli stratejilerin geliştirilememesi, pansuman niteliğinde kısa vadeli çözümlerle yetinilmesi, bölgesel ve kültürel farklılıkların göz ardı edilmesi ve toplumsal değerlerdeki dönüşümün yeterince analiz edilmemesi gibi alanlar öne çıkmaktadır. Bu sorunların çözümünü için aile politikalarının yalnızca koruma ve yardım odaklı olmaktan çıkarılıp, güçlendirme, kapsayıcılık, sürdürülebilirlik ve farklılıkları gözetme ilkeleri üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Aileyi yalnızca geleneksel değerler üzerinden tanımlayan dar bir yak-

laşım yerine, değişen toplumsal koşulları dikkate alan bütüncül politikalar geliştirilmedikçe, aile kurumunun toplumsal işlevini sağlıklı biçimde sürdürmesi mümkün görünmemektedir.

4. Türkiye'de Aileye Bakış Açılarının Analizi

Aile, Türkiye toplumunda tarihsel, kültürel ve sosyal boyutlarıyla her dönem en temel kurum olarak görülmüş; bireylerin sosyalizasyon süreçlerinin, ekonomik dayanışmalarının ve psikolojik destek mekanizmalarının merkezinde yer almıştır. Ancak aileye yönelik algı ve politik tutumlarda ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye'de özellikle akademik çevreler, medya söylemleri ve politika yapımcıların yaklaşımlarında üç ana bakış açısı öne çıkmaktadır: indirgemeci yaklaşım, kutsayıcı yaklaşım ve anlamacı yaklaşım. Bu bölümde söz konusu üç yaklaşım incelenecek; bunların Türkiye'de aile kurumunun mevcut sorunları karşısındaki tutumları, güçlü ve zayıf yanları ile toplumsal sonuçları tartışılacaktır.

4.1. İndirgemeci Yaklaşım

İndirgemeci yaklaşım, aile kurumunun önemini küçümseyen, hatta gereksiz gören bir bakış açısına sahiptir. Bu görüşe göre modern toplumlarda aile, bireylerin özgürlüklerini sınırlayan, kadınların potansiyelini baskılayan ve bireysel yaşam biçimlerinin önünde engel oluşturan bir kurumdur. İndirgemeci yaklaşım, aileyi bireylerin özerkliğini kısıtlayan bir yapı olarak tanımlar. Özellikle feminist hareketlerin bazı kesimleri, aileyi ataerkil düzenin yeniden üretildiği bir mekanizma olarak ele alır.

Türkiye'de bu yaklaşımın etkileri, özellikle büyük şehirlerde, genç kuşakların evlilik ve çocuk sahibi olmaya dair isteksizliklerinde gözlemlenmektedir. Doğurganlık oranlarının hızla düşmesi, evlilik yaşının yükselmesi, tek kişilik hanelerin artması ve aile dışı yaşam biçimlerinin çeşitlenmesi indirgemeci bakış açısının sosyal hayattaki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte indirgemeci yaklaşım, ailenin toplumdaki psikolojik, kültürel ve ekonomik işlevlerini yeterince dikkate almamakta; sorunların çözümüne katkı sunmak yerine aileyi tümünden işlevsizleştirmektedir.

4.2. Kutsayıcı Yaklaşım

İndirgemeci yaklaşımın karşısında ise aileyi tüm sorunlardan arındırılmış, adeta idealize edilmiş bir kurum olarak gören kutsayıcı yaklaşım yer almaktadır. Bu bakış açısı, aileyi toplumsal değerlerin ve ahlaki normların mutlak taşıyıcısı olarak kabul eder. Türkiye’de özellikle muhafazakâr düşünce çevreleri ve politik aktörler, aileyi “korunması gereken kutsal bir yapı” olarak tanımlar. Bu yaklaşımda aile, tüm toplumsal sorunların çözümünde en güvenilir kurum olarak görülmekte; devlet politikaları da aileyi güçlendirmek yönünde tasarlanmaktadır.

Ancak bu yaklaşımın en temel zayıflığı, aile kurumunun içinde yaşanan sorunları görünmez kılmasıdır. Kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, aile içi iletişimsizlik, boşanma oranlarının artışı gibi sorunlar kutsayıcı yaklaşımda çoğu zaman dile getirilmez. “Ailenin kutsallığı” söylemi, bazı durumlarda mağduriyetlerin üzerinin örtülmesine de neden olabilir. Böylece aileyi mutlak olarak idealize eden yaklaşım, sorunları çözmek yerine bastırma eğilimi göstermekte, bu da uzun vadede aile kurumunun sağlıklı işleyişini zedelemektedir.

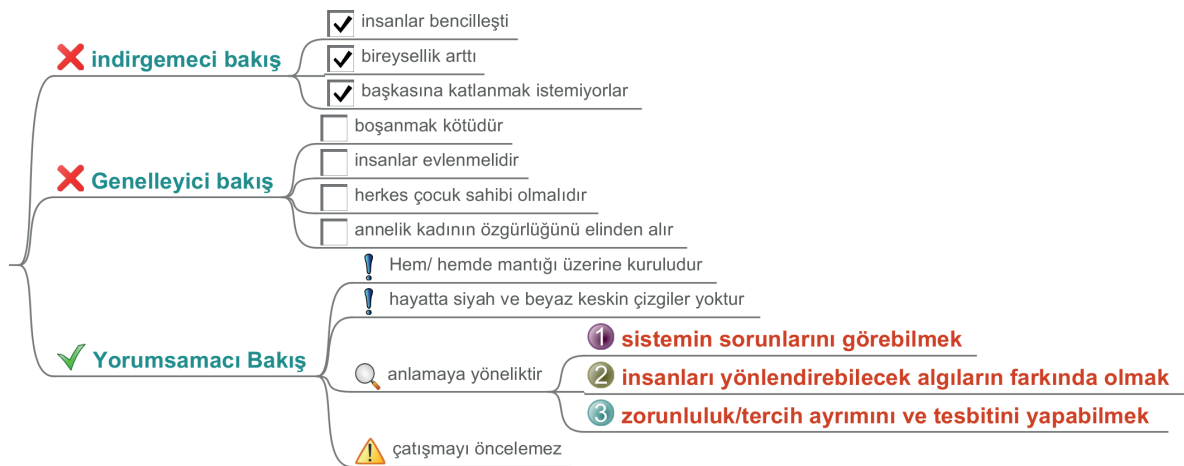
4.3. Anlamacı Yaklaşım

Türkiye’de aileye dair tartışmalarda daha dengeli bir perspektif sunan üçüncü yaklaşım ise anlamacı bakış açısıdır. Anlamacı yaklaşım, ailenin hem önemini hem de sorunlarını aynı anda kabul eden, bu sorunların çözülmesiyle daha sağlıklı bir aile yapısının ortaya çıkabileceğini savunan bir tutumdur.

Anlamacı yaklaşım, indirgemeci görüşün aileyi tümünden gereksiz gören tavrını da, kutsayıcı görüşün aileyi sorunlardan arındırılmış mutlak bir kurum gibi sunan idealizasyonunu da eleştirir. Bunun yerine aileyi toplumun en önemli kurumu olarak kabul eder; ancak aile içindeki şiddet, iletişim eksiklikleri, ekonomik sıkıntılar, kuşak çatışmaları gibi sorunların çözülmesi gerektiğini vurgular. Bu yaklaşım, özellikle sosyal hizmet disiplininde ve akademik çalışmalarda sıklıkla benimsenmektedir. Sosyal politikaların aileyi güçlendirme ve sorun çözme kapasitesi üzerinden şekillendirilmesini savunur.

Türkiye’de aile politikaları ve aileye yönelik sosyal söylemler incelendiğinde, indirgemeci ve kutsayıcı yaklaşımların birbirini anlamaktan uzak ve çatışmacı bir pozisyon aldığı görülmektedir. İndirgemeci yaklaşım, aileyi tümünden reddederek bireysel yaşam biçimlerini öne çıkarırken; kutsayıcı yaklaşım, aileyi tartışılmaz bir değer olarak görüp sorunları görmezden gelmektedir. Bu iki yaklaşım, birbirini anlamadığı için toplumda ortak çözüm üretme kapasitesi de zayıflamaktadır.

Öte yandan anlamacı yaklaşım, Türkiye’nin sosyo-demografik dönüşümlerine daha uyumlu görünmektedir. Doğurganlık oranlarının düşmesi, nüfusun hızla yaşlanması, göç, kentleşme, kadınların işgücüne katılımı, boşanma oranlarının artışı gibi süreçler aileyi dönüştürmekte; bu dönüşümün yarattığı sorunların çözümü için gerçekçi politikalar gerekmektedir. Anlamacı yaklaşım, aileyi ne tümünden reddetmekte ne de sorunlarını göz ardı etmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin aile politikalarında anlamacı perspektifin öne çıkması,

hem akademik hem de pratik açıdan büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de aileye yönelik üç farklı yaklaşımın varlığı, aile kurumuna dair tartışmaların çok boyutlu bir şekilde devam ettiğini göstermektedir. İndirgemeci yaklaşım, aileyi tümünden reddederek birey odaklı bir yaşam biçimini savunmakta; kutsayıcı yaklaşım, aileyi sorunları görmezden gelerek idealize etmektedir. Bu iki yaklaşım arasındaki kutuplaşma, Türkiye'de aile politikalarının gelişimini de olumsuz etkilemektedir.

Buna karşılık anlamacı yaklaşım, aileyi hem değerli hem de sorunlu bir kurum olarak görüp, bu sorunların çözülmesiyle daha sağlıklı bir aile yapısına ulaşabileceğini savunmaktadır. Türkiye'nin demografik dönüşümü, toplumsal değişim dinamikleri ve aile içi sorunları dikkate alındığında anlamacı yaklaşım, en gerçekçi ve sürdürülebilir çözüm yolunu sunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin aile politikalarının geleceğinde indirgemeci ve kutsayıcı bakış açılarını aşarak, anlamacı yaklaşımı merkeze alması gerekmektedir.

5. Küresel–Bölgesel–Ulusal Dinamiklerin Aileye ve Aile Politikalarına Etkisi

Küreselleşme, aileye iki kanaldan etki etmektedir. Bu kanallardan birincisi sınır aşan normlar/standartlar (çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, yaşlı hakları, engellilik hakları gibi) ve ikincisi ise olağanüstü durumlardır (ekonomik kriz döngüleri, pandemi, iklim-bağlı afetler). Normlar, ulusal mevzuatı ve politik söylemi dönüştürürken; olağanüstü durumlar ise hane refahını, bakım düzenlemelerini ve gündelik yaşamı ani biçimde değiştirmektedir. Örneğin küresel kriz dönemlerinde işsizlik ve güvencesizlik artabilmektedir. Bu durum da aile içinde gelir paylaşımı ve risk yayma mekanizmalarını zorlayarak çocuk işçiliği risklerini, bakım yükü gerilimlerini ve aile içi çatışmaları tetikleyebilmektedir. Pandemi tecrübesi ise, evden çalışma ve uzaktan eğitim gibi uygulamalarla hane içi rolleri yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Dijital eşitsizlik üzerinden yeni kırılma noktaları üretmiştir. Aynı zamanda yaşlı bakımında yerinde hizmet ve ev temelli desteklerin stratejik önemini daha görünür hale getirmiştir. Küresel ölçekte bir diğer etki, iklim krizi ile bağlantılı afetlerin ve tarımsal baskıların göç dina-

miklerini hızlandırması olarak söylenebilir. Bu süreç, özellikle kırılma bölgelerde ailelerin geçim stratejilerini (mevsimlik göç, parçalı hane düzenleri, transnasyonel aileler) dönüştürmektedir.

Savaşlar ve zorunlu göç de küresel/yarı-küresel bir etki olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Türkiye açısından bölgesel katmanlar iç içe geçmiş durumdadır. Savaş sonrası zorunlu göç, çok kültürlü hane kompozisyonları, geçiş ekonomileri (geçici, kayıt-dışı işgücü) ve eğitim/sağlık erişimindeki bariyerler yoluyla hanelerin kırılma eğilimi daha da artmaktadır.

AB'ye uyum süreci her ne kadar son yıllarda gündemdeki yerini kaybetse de, aileye ilişkin normatif çerçeveyi (çocuk koruma, ayrımcılıkla mücadele, çalışma-yaşam dengesi, bakım hizmetleri standardı) ve kurumsal kapasiteyi etkileyen başat bir bölgesel dinamik olmaya devam etmektedir. AB normları, aile politikalarını salt yardım ekseni olmaktan hak temelli bir çerçeveye taşıma potansiyeli ile kurgulanmıştır. Diğer yandan, bölgesel güvenlik mimarisindeki dalgalanmalar (komşu coğrafyalardaki savaşlar, sınır ticaretinin daralması, enerji fiyat şokları) doğrudan hane bütçesi ve yerel istihdam üzerinde baskı yaratarak aile içi kararları (evlilik yaşı, doğurganlık, eğitim yatırımları) etkilemektedir. Bölgesel düzeyin bir başka önemli boyutunu ise göç koridorları oluşturmaktadır. Türkiye, hem transit hem varış ülkesi olması nedeniyle çok katmanlı bir göç yönetimine ihtiyaç duyan bir ülke konumundadır. Bu nedenle, aile politikalarının uyum (dil, okul devamı, ruh sağlığı desteği) ve sosyal bütünleşme (komşuluk ilişkileri, mahalle ölçeğinde gerilim azaltma) hedefleriyle senkronize edilmesi önemlidir. Bölgesel işbirlikleri (AB fonları, uluslararası kuruluş programları) doğru tasarlandığında yerel hizmet kapasitesini güçlendiren bir kaldıraç olacaktır. Ulusal düzeyde belirleyici olan üç eksen öne çıkmaktadır. Bunlar makroekonomik konjonktür, kalkınma paradigması, kurumsal koordinasyondur

- **Makroekonomik konjonktür:** Enflasyon, işsizlik ve ücret reel değerindeki dalgalanmalar, doğrudan hane refahını ve aile içi kararları etkilemektedir. Yoksulluk derinleştiğinde sosyal yardımların kısa-vadeli telafi rolü artmaktadır. Ancak bu, güçlendirme (istihdam, mesleki beceri, kreş altyapısı) ayağı eşlik et-

mezse bağımlılık riskini büyütmektedir. Ekonomik daralmalarda boşanma/ayrılık, aile içi çatışma ve bakım yükünün kadınlar üzerinde yoğunlaşması daha görünür hale gelmektedir.

- **Kalkınma paradigması:** Sanayiden hizmetlere geçiş, bölgesel kalkınma farklarını yeniden üretmektedir. Erken çocukluk eğitimi ve bakım altyapısı olmadan kadın istihdamını artırma hedefi tutarlı işlememektedir. Yerinde yaşlanma vizyonu, sağlık-sosyal bakım-konut politikalarının entegrasyonunu gerektirir; aksi halde huzurevi kapasitesi artışı, aktif/sağlıklı yaşlanma ihtiyacını gölgede bırakmaktadır.
- **Kurumsal mimari ve koordinasyon:** Aile politikası; adalet, içişleri, milli eğitim, sağlık, yerel yönetimler ve sivil toplumla eşgüdüm gerektirmektedir. Programlar proje mantığına sıkıştığında süreklilik ve ölçeklenebilirlik zayıflamaktadır. Veri paylaşımı ve kanıta dayalı politika kültürü yaygınlaşmadıkça, müdahaleler “pansuman” etkisini aşamamaktadır.

Küresel/bölgesel baskılar, aile ile ilgili tartışmalarda iki uca savrulmayı kolaylaştırmaktadır: bu iki uçtan birisi, “Aile gereksizdir” diyen indirgemecilik iken, diğeri “Aile kutsaldır, sorunsuzdur” diyen idealizmdir. Oysa bu iki yaklaşımdan ziyade ortaya konulması gereken anlamacı yaklaşım, aileyi hem değerli hem de sorunları olan bir kurum olarak görmektedir. Dolayısıyla da çözümü hak temelli ve kanıta dayalı araçlarla aramaktadır.

Küresel alanda meydana gelen olağanüstü haller, bölgesel normlar ve ulusal konjonktür aileyi paralel bir düzlemde etkilemektedir. Ancak her hane bu fırtınayı aynı şekilde karşılamamaktadır. Bu sürecin aileleri ve aile kurmayı düşünen insanları etkilemesi, bölge, kültür, coğrafya vb bir çok etken nedeniyle farklı olmaktadır. Bu nedenle etkili aile politikaları denildiğinde tek tip bir reçete sunulması beklentisi soruna çözüm olmayacaktır. Bunun yerine hak temelli evrensel hedefler ile yerine ve gruba göre farklılaştırılmış tasarımların bileşimi olan politikaların üretilmesi gerekmektedir. Bu politikaların hedef çıtasını belirlemesi; ulusal stra-

teji kaynaklarının yönetimi ve bunlar arasındaki koordinasyonu sağlaması; bölgesel/yerel düzey, politikayı gerçek hayatın ritmine uyarlaması hedeflenmelidir. Anlamacı yaklaşımın erdemi tam da burada ortaya çıkmaktadır. Aileyi yüceltip sorunlarını görünmez kılmamakla birlikte bu yaklaşım, ailenin değersizleştirilmesine izin vermemektedir. Dolayısıyla burada kanıta dayalı, eşitlikçi ve dayanıklılık odaklı bir mimariyle politikaların inşa edilmesi aileyi koruyacaktır. Bu politikalar ortaya konulduğunda, savaşın gölgesinde göçle gelen çocuk için okul kapısı, pandemide yalnızlaşan yaşlı için mahalle merkezi, enflasyon baskısı altındaki genç ebeveyn için kreş ve istihdam köprüsü somut, erişilebilir ve sürdürülebilir hale gelecektir.

6. Sonuç ve Derlendirme

Aile, Türk toplumu için tarih boyunca yalnızca bir biyolojik ve hukuki birliktelik değil; aynı zamanda ekonomik üretimin, sosyal dayanışmanın, değer aktarımının ve bireylerin sağlıklı gelişiminin merkezi konumunda bir kurum olmuştur. Osmanlı döneminde vakıf ve dayanışma kültürü içinde şekillenen aile yapısı, Cumhuriyet döneminde modern hukuk düzeyiyle yeniden tanımlanmıştır. Günümüzde ise toplumsal dönüşümün ve küresel etkilerin en güçlü şekilde hissedildiği/ hedef aldığı bir kurum haline gelmiştir. Türkiye’de aileyi ve ailenin yaşadığı sorunları, sadece içsel dinamiklerle değerlendirmek eksik kalacaktır. Küreselleşme, ekonomik krizler, pandemi, göç dalgaları ve toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü gibi dışsal faktörlerin aileye yansımalarını birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

Dünya genelinde aile ile ilgili yapılan tartışmalarda ailenin konumu ve anlamına dair keskin görüş ayrılıkları dikkat çekmektedir. Aileye yaklaşım ile ilgili bir kesim indirgemeci bir bakışla aileyi işlevsiz görmektedir. Özellikle geleneksel aile ilişkileri bireysel özgürlükler önünde engel olarak değerlendirmektedir. Bir diğer kesim ise aileyi sorunlardan arındırılmış, kutsal bir yapı olarak idealize etmektedir. Bu yaklaşım tarzı nedeniyle aile ile ilgili ortaya çıkan ya da çıkamayan sorunları görememektedir. Ancak bu iki yaklaşım da mevcut sorunları çözme konusunda yeterli olmamaktadır. Bu görüşlerden daha ziyade daha gerçekçi ve sürdürülebilir bir yaklaşım olan anlamacı

yaklaşım, aileyi hem toplum için vazgeçilmez bir kurum hem de sorunları çözülmesi gereken bir yapı olarak görmektedir. Bu yaklaşım ailenin güçlendirilmesi ve sorunlarının çözüm arayışlarını bu denge üzerinden aileye yaklaşmaktadır. Türkiye’nin mevcut demografik, ekonomik ve kültürel koşulları göz önüne alındığında, anlamacı yaklaşımın merkezde olduğu politikaların geliştirilmesi önemli görülmektedir.

Türkiye’de ailenin karşı karşıya olduğu sorunlar birkaç başlıkta özetlenebilmektedir. İlk olarak, politika müdahalelerindeki eksiklikler öne çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddet, çocuk işçiliği, yaşlı bakımındaki boşluklar, göçmen ailelerin uyum sorunları gibi alanlarda mevzuat güçlü olsa da uygulamada eksiklikler yaşanmaktadır. İkinci olarak, bütüncül bir aile politikası oluşturulamamıştır. Farklı kurumların parçalı uygulamaları arasında uyumsuzluklar kendini net bir şekilde göstermektedir. Üçüncü olarak, kısa vadeli ve pansuman niteliğindeki politikalar kalıcı çözümler üretmemektedir. Sosyal yardımlar bağımlılık oluşturmakta, kriz dönemlerinde sunulan destek hizmetleri yeterli olamamaktadır. Dördüncü olarak, bölgesel farklılıklar göz ardı edilmektedir. Doğu bölgelerinde ki geniş aile ve ataerkil yapıların sorunları ile Batı bölgelerinde ki çekirdek aile ve yalnızlaşma problemleri aynı politika yaklaşımı ile değerlendirilmektedir. Son olarak ise toplumsal değerlerdeki dönüşüm (kentleşme, bireyselleşme, göç, dijitalleşme) aile ilişkilerini derinden etkilemekte, ancak politikalar bu dönüşümlere yeterince uyum sağlayamamaktadır.

Bütün bunlar dikkate alındığında, Türk toplumunda sağlıklı bir aile yapısının ve ilişkilerinin korunmasının önemi daha da belirgin hale gelmektedir. Sağlıklı bir aile ortamı, çocukların güvenle yetişmesi, bireylerin aidiyet ve destek duygusunu kazanması, yaşlıların bakımının güvence altına alınması, engelli bireylerin topluma katılımında kolaylaştırıcı bir faktör olmaktadır. Aile yapısının ve aile içindeki ilişkilerin güçlenmesi, sadece bireyler için değil, aynı zamanda toplumun bütünlüğü ve istikrarı için de kritik öneme sahiptir. Bu nedenle aile politikaları, yalnızca sosyal yardımlarla sınırlı değerlendirildiğinde yeterli olmamaktadır. Aile politikaları bireylerin güçlenmesini, toplumsal eşitliği ve dayanışmayı destekleyecek şekilde tasarlanmalıdır. Türkiye’nin mevcut durumu, imkanları ve riskleri üzerinden doğru ve uygulanabilir çözümler üretmek

son derece önemlidir. Türkiye’de aile politikalarına dair aşağıdaki hedefler öne çıkmaktadır:

Koruma ve güçlendirme politikalarının dengelenmesi: Aileye yönelik politikaların yalnızca koruyucu-önleyici değil, aynı zamanda güçlendirici olması gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede uygulama kapasitesi artırılmalıdır. Çocukların korunması, yalnızca istismar ve ihmalin önlenmesiyle ilgili politikalar üretilerek değil, aynı zamanda erken çocukluk eğitiminin yaygınlaştırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili politikaların da ortaya konulması gerekmektedir.

Bütüncül politika yaklaşımı: Aileyi ilgilendiren konular eğitimden sağlığa, ekonomiden göçe kadar birçok farklı alanı kapsamaktadır. Bu nedenle aile politikalarının parçalı uygulamalardan çıkarılıp bütüncül bir ulusal strateji çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın koordinasyonunda, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerle işbirliği yapılmalı; veri paylaşımına dayalı kanıt dayalı politikalar üretilmelidir.

Sosyal yardımların dönüşümü: Sosyal yardımlar, kısa vadeli destek olmaktan çıkarılarak ailelerin uzun vadeli refahını artıracak şekilde dönüştürülmelidir. Yardımlar, istihdam programları, mesleki eğitimler ve girişimcilik destekleriyle ilişkilendirilmelidir. Bu şekilde sosyal yardımların bağımlılık riski oluşturmasının önlenmesi hedeflenmelidir. Özellikle yoksullukla mücadelede işgücüne katılımını artıracak politikalar önceliklendirilmelidir.

Bölgesel farklılıkların gözetilmesi: Türkiye’de aile yapısı bölgeden bölgeye önemli farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle tek tip politikalar üretmek yerine bölgesel farklılıklar dikkate alınarak esnek politika ve uygulama modelleri geliştirilmelidir. Kalkınma ajansları, yerel yönetimler ve üniversiteler aracılığıyla yerel ihtiyaçlara yönelik programlar hayata geçirilmelidir.

Küresel ve bölgesel faktörlere uyum: Küreselleşme, AB uyum süreci, savaşlar, göç dalgaları, pandemi gibi küresel ve bölgesel gelişmeler aile politikalarının yönünü doğrudan etkilemektedir. Türkiye’nin aile politikaları bu dışsal faktörleri dikkate alarak esnek ve uyarlanabilir bir yapıda tasarlanmalıdır. Pandemi sonrası dönemde dijitalleşme, evden çalışma ve uzaktan

eğitim gibi süreçler aile içi ilişkileri dönüştürmüş, bu da yeni politika alanlarını gündeme getirmiştir. Benzer şekilde, göçmen ailelerin uyum süreçleri, yerel düzeyde özel politikalar gerektirmektedir.

Yaşlanan nüfus için aktif yaşlanma politikaları:

Türkiye hızla yaşlanan bir toplumdur. Yaşlı bireylerin yalnızca bakım ihtiyacına odaklanmak yeterli olmamaktadır. Aksine yaşlı bireylerin ve onlarla ilgilenen yakınlarının sosyal, kültürel ve ekonomik hayata katılımlarını artıracak politikalar geliştirilmelidir. Yerinde yaşlanma, mahalle temelli sosyal merkezler ve kuşaklar arası dayanışmayı artıracak politikaların üretilmesi ve ülke genelinde standart hale getirilerek uygulanabilmesi son derece önemlidir.

Krizlere dayanıklılık: Pandemi, afetler ve ekonomik dalgalanmalar ailelerin kırılganlığını artırmıştır. Bu nedenle aile politikalarının kriz dönemlerinde hızlı tepki verebilecek dayanıklılık mekanizmalarıyla güçlendirilmesi gerekmektedir. Afet sonrası çocuk bakımının sürekliliği, yaşlıların sağlık ve sosyal hizmetlere erişimi, yoksul hanelerin temel ihtiyaçlarının hak temelli bir şekilde güvence altına alacak mekanizmaların oluşturulması gibi konular bu kapsamda ele alınmalıdır.

Sonuç olarak, aile Türk toplumu için vazgeçilmez bir kurumdur. Ancak bu kurumun sağlıklı işleyebilmesi, sorunlarının görmezden gelinmemesi ve doğru politikalarla desteklenmesiyle mümkün olacaktır. Kapsamlı aile politikaları da her ne kadar görünürde aileyi desteklemeyi amaçlar gibi görünse de temelde aileye daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Bu durumda özellikle gençlerde aileye bakış açısını olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte indirgemeci yaklaşımın aileyi tümünden reddeden tavrı da, kutsayıcı yaklaşımın aileyi sorunlardan arındıran idealist bakışı da mevcut sorunlara çözüm üretememektedir. Önemli olan, anlamacı bir perspektifle hem ailenin önemini hem de sorunlarını kabul ederek, çözüm yolları için uygun politikalar geliştirmektir. Türkiye'nin demografik dönüşümü, ekonomik kırılganlıkları, kültürel çeşitliliği ve küresel etkiler dikkate alındığında, aile politikalarının gelecekte kapsayıcı, sürdürülebilir ve esnek bir yapıda kurgulanması zorunludur. Böylelikle aile, yalnızca bireylerin değil, toplumun da sağlıklı gelişiminin temel dayanağı olmaya devam edecektir.

Kaynakça

- Akkuş, M. G (2018). Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye'de Aile Politikaları, İlke Politika Notları, <https://www.ilke.org.tr/tr/yayin-detay/karsilastirmali-bir-perspektiften-turkiye-de-aile-politikalari>
- Aktay, Y. (2014). Modern dünyada ailenin dönüşümü ve muhtemel geleceği üzerine mülahazalar ve geleceğe dayalı problemler, Aile Sosyolojisi Yazıları içinde (Ed: Mustafa Aydın), Açılım Kitap, 1. Basım, Ankara
- Avcı, N. ve Topçu D. (2020). Ailede çocuk ve ebeveyn ilişkileri, Aile Sosyolojisi içinde (Ed: Levent Eraslan), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, yayın no:2828
- Aysan, M. F (2014). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar, Türkiye'de Toplumsal Değişim içinde (Ed: Lütfi Sunar), Nobel yayıncılık
- Bilgin, B. (2019). Mülakat/Prof. Dr. Beylü Dikeçligil. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 5(1), 9-29.
- Can, İ. (2014). Moderniteden postmoderniteye ailenin ontolojisi ya da modern çekirdek aile çerezleşiyor mu? Aile Sosyolojisi Yazıları içinde (Ed: Mustafa Aydın), Açılım Kitap, 1. Basım, Ankara
- Canatan, A. (2020). Aile Yaşlılık ve Değişme, Aile Sosyolojisi içinde (Ed: Levent Eraslan), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, yayın no:2828
- Canatan, K. (2018). Dünyada ve Türkiye'de aile politikaları, Aile Sosyolojisi İçinde (Ed: Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım), Açılım Kitap, 7. Basım, Ankara
- Dikeçligil B. ve Sadıkoğlu Z.Z., (2023). Beylü Dikeçligil ile aileye dair, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 43 (1), 11-26 DOI: 10.26650/SJ.2023.43.1.0101
- Dikeçligil, B. (2014). Aileye Dair Kabullerin Ezber Bozumu, Aile Sosyolojisi Yazıları içinde (Ed: Mustafa Aydın), Açılım Kitap, 1. Basım, Ankara
- Engin, M. (2022). Türkiye'de aile yapısının dönüşümü: Sorunlar ve beklentiler. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(1), 123-136.
- Karagöz, L. (2015). Türkiye'de Aile Politikalarında Bütünlük İhtiyacı, İLEM Politika Notu:5
- Özpolat, A. O., (2022). Düşük Sosyo-Ekonomik Duruma Sahip Ailelerin İçinde Buldukları Duruma İlişkin Değerlendirmeleri, ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 13(1), 1215-1242
- Sadıkoğlu, Z.Z., (2021). Modern Türk Aile Yapısında ve Kadınların Uğraşlarında Değişme, TESAM Akademi Dergisi, 9(1), 317-347
- Yakar, M., & Özgür, E. (2022). Türkiye'de aile ve sosyal politika ilişkisi üzerine bir değerlendirme. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 22(3), 45-68.
- Yavuz, S. (2020). Türkiye'de aile yapısı ve kültürü, Aile Sosyolojisi içinde (Ed: Levent Eraslan), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, yayın no:2828
- Yıldırım E. (2018). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile Sosyolojisi İçinde (Ed: Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım), Açılım Kitap, 7. Basım, Ankara
- Yıldırım, E. (2018). Aile ve Evlilik Türleri, Aile Sosyolojisi İçinde (Ed: Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım), Açılım Kitap, 7. Basım, Ankara

Maneviyatla Köklenen ve Psikolojik Dengeyle Yükselen İlk Eğitim Yuvası: Aile

 Sevinç GÖKŞEN
Psikolog, Aile Danışmanı

Aile kurumu, insanlık tarihinde medeniyetin en eski ve en sağlam yapı taşlarından biridir. Bireyin ve toplumun geleceğini şekillendiren birincil eğitim merkezi olarak, aile; yalnızca biyolojik bir birliklilik değil, aynı zamanda karakterin, ruhun ve değer sistemlerinin inşa edildiği ilk ve esas ortamdır. Modern dünyanın getirdiği hızlı değişimler, kültürel erozyon tehditleri, teknolojinin hızla yaygınlaşması ve bireyselleşme akımları, geleneksel aile yapılarının üzerinde ciddi baskılar oluşturmuştur. Kapitalizmin tüketim odaklı yaşam tarzı dayatması ve sosyal medyanın sürekli karşılaştırma kültürü, ailenin iç huzurunu ve dayanışma ruhunu derinden sarsmaktadır. Buna rağmen, aile kurumunun eğitimi başlangıcındaki rolü hâlâ yadsınamaz bir öneme sahiptir. Çünkü bireyin yaşam yolculuğunda ilk durak, okul değil; evdir; ilk öğretmeni, öğretim programı değil, anne-baba ve aile içi ilişkilerdir. Bu temel rollerin sarsılmazlığı, ailenin insan fitratına en uygun yaşam alanı olmasından ileri gelir. Eşler arasındaki merhamet ve sevgi bağı, çocuk için gelecekteki tüm ikili ilişkilerin şablonunu oluşturur.

“ Bir çocuk doğduğunda ailesinin kucağında dünyaya gözlerini açar. Bu ilk fiziksel mekân çok önemlidir; ancak asıl önem taşıyan, bu mekânın sunduğu atmosferdir. Çocuğun gördüğü, dinlediği, hissettiği ve deneyimlediği her şey; onun kişiliğinin, ahlâkının, ilişkilerinin ve dünyaya bakışının temellerini oluşturur. Aile bu bakımdan, yalnızca çocuğa bilgi aktaran bir kurum değil; onun karakter, duygusal zekâ ve manevî yönünün şekillendiği yerdir.

rukken; ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki, çocuğun *benlik algısı* ve *öz-değerinin* temelini inşa eder (Erikson, 1968).

Bir çocuk doğduğunda ailesinin kucağında dünyaya gözlerini açar. Bu ilk fiziksel mekân çok önemlidir; ancak asıl önem taşıyan, bu mekânın sunduğu atmosferdir. Çocuğun gördüğü, dinlediği, hissettiği ve deneyimlediği her şey; onun kişiliğinin, ahlâkının, ilişkilerinin ve dünyaya bakışının temellerini oluşturur. Aile bu bakımdan, yalnızca çocuğa bilgi aktaran bir kurum değil; onun karakter, duygusal zekâ ve manevî yönünün şekillendiği yerdir. Ebeveynlerin tutumları, iletişim biçimleri, değerleri ve alışkanlıkları çocuğun ilham kaynaklarıdır. Bir çocuk, henüz kelimeleri tam olarak konuşmadan önce, anne ve babasının birbirine saygılı davranışlarını, kriz anlarında sabrını, yardımlaşma ve dayanışma pratiklerini gözlemler ve öğrenir. Bu öğrenme biçimi, pasif bir bilgi alımından ziyade, *Bandura'nın Sosyal Öğrenme Teorisi* olarak adlandırıldığı, doğrudan taklit ve modelleme yoluyla gerçekleşen aktif bir süreçtir (Bandura, 1977). Çocuk, çevresindeki yetişkinlerin tepkilerini bir davranış repertuarı olarak kaydeder ve bu repertuardan gelecekteki sosyal durumlar için seçimler yapar.

Örneğin; anne-babadaki bir tartışma anı, çocuğun öğrenme çizelgesinde en etkili sabitlerinden biri olabilir. Eğer anne ve baba bu anı bağırarak, suçlayarak, öfkeyle yönetiyorsa; çocuk öfke kontrolü, çatışmadan kaçış ya da saldırganlık gibi modelleri benimseyebilir. Bu durumda çocuk, duygusal düzenleme becerisi (emotional regulation) kazanmak yerine, “yüksek duygusal tepkisellik” geliştirebilir ve ileride stresli durumlarda dürtüsel davranmaya eğilimli olur. Ama eğer aynı an, ebeveynlerden birinin diğerine “Şu an çok gerginim, bu konuya 10 dakika sonra daha sakin dönelim” diyerek zaman aşımı uygulamasını sağlaması gibi, sabırla, nezaketle, empatiyle ve çözüm odaklı şekilde yönetiliyorsa; çocuk tam tersine, öfkesini kontrol etmeyi, hakkaniyeti gözetmeyi ve ilişkilerde yapıcı davranmayı öğrenir. Bu modelleme, çocuğun beyinde prefrontal korteks tarafından yönetilen yönetici işlevlerin (executive functions) gelişimini destekleyen somut bir derstir. Bu nedenle aile içinde canlı ve şeffaf bir diyalogun, karşılıklı saygının ve hataların affedilmesinin hâkim olması çok büyük önem taşır. Bu, sadece ahlaki sınırları belirlemekle kalmaz, aynı zamanda bireyin varoluşsal sorularına cevap arayışını da destekler. Zira ailenin kurduğu bu sağlam zemin, iki temel bileşene dayanır: Manevi ve psikolojik iyi

Aile; yalnızca biyolojik bir birliktelik değil, aynı zamanda eğitimin, karakterin, maneviyatın ve psikolojik iyi oluşun kesiştiği bir yaşam alanıdır. Bu alan; çocukların önce bedenlerini değil, ruhlarını, zihinlerini, duygularını şekillendiren, onlara hem kendilerini hem başkalarını tanıma, değer verme ve sorumluluk alma becerisi kazandıran bir laboratuvardır.

oluş hali. Maneviyat, bireyin yaşamına anlam katma, kendini varoluşun ötesine taşıma ve ilişkileri daha derin bir bağlamda değerlendirme biçimidir. Psikolojik iyi oluş ise bireyin kendini değerli hissetmesi, duygularını sağlıklı ifade edebilmesi ve yaşama karşı direnç (rezilyans) kazanabilmesidir. Bu iki unsur, ebeveynlerin çocuk yetiştirme felsefesini, aile içi iletişimi ve genel atmosferi doğrudan belirler. Aralarındaki denge, aileyi hem dünyevi zorluklara karşı güçlü kılar hem de bireylere içsel bir sükûnet sunar.

Manevî dengesi güçlü bir ebeveyn, hayatın zorluklarını bir imtihan olarak gören, sabır ve şükür gibi değerlerle hareket eden, çocuklarına yalnızca geçici dünyevi mutluluğu değil, kalıcı bir huzuru öğretendir. Bu ebeveynin hayata bakışı, genellikle pozitif psikolojinin de üzerinde durduğu minnettarlık (gratitude) pratiğiyle örtüşür. Sürekli şikâyet etmek yerine elindekine odaklanmak, bireyi tüketim kültürünün sonsuz tatminsizliğinden korur. Böyle bir ebeveyn; çocuklarının başarısızlığı karşısında “Elinden geleni yaptın, takdir Yüce Allah’tandır” diyerek çocuğu üzerindeki mükemmeliyetçi baskıyı azaltır; hatalarını büyütmemeyi, ders almayı ve yeniden denemeyi öğretir. Bu yaklaşım, çocuğun Dışsal Kontrol Odağı yerine, İçsel Kontrol Odağı geliştirmesine yardımcı olur: Yani çocuk, sonucu değiştiremeyeceği şeylerden dolayı suçluluk hissetmek yerine, çabasını kontrol edebileceği inancına (elinden geleni yapmak) odaklanır (Rotter, 1966). Bu tutum, çocuğun başarısızlık korkusundan

ziyade çaba gösterme, teslimiyet ve sabır ahlâkı geliştirmesini sağlar. Bu manevi rehberliğin detayları, aile yapısına bir pusula işlevi görerek değer temelli eğitimin kaynağını oluşturur. Aile birliğinin en köklü kaynağı; maddi refahtan, sadece akademik başarıdan ya da bireysel konfordan önce; aile fertlerinin kalbinde taşıdığı manevî derinlikte gizlidir. Maneviyat; bireyin hayatına anlam katan, toplumu ve ailesini aşan bir güce bağlanma hissini veren, davranışlarını ahlâkî bir zemine oturtan ve ilişkilerini sevgi, saygı gibi yüce değerlerle anlamlandıran görünmez bir bağıdır. Bu bağ, özellikle modern Batı toplumlarında giderek erozyona uğrayan topluluk hissi (sense of community) kavramının ailedeki karşılığıdır (Putnam, 2000).

Maneviyatın ailedeki en önemli yansıması, ahlâk ve bireye saygı temelli bir anlayışla teorik biçimde değil; yaşanan, solunan ve nesilden nesile aktarılan bir yaşam biçimi olarak ortaya çıkar. İslam ahlâkının temel kavramlarından biri olan “hüsn-ü hulk” yani güzel ahlâk anlayışı, aile içi ilişkilerin altın kuralını belirler. Bu, yalnızca genel kurallara riayet etmek demek değil; aynı zamanda büyüklerin küçüklere değer hissettirmesi, onların varoluşunu onaylaması ve her bir ferdin onurunu korumasıdır. Örneğin, Peygamberimiz Muhammed (S.A.V)’in çocuklara karşı gösterdiği engin şefkat, bu anlayışın en somut örneklerindedir; çocuklarla şakalaşması, onları muhatap alışı ve hatta torunları kucağındaiken namaz kılması bile; çocukların birer birey olarak kabul edildiğinin ve ibadet gibi ciddi bir eylemin bile sevgi ve merhamet atmosferi içinde yaşanabileceğinin göstergesidir. Hadis-i şerifte buyrulduğu üzere: “Müminlerin iman bakımından en olgun olanları, ahlâkı en iyi olanlarıdır. Sizin en hayırlılarınız da hanımlarına karşı en iyi davrananınızdır.” (Tirmizî, Radâ‘, 11). Bu buyruk, maneviyatın teorik bir inanç sistemi değil, doğrudan aile içindeki ahlaki davranış ve iletişimin kalitesiyle ölçüldüğünü gösterir. Eşler arasındaki rahmet ve meveddet (sevgi), çocukların zihninde hem bir güvenlik kalkanı hem de gelecekteki ideal evlilik modelinin canlı örneğidir.

Bu manevî zemin üzerine yükselen ailelerde; sevgi, şefkat, sabır ve şükran gibi değerler, öğüt ya da kitaplardan alınmış teoriler olarak değil; günlük yaşamın doğal akışı içinde yaşanır. Ebeveynlerin zorluklar karşısında Allah’a tevekkül ederek sabretmesi; çocuklarına “dirençli olmayı” öğreten canlı bir

modeldir. Bu modelleme sayesinde, çocuklar hayal kırıklığı karşısında yıkılmak yerine, bu duyguyu aşılabilir bir engel olarak görmeyi öğrenirler. Elde edilen her nimet için duyulan şükran; onlara “minnettarlık” ve “kanaatkârlık” bilinci kazandırır. Bu bilinç, modern toplumun sürekli eksiklik (scarcity) hissini dayatan pazarlama stratejilerine karşı aileyi koruyan bir zihinsel antikör işlevi görür. Bu, yalnızca sözlerle değil; davranışlarla gösterilen, yaşamın her anına yayılmış, ilişkileri dönüştüren bir değer eğitimidir. Çocuklar, anne ve babasının birbirine karşı gösterdiği merhameti, hataları affetmesini ve sevgiyle iletişim kurmasını gördükçe; evdeki manevî atmosferi bilinçaltılarına kaydederler. Maneviyatın aile birliğine somut katkılarından biri de, ritüeller ve iyilik davranışları yoluyla gerçekleştirilen değer temelli eğitimidir. Ailece iftar açmak, birlikte dua etmek, gün sonunda bugün için şükredilen üç şeyi paylaşmak gibi küçük ama anlamlı manevî ritüeller; aile fertleri arasında güçlü bir “biz” duygusu oluşturur, ortak bir manevî kimlik geliştirir. Bu ritüeller, aile kimliği ve aidiyet duygusunun pekiştirilmesinde kültürel bir çimento görevi görür (Walsh, 2012). Daha da önemlisi; iyilik davranışlarının pratiğe dökülmesiyle çocuklar; yaşlı bir komşuya yardım etme, kimsesizler için bir yardım kampanyasına ailece katılma ya da bir yetimi sevindirme gibi eylemlerle doğrudan deneyim kazanır. Annelelerimizden Hz. Aişe validemiz bir kadının iki kızına hurma vermesi olayında dahi peygamberimizin hadisinde ki gibi bizzat bizleri teşvik etmesi, iyilik ve paylaşma değerlerinin manevî eğitimin tam kalbinde olduğunu doğrular (Müslim, Birr, 147).

Maneviyatın kök saldıği yerde, psikolojik iyilik hâli de iletişim sanatı ve duygusal zekâ yoluyla bu yapının duvarlarını örür. Aile içi eğitimin duygusal zeminini, bireylerin akademik zekâsından ya da ekonomik durumundan çok daha önce önem taşır; çünkü kişinin hayatındaki en temel öğrenme, duygusal ve sosyo-psikolojik gelişim sürecinde şekillenir. Psikolojik iyi oluş; yalnızca ruhsal hastalığın yokluğu anlamına gelmez, aynı zamanda bireyin hayatın zorluklarına karşı dayanabilmesi, olumlu ve verimli ilişkiler kurabilmesi ve duygularını bilinçli olarak ifade edebilmesidir. Ailenin duygusal iklimini belirleyen önemli faktörlerden biri, ebeveynin duygusal kontrolünün çocuğa model olmasıdır. Ebeveyn aslında çocuğun duygusal bir

ayna tutucusudur. Bir ebeveynin stresli veya öfkeli bir durumda gösterdiği tutum; sesini yükseltmek yerine sakin kalabilmesi, suçlamalar yerine anlayış gösterebilmesi; çocuğa duygusal kontrolü nasıl sağlayacağını sözlerden çok daha güçlü bir biçimde öğretir. Tartışma anlarında dahi ebeveynin anlayış göstermesi; çocuğa “*Senin duyguların önemli, ama duygularını ifade ediş biçimin kontrol edilebilir*” mesajını veren uygulamalı bir empati dersidir. Örneğin; eşlerinden Hz. Aişe validemizin yere döktüğü yemeğe karşı Peygamberimiz’in gösterdiği sükûnet ve durumu “-Anneniz kıskandı” diyerek yumuşatması; ebeveynin kendi duygu dünyasını biçimlendirirken aile içi huzuru öncelikle düşünmesinin somut bir örneğidir. (Ebu Davud, Buyu, 91; Nesai, İşretü’n-nisa, 4) Bu olay, modern psikolojinin “duygusal manipülasyon” yerine “duygusal düzenleme”yi teşvik etmesinin manevi bir örneğidir.

Psikolojik iyi oluşun kalbinde yatan sevgi temelli iletişim biçimi; çocuğun dünyasında “güven” duygusunun sarsılmaz temelini atar. Koşulsuz sevgi ve kabul gören bir çocuk, dönüşüm geçirme, risk alma, hata yapma ve yeni şeyler deneme konusunda korkusuz olur. Psikolojik olarak dengeli bir anne veya baba; çocuğun bireyselliğini tanır, onun duygularını etiketlemek ya da yargılamak yerine, “Kızgın olduğunu anlıyorum, gel bu kızgınlığı birlikte konuşalım” gibi bir dil kullanır. Bu teknik, Doğrulayıcı İletişim olarak bilinir ve çocuğun duygularını inkâr etmek yerine meşrulaştırarak özsaygısını korur (Linehan, 1993). Bu iletişim biçimi, çocuğa duygularının meşru olduğunu hissettirir ve özgüvenli bir kişilik gelişimini destekler. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk, hata yapsa bile ailesinin sevgi çemberi içinde güvende olduğunu bilir. Bu ebeveyn tutumu, çocuğun “güvenli bağlanma” geliştirmesini sağlar ki, bu; bireyin yetişkinlik hayatında kurduğu tüm ilişkilerde istikrarı, empatiyi ve sağlıklı sınır koyma becerisini temelden etkileyen, psikolojik gelişimin en kritik kilometre taşıdır (Bowlby, 1988). Güvenli bağlanma, çocuğun sadece duygusal değil, aynı zamanda bilişsel gelişimini de doğrudan etkiler. Ailesinden koşulsuz destek gören çocuk, bilişsel kaynaklarını kaygı ve korku yönetimine harcamak yerine, merak etmeye, keşfetmeye ve öğrenmeye odaklanabilir. Bu, Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisindeki güvenlik ihtiyacının karşılanmasıyla, çocuğun kendini gerçekleştirme potansiyeline doğru ilerlemesinin önünü açar (Maslow, 1943).

Ayrıca, psikolojik iyi oluş, aile hayatına sabır, yapıcı davranış ve çözüm odaklılık getirir. Kendini iyi hissedene, yaşam amacını ve değerlerini bilen bireyler (maneviyatın da desteğiyle) olaylara daha uzun vadeli ve pozitif bir pencereden bakarlar. Bu durum, günlük yaşamın yıpratıcı küçük sorunları karşısında ebeveynlerin tükenmesini engeller. Psikolojik olarak dengeli bir anne-baba; bir problemle karşılaştığında karşılıklı suçlamalara girmek yerine, yapıcı olmaya odaklanır; ailede panik havası estirmeden “kriz yönetimini” gerçekleştirir. Onlar, sorunun kendisinden çok çözüm yollarına odaklanır; böylece çocuklarına, hayatın sürekli probleme dolu olduğunu ancak her sorunun bir çözümü olduğunu mesajını verirler. Bu yaklaşım, çocukta Öğrenilmiş Çaresizlik (Learned Helplessness) duygusunun gelişmesini engelleyen en önemli koruyucu faktördür. Çocuk, zorluklar karşısında edilgen bir kurban rolü üstlenmek yerine, aktif bir problem çözücü olmayı öğrenir.

Bu iki temel direk; yani manevi pusula ve duygusal denge, birbirini tamamlayarak ailenin en güçlü sinerjisini ortaya çıkarır. Ailenin en üst düzeyde işleyen, huzur ve istikrar içinde nesiller yetiştiren modeli; ne yalnızca katı manevî kurallara sıkışmış, ne de sadece duygusal hazın peşinde koşan seküler bir yapı olabilir. Gerçek ve güçlü aile modeli; manevî derinlik ile psikolojik dengenin sükûnetle harmanlandığı, birbirini tamamlayan bir sinerji üzerine inşa edilir. Bu birliktelik; aileyi hem sarsılmaz değer temelli bir yapıya kavuşturur, hem de üyelerinin kendilerini güvende hissettiği, duygusal olarak güvenli bir liman hâline getirir. Maneviyatın getirdiği tevâzu duygusu; ebeveynlerin ve eşlerin kendi kusurlarını görebilmesini sağlarken, psikolojik iyi oluşun sağladığı öz-şefkat yeteneği ise bu kusurlarla yüzleşirken yıkılmaktan korur. Bu iki kavramın birleşimi, Affetme Kültürü’nü doğurur. Affetmek yalnızca tek seferlik bir eylem değildir; ilişkinin sürekliliğini sağlayan günlük bir ritüeldir. İslam ahlâkında affedicilik (*afv*), en yüksek erdemlerden sayılır ve Yüce Allah’ın sıfatlarından biri olarak müminlere teşvik edilir. Bu manevî düstur, psikolojik olarak olgun bireylerin “yapıcı unutkanlık” becerisiyle birleştiğinde, aile içinde kırgınlıkların kalıcı hale gelmesini engeller. Kur’ân-ı Kerim’de eşler arasındaki ilişkiyi tanımlayan ayette “sevgi ve şefkat” in eşlerin arasına konulduğu belirtilmiştir (*Rûm, 30/21*). Bu, ilişkinin yalnızca sosyal bir sözleşme değil; derin bir

manevî ve duygusal bağ olduğunu işaret eder.

Güçlü aile modelinde; paylaşma kültürü yalnızca maddi varlıkların dağıtılmasıyla sınırlı kalmaz. Duyguların, kaygıların, umutların ve başarıların da açıkça paylaşıldığı bir iletişim zemini yaratılır. Maneviyat; bireyi bencillikten ve “ben” merkezli yaklaşımdan uzaklaştırarak; İsrâr (başkalarını kendine tercih etme) bilincini, paylaşmayı, başkalarını gözetmeyi aşılır. Psikolojik güvenlik ortamı ise bu paylaşımın, yargılanma korkusu olmadan, tam bir dürüstlük içinde yapılmasını mümkün kılar. Eşler ve çocuklar; kendilerini rahatça ifade edebildiklerinde, sevgi ve şefkat doğal bir akışla yayılır. Çocuk; babasının yorgunluğunu, annesinin kaygısını anlamaya başlar; bu da aile içinde karşılıklı sorumluluk ve empati duygusunu güçlendirir. Bu karşılıklı duyarlılık, Gottman Çift Terapisi gibi modern aile terapilerinin de temelinde yatan, Duygusal Hesap Açığının (Emotional Bank Account) sürekli olarak doldurulmasını sağlar (*Gottman, 2011*). Aile üyelerinden birinin kronik bir hastalıkla veya iş kaybıyla mücadele ettiği durumlarda, manevi inanç, bu zorlukların geçici olduğu ve imtihan bilinciyle karşılanması gerektiği fikrini sunarak, kolektif rezilyansı artırır. Maneviyat, aynı zamanda anlam odaklı başa çıkma stratejilerini devreye sokarak, acının ve kaybın ötesinde bir amaç görmeyi sağlar.

Bu sinerjiyle yetişen çocukların hayata hazırlanışı; yalnızca “iyi bir kariyer hedefiyle” sınırlandırılmaz. Onlar aynı zamanda mutlu ve anlamlı bir hayat sürmeye hazır bireyler olurlar. Maneviyat, bir amaç “Allah’a kulluk etme”, “topluma fayda sağlama” sunar; psikolojik denge ise bu amacı gerçekleştirecek özgüveni, duygusal esnekliği ve problem çözme becerisini verir. Bu çocuklar; yalnızca “başarılı” (dışsal ölçütlere uygun) bireyler olmakla yetinmezler. Aynı zamanda “iyi” (vicdanlı, ahlâklı) ve “huzurlu” (içsel bütünlüğe sahip) bireyler olarak yetişirler. Onların mutluluğu geçici heveslere değil; kurdukları sağlam ilişkilere, yaptıkları iyiliklere ve Yaratıcılarıyla kurdukları derin bağa dayanır. Güçlü bir aile; bu şekilde, toplumun yalnızca geleceğini değil; aynı zamanda ahlâkî ve duygusal kalitesini de garanti altına alan en etkili yapısal formüldür. Dolayısıyla her aile; kendi maneviyatını bir ışık, psikolojik dengesini ise bu ışığı koruyan bir kalkan olarak benimsemeli; böylece çocuklarına hem “yolda kalmayı” hem de “yolda mutlu olmayı” öğre-

tebilmelidir. Bu eğitim modelinde başarı, sadece ders notuyla değil; kişinin hayat amacı bilinci ile ölçülür.

Sonuç olarak, aile; yalnızca biyolojik bir birliklilik değil, aynı zamanda eğitimin, karakterin, maneviyatın ve psikolojik iyi oluşun kesiştiği bir yaşam alanıdır. Bu alan; çocukların önce bedenlerini değil, ruhlarını, zihinlerini, duygularını şekillendiren, onlara hem kendilerini hem başkalarını tanıma, değer verme ve sorumluluk alma becerisi kazandıran bir laboratuvarıdır. Maneviyat bu yapının çimentosudur: Bireyi yalnızca şu ana değil; öteki dünyaya, kalıcı değerlere, yarına ve hakikate bağlar. Psikolojik denge ise bu yapının mimari gücüdür: İlişkileri, duyguları, iletişimi ve dayanıklılığı ayakta tutar. Bu iki unsurun birlikte işlediği aileler; sadece birer yuva değil, birer eğitim yuvası, birer sükûnet limanı ve birer değer fabrikası olarak işlev görür. Her aile; kendi iç dünyasında bu iki unsur (maneviyat ve psikolojik iyi oluş) arasında sağlıklı bir sinerji kurabildiği ölçüde; çocuklarına bir miras değil, bir varlığın anlamını; bir sermaye değil, bir yaşam biçimini; bir başarı değil, bir amaç duygusunu bırakır. Ve unutulmamalıdır ki; sağlıklı bir toplumun temeli, sağlam ailelerde atılır. Aile; yalnızca bir başlangıç noktası değil; karakterin temeli, manevî yuvadır. Onu bilinçle korumak, güçlendirmek ve değerlerle donatmak; hem bugünü hem yarını güzelleştirmenin en önemli adımudur. Bu bilinç, aile fertlerine hayat boyu sürecek bir öğrenme ve gelişme sorumluluğu yükler. Çünkü aile, durağan bir yapı değil; sürekli değişen ve gelişen, dinamik bir ekosistemdir.

- (Bandura, 1977) Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215.
- (Rotter, 1966) Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28.
- (Putnam, 2000) Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster Paperbacks.
- (Walsh, 2012) Walsh, F. (2012). *Family Resilience: Strengths Forged through Adversity*. F. Walsh (Ed.), *Normal Family Processes: Growing Diversity and Complexity* (4. Baskı, ss. 399–427) içinde. Guilford Press.
- (Linehan, 1993) Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. Guilford Press.
- (Bowlby, 1988) Bowlby, J. (1988). *A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*. Basic Books.
- (Maslow, 1943) Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- (Gottman, 2011) Gottman, J. M., & Silver, N. (2011). *The Seven Principles for Making Marriage Work: A Practical Guide from the Country's Foremost Relationship Expert*. Harmony Books. (Not: Metinde Gottman Çift Terapisi genel bir atıf olduğundan en bilinen temel eseri verilmiştir.)

Kaynakça

- (Tirmizî, Radâ', 11) Hadis Kaynağı (Sünen-i Tirmizî), Radâ' (Emzirme) bölümü, Hadis No: 11.
- (Müslim, Birr, 147) Hadis Kaynağı (Sahih-i Müslim), Birr (İyilik ve Sıla-i Rahim) bölümü, Hadis No: 147.
- (Ebu Davud, Buyu, 91; Nesai, İşretü'n-nisa, 4) Hadis Kaynakları: Ebu Davud (Sünen), Buyu (Alışveriş) bölümü, Hadis No: 91; Nesai (Sünen), İşretü'n-Nisa (Kadınlarla İyi Geçinme) bölümü, Hadis No: 4.
- (Rûm, 30/21) Kur'an-ı Kerim: Rûm Suresi, 30. Sure, 21. Ayet.
- (Erikson, 1968) Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. W.W. Norton & Company.

Türk Erkeklerinin Yabancı Kadınları Eş Seçme Eğilimi Üzerine Bir Tartışma

 Dr. Öğr. Üyesi Engin GÜNEŞ
Selçuk Üniversitesi

Giriş

Son yıllarda Türkiye’de yabancı uyruklu kadınlarla yapılan evliliklerde dikkat çekici bir artış gözlemlenmektedir. Bu eğilim, yalnızca bireysel tercihlere indirgenemeyecek kadar karmaşık ve çok katmanlı bir toplumsal olguya işaret etmektedir. Evlilik kurumu, artık sadece romantik bir birliktelik değil; ekonomik, sosyal ve kültürel stratejilerin şekillendirdiği bir yapı hâline gelmiştir. Türk erkeklerinin yabancı kadınlarla evlilik tercihlerinde ekonomik zorluklar, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel temsiller ve aile yapısındaki dönüşüm gibi çok sayıda etken rol oynamaktadır. Geleneksel evlilik anlayışının değişime uğradığı, kadın-erkek ilişkilerinin yeniden tanımlandığı ve bireylerin beklentileri ile gerçeklik arasındaki uçurumun derinleştiği bir dönemdeyiz. Bu bağlamda, yabancı kadınlarla yapılan evlilikler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde yaşanan dönüşümlerin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Kadınların eğitim düzeyinin artması, ekonomik bağımsızlık kazanması ve bireyselleşmesi; erkeklerin geleneksel rollerle sınırlı kalmasına neden olmakta, bu da ilişkilerde uyumsuzluk algısını tetiklemektedir. Aynı zamanda, evlilik maliyetlerinin artması ve sosyal medyada şekillenen algılar, yabancı kadınlarla yapılan evlilikleri daha cazip hâle getirmektedir. Bu eğilim, sadece ekonomik kolaylık arayışını değil, aynı zamanda daha sade, uyumlu ve bireysel ilişki modellerine yönelimi de içermektedir. Bu çalışma, Türk erkeklerinin yabancı kadınlarla evlilik eğilimini; aile yapısı, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel temsiller ve ekonomik koşullar çerçevesinde sosyolojik bir kırılma olarak ele almayı amaçlamaktadır. Evlilik kurumunun dönüşümünü anlamak için bireylerin ötesine geçerek, toplumsal yapıdaki değişimleri analiz etmek gerekmektedir.

TÜİK verilerine göre 2024 yılında yapılan evliliklerin %5,1’i yabancı gelinlerle gerçekleşmiştir. Bu eğilim,

sadece demografik değil, aynı zamanda sosyolojik bir dönüşümün göstergesidir. Türk kızlarının “prenses gibi” yetiştirildiği yönündeki algının, evlilik ilişkilerinde beklenti uyumsuzluğu yarattığı ve bu durumun bazı erkekleri yabancı kadınlara yönelttiği gözlemlenmektedir. Sosyal medya yorumları, toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel beklentiler üzerinden yapılan analizler, bu tercihin bireysel değil, yapısal bir eğilim olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma, sosyal medya yorumlarının nitel analizi, TÜİK verilerinin karşılaştırmalı değerlendirmesi ve saha gözlemlerine dayanmaktadır. YouTube, Twitter, Instagram ve forum platformlarında yapılan yorumlar tematik olarak sınıflandırılmıştır.

Yabancı kadınlardan özellikle Orta Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenler, uyumlu, az talepkâr, aileye bağlı gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır. Bu algı, evlilik tercihlerinde belirleyici olmaktadır. Türk erkeklerinin yabancı kadınlarla evlilik tercihi, toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel beklentiler ve bireysel ilişki deneyimleriyle şekillenmektedir. Bu tercihin arkasındaki algılar, medya ve sosyal yapı tarafından beslenmektedir. Kadınların bireyselleşmesi ve eşitlik talepleri, geleneksel erkeklik anlayışıyla çatıştığında, bazı erkekler daha “uyumlu” olarak gördükleri yabancı kadınlara yönelmektedir.

TÜİK’in son üç yıllık verilerine göre Türkiye’deki evliliklerin yaklaşık % 5’i yabancı uyruklu kadınlarla yapılıyor ve bu oran bazı illerde %8’i geçiyor. Özellikle turizm bölgelerinde bu artışın gözlemlenmesi, göç, turizm ve kültürel etkileşimlerin evlilik dinamiklerine etkisini gösteriyor. Yabancı uyruklu kadınların geldiği ülkeler arasında Rusya, Ukrayna, Moldova gibi Doğu Avrupa ülkeleri ile Gürcistan, Kırgızistan, Özbekistan gibi Orta Asya ülkeleri ve Fas, Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleri öne çıkıyor. Güneydoğu Asya’dan Endonezya ve Filipinler gibi ülkeler de bu listede yer alıyor. Gayri resmi birlikteliklerin sayısına dair doğrudan veri olmaması, bu konuda daha fazla saha çalışması ve akademik araştırma yapılması gerektiğini gösteriyor. Medya raporları ve saha gözlemleri bu tür birlikteliklerin resmi evliliklerin 2-3 katı kadar olabileceğini öne sürüyor bu da oldukça yüksek bir orana tekabül ediyor. TÜİK’in 2024 yılına ait evlenme istatistiklerine göre: Toplam evlenen çift sayısı: 568.395 Yabancı uyruklu gelin sayısı: 29.115 bu, top-

lam gelinlerin yaklaşık %5,1’ini oluşturuyor. En Fazla Evlilik Yapılan Yabancı Uyruklu Kadınlar 2024 verilerine göre şu ülkelerden geliyor:

- Suriye (%12,1)
- Özbekistan (%12,1)
- Fas (%8,3)
- Azerbaycan (%7,5)
- Rusya (% 6,7)
- Ukrayna (% 3,2)

Neden Yabancı Gelin?

Sosyolojik açıdan bu eğilimin birçok nedeni bulunmaktadır. Özellikle Orta Asya ve Ortadoğu ülkeleriyle paylaşılan ortak kültürel ve dini değerler, evlilik isteğini arttırmakta önemli bir faktördür. Türkiye’de çalışmak ya da yerleşmek isteyen kadınlar için Türk erkekleriyle evlilik, bir geçim stratejisi olarak benimsenmektedir. Türk erkeklerinin bir kısmı yabancı kadınların daha uyumlu ya da geleneksel rolleri benimsediğini düşünmektedir. Bu gelişmeler, Türkiye’deki beraberliklerin giderek daha uluslararası bir boyut kazandığını ve bazı ülkelerle olan sosyal-kültürel etkileşimin arttığını göstermektedir. Sosyal medya ve popüler kültür vasıtasıyla yabancı kadınların ideal eş olacağına dair bir toplumsal algı meydana getirilmektedir. Sosyal medyada çoğunlukla bu eğilimi destekleyen kısmen de eleştiren yorum örnekleri:

“Türk kızları artık evlilik değil, Instagram için yaşıyor. Yabancı kadınlar daha gerçekçi.” — Instagram yorumu

“Türk kızları prenses gibi büyütülüyor, sonra evlilikte her şeye karışıyorlar.” — X yorumu

“Rus kadınlar hem bağımsız hem de anlayışlı. Türk kızları çok talepkâr oldu artık.” — Instagram reels,

“Rus kadınlar hem güzel hem de ilişkide daha az sorun çıkarıyor. Türk kadınlar sürekli hesap soruyor.” — Instagram yorumu

“Rus eşimle evlenmeden önce hayatımda bu kadar huzur olduğumu bilmiyordum.” — YouTube yorumu

“Rus kadınlar daha az maddi beklentiyle ilişki kuruyor. Türk kadınlar sürekli hediye, tatil istiyor.”
— X yorumu

“Rus kadınlar evlenmek için acele ediyor ama sonra kültürel farklar yüzünden boşanıyorlar.”
— Blog yorumu, Medya Günlüğü

“Faslı kadınlar hem Müslüman hem de aileye bağlı. Türk kızları gibi herşeye karışmıyorlar.” — Kızlar-Soruyor forumu

“Faslı eşimle 3 yıldır evliyim, hiç sorun yaşamadım. Türk kadınlarla bu kadar huzurlu olamazdım.”
— YouTube yorumu

“Faslılar Türkiye’ye çalışmaya geliyor, sonra evleniyorlar. Hem onlar kazanıyor hem biz.” — X yorumu

“Ukraynalı kadınlar çok nazik ve sadık. Türk erkekleriyle iyi anlaşılıyorlar.” — TikTok videosu

“Tanışmaktan korkmayın, Ukraynalı kadınlar sizi terslemez. Saygı gösterin yeter.” — Instagram reels, Alyona & Anıl çifti

“Türk erkekleri Ukraynalı kadınlara ‘Türk kadınlar kötü’ dedirtiyor. Bu çok çirkin bir moda oldu.” — Reddit yorumu

“Özbek kadınlar hem çalışkan hem de evine bağlı. Türk erkekleri için ideal eş.” — Facebook yorumu

“Özbek eşimle evlenmek hayatımın en doğru kararıydı. Kültürel olarak çok uyumluyuz.” — YouTube yorumu

“Özbek eşim hem çalışkan hem de evine bağlı. Türk kadınlar artık çok bireysel.” — Instagram Reels

Evin Anahtarıyla Verilen Mesaj: Evliliği Pekiştiriyor mu yoksa Sarsıyor mu?

Türkiye’de çocuklar özellikle 2000’li yıllarda doğanlar “korunması gereken nadide varlıklar” olarak yetiştiriliyor. Anneler oğullarını prens, babalar kızlarını prenses gibi büyütüyorlar. Ebeveynlerin bu yaklaşımı çoğu zaman iyi niyet barındırır da hem erkekler hem kadınlar evlendiklerinde ebeveylelerinden gelen bu hizmeti birbirinden bekliyor. Bu bağlamda hizmet almaya alışmış cinsiyet rolleri kendisinden beklenen hizmet

davranışlarını sergilemekte zorlanıyor hatta yerine getiremiyor. Bu tarz aşırı korumacı tutumlar kadın-erkek ilişkilerindeki dengeyi derinden sarsıyor. Kız çocuklarının “Sen özelsin, sana herkes layık olamaz” gibi mesajlarla büyütülmesi, onları idealize edilmiş bir konuma yerleştiriyor. Bu durum, kadınları hayranlık duyulan ama yaklaşılmayan figürlere dönüştürürken; erkekleri ise bu idealin altında ezilen, yetersiz hissedilen bireyler hâline getiriyor. Sonuç olarak, iletişim zorlaşıyor, ilişkiler kurulamıyor ve yalnızlık artıyor. Kadınlar eşleşmeye değil, rekabete hazırlanıyor; erkekler ise bu rekabetten çekilerek yabancı kadınlarla ilişki kurmayı tercih edebiliyor.

Eskiden gelin olan kızlara “Bu evden beyaz gelinlikle çıktın, ancak beyaz kefenle dönersin” denilirdi. Bu söz, evliliğin kutsallığını vurgularken aynı zamanda kadının sabretmesi gerektiğini ima ederdi. Ancak günümüzde sosyal medyada yeni bir gelenek moda oldu: Gelin baba evinden ayrılırken beline kırmızı kuşakla birlikte baba evinin anahtarı bağlanıyor. Bu sembolik hareket, “İlk sorun çıktığında geri dön” mesajı veriyor. Bu yeni adet, evliliğe dair güveni zedeleyebilir ve genç çiftler daha ilk adımda “kaçış kapısı” ile karşılaşılıyor. Ailelerin iyi niyetli koruma refleksi, farkında olmadan yeni kurulan yuvanın temellerini sarsabilmektedir. Oysa evlilikte sorunlar yeni yuvada çözülmeli, geri dönüş değil, birlikte çözüm aranmalı. Kızlarımızı korumak elbette önemli. Ancak onları hayatın gerçeklerinden uzak, ideal bir cam fanusta büyütme; hem onların hem toplumun ilişkiler ağını zayıflatıyor. Belki de artık şu soruyu sormanın zamanı geldi: Korumak mı istiyoruz, yoksa kısıtlamak mı?

Yükselen Trend Özbek ve Faslı Gelinler

Özbekistan, Türkiye ile benzer kültürel değerlere ve çoğunlukla aynı dini inanca (İslam) sahip bir ülke. Bu durum, aile yapısı, evlilik anlayışı ve toplumsal roller açısından uyumu kolaylaştırıyor. Türkçe ile Özbekçe arasında dil açısından benzerlikler bulunmaktadır. Bu da çiftler arasında iletişimi kolaylaştırmakta ve evlilik sonrası uyumu artırmaktadır. Özbek kadınlar, özellikle ev içi hizmetler, yaşlı bakımı ve turizm sektörlerinde çalışmak üzere Türkiye’ye geliyor. Bu süreçte tanışmalar ve evlilikler gerçekleşebilmektedir. Bazı Özbek kadınlar için Türkiye’de evlenmek, ekonomik

olarak daha istikrarlı bir yaşam kurma fırsatı sunuyor. Aynı şekilde bazı Türk erkekleri de evlilikte fayda maliyet hesabı yaparak daha düşük maliyetli ve uyumlu bir birliktelik olduğunu düşünüyor. Özbek kadınların daha “geleneksel” aile yapısına uygun olduğu yönündeki algı, bazı erkekler ve aileler için tercih sebebi olabilmektedir. Bu, özellikle kırsal bölgelerde ya da muhafazakâr çevrelerde etkili bir faktör. Bazı evlilikler resmî nikâhla yapılırken, bazıları imam nikâhı ya da fiilî birliktelik şeklinde gerçekleşiyor. Bu durum, istatistiklere yansımaya daha geniş bir evlilik ağını da işaret ediyor.

Fatma Karaçizmeli'nin yüksek lisans tezine göre Faslı kadınların Türkiye'yi tercih etmelerinde ortak dini inançlar ve yaşam koşullarının Fas'a kıyasla daha iyi olması etkili olmaktadır. Faslı gelinler, Türk aile yapısına ve sosyo-kültürel ortamına zamanla uyum sağlamakta; kültürel farklılıkları eşlerine olan bağlılıkları sayesinde tolere edebilmektedirler. Türk damatlarla olan ilişkilerde genel olarak uyum sorunu yaşanmamaktadır. Faslı kadınlar ev içi sorumluluklarda serbest bırakılmakta, ancak sosyal yaşamda daha fazla yönlendirme ile karşılaşmaktadır. Bazı evliliklerde dil bariyeri ve aile içi şiddet gibi sorunlar görülse de, Faslı kadınlar bu sorunları çoğu zaman görmezden gelmektedir. Türkiye'de yaşamaya gönüllü olan bu gelinler Fas'a geri dönmeyi düşünmemektedir.

Erkekler Faslı gelin almalarının sebebi olarak hemşerilerinin çiftçilik mesleğini beğenmediklerini, ailelerin kızlarının köyde gelin olmasını istemediklerini belirtmişlerdir. Dul bireylerin evliliklerinde de sosyal dışlanma söz konusudur. Dul erkeklerin yeniden evlenmesi zorlaşmakta, yerel kadınlar bu tür evliliklere mesafeli yaklaşmaktadır. Buna karşın Faslı kadınlar, Çorum'un Alaca ilçesinin yaşam koşullarını bilerek ve maddi gerekçelerle bu evlilikleri tercih etmektedir. Bu durum, evlilik yoluyla sosyo-ekonomik bir fırsat arayışının göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Ukraynalı ve Rus Kadınların Eş Olarak Seçimi

TÜİK'in 2024 yılı verilerine göre Türkiye'de evlenen yabancı uyruklu kadınlar arasında Rusya uyruklu gelin sayısı 1945 ve Ukrayna uyruklu gelin sayısı 934'tür. Bu sayı, Ukraynalı kadınların Türkiye'de evlilik tercihlerinde dikkat çekici bir yer edindiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Rusya'dan gelen kadın-

larla yapılan evlilikler de özellikle turistik bölgelerde artış göstermektedir. Antalya, Alanya, Bodrum ve İstanbul gibi şehirler, bu etkileşimlerin yoğun yaşandığı alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye'nin turistik cazibesi, Ukraynalı ve Rus kadınların ülkeyi sık ziyaret etmesine neden olmakta; bu ziyaretler zamanla sosyal etkileşimleri artırmakta ve evlilikle sonuçlanabilmektedir. Ukrayna'da yaşanan savaş, ekonomik kriz ve siyasi istikrarsızlık, birçok kadını daha güvenli ve istikrarlı bir yaşam arayışına yöneltmektedir. Bu bağlamda evlilik, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir göç stratejisi olarak değerlendirilmektedir. Rus kadınlar için de Türkiye, iklimi ve yaşam tarzı açısından cazip bir ülke olarak görülmekte; evlilik yoluyla sosyal ve ekonomik güvence sağlama aracı olarak benimsenmektedir.

Ukrayna'da uluslararası evlilik ajanslarına başvuran kadın sayısında son yıllarda ciddi bir artış gözlemlenmektedir. Türkiye, bu ajanslar aracılığıyla eş arayan kadınlar için cazip bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Ukraynalı kadınlar Türkiye'ye aşina oldukları için kültürel uyum sürecinde daha az zorluk yaşamaktadırlar. Türk mutfağı, aile yapısı ve yaşam tarzı gibi unsurlar bu uyumu kolaylaştırmakta; bazı kadınlar bu kültürel yakınlığı evlilik kararlarında belirleyici bir unsur olarak değerlendirmektedir.

Bazı Ukraynalı ve Rus kadınlar, Türk erkeklerini “aileye bağlı, koruyucu ve duygusal” olarak tanımlamaktadır. Bu algı, evlilik kararlarında etkili olabilmektedir. Öte yandan, bazı Türk erkekler Rus kadınları “bağımsız ama uyumlu” olarak görmekte; bu da ilişkide daha az çatışma beklentisi yaratmaktadır. Sosyal medya yorumları, Türk erkeklerin bazı toplumsal gerilimlerden kaçış arayışı içinde olduğunu göstermektedir. Türk kadınlarla yaşanan ilişki sorunları, bazı erkekleri yabancı kadınlara yönlendirmektedir. Bu tercihlerde estetik algılar, maddi beklentiler ve ilişki sadeliği gibi unsurlar da rol oynamaktadır.

Medya ve sosyal medya, Rus kadınları genellikle “güzel, bakımlı, zarif” gibi sıfatlarla tanımlamakta; bu da evlilik tercihlerinde etkili olmaktadır. Bazı erkekler, Rus kadınların ilişkide daha az maddi beklentiyle hareket ettiğini ve daha sade bir ilişki modeli sunduğunu düşünmektedir. Bu algı, evlilik kararlarını etkileyebilmektedir. Öte yandan, bazı Rus kadınlar sosyal medya üzerinden Türk erkeklerin ayrılık sonrası davranışla-

rını eleştirmekte; ilişkilerin bitiminden sonra sosyal medya takibi ve tehdit gibi davranışların rahatsız edici olduğunu ifade etmektedirler.

Bazı evlilikler, Türkiye’de yasal kalış süresini uzatma veya vatandaşlık edinme amacıyla yapılmaktadır. Bu durum, özellikle kısa süreli veya resmî olmayan evliliklerde gözlemlenmektedir. Dini ve geleneksel farklılıklar ise zaman zaman evlilik kararlarını zorlaştıran faktörler arasında yer almakta; kültürel uyumun sağlamadığı durumlarda ilişkilerde sorunlar yaşanabilmektedir.

Suriyeli Kadınları Eş Seçme Nedenleri

Suriyeli kadınlara yakın yerleşim yerlerinde ikamet, aynı mahalle veya şehirde bulunmaları, tanışma ve evlenme ihtimalini artırıyor. Bu durum, özellikle kırsal bölgelerde daha belirgin olmaktadır. Arapça konuşan Suriyeliler ile bazı Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşayan Türk vatandaşları arasında dil ve kültür benzerlikleri bulunabiliyor. Bu da iletişimi ve uyumu kolaylaştırabiliyor. Suriyeli kadınların hukuki statüsünün belirsiz olması hem de ikinci eş olmayla ilgili dini ve kültürel kabuller, Türk erkeklerinin bir kısmı tarafından tercih sebebi olarak benimseniyor. Bu bağlamda bazı erkekler resmi nikah dışındaki bu tür birliktelikler için Suriyeli kadınları seçmektedirler. Suriyeli kadınların genellikle daha düşük ekonomik beklentilere sahip olması, evlilik maliyetlerinin daha uygun olması gibi nedenler bu tercihi etkileyebilmektedir. Türk erkeklerinden özellikle ekonomik olarak daha az güçlü olanlar, bu durumu bir avantaj olarak görebilmektedir. Bazı erkekler, kendi toplumlarında evlenme şansı bulamadıklarında, alternatif olarak Suriyeli kadınlara yöneliyor. Bu durum yaş, ekonomik durum veya sosyal statü gibi etkenlerle bağlantılı olabilir. Bazı erkekler, Suriyeli kadınların daha “geleneksel” kadın rolleri benimsediğini düşünerek bu tercihi yapabiliyor. Ev içi rollerin daha belirgin olduğu, erkek egemenliğinin daha kolay kabul gördüğü ilişkiler arayanlar için bu durum cazip gelebilmektedir.

Suriyeli kadınların Türkiye’deki yasal statüleri net olmadığı için, bazı erkekler bu durumu suistimal edebiliyor. Kadınların haklarını arama konusunda sınırlı imkanlara sahip olmaları, onları daha kırılğan hale getiriyor. Dr. Tuba Duman’ın saha araştırmasına göre: “Karım beni kızdırınca onu üstüne Suriyeli kadın

almakla tehdit ediyorum. Bana bazen soruyor ‘Gizli bir Suriyeli karın var mı?’ diye. Ben de ‘Henüz yok’ diyorum ki dikkatliolsun.” — *Y.C., 40 yaşında işadami, Şanlıurfa* “Bir Türkle bir Suriyeli kadını evlendirmem için beni davet ettiler. Orada başka bir Suriyeli kadın, 15 yaşındaki kızını bana ikinci eş olarak vermeyi teklif etti. Çok fena oldum, tutuldum, reddetmem çok zor oldu.”— *M.A., 35 yaşında imam – El Cezire Türk röportajı*. “Erkekler savaştan ganimet toplamış gibi hissediyorlar. İyilik yaptıklarını söylüyorlar. Ama eşini kaybetmiş çocuğu olan kadınlarla değil genç kızlarla evleniyorlar.”

— *Dr. Tuba Duman, Sosyolog*. “Geleceğin nedir?” diye sorulduğunda bir Suriyeli kadın ağlayarak “Benim geleceğim yok, geleceğim karanlık” cevabını verdi.— *Saha görüşmesi, Ankara*. “Çaresizlikten ikinci eş olmayı kabul ediyoruz. Güvenlik arıyoruz. Ama bu evliliklerin legal hiçbir yanı yok.”— *Suriyeli kadın görüşmecisi*.

Araştırma yazımızda daha önce de belirttiğimiz gibi sadece resmi nikahlı Suriyeli kadınların sayısı üzerinden bir yorum yapılabilmektedir. Bu evliliklerin çoğu resmî nikâh ile yapılmıyor; imam nikâhı ya da fiilî birliktelik şeklinde gerçekleşiyor. Kadınlar çoğu zaman ekonomik, cinsel ve sosyal olarak korunma arayışıyla bu evliliklere yöneliyor. Bu durum, hem kadınlar hem de çocuklar için hukuki güvencesizliğe ve mağduriyetlere yol açıyor.

Tartışma

Veriler, Türkiye’de yabancı gelinlerin sayısında yıllar içinde dalgalanmalar yaşandığını göstermektedir. 2022 yılında Suriyeli gelinler %13,2 ile ilk sırada yer alırken, 2023 yılında Özbek gelinler %12,0 ile liderliği ele geçirmiştir. 2024 yılında ise Suriyeli ve Özbek gelinler eşit oranla (%12,1) birinciliği paylaşmıştır. Bu durum, Türkiye’nin yakın coğrafyasındaki ülkelerle olan sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkilerinin evlilik tercihlerini etkilediğini göstermektedir.

Azerbaycanlı gelinler her üç yılda da ilk dörtte yer alarak, Türkiye ile Azerbaycan arasındaki tarihsel, kültürel ve dilsel yakınlığın evlilik tercihlerine yansıdığını ortaya koymaktadır. Rus ve Alman gelinlerin oranlarındaki değişim ise, Türkiye’nin turizm ve göç politikalarıyla ilişkilendirilebilir. 2024 yılında Faslı gelinlerin ilk dörtte yer alması, Kuzey Afrika ülkeleriyle

gelişen ilişkilerin ve göç dinamiklerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Özbekistan ve Faslı gelinlerin sayısındaki artış, kültürel yakınlık, ekonomik motivasyonlar ve göç dinamikleriyle ilişkilidir. Özbek kadınlar, Türkiye’de geleneksel aile yapısına uyum sağlama konusunda avantajlı görülmekte; Faslı kadınlar ise dini ortaklık ve estetik algılarla öne çıkmaktadır. Bu tercihler, sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal yapıdaki dönüşümleri de yansıtmaktadır.

Yabancı kadınların evlilikleri gönüllülük temelinde gerçekleşiyor gibi görünse de, sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında bazı dezavantajlar dikkat çekmektedir. Resmi nikâh dışı birliktelikler, hukuki güvenceden yoksunluk, sosyal haklara erişimde zorluklar ve entegrasyon sorunları bu kadınların kırılgan gruplar arasında yer almasına neden olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, bu evliliklerin kadınların refahı ve hakları açısından dikkatle izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Farklı kültürlerin bir araya gelmesi, özellikle çocukların iki kültür arasında büyümesiyle dil çeşitliliği ve hoşgörünün artmasına katkı sağlarken, ebeveynlerin geleneklerinin ve dini pratiklerinin aktarılmasında uyumsuzlukların yaşanması kaçınılmazdır.

Sonuç

Türkiye’de yabancı kadınlarla yapılan evlilikler, toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik koşullar ve kültürel temsiller bağlamında çok boyutlu bir dönüşümün göstergesidir. Özellikle Özbekistan ve Fas gibi ülkelerden gelen kadınların tercih edilme nedenleri, hem bireysel hem de yapısal faktörlerle açıklanabilir. Bu evliliklerin gönüllülük temelinde gerçekleşip gerçekleşmediği, sosyal hizmet perspektifinden değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, Türkiye’deki evlilik yapısı giderek daha uluslararası bir nitelik kazanmaktadır. Bu dönüşüm, sadece demografik değil, aynı zamanda kültürel, ekonomik ve hukuki boyutlarıyla da dikkatle izlenmelidir.

Resmî nikâh dışı birlikteliklerin yaygın olması, özellikle yabancı kadınların hukuki güvenceden yoksun kalmasına neden olabilmektedir. Bu durum, sosyal haklara erişimi, boşanma sürecindeki hakları ve çocukların statüsünü etkileyebilmektedir. Yabancı gelinlere yönelik toplumsal algı her zaman olumlu olmayabilmektedir. Bazı bölgelerde bu evliliklerin ekonomik

ya da pragmatik nedenlerle yapıldığı düşünülerek önyargılar oluşabilmektedir ve bu da entegrasyonu zorlaştırabilmektedir. Evlilik yoluyla Türkiye’ye gelen kadınların vatandaşlık alma süreçleri, yerleşim tercihleri ve çocuk sahibi olmaları, göç hareketlerini ve demografik yapıyı değiştirebilir. Bazı bölgelerde yabancı nüfusun artması, yerel halkla ilişkileri yeniden şekillendirebilir. Bazı evlilikler ekonomik motivasyonlarla gerçekleşiyor. Özellikle turizm bölgelerinde çalışan yabancı kadınların evlilik yoluyla Türkiye’de kalıcı hale gelmeleri, iş gücü piyasasını ve yerel ekonomiyi etkileyebilmektedir. İmam nikâhı veya nikahsız birlikte yaşama gibi resmî olmayan birliktelikler, kadınların ve çocukların hukuki haklarını zayıflatılmaktadır. Bu durum, şiddet, ayrımcılık ya da hak ihlalleri karşısında kadınların savunmasız kalmasına yol açabilmektedir. Türk kadınlarının da ilerleyen süreçte yabancı ülkelere gelin olarak gitmeleri veya yabancı erkekleri Türkiye’de eş olarak seçmeleri beklenen toplumsal reaksiyonlar arasındadır.

Öneriler

1. Yabancı kadınlarla yapılan evliliklerde hukuki güvencelerin artırılması için resmi nikâh teşvik edilmelidir.
2. Sosyal hizmet uzmanları, bu kadınların entegrasyon süreçlerini desteklemeli ve haklarına erişimlerini kolaylaştırmalıdır.
3. Medya ve kamuoyu, yabancı kadınlara yönelik önyargıları azaltacak şekilde bilinçlendirilmelidir.
4. Akademik araştırmalar, bu evliliklerin uzun vadeli etkilerini incelemeli ve politika yapıcıları bilgilendirmelidir.

Kaynakça

- TÜİK (202-2024). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri.
Duman, T. (2023). Suriyeli Kadınlarla Evlilikler Üzerine Saha Gözlemleri.
Instagram, Twitter, YouTube yorum analizleri (2022–2024).
Connell, R. (2005). Gender and Power.
Giddens, A. (1992). The Transformation of Intimacy.
Karaçizmeli, F. (2023). Faslı Gelinler. Yayınlanmamış YL Tezi.
Hitit Üniv.

Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar; Bireyselleşme, Bağımlılık ve Borçlanma / Aile Kurumunu Güçlendirecek Çözüm Önerileri

Murat PAYDAR
180 Derece Bağımlılıklarla Mücadele Derneği Başkanı

Toplumsal düzenin temel yapı taşlarından biri olan aile kurumu, bireylerin psikolojik ve sosyolojik gelişiminde belirleyici bir rol oynamanın yanı sıra, neslin devamı, sosyal dayanışma, kimlik inşası ve kültürel değerlerin aktarılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Aile, bireylerin ve toplumun sağlıklı bir şekilde varlıklarını sürdürebilmesi için vazgeçilmez bir kurumdur. Sağlıklı bir aile ortamı, bireylere güven duygusu, aidiyet hissi ve sevgi kazandırarak psikolojik sağlıklarını ve sosyal uyumlarını pekiştirir; ayrıca bireyi dışsal etkenlerden koruyarak, kriz anlarında dayanışma ve destek sağlar. Aile, bireylerin toplumsal hayata adaptasyonlarını sağlayan ilk ve en önemli eğitim alanıdır. Bu süreçte, dil, davranış kuralları, değerler ve toplumsal normlar ilk olarak ailede öğrenilir. Dolayısıyla aile, bireyi topluma hazırlayarak, sosyal kimlik kazanımına zemin hazırlar ve ahlâkî değerlerin içselleştirilmesine olanak tanır. Aile, yalnızca bireylerin değil, tüm toplumun sürekliliği ve sağlıklı gelişimi açısından vazgeçilmez bir yapı olarak, kültürel mirası aktarır ve toplumsal düzenin korunmasını sağlar.

İnsanlık tarihi boyunca toplumların temel yapı taşı olan aile kurumu, 21. yüzyılda iletişim ve etkileşimin yoğunlaştığı, değişim ve dönüşüm süreçlerinin hızlandığı, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal yapıyı derinden etkilediği bir dönemde önemli bir dönüşüm sürecine girmiştir. Önce modernizmin ar-

dından da postmodernizmin etkisiyle, geleneksel aile yapısı çeşitli yönlerden sarsılmış, bu durum da aile bütünlüğünün bozulmasına yol açmıştır. Söz konusu bozulmanın arka planında özellikle eğitici ve karar verici rehber konumundaki ebeveyn otoritesinin yitimi ile birlikte bireyselleşme eğilimleri, bağımlılıklar ile artan borçlanma gibi faktörler yer almaktadır. Bu çalışmada, aile kurumunun karşı karşıya olduğu söz konusu tehditler analiz edilecek; aile yapısının korunması ve güçlendirilmesine yönelik çözüm önerileri sunulacaktır.

Bireyselleşme ve Toplumsal Değerlerdeki Değişim

Bireylerin kimlik ve karakter inşasında geleneksel toplumlarda aile birincil kurum iken modern toplumlarda ailenin yerini dijital mecralar almıştır. Bu mecralarda modernizm adı ile insanlığa sunulan yaşam tarzı ise insanı insan yapan temel değerleri yok sayarak kendi ahlak ve kültürünü dayatmıştır. Bu dayatma insanlar da güven bunalımı, yalnızlaşma, kendine ve yaşadığı topluma yabancılaşmasını doğurmuştur. Bu problemler de bireyselleşme ve bencillğe neden olmaktadır. Özellikle kentleşme, eğitim ve iş yaşamındaki değişimler bireylerin “ben” odaklı bir hayat anlayışına yönelmesine neden olmuştur. Bu durum, evlilik bağlarının “biz” kültüründen uzaklaşarak daha çok serbest hareket etme, kariyer ve kişisel tatmin gibi önceliklere

“Sağlıklı bir aile ortamı, bireylere güven duygusu, aidiyet hissi ve sevgi kazandırarak psikolojik sağlıklarını ve sosyal uyumlarını pekiştirir; ayrıca bireyi dışsal etkenlerden koruyarak, kriz anlarında dayanışma ve destek sağlar. Aile, bireylerin toplumsal hayata adaptasyonlarını sağlayan ilk ve en önemli eğitim alanıdır. Bu süreçte, dil, davranış kuralları, değerler ve toplumsal normlar ilk olarak ailede öğrenilir.

kaymasına yol açmıştır. Bireyselleşme, evlilikte sabır, fedakârlık ve dayanışma gibi değerleri zayıflatmakta; bu da boşanma oranlarını artıran önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bağımlılıkların Aile İlişkilerine Etkisi

Bağımlılıklar sadece bireyin sağlığını değil, aile içi ilişkileri de doğrudan etkilemektedir. Alkol ve madde bağımlılığı, aile içi şiddetin, ekonomik kayıpların ve iletişim sorunlarının en önemli tetikleyicilerindedir. Bunun yanında son yıllarda hızla artan teknoloji bağımlılığı başta olmak üzere davranışsal bağımlılıklar da eşler arasındaki iletişim kopukluğunu derinleştirmekte, aile bireylerini birbirinden uzaklaştırmaktadır. Sosyal medya ve dijital oyun bağımlılığı, aile içindeki zaman paylaşımını azaltarak çocukların ihmal edilmesine ve eşler arasında duygusal boşlukların oluşmasına yol açmaktadır. Nitekim bağımlılıklar, sadece bireysel değil, aynı zamanda kolektif bir sorun olarak aileyi doğrudan çözülmeye sürüklemektedir.

Borçlanma ve Ekonomik Baskılar

Ekonomik koşullar, evliliklerin sürdürülebilirliğinde kritik bir role sahiptir. Tüketim kültürünün etkisiyle ailelerin gelir-gider dengesi bozulmakta, kredi kartı ve bireysel kredilerle borç sarmalı yaygınlaşmaktadır. Borçlanma, eşler arasında güven bunalımına, tartışmalara ve karşılıklı suçlamalara zemin hazırlamaktadır. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde işsizlik, geçim sıkıntısı ve borç baskısı boşanma oranlarını artıran önemli faktörlerdendir. Aile içinde ekonomik güvensizlik, hem bireysel hem de kolektif düzeyde strese neden olmaktadır; artan borç yükü ailenin ve toplumsal ilişkilerin dengesini bozmaktadır. Bu durum iletişimi zayıflatarak boşanma ile sonuçlanan bir sürece neden olabilmektedir.

Aile Kurumunu Güçlendirecek Çözüm Önerileri

Sorunları tespit etmek önemlidir ancak daha önemli olan ise çözümü ortaya koyabilmektir. Bu bölümde aile kurumunu güçlendirecek çözüm önerilerimize yer vereceğiz.

1. İnsanın Bütüncül Olarak Kim Olduğunun Bilinmesi: Aile kurumunun sağlam temeller üzerine inşa edilmesi ve devam edebilmesi için bireylerin kendilerini ve eşlerini çok boyutlu bir bakış açısıyla tanımalarını gereklidir. İnsan yalnızca biyolojik varlığıyla değil; ruhsal, zihinsel, sosyal ve manevi yönleriyle bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu bütüncül insan anlayışı, aile içi ilişkilerin niteliğini doğrudan etkileyen temel bir yaklaşımdır.

Bedensel sağlık, bireyin aile içinde aktif ve üretken bir yaşam sürdürebilmesi açısından önemli bir faktördür. Ancak bedensel (fiziksel) sağlık tek başına yeterli değildir. Ruhsal denge, bireyler arası duygusal uyumun sağlanmasında ve empatik iletişimin kurulmasında merkezi bir rol oynar. Ruhsal açıdan dengeli bireyler, duygularını sağlıklı biçimde ifade edebilir ve aile içi çatışmalarda yapıcı bir yaklaşım sergileyebilirler.

Zihinsel yeterlilikler; doğru karar alma, problem çözme ve etkili iletişim kurma becerileri yoluyla aile içi etkileşimi güçlendirir. Aile üyelerinin biliş-

sel kapasitelerini geliştirmeleri, kriz yönetiminde iş birliğini ve sağduyulu çözümler üretmeyi kolaylaştırır. Bu ise hem ebeveynlik rollerinin hem de eş ilişkilerinin daha sağlıklı yürütülmesini sağlar.

Sosyal boyut, bireyin aile dışında kurduğu ilişkilerle ilgilidir. Bireyin sosyal çevresiyle kurduğu sağlıklı bağlar, ailenin toplumla olan ilişkisini besler ve sosyal destek ağlarını güçlendirir. Toplumsal aidiyet duygusu gelişmiş bireyler, aile kurumunu sadece özel bir alan olarak değil, aynı zamanda toplumun bir parçası olarak konumlandırır.

Manevi yön ise, bireyin yaşamına anlam katan değerleri, inançları ve ahlaki referansları içerir. Aile içinde paylaşılan manevi değerler, dayanışma, fedakârlık, sadakat ve bağlılık gibi güçlü duyguların gelişmesini destekler. Bu yön, ailenin yalnızca işlevsel bir birim değil, aynı zamanda anlam yüklü bir birliktelik olarak varlığını sürdürmesini sağlar.

İnsanı fiziksel, ruhsal, zihinsel, sosyal ve manevi boyutlarıyla tanımak ve bu yönleri dengeli biçimde geliştirmek, hem bireysel gelişimi hem de aile kurumunun sağlam temeller üzerine inşa edilmesini mümkün kılar. Eşlerin birbirlerini bu bütüncül anlayışla değerlendirmeleri, karşılıklı saygı, anlayış ve iş birliğini artırır. Aile politikalarının ve rehberlik hizmetlerinin bu çok boyutlu insan tasavvurunu temel alacak biçimde yapılandırılması, sağlıklı ve sürdürülebilir aile yapılarının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

2. Aile Kurmada Amaç ve Anlam Bilincinin Oluşturulması: Aile kurumunun sürdürülebilirliği ve sağlamlığı, yalnızca yapısal unsurlarla değil, aynı zamanda aile bireylerinin sahip olduğu ortak amaç ve anlam bilinciyle de yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, “neden” sorusuna verilen yanıtlar, bir ailenin varlık gerekçesini ve birlikte kalma motivasyonunu şekillendiren temel dinamiklerden biri olarak değerlendirilmelidir. “Niçini olan, nasılinı bulur” ilkesi, aile içi dayanışma ve kararlılığın psikolojik temellerini açıklamak açısından anlamlı bir yaklaşım sunar.

Bir ailenin temelinde güçlü ve ortak bir amaç varsa — örneğin, sevgiye dayalı bir birliktelik

ve birlikte bir gelecek inşa etme arzusu — karşılaşılan zorluklara karşı dirençli bir yapı geliştirmek mümkün hâle gelir. Bu tür bir “neden bilinci”, sadece aile birliğinin korunmasına değil, aynı zamanda aile bireylerinin kriz durumlarında birlikte hareket edebilme kapasitesine de katkı sağlar. Amaç belirsizliği, bireylerde kararsızlık ve istikrarsızlık yaratabilir. Özellikle evlilik sürecinde “Neden evlenmeliyim?” ya da “Bu evliliği neden sürdürmeliyim?” gibi sorulara net cevaplar veremeyen bireyler, karşılaştıkları ilk engellerde vazgeçme eğilimi gösterebilir. Oysa anlamlı bir gerekçeye dayanan aile bağları, zorluklar karşısında daha dirençli, çözüm odaklı ve sürdürülebilir bir yapı sergiler.

Aile içindeki ortak amaç duygusu, bireylerin birlikte hareket etmesini kolaylaştırır. Bu ise, hem karar alma süreçlerinde hem de duygusal yakınlık ve bağlılık düzeylerinde önemli kazanımlar sağlar. Amaç birliği; güven, iletişim, empati ve iş birliği gibi sağlıklı aile ilişkilerinin temelini oluşturan değerleri güçlendirir. Aileyi güçlendirme sürecinde, bireylerin ve aile biriminin “neden” bilinci geliştirmesi hayati öneme sahiptir. Bu doğrultuda, evlilik öncesi ve sonrası danışmanlık süreçlerinde, bireylerin aile kurma motivasyonlarının anlamlandırılması, amaç birliği oluşturma ve sürdürme becerilerinin desteklenmesi önerilmektedir. Anlam temelli bir aile yapısı, hem bireysel doyumu hem de toplumsal istikrarı besleyen önemli bir kaynaktır.

3. Fıtrata Uygun Bir Yaşam Sürdürülmesi: İnsanın doğasına (fıtratına) uygun bir yaşam sürmesi, bireysel ve toplumsal sağlığın yanı sıra aile kurumunun sürdürülebilirliği açısından da temel bir gerekliliktir. Kur’an-ı Kerim’de Rum Suresi 30. ayette, insanın fıtrat üzere yaratıldığı ve bu yaratılış düzenine sıkı sıkıya bağlı kalınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, insanın manevi, ahlaki ve sosyal yönlerini dikkate alan bir hayat tarzının gerekliliğini vurgular. Aile, bireyin hem psikolojik hem de sosyal anlamda huzur bulduğu bir yapı olduğundan, fıtrata aykırı yaşam biçimleri bu dengeyi bozar ve aile bütünlüğünü tehdit edebilir.

Modern yaşamın sunduğu yapay ve birey merkezli yaşam biçimleri, insanın doğal yapısıyla çelişen tutum ve davranışlara neden olabilmektedir. Bu durum; yalnızlaşma, yabancılaşma, iletişim kopukluğu, istikrarsızlık ve psikolojik rahatsızlıklar gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir. Fıtrata uygun olmayan hayat tarzları, bireyin içsel dengesiyle birlikte aile içindeki rollerini ve sorumluluklarını da olumsuz etkiler. Özellikle bireylerin benmerkezci tutumlar sergilemesi, paylaşım ve fedakârlık gibi aile yapısının temel değerlerini zayıflatabilir.

Buna karşın, yaratılış gerçekliğine uygun bir yaşam tarzı benimseyen bireyler; aidiyet, güven ve huzur duygularını daha güçlü bir şekilde hissediler. Aile içinde sevgi, sadakat, merhamet ve paylaşım gibi değerlerin yaşatılması, bireylerin ruhsal dengesini destekler ve aile içi ilişkileri güçlendirir. Bu değerler kuşaklar arası bağların sürekliliğini sağlar ve aileyi sadece fiziksel bir birliktelik değil, aynı zamanda manevi bir yapı hâline getirir.

Sonuç olarak, fıtrata uygun yaşam tarzlarının teşvik edilmesi, sadece bireylerin mutluluğunu değil, aynı zamanda aile kurumunun uzun vadede sağlığını da güvence altına alır. Bu çerçevede aile politikalarının, eğitim sistemlerinin ve sosyal destek programlarının insanın yaratılış özelliklerini göz önünde bulunduran bir yaklaşımla şekillendirilmesi gerekmektedir. Fıtrat temelli değerlerin yaşatıldığı aileler, hem birey hem de toplum düzeyinde daha sağlıklı, huzurlu ve dayanıklı yapılar inşa edilmesine katkı sağlar.

4. Sağlıklı Bir Beyine Sahip Olmanın Önemi Hakkında Bilgi Sahibi Olunması: Sağlıklı bir aile yapısının inşasında bireylerin zihinsel ve duygusal bütünlüklerinin korunması anlamında beyin sağlığı kritik bir öneme sahiptir. Beyin, insan organizmasının tüm bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçlerini yöneten merkezi sistemdir. Sağlıklı beyin fonksiyonları, sağlıklı iletişim, empati, problem çözme becerileri ve stres yönetimi gibi aile içi dinamikler üzerinde doğrudan belirleyici bir etkiye sahiptir.

Aile bireylerinin zihinsel sağlığı, ilişkilerin kalitesini ve yaşam doyumunu önemli ölçüde etkilemektedir. Sağlıklı bir beyin, bireyin duyguları doğru algılamasını, karşısındaki kişiye empatik yaklaşmasını ve duygularını uygun biçimde ifade etmesini kolaylaştırır. Bu durum, aile üyeleri arasında anlayışın artmasına, çatışmaların azalmasına ve sevgi temelli bir iletişim ortamının oluşmasına katkı sağlar.

Ayrıca beyin sağlığı, stresle başa çıkma becerisini de geliştirir. Ekonomik, sosyal ya da kişisel zorluklarla karşılaşıldığında, beyin sağlığı yerinde olan bireyler daha soğukkanlı, çözüm odaklı ve yapıcı tepkiler verebilir. Bu yaklaşım, aile birliğinin kriz anlarında dahi korunmasına olanak tanır.

Çocukların biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim süreçleri üzerinde anne ve babanın beyin sağlığı, belirleyici bir rol oynar. Dengeli, bilinçli ve sağlıklı düşünen ebeveynler, çocuklar için güvenli bir ortam ve güçlü bir rol model sunar. Bu da çocukların özgüven, akademik başarı ve sosyal uyum düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunur.

Beyin sağlığı ile ruhsal sağlık arasındaki güçlü bağlantı da aile bütünlüğü açısından göz ardı edilemez. Depresyon, anksiyete bozuklukları ve öfke kontrol sorunları gibi psikopatolojik durumlar, aile içi iletişimi zedelerken; sağlıklı bir beyin yapısı, sabır, anlayış ve sevgi temelli ilişkilerin gelişmesine olanak tanır. Ayrıca, sağlıklı düşünen bireyler, daha doğru kararlar alabilir, etkili planlamalar yapabilir ve karşılaşılan problemleri yapıcı bir şekilde çözebilir. Sağlıklı bir beyin yapısı; hem bireysel refahın hem de aile bütünlüğünün korunması açısından temel bir gerekliliktir. Aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik stratejiler geliştirilirken, ruh sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, zihinsel sağlık farkındalığının artırılması ve ebeveynlerin bilişsel-duygusal kapasitelerinin desteklenmesi öncelikli müdahale alanları arasında değerlendirilmelidir.

5. Değerlerin Aile Kurumunun Güçlendirmedeki Öneminin Bilinmesi: Aile kurumunun sürekliliği ile sağlamlığı, büyük ölçüde sahip ol-

duğu değerler sistemiyle şekillenir. Ailevi değerler; kuşaktan kuşağa aktarılan, bireyleri bir arada tutan, aile içi ilişkileri düzenleyen ve toplumsal yapının temel taşlarını oluşturan manevi ve ahlaki ilkelerdir. Bu değerler, ailenin hem iç bütünlüğünü hem de dış etkilere karşı direncini artıran koruyucu bir işlev görür.

Değerlerden kopan aile yapılarında, bireyler arasındaki bağların zayıfladığı, kriz anlarında dayanışma ve iş birliğinin azaldığı gözlemlenmektedir. Oysa sağlam bir değer temeline sahip ailelerde, bireyler arasında güven, saygı ve aidiyet duygusu gelişmekte; bu durum hem aile içi huzurun tesisine hem de toplumsal barışın inşasına katkı sunmaktadır. Aile değerleri aynı zamanda, nesiller arasında bir kültürel ve ahlaki süreklilik oluşturur. Bu değerlerin aktarıldığı aile ortamlarında, bireyler yalnızca biyolojik bir bağla değil, ortak bir anlam dünyası ve bilinçle de birbirlerine bağlanırlar. Bu yönüyle değerler, aile kurumunun sadece bugünü değil, geleceğini de şekillendiren stratejik bir öneme sahiptir. Aile kurumunun güçlendirilmesi ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için ailevi değerlerin korunması, yaşatılması ve yeni kuşaklara etkin biçimde aktarılması gerekmektedir. Bu çerçevede, aile politikalarının oluşturulmasında ve sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesinde, değer temelli yaklaşımlara öncelik verilmesi önem arz etmektedir.

6. Ailenin Korunması Hususunda Nefsani ve Bayağı Arzulara Karşı Bir Bilinç Kazanılması: Toplumun temel yapı taşı olan aile, yalnızca maddi imkânlarla değil; aynı zamanda manevi temellerle de ayakta kalabilir. Ailenin sağlıklı ve güçlü bir şekilde varlığını sürdürebilmesi, bireylerin sadece fiziksel ya da ekonomik gereksinimlerini karşılamalarıyla değil; aynı zamanda ruhsal ve ahlaki yönlerini güçlendirmeleriyle mümkündür. Bu bağlamda, aile yapısını tehdit eden unsurlar arasında öne çıkan iki temel unsur, **şeytanın vesveseleri** ve **nefsin süfli arzularıdır**. Bu iki olgu, insanın manevi gelişimini engelleyen temel unsurlardandır. Ne var ki, modern toplumda bireyler bu manevi tehditler hakkında yeterli bilinç düzeyine sahip değildir. Bu da aile bütünlüğünü

etkileyen önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şeytan, bireyleri özellikle aile içi ilişkiler üzerinden etkileyerek, eşler arasında güvensizlik, kıskançlık, öfke ve iletişim kopukluğu gibi sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Küçük çaplı anlaşmazlıkların büyütülmesi, geçici tartışmaların kalıcı kırgınlıklara dönüşmesi gibi durumlar, şeytani etkileşimin yansıması olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, nefis de bireyin iç dünyasında bencillik, kibir ve sabırsızlık gibi olumsuz tutumların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Bu tür tutumlar, aile içindeki empati, anlayış ve fedakârlık gibi değerleri zayıflatarak, ilişkilerin sağlıklı bir hâl almasına yol açabilir. Ayrıca, aşırı maddi kazanç, kariyer hırsı veya dış görünüş gibi dünyevi önceliklerin, eşler arasındaki sevgi ve güvenin önüne geçmesi de nefis kaynaklı bir yönelim olarak değerlendirilebilir. Oysa aile hayatı; karşılıklı **sabır**, **empati** ve **fedakârlık** esaslarına dayanır. Bu nedenle, aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi için bireylerin, hem şeytani etkilere karşı bilinçli ve dirençli olması hem de nefsin süfli yönlendirmelerine karşı sürekli teyakkuz halinde olmak gerekir.

7. Küresel Tehditlere Karşı Ailenin Korunması: Fatih Sultan Mehmet Han “Düşmanı tanımak tehlikeyi bertaraf etmektir der. Küresel sistem açısından bakıldığında aile yapısı, toplumların temelini oluşturduğu için hedef alınan en önemli kurumlardan biridir. Tüketim kültürü kışkırtılarak, bireyciliği kutsayarak ve geleneksel değerleri önemsizleştirerek aileyi zayıflatma eğilimindedir. Medya ve popüler kültür aracılığıyla dayatılan hızlı yaşam tarzı, haz merkezli ilişkiler ve aile kurumunu küçümseyen mesajlar, bilinçli ya da bilinçsiz şekilde ifsad edici etki yaratmaktadır. Bu süreçte aile bağlarını gevşetmek, fertleri yalnızlaştırmak ve toplumsal dayanışmayı azaltmak küresel ölçekte bazı ideolojik ya da ekonomik çıkar gruplarının işine gelmektedir. Buna karşı farkındalık geliştirmek için aile kurumunu koruyacak değerleri güçlendirmek, medya okuryazarlığına önem vermek ve kültürel kimliği besleyen eğitim modelleri oluşturmak kritik öneme sahiptir. Aileyi hedef alan bu küresel etkilere

karşı en güçlü savunma, bilinçli nesiller yetiştirmek, değerler eğitimini toplumsal bir öncelik haline getirmek ve aileyi bir “sığınak” kimliğiyle yeniden güçlü tutmamız gerekmektedir.

8. İnsanın İhtiyaç Temelli Bir Varlık Olduğunun Bilinmesi: İnsan, doğası gereği muhtaç bir varlıktır; başka bir ifadeyle ihtiyaçlar üzerinden birbirine bağlanmıştır. Toplumsal yaşamın en küçük birimi olan ailede bu gerçeklik daha somut bir biçimde görülür. Erkek kadına, kadın erkeğe, çocuk anne babaya ve ebeveynler çocuklarına farklı dönemlerde ve farklı rollerde ihtiyaç duyar. Bu karşılıklı bağımlılık, yalnızca biyolojik bir zorunluluk değil; aynı zamanda sosyal, psikolojik ve kültürel bir gerekliliktir. Modern bireyselleşme eğilimleri, bu karşılıklı ihtiyaç ve bağımlılık ağını zayıflatma potansiyeli taşımaktadır. Aşırı bireysellik, aile üyelerinin birbirlerine olan sorumluluklarını göz ardı etmelerine, aidiyet duygusunun azalmasına ve toplumsal bağların gevşemesine yol açabilmektedir. Oysa aile bütünlüğü, bireylerin psikolojik dengelerinin korunması, kuşaklar arası değer aktarımı ve toplumsal istikrar açısından temel bir işlev görür.

Dolayısıyla insanın ihtiyaç temelli varoluşu, bireyselliğin sınırlandırılması ve karşılıklı dayanışma kültürünün güçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Aile kurumunun korunması, sadece bireylerin mutluluğu için değil; aynı zamanda toplumun sürdürülebilirliği, sosyal uyumun sağlanması ve kültürel değerlerin devamlılığı açısından vazgeçilmezdir. Bu bağlamda bireyselleşmenin aileye ve dolayısıyla topluma verdiği zararların en aza indirilebilmesi için, aile içi iletişimi güçlendiren, karşılıklı sorumluluk bilincini artıran ve dayanışma değerlerini öne çıkaran politikalar ile eğitim süreçlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

9. Aile Huzurunun Korunması İçin Kıyas Yapılmaması: Günümüz toplumlarında, özellikle dijitalleşmenin ve tüketim kültürünün yaygınlaştığı bir dönemde, bireylerin ve ailelerin karşılaştığı en önemli psikososyal sorunlardan biri kıyaslama eğilimidir. Bu eğilim, bireylerin kendi yaşam koşullarını ve imkânlarını, çoğu

zaman yüzeysel gözlemler üzerinden başkalarının yaşamlarıyla karşılaştırmasına yol açmaktadır. Oysa aile yapısının korunması ve bireylerin psikolojik iyi oluşunun sürdürülebilmesi açısından, bu tür kıyaslamaların olumsuz etkilerinin farkında olmak büyük önem taşımaktadır. Her bireyin ve her ailenin sahip olduğu imkânlar ile karşı karşıya bulunduğu imtihanlar birbirinden farklıdır. Sosyal, ekonomik, kültürel ve bireysel faktörler; yaşam koşullarını ve zorluk düzeylerini belirleyen önemli değişkenlerdir. Dolayısıyla, tekil bir yaşam gerçekliğinin evrensel bir kıstas olarak kabul edilmesi, hem bireysel tatminsizlik duygusunu beslemekte hem de aile içi ilişkilerde huzursuzluk, memnuniyetsizlik ve çatışma ortamının oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, aile içinde kıyaslama davranışlarının yerine şükür kültürünün teşvik edilmesi, hem bireylerin ruhsal dayanıklılığını artırmakta hem de aile bağlarını güçlendirmektedir. Şükür, sahip olunan imkânların farkına varmayı, değer bilinci geliştirmeyi ve aile fertleri arasında olumlu duyguların pekişmesini sağlar. Ayrıca, şükretme davranışı, aile içi mutluluk ve tatmin düzeyini artırarak, sosyal karşılaştırmaların doğurabileceği olumsuz psikolojik etkileri azaltır. Aile kurumunun korunması ve bireylerin sağlıklı ilişkiler sürdürebilmesi için toplumsal düzeyde yaygınlaşan kıyas kültürünün sorgulanması ve yerine şükür temelli bir değer perspektifinin inşa edilmesi gerekmektedir. Eğitim, medya ve sosyal politikalar bu yönde şekillendirilmeli; bireylere kendi yaşam gerçeklikleriyle barışık olmanın, başkalarının yaşamlarıyla kıyaslamaktan daha sağlıklı ve yapıcı olduğu öğretilmelidir. Bu yaklaşım, yalnızca bireylerin değil, toplumun bütününe psikososyal dayanıklılığını ve huzurunu destekleyecektir.

10. Aile Kurumu Açısından İnsanı İnşa ve İhya Eden Kavramların Bilinmesi: Modernizm ve postmodernizmin etkisiyle toplumsal hayatta meydana gelen değişimler, birçok temel kavramın anlamını aşındırmış, değerlerin içini boşaltarak birey ve toplum düzeyinde çeşitli sorunlara yol açmıştır. Bu dönüşümden en çok etkilenen kurumlardan biri de aile yapısıdır. Ailenin sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi ve toplumsal işlevlerini yerine

getirebilmesi için ancak insanı inşa eden ve ihya eden temel kavramların doğru bir şekilde bilinmesi çok önemlidir.

Aile, bireyin hayata dair temel değerleri ilk kez öğrendiği, duygu, düşünce ve davranış biçimlerini geliştirdiği ilk sosyal çevredir. Bu bağlamda, aile içerisinde öğretilen kavramlar yalnızca bireysel gelişimi değil, aynı zamanda toplumun genel düzenini ve sosyal istikrarını da doğrudan etkilemektedir. **Sorumluluk, emanet, ölçü, niyet, aidiyet, israf, sevgi, merhamet, saygı, sadakat, vefa, adalet, sabır, hoşgörü** gibi kavramlar, aile fertleri arasında güven duygusunu pekiştiren, ilişkileri güçlendiren ve kuşaklar arası bağların devamını sağlayan değerlerdir. Bu kavramların benimsenmesi, aile içindeki kopmaları önleyerek, bireylerin hem kendilerine hem de çevrelerine karşı daha sağlıklı ilişkiler kurmalarına katkı sunar. Kavramların bilinçli bir şekilde aile yaşamında yer bulması, bireylerin zihinsel, duygusal ve ahlaki gelişimlerine önemli ölçüde katkı sağlar. Dolayısıyla, bu değerlerin eğitimine ailede başlanması, bireyin toplumsal yaşamda da erdemli, sorumlu ve duyarlı bir fert olarak varlık göstermesine zemin hazırlar. Aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi için insana yön veren temel değer ve kavramların yeniden anlamlandırılması, öğretilmesi ve yaşatılması elzemdir. Bu süreç, yalnızca bireylerin değil, toplumun genel sağlığının da teminatıdır.

11. Aile Bütünlüğünün Korunmasında Temel Yaşam Becerilerinin Öğrenilmesi: İnsanın yaratılışında (fıtratında) değişmeyen sabit özellikler bulunsa da, içinde yaşanılan çağın şartları ve bireylerin karşılaştığı ihtiyaçlar zamanla değişiklik göstermektedir. Bu bağlamda, bireylerin değişen koşullara uyum sağlayabilmesi ve yaşamlarını sağlıklı biçimde sürdürebilmesi için temel yaşam becerilerini edinmeleri büyük önem taşımaktadır. Söz konusu beceriler bireyin kişisel gelişimine katkı sağlarken aile bütünlüğünün korunması için de önem arz eder. Temel yaşam becerileri, bireylerin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerini desteklerken; aile içindeki ilişkilerde **uyum, güven, sevgi ve saygı** ortamının güçlenmesine katkıda bulunur. Bu becerilerin kazanılması, hem

bireyin hem de aile fertlerinin sağlıklı, dengeli ve işbirliğine dayalı ilişkiler kurmasını kolaylaştırır. Böylece **aile bağları kuvvetlenir**, fertler arasında **aidiyet duygusu** gelişir ve sürdürülebilir bir aile yapısı oluşturulur.

Aile içinde desteklenmesi gereken temel yaşam becerileri arasında şunlar yer almaktadır:

- **İletişim Becerileri:** Açık, empatik ve saygılı iletişim kurmak; çatışmaları yapıcı yollarla çözmek.
- **Problem Çözme ve Karar Verme:** Karşılaşılan sorunlara rasyonel ve işbirliğine dayalı çözümler üretmek.
- **Duygusal Zekâ ve Empati:** Kendi duygularını tanıma ve yönetme becerisi ile başkalarının duygularını anlayıp saygı gösterebilme yetisi.
- **İşbirliği ve Sorumluluk:** Aile içindeki görev ve rolleri adil biçimde paylaşarak birlikte hareket etme bilinci.
- **Zaman Yönetimi ve Planlama:** Günlük hayatı verimli şekilde organize edebilme ve öncelikleri belirleyebilme yetisi.
- **Sağlıklı Yaşam ve Öz-Bakım:** Fiziksel ve zihinsel sağlığın korunmasına yönelik alışkanlıklar geliştirme.
- **Finansal Okuryazarlık:** Kaynakları etkili kullanma, bütçe yapma ve israfi önleme bilinci.

Bu beceriler, bireylerin hem aile yaşamında hem de toplumsal hayatta aktif, üretken ve uyumlu bireyler olarak varlık göstermelerini mümkün kılar. Özellikle hızlı toplumsal değişimlerin yaşandığı günümüzde, bu becerilerin erken yaşlardan itibaren kazandırılması, aile kurumunun güçlendirilmesinde **önleyici ve koruyucu bir rol** oynamaktadır. Temel yaşam becerilerinin aile içinde desteklenmesi; bireylerin çok yönlü gelişimini sağlamakla kalmayıp, aile birliğini sürdürülebilir kılmak açısından da stratejik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle, eğitim politikalarının ve aile destek programlarının bu becerilerin kazandırılmasını merkeze alacak şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

11. Aile İçinde Rollerin Bilinmesi ve Rollere Uygun Davranılması: Aile, bireyin ilk sosyalizasyon sürecini yaşadığı temel kurumdur. Bu kurumun sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, aile üyelerinin rollerini doğru bir biçimde anlamaları ve bu rollere uygun davranışlar sergilemeleriyle doğrudan ilişkilidir. Aile içinde rollerin net olarak tanımlanması ve bu roller çerçevesinde karşılıklı sorumluluk bilinciyle hareket edilmesi, hem bireysel huzuru hem de aile düzenini sağlamada kritik bir öneme sahiptir.

Ailede Roller

Geleneksel anlayışta **baba**, “ailenin reisi” olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanım, otoriter bir tutumu değil, **koruyucu, yönlendirici, adaletli ve güven verici bir liderlik** olarak görülmelidir. Baba, sadece maddi sorumlulukları üstlenen değil, aynı zamanda duygusal bağ kuran, çocuklarıyla aktif ilişki içinde olan ve aile içi karar alma süreçlerine katkı sunan bir figürdür. **Anne** ise, ailenin şefkat ve merhamet kaynağıdır. Evin düzenini sağlama, çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılama gibi sorumluluklara sahiptir. Aile içinde **çocukların rolü ise**, yalnızca bakım verilen pasif bireyler olmakla sınırlı değildir. Aksine, çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun sorumluluklar üstlenmeleri, hem **özgüven kazanmalarını** hem de **aile içi dayanışmaya katkı sunmaları sağlanmalıdır**. Anne ve babaya saygı göstermek, verilen görevleri yerine getirmek ve aile içi kararlara düşünceyle katılım sağlamak, çocukların hem hak hem de sorumluluk bilincini geliştiren önemli unsurlardır. Bu noktada, çocukların söz hakkı olması kadar **ebeveynlerin rehberliğine saygı göstermesi** de aile içi denge açısından önemlidir.

Rollerin Aile Dinamiklerine Etkisi

Rollerin doğru biçimde anlaşılması ve içselleştirilmesi, aile içinde **güven, huzur ve düzen** ortamının oluşmasına katkı sağlar. Bireyler, rollerine uygun şekilde davrandıklarında karşılıklı anlayış, destek ve iletişim güçlenir; aile bağları sağlamlaşır. Aile içi rollerin devredilemez olduğu, bireylerin “figüran” değil, her birinin kendi sorumluluğu ve katkısıyla aileyi şekil-

lendirdiği unutulmamalıdır. Bu noktada sıklıkla ifade edilen “**Beşiği sallayan el, dünyayı yönetir**” sözü, özellikle annenin rolünün toplumsal etkisini vurgulayan güçlü bir ifadedir. Ancak bu etki, tüm aile bireylerinin bilinçli katılımı ve sorumluluk paylaşımı ile bütünlük kazanır. Aile içindeki rollerin tanımlanması, anlaşılması ve roller doğrultusunda hareket edilmesi; bireylerin psikososyal gelişimini desteklemenin yanında, aile kurumunun sürekliliğini sağlayan temel bir unsurdur. Eğitim politikaları ve aile destek programlarının, bireylerin rollerine ilişkin farkındalıklarını artıracak şekilde yapılandırılması, güçlü ve sağlıklı aile yapılarının inşasında önemli bir rol oynayacaktır.

Sözün Özü; Aile Olmadan Gelecek Olmaz

Aile kurumu, toplumsal yapının en temel unsurlarından biri olarak yalnızca bireylerin özel yaşamını değil, aynı zamanda toplumun bütünlüğünü ve sürdürülebilirliğini de doğrudan etkilemektedir. Son yıllarda evlilik konusundaki toplumsal çekinceler, aile bağlarının ve değerlerinin gözden düşmesi, ebeveyn ve çocuk diyalogunun zayıflaması, artan boşanmalar uzun vadede toplumsal istikrarı tehdit etmektedir. Bireyselleşme, bağımlılık ve borçlanma gibi dinamikler de boşanmaları hızlandıran en temel etkenlerden olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu nedenle aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik çok boyutlu politikaların geliştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir. Öncelikle bağımlılıkla etkin mücadele stratejilerinin uygulanması, ekonomik destek mekanizmalarının çeşitlendirilmesi, aile içi iletişimi artıracak danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte toplumsal değerlerin yeniden inşası ve kültürel mirasın aile kurumuna aktarılmasını destekleyen eğitimsel faaliyetler, bireylerin aileyi bir sosyal sermaye olarak görmesini sağlayacaktır. Devlet kurumları, sivil toplum kuruluşları ve bireylerin eşgüdüm içinde hareket ettiği, bütüncül ve sürdürülebilir bir yaklaşım; aile kurumunun sağlam temeller üzerinde yeniden inşa edilmesini mümkün kılacaktır. Böylelikle hem toplumsal dayanışma güçlenecek hem de sosyal yapı geleceğe daha dirençli ve sürdürülebilir bir şekilde taşınacaktır.

Çocuğun Şahsiyetinin Şekillenmesi Ailenin Ve Eğitimin Etkileri

Prof. Dr. Süleyman DOĞAN*

Her şey okumakla başlar. Çocuğun daha bebek liken annesinden ihtiyacı olan süt istemesi bile bir nevi okumaktır. Okumak, sadece yazılan bir şeyi okuma değildir. Doğada olup bitenleri izlemek, düşünmek, bakmak ve tefekkür de bir nevi okumadır. Cehaleti yenmek ve ülkemizde iyi okumuş kaliteli insanların sayısını artırmak hiç şüphesiz okumaktan geçer. Bilgi ve teknoloji çağı olan 21. yüzyıl kitap okumaya kısmi de olsa sekte vurmasına rağmen, kitap hiçbir zaman kıymetini yitirmeyecektir

Ülkemizin huzuru ve barışı için yapılması gereken en büyük görev, şüphesiz gençliğimizin kültür seviyesinin yükseltilmesidir. Savaş zamanında düşmana atılan kurşun ile barış ortamında kültür seviyemizin artırılması için yapılacak çalışmalar aynı değeri taşımaktadır. Medeniyet temeli yayınlanmış kitaplar üstüne kurulur. Kitaplar, medeniyetleri devamlı kılar. Kitaplar, kültürümüzü bir nesilden diğerine aktarır.

Eğitimin Amacı

Eğitim, fertlerin sosyalleşmesine yardımcı olarak sosyal ilişkilerin gelişmesine de katkıda bulunur ve bu şekilde de toplumun sosyal bakımdan kalkınmasında çok önemli rol üstlenir.

Toplumda, kurulan eğitim sistemi de bir üretim faktörü olan emeğin niteliğini ve kalitesini geliştirerek onun üretimde daha verimli hale gelmesini sağlamaktadır. Ayrıca eğitim sistemi değişik mesleklerde, farklı vasıf ve kabiliyette insan yetiştirerek ekonomik kalkınma için gerekli olan insan gücü problemini çözme-yi hedeflemiştir.

Eğitimin esas amaçlarından birisi de topluma ait yaşayan kültürün genç ve yeni nesillere aktarılmasıdır. Bu şekilde eğitim, kültür taşıyıcılığı görevini pekiştirerek toplumun devamlılığını sağlamaktadır.

Eğitim; ailede, okulda ve yaşanan sosyal çevrede bütün hayat boyunca sürmekte ve edinilen tüm tecrübeleri kapsamaktadır. İdeal olan; ailede, okulda ve sosyal çevredeki eğitimin birbiriyle tutarlı olması ve birbirini tamamlamasıdır.

Çocuk, dünyaya sadece kendi istekleri açısından bakan bir canlıdır. Bu nedenle eğitimin amaçlarından birisi de çocuğun dünyaya, insanlara ve olaylara sadece kendi istekleri açısından değil de değişik açılardan bakabilme yeteneğini geliştirebilmektir.

Bir milletin hayatı eğitime bağlıdır. Bir Çin atasözü bunu şöyle dile getirir: “Bir yılı planlıyorsanız pirinç yetiştirin, yirmi yılı planlıyorsanız ağaç yetiştirin, yüzyılları planlıyorsanız insan yetiştirin.”

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi, e-posta: sudogan@yildiz.edu.tr

Çocuk ve Eğitim

Eğitim; yetişkin nesiller tarafından, sosyal hayata henüz hazır olmayanlara tatbik edilen bir süreçtir. Eğitimin gayesi; insanı sosyal hayata hazırlayarak sosyal hayatın sürekliliğini sağlamaktır.

Çocuk, ne kadar iyi ve hayra karşı yetenekli olursa olsun terbiyecisini güzel ahlakın, gerçek önderliğin zirvesinde ve iyi örnek olarak görmediği takdirde doğruluk ilkelerine olumlu cevap vermez.

Çocuğa terbiye yollarından birini telkin etmek, eğitim için gayet kolaydır. Ana babasının yalan söylediğini gören bir çocuk doğruluk öğrenemez! Ana babasından küfürlü sözler duyan ve onların sövüp saymalarını içselleştiren bir çocuk dil tatlığını, nezih konuşmayı öğrenemez!

Çağımızda modern pedagoglar eğitime bir “etkileme” işi olarak değil, “etkileşim” olarak bakmaktadırlar. Zira öğrenciler sadece “pasif” birer alıcı değil, “aktif” birer katılımcı olmalıdır. Bir öğretmen için öğrenciyi sürekli “dinleyici” konumuna sokmak, hem çok zor hem de öğrenme isteğini “öldürücü” özelliğe sahiptir.

Oysa çocuğun öğrenebilmesi için duyu organlarının tamamını harekete geçirmesi gerekir. Çocuk dinlemeli, görmeli, dokunmalı, koklamalı, tatmalı ve yapmalıdır.

İyi öğrenci “kuzu kuzu” dinleyen “uslu çocuk” değil; konuşan, soran, tartışan, yanlış da olsa fikir üreten insandır. Ancak bu bağlamda “duyarlı bir kişilik” fevkalade önem taşımaktadır. Öğrenme bir etki tepki olayıdır.

En Önemli Kurum Aile...

Bir ülkenin geleceğini tahmin etmek için o ülkenin gençliğine ve aile yapısına bakmak yeterlidir. Çocukluk döneminde ihmal edilen çocuklar, problemlerle kişilikle büyürler. Dünyanın en önemli kurumu ailedir. Paranoyak liderler ve suç işlemeye meyilli insanlar da hep sağlıksız ortamlarda yetişen çocuklar arasından çıkar. Sağlıklı çocuk, kendisi ve dünya ile barışık olur.

Aile, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne gibidir. Çocuk, bu sahnede insan ilişkilerini bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar. Anlaşma, uzlaşma, bağlılık ve işbirliği gibi olumlu nitelikleri evde kazanır. Anlaşmazlık, çekişme ve çatışma gibi olumsuz durumlarda takınacağı tutumları da burada öğrenir.

Uyumlu ve sıcak ilişkiler, ebeveynlerden çocuklara doğru yayılır.

Çocuğun ilk ahlaki modelinin temelini aile meydana getirir. Ailenin yaşadığı ve benimsediği ahlaki ilkeler çok kere çocuk tarafından da benimsenir. Temeli sevgiye, güvene, şefkate dayanma zorunluluğu olan aile yuvası çocuk için ilk deney laboratuvar niteliğindedir.

İlk Vazife Anneye

Anne ve babanın çocuklarına karşı sonsuz denilebilecek kadar çok fedakârlıklarda bulunmasının temelinde şefkat ve merhamet duyguları yatmaktadır. Ebeveyn bunu ne kadar ve nasıl kullanmalı? Çocuk-ebeveyn düalizminin ilkeleri nasıl olmalı? Karakteri mükemmel onurlu ve tutarlı bir şahsiyet imajı çocuğa nasıl verilmeli? Sevgiyi, şefkati ruhunda hissedip olumsuzluklara tavır alabilen dinamiği nasıl yönlendirilmeli? Daima “ben” duygusundan uzak, “biz” duygusunu ruhunda yaşatan ve gerekli olan idealler nasıl verilmeli? Bu soruların cevaplarını ilk okullarda, orta okullarda, liselerde ve hatta üniversite eğitim-öğretim yuvalarında aramakla sınırlı kalmayıp asıl temelin ailede verildiği unutulmamalıdır.

İlk terbiyeyi zorunlu olarak üstlenen anne-babanın çocuğa karşı tutumları tutarlı ve bilinçli olursa, topluma karşı ödevlerini de yerine getirmiş olurlar. Genelde her ailenin temel prensibi çocuğun eğitimi ve onun geleceğe hazırlanması olmalıdır. Çünkü o, zamanın ötesindeki hayat içindir. Onu geleceğe hazırlamak önemlidir. Onu zamanımızla sınırlamak geleceğine ipotek koymaktır. Annelere düşen ilk vazife sadece çocuğu dünyaya getirmek değil, önce onu mensup olduğu topluma, millete, sonra da tüm insanlığa faydalı bir eleman haline getirmektir. (Söylemez, 1997).

Çocukta beliren ilk alışkanlık yeme-içme kabiliyetidir. Bu kabiliyeti olumlu yönde geliştirme yine, birinci derecede anneye aittir. Bunun birinci adımı da gelişiminin gerektirdiği ihtiyaçlarını karşılama ve faydalı olanı seçmedir. Bunu seçip kullandırmada düzenli fakat katı olmayan, disipline edici alışkanlıkları kazandırmak önemlidir. Meselâ, yemeği acıkmadan yedirtmemek, yemekten önce el yıkatmak, aç gözlüymüş gibi yemeğe iştahla baktırmamak, kendisi ile birlikte yemek yiyenlerin lokmalarına bakmamak, yemeği normal bir yavaşlıkta yemek, çok yiyip obur olmamak, lokmaları iyi çiğnemek, yerken üstüne-başına bulaştırmamaya özen göstermek gibi önemli prensipleri kazandırmak

gereklidir. Bu konuda Napolyon’un şu sözünü nakletmekte fayda vardır; “Bana iyi ve dürüst analar veriniz, size iyi vatandaşlar vereyim.”

Çocuğun ihtiyaçlarını veya isteklerini yerine getirmede önemli bir kaide de ona karşı verilen sözde durmaktır. Söz verip yerine getirmeme gibi tutumlar çocuğun ebeveynine olan güvenini sarsar. Kişiliğine güvensizlik işlenmiş olur. Onun için yerine getirilebilir taahhütlerde bulunmak lâzımdır. Bu konuda prensipli davranışlar önemlidir. Çocuk prensipli davranışlar sonucunda meydana gelen kaideleri sevmese de realite budur. Yanlış arzu ve davranışlarda bulunduğu zaman ona yol göstermek yerinde olur. Rehbersizlik ona çok zaman kaybettirir. (Ağca, 1993;29)

Ailenin Çocuk Üzerine Etkileri

Aile, bir toplumun en küçük birimidir. Aile; maddenin yapı taşı olan atom gibidir toplum için. Anne ve babalar çocukların en önemli öğretmenleridir. Ev ise ilk ve en önemli okuldur.

Mutluluk, bir ailede en önemli kavramdır.İçinde yaşadığımız tüketim toplumu, evimiz ve mobilyalarımızın, bizim kim olduğumuzla çok önemli bir bağlantısı olduğunu düşünmeye zorlar. Elbette herkes iyi düşünmüş bir evde oturmak ister fakat bu kolayca bir tüketim takıntısına dönüşebilir!Ancak bir ev tuğla ve sıvadan çok daha fazla bir şeydir.

Ev içinde herşeyin öğrenilmesini sağlayan mükemmel bir arenadır.Bu yüzden ebeveynler çocuklarına nasıl mutlu olacaklarını ilk evde anlatmaya başlarlar. Çocukların mutlu olabilmeleri için en önemli şartlardan birisi, anne ve babalarının çocuklara birer birey gibi davranmalarındır. Çocukları dinlemek, çocukların bireyselliklerini kazanmaları için en önemli olgudur.

Çocukları dinlerken aldığımız bilgileri onların ilgi alanlarına ipucu olarak kullanarak, çocukları mümkün olduğunca ilgi alanlarına göre yönlendirmek gerekir. Çocukları küçük yaştan itibaren kütüphanelere götürmek ve kitap okuma sevgisini aşılacak, onların sıklıkla müze, tarihi binalar, spor karşılaşmaları ve konser gibi ilgi çekici yer ve etkinliklerde bulunmalarını sağlamak bireyselliklerini kazanmaları için önemlidir. Ve ayrıca yapılan aile toplantılarında çocukların iletişim, problem çözme ve müzakere etme yeteneklerinin gelişmesi açısından önemli rol oynar.

Adalet ve ahlak ise bir ailede en önemli diğer iki kavramdır. Anne babaların dikkat etmesi gereken konulardan biride ahlaklıdır. Eğer ebeveynler, pozitif, kendine güvenen ve ahlaklı bir rol model oluşturlarsa, çocuklar anne ve babalarının kim olduğunu rahatça görebiliyorsa, çocuklar bunu görecek ve bundan etkilenecektir.

Anne ve babadan gelen örnekler güçlü örneklerdir. Bir diğer hususta ebeveynler çocuklarını sürekli dinlemelidir. Çünkü çocuk olayları anlatırken bir yandanda eğilimlerini anlatır, ondan alınan haberlerin çoğu ile gerçeklere ulaşmak mümkündür. Mesela, yalan söyleyen ve hırsızlık yapmaya meyilli çocukların bu davranışının altında bir özlem ve arzunun yattığını söyleyebiliriz. Bunun çocuklarımızın hareketlerini daima gözlemliyoruz.

Çünkü çocukların davranışları, yaşam durumlarını, korkularını, yetişkinlerin onlara nasıl davrandıklarını, ilişkilerinin türü ve gizli kalmış isteklerini sembolize eder. Bundanda yola çıkarak aileler çocuklarını baskı altında tutmak yerine aksine üzücü zorlukların sebeplerini arayıp bulmak için çocuklarına yardımcı olmalıdır.

Diğer önemli bir hususta adalettir. Anne ve babalar çocuklarına adil davranmalı ve asla çocukları birbirleri ile mukayese etmemelidir. Çünkü, bu çocuklar arasında çekememeziğe, kıskançlığa ve nefrete dönüşür. Bu yüzden ebeveynler adaleti sağlarken dikkatli olmalı ve bütün çocuklarına eşit davranmalıdır. Onların özgüvenlerini geliştirmeli ve insanlarla olan diyaloglarında kendilerine güvenmelerini sağlamalıdır.

Sonuç olarak, pozitif düşünce mutlu bir birey ve daha sonrada mutlu bir aile olabilmek için en temel kuraldır. Mutlu ailelerin çocukları da mutludur. Çünkü çocuklar için anne ve babalar en etkili örneklerdir. Adalet ve ahlak olguları ise kurulan mutlu ailelerin sürekliliğini sağlar. Bu çatı altında büyüyen, öğrenen ve yaşayan çocuklar toplumlarda sağlıklı birer bire olarak yerini alır. Rus filozof Tolstoy bir tespitinde şöyle der: "Tüm mutlu aileler birbirine benzer, her mutsuz ailenin ise kendine özgü bir hikayesi vardır." (Lucas, 2008).

Yetişkinler ve çocuklar, özellikle de ebeveynler ve çocuklar arasındaki bazı yanlış anlamalar üzücüdür. Hoşgörü, samimiyet ve de sevgi çoğu zaman yeterli

olmuyor. Kendimizi, hiç kimsenin sebep olmadığı bir engelin karşısında buluyoruz.

Şaşılacak bir durum değil aslında, çünkü işin içinde güçlü duygular vardır; sevgi, korku ve suçluluk duygusu gibi.

Bir çıkış yolu yokmuş gibi görünen anlayış sorunlarında en fazla acıyı belki de çocuk çeker, çünkü tam anlamıyla ebeveynlerinin sevgisine ve tüm diğer akrabalarının, arkadaşlarının, öğretmeninin takdirine muhtaçtır - hayati önem taşıyacak biçimde - yani bir yetişkinin herhangi bir zamanda bir şekilde, sevgi ve takdire ihtiyaç duyabileceğinden çok daha fazlasına. (Zimmer; 2001).

Öğretmenin Öğrenci Üzerindeki Etkisi!..

Öğretmen; bir toplumun geleceği olan, ülkeyi daha ileri noktalara götüreceği bireyleri yetiştiren, çocukları hayata hazırlayan kişidir. Bu önemli görev, öğretmenin donanımlı olmasını gerekli kılmaktadır. Öğretmen, mesleğinin getirdiği özellikler itibarıyla toplumu önemli derecede etkileyen, toplumsal yükümlülüğü son derece yüksek olan bir insandır.

Çocuk özellikle ilkokulun ilk yıllarında anne babasından ziyade öğretmeni dinler. Öğretmenin söz ve hareketleri çocuğu yönlendirir adeta. Bu da öğretmenin çocuk üzerinde ne kadar etkili olduğunu gösterir. O nedenle öğretmen söz ve hareketlerine çok dikkat etmelidir. Çünkü onun her söz ve fiilleri çocuk için büyük önem taşır.

Çağdaş bir öğretmen; öğrencilerine bilimsel yöntemi öğretmeli ve onları, karşılaştıkları problemleri bilimsel yolla çözebilecek duruma getirebilmelidir. Ayrıca, ders sırasında etkili ve akıcı bir konuşmaya sahip olmalı; zamanı, eğitim öğretim araç-gereçlerini verimli ve etkili bir biçimde kullanabilmeli; jest, mimik ve vücut hareketlerinde ölçülü olabilmelidir.

Bilgi toplumunun ihtiyacını karşılayacak öğretmen sosyal duyarlılığa sahip olmalı; yeniliklere, gelişmeye ve eleştiriye açık olmalıdır. Çağdaş öğretmen boş zamanını verimli bir biçimde değerlendirebilmeli, sürekli okuma alışkanlığına sahip olmalı, kültürel değerlerimizi koruyup geliştirebilecek ve güncel sorunları ulusal ve uluslar arası boyutta algılayabilecek bilince sahip olmalıdır.

Bunların yanında, çağdaş bir öğretmen mesleğini ve çocukları sevmelidir. 21. yüzyılda Türk eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu çağdaş öğretmen; çevresindekileri etkileyebilmeli, yönlendirip ikna edebilmeli, ancak fikir ve ideolojilerin esiri olmamalıdır.

Öğretmenin bilgiyi etkili bir şekilde öğrenciye verecek eğitim felsefesi donanımı olmalıdır. Genel anlamı ile felsefe, inanç ve değerler sisteminin oluşmasını sağlayarak bireylerin hayatları süresince aldığı tüm kararları ve yaptıkları tercihleri belirler. İnsanlar felsefe ile çevrelerini anlamaya çalışırlar. Bunun için neden var olduğumuz ve nereye gittiğimizle ilgili sorulara cevap verme zorunluluğumuz vardır. İnsanoğlu bu soruların cevapları ile evrene yön verir.

Okul ve sınıf yapılandırmasında, okulların neden var olduğu, hangi konuların değer taşıdığını öğrencilerin nasıl öğrendiğini hangi yöntemlerin ve materyallerin kullanılması gerektiğini felsefi yönelimler belirler. Ancak bunları öğrenmiş ve öğretmeye istekli bir eğitim başarılı olabilir.

Öğrenciyi etkileyebilmek için öğretmenin öğrenci ile duygudaşlık bağı kurması gerekir. Duygudaşlık; öğretmenin, öğrencinin duygularını gözönünde bulundurması demektir.

Fiziki Mekân

Çocukların başarısında fiziki mekânın da etkisi hiç şüphesiz büyük önem taşımaktadır. Gerek ailede ki mekân gerekse okulda fiziki mekân çocuğun motivasyonunu olumlu ve olumsuz yönde etkiler.

Okul yapılarının tasarımı ve inşaatında teknolojinin kullanılması gerekliliği artık kanıtlanmıştır. Temel eğitim projesi ile eğitimde atılım başlatılmak istenen bu dönemde, öğrencilerin teknolojinin bütün imkânlarına sahip, ortamlarda eğitim görmesi 21. Yüzyılda ülkemizin her alanda daha fazla gelişme gösterebilmesi için önem taşımaktadır. (Eşsiz ve diğerleri,1998;104)

“Fiziksel ortam, eğitim etkinlikleri için ayrılan mekânın özelliklerini belirtir. Sıra, masa, dolap vb. araçlarla, boş alanlar, mekânın ısı, ışık ve renk düzeni gibi bir dizi etken, ortamın fiziksel değişkenlerini oluşturur. Öğretmen-öğrenci ilişkileri, büyük ölçüde bu fiziksel değişkenler tarafından etkilenir” (Aşçı, 2001;41)

Bu yüzden eğitim ve öğretim faaliyetlerinde ortam (mekân) düzeninin önemi çok büyüktür. Sınıf içi nesnelere insanla birleştiğinde değer kazanırken öğretime katkı sağladığı sürece fonksiyonel olacaktır. Hat-haway “Eğitsel Binalar” adlı makalesinin girişinde şöyle diyor: “Bizler ilk önce binaları şekillendiririz sonra onlar bizleri şekillendirir. Okullar için bu çok önemlidir, çünkü gerek öğrenmeye ve insan becerisine yardımda ya da her ikisini de engellemek için eğitsel binaların birçok özelliğinin gizli güçleri vardır”(Bola-yır, 1994;206).

Fiziki Ortamın Öğeleri

Fiziki ortam dediğimizde bir taraftan insanın çevresi ile uyuşmasını gündeme getirirken diğer taraftan onun kendi iç dünyasında kendisi ile olan barışıklığını sağlamakta veya onu kuşatan çevresinden algıladıkları sayesinde kendi iç dünyasına kapanmasına uyumsuz veya psikolojik yönden rahatsız, huzursuz bir insan olmasına sebep olmaktadır. Bu bakımdan dış görünüş itibarıyla çok basit görünmesine rağmen insan hayatında oldukça derin izler bırakabilecek bir problem alanı olarak algılanmak zorundadır. Öğretmen-öğrenci yaşamının büyük bir bölümünün geçtiği fiziksel mekân yani sınıf öncelikle içerisinde bir takım özellikleri barındırmalıdır.

Fiziksel ortamın uygunluğu, etkili öğrenme-öğretme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Mekân olarak okul veya fiziksel ortam düzeni insanların; sağlıklarını, duygusal dünyalarını ve performanslarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu durum, okul mekânlarında özellikle öğrencileri ve öğretmenleri çok fazla ilgilendirmektedir. Eğitim kurumlarında; yerleşim düzeninden, öğrenci sayısına, renk uyumuna, uygun ışık ve ısı düzeyine, temizliğe, gürültünün olmamasına, estetiğe varıncaya kadar birçok fiziksel ortam öğesinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ülkemizde ikili öğretim uygulama zorunluluğunda kalınmasının temel iki ana nedeni derslik sayısındaki yetersizlik ve planlamada yetersizlik olarak belirlenebilir. Bu iki temel faktörün zorunlu eğitim çağını kapsayan ilköğretim okullarının daha öncelikli sorunu olarak gündeme geldiği ortaya çıkmaktadır. Bu durumu artıran faktör ise 1997–98 öğretim

yılından itibaren İlköğretimde sekiz yıllık kesintisiz eğitim uygulaması sonucu ortaya çıkan derslik ve öğretmen ihtiyacı ile nüfusun hareketliliği ve artış hızı olarak gösterilebiliriz. Bunların yanında planlama dönemlerinde belirlenmiş hedeflere ulaşamama, kaynakların optimal kullanılmaması olarak da belirtilmektedir. Öğretmen ve derslik ihtiyacının üst boyuta çıkmasında temel neden ise ihtiyaca göre dağıtım yapılamaması sorunudur. Yani planlama eksikliğidir. (Uludağ, 2002;153).

Eğitim ve Kalkınma

Bilgi toplumları, her alanda vasıflı ve bilgili elemanları yetiştirmek zorundadır. İleri teknoloji çağında ülkelerin, okullarını yaygınlaştırarak eğitim sistemlerinde gerekli reformları yapıp hem nüfusuna göre okullaşma oranını arttırmaları hem de eğitimde kaliteyi yükseltmeleri gerekmektedir.

Çocuklarımızı geleceğe iyi bir şekilde hazırlamak için kaliteli eğitimin hikmet (değişebilir) boyutu hiçbir zaman göz ardı edilmemelidir.

Ülkelerin kalkınmışlık düzeyi ile eğitim sistemleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Tarihte ün yapmış güçlü devletlerin zirve noktalarına geldiği dönemlere bakıldığında, çok düzenli ve ileri seviyede bir eğitim sisteme sahip oldukları görülür.

Eğitim sistemleri, planlı ve programlı olan ülkelerin hızla kalkındığını görmekteyiz. Aksine, eğitim sistemlerini bir türlü rayına oturtamayan ve bunu yaz-boz tahtası gibi sık sık değiştiren ülkelerin ise kalkınma süreci de adeta sürünmektedir.

Almanya 1. ve 2. Dünya savaşı öncesinde süper güçtü. Her iki savaşta da ülke harabeye döndü. Ancak onlar kalkınmasını ve süper güç olmasını bildiler. **Alman bilim adamı Pof. Dr. Johannes Laehnemann bu başarılarını üç noktaya bağlıyor:**

- 1- Prusya eğitim sistemi
- 2- Alman çalışma disiplini.
- 3- Protestan ahlâkı.

Alman örneğinde olduğu gibi eğitim sistemi başarı ve kalkınma için son derece önemlidir. Bunun yanında eğitim yoluyla verilen çalışma disiplini ve yapılan iş-

lerde ahlak boyutu büyük önem taşımaktadır. Avrupalılar kendi dinlerinin yaşama boyutu olan ahlâkını başarı şartı olarak görürken, Türkiye’de bazı aydınların orta dereceli okullarda mecburi olan ‘Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi’ dersinin kaldırılmasını istemeleri anlaşılır gibi değildir. Dinlerin gayesi, iyi ahlaklı insanlar yetiştirmektir.

Bugün Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde eğitime başlama yaşı 4-5’tir. Avrupalı; eğitimi bir devlet politikası olarak görürken, ülkemizde eğitim bir hükümet politikası haline gelmiştir.

Japonlar dünyaya ekonomik olarak meydan okuyorsa, iyi eğitim sisteminin sonucudur. 1999 yılında Japonya’ya gittiğimde eğitim sistemlerini araştırdım. Japonya’da cumartesi günleri öğleye kadar eğitim öğretim devam etmekte, tatiller çok kısa tutulmaktadır.

Bir Japon çocuğu; okula başlarken önce fabrikaya, ardından Nagazaki ve Hiroşima’ya götürülür. Japon öğretmen, öğrencilere; **“Bakın çocuklar bu fabrikadaki makineleri sadece Japonlar yapıyor. Düşmanımız çok. Sakın tembel olmayın, iyi çalışın”** der. Biz ise tarihe altın sayfalarla yazılan **“Çanak kale Geçilmez”** destanını yeni nesillere öğretemiyoruz.

Bizim yerimizde Japonlar olsaydı, nesillerini nasıl yetiştirirdi acaba? Japonlar, bilim ve teknik transferi için Avrupa’ya mühendisleri işçi olarak gönderirken; Türkiye daha okur-yazar olmayan, köyünden dışarıya adımını atmamış insanlar göndermiştir.

Ülkelerin kalkınması mesleklerini iyi icra eden insanlar ve geliştiren teknolojiyle mümkün olur. Bu nedenle teknik branşlara yönlendirilen çocukların zeki ve en azından orta seviyede olmaları gerekir.

Çocuklar meslek okullarına ilkökul çağında yönlendirilmelidir. İşe yaramayan veya kafası çalışmayan öğrencilerin meslek okullarına yönlendirilmesi, son derece yanlıştır. Diğer yandan meslek okulları Batı’da olduğu gibi özendirilmeli ve cazip hale getirilmelidir.

Bugün Türkiye’de meslek okullarının oranı genel liselere göre çok düşük seviyededir. Batı’da ise meslek liselerinin genel liselere oranı yüzde 55-65 seviyesindedir. Türkiye ise hâlâ meslek okullarının gerekli olup olmadığı konusunda kafa yoruyor beyhude tartışmalar yapıyor.

Almanlar ‘Ahilik Sistemi’ni Uyguluyor!

Tarihimizde Ahilik adı altında kurulan esnaflık sisteminde çağdaş sanat okullarının işlevi yerine getirilmiştir. Pratik bilgiler eğitimi usta-çırak ilişkisi içinde öğrenilir.

Bugün ‘Ahilik eğitim sistemini’ Almanya uyguluyarak başarılı olmuştur. Devlet Eski Bakanlarından Yusuf Bozkurt Özal; bir hatırasında, Türk Milli Eğitim Bakanı’nın Alman meslektaşına, ‘Sizin burada uyguladığımız meslek eğitimini biz de Türkiye’de uygulamak istiyoruz’ talebine Alman bakanın gülerek, ‘Biz bu eğitim sistemini Ahilik’ten aldık’ cevabı Türk heyetini şaşırtmıştır.

Biz kendi öz kültür ve geleneklerimizi bir kenara atarak başka ülkelerden model arayışına giriyoruz. Çocuklarımız ahlak mefhumundan bihaber yetişiyorsa bunun nedeni İslam’ın iyi anlatılmamasından kaynaklanmaktadır.

Ahlâkın en büyük kaynağı dindir. Ahlâkın öğretilmediği bir eğitim ve öğretim düşünülemez. Bu nedenle ahlak öğretilirken din; doğru ve düzgün bir şekilde öğretilmelidir. Yaşamın metafizik boyutu inkar edilemez bir gerçektir. İşte bu boyutta din, ahlâk, örf ve adetlerimizin öğretilmesiyle giderilir.

Çocuğun Sosyalleştirilmesi

Eğitimde ailenin rolünü “ferdi” ve “toplumsal bakış açıları”yla ele aldığımızda; öncelikle düzenli bir aile, ferdin ruh sağlığını korumak ve geliştirmek açısından son derece olumlu etkiler yapar. Olumlu ve sağlıklı ilişkilerin bulunduğu bir ailede büyüyen çocukların duygusal açıdan gerekli donanıma sahip olmaları beklenir.

İlk temel duygular olan sevgi, bağlanma, ümit ve güven gibi duygular aile ortamında öğrenilir. Ruhun kuvvetlenmesini sağlayacak olan bu duyguların nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağına öğretilmesi öncelikle aileye mahsustur. Anne-baba; çocuklarına gösterdiği ilgi, şefkat ve merhametle ilintili olarak bu duygularının yönlendirilmesine yardımcı olmaktadır. (Doğan, 2006;104)

Saygı, yardımlaşma, adalet ve paylaşma gibi duygular da birçok kimsenin çocukluk yıllarında öğrendiği şekli ile ilerleyen yıllarda devam eder.

Aile ocağı bu yönüyle vazgeçilmez tabii bir kaynaktır. Daha önce de vurguladığımız toplumun huzurunu bozan anormal ve zararlı tiplerin çoğunluğunun küçükken düzenli bir aile içinde büyümedikleri düşünülürse, ailenin duygusal eğitime eğilmesinin gerekliliği de ortaya çıkar. Yetiştirme yurtlarında kalan kimsesiz çocukların şikayetlerinin başında sevgisizlik probleminin bulunması da aynı gerçeğin bir uzantısıdır. (Doğan, 2005;76)

Olumsuz düşünen çocukların negatif tutum sergileyen ebevyne sahip oldukları gözlenmektedir. Çaresiz ebevyne, çocukta çaresiz duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Anne-babanın olumlu düşüncesi çocuğu da doğrudan etkileyeceğinden, çocukların zihinlerini olumlu olanaklarla açmalıyız. Onları yeterli ve muktedir kılmalıyız. Hayatı “evet”le çınlatan bir birey olmalarına yardımcı olmalıyız. Çocuk sevilmeyi hissettiği sürece kendini değersiz ya da yetersiz hisseder. (Yavuzer, 2000;46).

Çocuğunu olduğu gibi kabul eden, onu destekleyip yüreklendiren aile üyeleri, çocuğun benlik değerinin tohumlarını ekmiş olur. (Cüceloğlu, 1992)

Karakter Eğitimi...

Dengesi bozulmamış bir aile yuvası çocuk eğitimi için en elverişli bir ortamdır. Çocuk ilk tasavvurlarını, alışkanlıklarını, ideallerini, ruhi hayatının ana imajlarını bu ocakta alır. Ayrıca çocuğun dış dünya ile kuracağı ilişkilerde büyük önemi olan ilk sosyal deneyimler ailede gerçekleşir. Çocukta “ben”i oluşturan vaziyet alışlar ailedeki kişiler arası ilişkilerle kurulur. Aile içinde kurulan bu yapılar dinamik yapılar olup daha sonraki ilişkilere yön verirler. (Bowlby,1953)

Öğdün en iyisi büyüklerin davranış ve tutumlarındaki tutarlılıktır. Çocuğun sevip benimsediği telkin ve nasihat şekli yumuşak ve kesin olanıdır. Bağırıp çağırarak yapılan nasihatler onda ters tepki yapar. Onun için öncelikle olumsuz sözler ve teklifler yerine yumuşak, olumlu aynı zamanda şahsiyetini rencide edici olmayanın seçilmesine dikkat edilmeli. İstenilenin emir şeklinde değil motive edici bir mahiyette olmasına özen gösterilmelidir. Bir başka husus da aile büyüklerinin birbirlerini rencide edici tavırlarıdır. Çocuk bundan çok rahatsızlık duyar. Karamsar bir ruh yapısına bürünür.

Aile İçinde Şahsiyet Teşekkülü

Bir çocuk, içinde doğup büyüdüğü ailesi; içinde oynayıp yetiştiği toplum tarafından şekillendirilir. Dilini, daha hayatının başlangıç yıllarında “anadili” olarak ailesinde öğrenir; temizlik, tutumluluk gibi basit ama etkili vaziyetlişlar aile ve yakın çevre tarafından öğretilir. “Sosyal öğrenme” dediğimiz bu olguda, çocukların çevrelerindeki insanları taklitleri, esas rolü oynamaktadır. Konuşmada ve diğer tutumların oluşmasında, doğuştan getirilen yatkınlıklar ile çevrede bulunan taklit unsurları etkili olmaktadır.

Ailesi içinde çocuğun ilk taklit edeceği, tabiidir ki, anne ve babasıdır. Belli bir gelişim döneminde küçük erkek çocuklar “baba”, kız çocuklar “anne” olmaya özenirler. Anne ve baba onların gözünde en becerikli, en bilgili, en güçlü, en büyük kişidir. Sevgi ile karışık başlayan bu taklit ve özleşme, bazen kıskançlıklara da yol açabilir. Ama genelde bu rol yüklenme istek ve taklitleri çocukluk ve ergenlik döneminde sarsıntısız bir şekilde çözülmekte ve çocuk başka şahısların taklidine yönelmektedir.

Çocuğun esas şahsiyet aramaya başlaması ergenleşme döneminden itibaren ortaya çıkmaktadır. Burada çocuğun beden yapısı artık değişmekte ve toplum da ondan, değişen beden yapısına uygun olarak kız ise kadınlığa, erkek ise erkeklığe uygun düşecek şekilde davranması istenir. Hem bir yanda esaslı beden değişimleri hem toplumun kendi içine yetişkin bir insan olarak almak için koyduğu kurallar gençleri büyük bunalımlara itmekte, buradan çatışmalı bir gençlik dönemi doğmaktadır.

Pek çok toplumlar bu dönemin çatışmasını azaltmak için bir çok seremoniler düzenlemekte, bazı toplumlar çocukları başıboş bırakmaktadır. Türk toplumlarında ise bu dönemde çocuklara ve gençlere yüksek idealler örnek şahsiyet tipleri gösterilmekte ve gençlik enerjisi bu ideal tiplerin doğrultusunda iyiye, güzele, doğruya, mertliğe, yiğitliğe yönlendirilmektedir.

İnsan, kültür ile ilk ciddi karşılaşmayı ergenlik ve gençlik döneminde yapmaktadır. İnsan şahsiyeti bu dönemde, içinde yaşadığı kültürle yoğrulur, kaynaşır. Şahsiyet artık iyice belirlemekte, kesin olarak ortaya çıkmakta, stabilleşmektedir.

Şahsiyetin Şekillenmesi

Doğumdan itibaren çocuğun sosyal ve kültürel gelişmesi başlar. Bu, çocuğun mensup olduğu topluma kabul edilme sürecinin başlangıcıdır. Buna çocuk açısından bakılınca onun ömür boyu çevresine uyması faaliyeti demek mümkündür.

Şu halde o, gelişimini sürdürürken içinde bulunduğu toplumun diline, ahlâkına, kültürüne, dinine, sanatına, alışkanlıklarına, davranış şekillerine, gelenek ve göreneklerine; bunlara uygun duygu, düşünce ve inançlarına, kısacası toplumsal norm ve değerlerine uymaya doğru yönlendirilmiştir.

Her toplum bunları eğitim ve öğretim, taklit ve telkinlerle fertlerine aktarır ve onlarında buna uymasını bekler. Böylece toplum içinde söz konusu norm ve değerlerle çizilen ortak şahsiyetin özellikleri çocuğa da aktarılmak suretiyle onun şahsiyetinin oluşmasına, tutum ve davranışlarının şekillenmesine yardımcı olunmaktadır.

Çocuğun şahsiyetinin şekillenme sürecinde ona en önemli etkilerin aile üyelerinden geldiği bilinmektedir. Bu sebeple başta anne olmak üzere ailenin bütün fertleri, çocuğun gelişimi ve eğitimine önemli katkılar sağlar.

Anne, çocukla biyolojik ve psikolojik olarak derin bir etkileşim içindedir. Çocuk; sevgi, şefkat, yardımlaşma ve güven gibi temel ahlaki özellikleri anneden öğrenir. Anadilin öğretimi, görgü kuralları, özellikle ev hayatındaki temel tutum ve davranışların terbiyesinin ilk öğreticisi annedir. Bu nedenle çocuğun kişilik özelliklerinin oluşumunda anne daha etkili diyebiliriz.

Çocuk; cesareti, güçlülere karşı koyma becerisini babadan alır. Yani baba, çocuğa daha çok ev dışı hayata hazırlanmasında etkilidir. Çocuğun okul döneminde babanın etkisi daha fazladır diyebiliriz. (Doğan, 2006;106)

Anna-baba aynı zamanda ailenin lideridirler. Onların özgüven düzeyi ailedeki her bir üyenin fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlık mutluluğunu belirler. Nitekim özgüveni düşük ve orta düzeyde olan bir anne-babanın çocuklarının özgüvenide hemen hemen aynı düzeyde olur. Diğer taraftan, etkili ve başarılı ebeveyn ise özgüveni yüksek anne-baba arasından çıkar.

Başarıda Oyunları Rolü...

Çocuk genelde deneme-yanılma yoluyla öğrenir. Anne ve babanın buna sabredip oyununda, arkadaşlığında, uğraşmalarında ona hürriyet tanımaları gerekir. Her yerde her zaman onu koruyup kollamak onun hürriyetini kısıtlar. Bu kısıtlama deneme-yanılma yoluyla öğrenmesine engel olur. O davranışlarının sonuçlarını kendisi gördüğü zaman yaptığı hatalardan daha çabuk uzaklaşır. Burada rehberlik önemlidir.

Çocuğun öğrenmeye en açık olduğu zaman soru sormasıdır. Bu anda onu iyi dinleyip, sorularına kısa ve anlamlı cevap vermek öğrenmesini kolaylaştırır. Öğrenmesini kolaylaştıran bir başka faktör de beş duyusunu işin içine katmaktır. Böylece öğrenilenin kalıcılığı da sağlanmış olur. Bir konuyu iyi öğretmedikçe başka konuya geçmek zararlıdır.

Kulakta uğuldayan öğrenilmemiş sözler anlayışı bozar. Çocuk okuldan geldiğinde veya evde bir şeyler öğrenirken yorulduğunda ihtiyacı olan ve yormayan dinlendirici oyunlar oynatılmalı. Oyunun faydalı bir yanı da ona zekâ jimnastiği yaptırmasıdır. Bu da zekâ gelişimine yardımcı olur. Anlama kabiliyetini artırır. (Celkan,1995).

Oyunun en önemli boyutu oyunda çocuğun ilgi alanının tesbit edilebilir oluşudur. Mimar Sinan'ın çocukluğunda bahçelerde su arkaları ve minik binalar yapıp oynaması ve büyüdüğünde yaptığı eserlerle bütün dünyanın haklı takdirini kazanan meşhur bir mimar olması; Fatih Sultan Mehmed'in küçükken Edirne'de saray bahçesinde harp oyunlarıyla meşgul olması, büyüdüğünde de İstanbul'u fethetmesi örnekleri, çocukta oyunun ilgi alanının keşfinde ne denli faydalı olduğunu ortaya koymaktadır.

Çocuğun nelerle oynadığı gözlenmeli, onu öğretici oyunlara meylettirmeli, dinlendirici olanı seçtirmeli, çocuğun hayal gücünü kuvvetlendirecek oyunlar seçilmeli, çocuğun hantal ve atıl olmaması için hareketli oyunlar oynatılmalı. Oyunun bir diğer boyutu da oyundaki arkadaşlıdır. Bilhassa oyun arkadaşlığı çocuğun vazgeçemeyeceği bir mefhumdur. Çocuğa herhangi bir arkadaş değil, yararlı arkadaş buldurtmak. Çocuğun kendi işlerinde kendisinin karar vermesi ona haz verir. Hamleci bir karakter gelişimini başlatır.

Gençlik ve Başarı

Yaşadığının anlamına varan ve yaşadığından zevk alan insan, çevresindekilere karşı da hoşgörülüdür. Hoşgörü karşısındakini istediği gibi mutlu edebilmektedir. Böyle bir yaklaşım, çevredeki insanların bizim istediğimiz gibi davranmaya isteklendirir. Çevreyle bu yönde ilişki kuran kişinin verimliliği artar, aldığımız doyum yükselir. (Baltaş, 2006;190)

Hayatın amacı kendine yeten bir insan olmak, yaşadığından memnun olmak ve bu memnuniyetini yakın çevredeki insanlarla da paylaşabilmektir. Sınavda başarılı olmak, diploma sahibi olmak ve bu temel amaca yönelik araçlardır. Anne-baba olarak görevinizin çocuğa iyi bir eğitim vermek olduğu kadar, ona hayati sevdirmek ve yaşama sevinci aşılacak olduğunu göz ardı etmeyin.

Eğitimin temel amacı; geçmişti kavratmak, geleceğe hazırlamak ve bugünü yaşatarak mutlu ve huzurlu nesiller yetiştirmektir.

Gençlik döneminin iki temel özelliği vardır. Birincisi hızlı bir psikolojik ve fizyolojik gelişim; ikincisi ailenin etki alanından çıkarak akranlarının etki alanına giriş. Bu girişlerde gencin davranışlarında değişiklik meydana gelir. Bu dikkate alacak olan aileler bu dönemde gencin tutum ve davranışlarına karşı sert ve katı bir tutum izlenmezse çatışma önlenmiş olur.

Gençlik döneminin en büyük stresi kimlik arama problemi. Genç bir insan bir tarafta farklı olma çabası içinde, diğer tarafta moda uyararak bir gurubun içinde erime isteğindedir. Bu kimlik arayışı içinde bağımsız olma isteği vardır. Bu durum gencin ciddi olarak bir ikilem yaşamasına sebep olur.

Başarılı olmak için çok çalışmak değil, etkili çalışmak gereklidir. Etkili çalışmak ise zamanı belirlenmiş amaçlar ve saptanmış öncelikler doğrultusunda programlı olarak kullanılmaktadır.

Başarılı olmak için amacın açık ve net bir tanıtımın yapılmış olması ve amaca yönelik yıllık, aylık ve haftalık programların yapılması temel şarttır.

Eğitim ve Başarı!...

Başarılı insanlar, aklını verimli şekilde kullanabilen kişidir. Beynin ne istediğini bilen, hedef tayin eden

bir insanın başarılı olmaması için hiçbir neden yoktur. Başarılı olacağımıza korkmadan inanırsanız; çok sayıda yeni hareket tarzı dener ve istediğiniz sonuçlara ulaşabilirsiniz.

İnsanları başarıya ulaştıracak temel karakter özellikleri şunlardır:

1. Azim
2. İstek
3. İnanç
4. Strateji
5. Sebat. (Kararlılık), istikrar

Başarılı insanlar, başkalarının tecrübelerinden yararlanabilen kişilerdir. Kişi için başarıyı; önce okul, sonra da hayat başarısı olarak ele almalıyız. İnsan için başarı mutlu olabilmektir. Başarılı bir hayat, uyumlu ve doyumsuz bir şekilde yaşamaktır.

Kişi için okul başarısı, öğrenme metotlarının iyi uygulanması, etkili ve düzenli çalışmakla mümkün olmaktadır. Aile hayatı başarısı, sosyal hayat başarısı ve iş başarısı önemli bir üçlüdür. İnsanın okul başarısı ile hayat başarısı arasında bir paralellik olduğunu, yapılan araştırmalar ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç

Eğitim sistemi, bir devlet politikası olmalıdır. Zorunlu eğitim sekiz yıla çıkartılmıştır. Hatta ana okulu dahil dokuz yıla çıkartılmalıdır. Ancak, eğitimde reform yapılırken önceden sosyo-kültürel ve maddi alt yapı oluşturulmalıdır. “Ben yaptım oldu” mantığı eğitim için bir yıkımdır.

Kalkınma, eğitim bilim ve üretimle mümkündür. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın düzgün bir dünya inşa etmeleri için fikirlerinin açık, berrak, iyi ve doğru olması gerekir.

Çocuklarımızı yarınlara hazırlarken, başta anne-babalar olmak üzere, öğretmen ve toplumsal çevreye de büyük görev düşmektedir.

Çevre çerçevesinde kitle iletişim vasıtalarının sorumlulukları da çok büyük önem taşır. Bu nedenle kitap, dergi, gazete, radyo, televizyon ve internetin genç ne-

siller üzerinde büyük etkisi vardır. Bu etkinin ne kadar doğru ve düzgün olmasını sağlarsak o kadar yarınlardan emin olabiliriz. Aksi takdirde insanlık büyük bir yıkımla karşı karşıya kalacaktır.

Sonuç olarak; günümüzde, çocuklarımıza iyi örnek olmalıyız. Yani, sözden ziyade özü temsil etmeliyiz. İyi ve düzgün bir kişilik olduktan sonra başarı onu takip edecektir.

Kaynakça

- AĞCA, H., (1993), Ailede Eğitim, T.D. Vakfı Yay., Ankara.
- AŞÇI, H., (1994), İlköğretimin Problemi ve Modern Eğitim, s.41, İstanbul
- BALTAŞ, A. (2006), Anne-baba Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- BAŞARAN, İ.E., (2007), Eğitim Bilimine Giriş, Ekinoks, Ankara.
- BOLAYIR, F., (2007), Milli Eğitim, s.206, Ankara, 1994, P.206-2007.
- BOWLBY, J., (1953), Child Care and The Growth of Love, Pelican Books. Baltimore, New York, US.
- CELKAN, Y.H., (1995), Pedagojinin Metodları, T. D. V. Yay., Ankara.
- CÜCELOĞLU, D.(1992), İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- DOĞAN, S., (2005), Mutlu Aile Mutlu Çocuk, Selis Yayınları, İstanbul.
- DOĞAN, S., (2006), Ailenin Aynası Çocuk, Selis Yayınları, İstanbul.
- HESAPÇIOĞLU., M., (1994), Eğitim Araştırmaları, p.124, İstanbul
- KÜÇÜKAHMET, L., (1992), Öğretim İlke ve Yöntemleri, Gazi Üniversitesi Yayını, Ankara.
- LUCAS, B., (2008), Mutlu Aileler, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- SÖYLEMEZ, M., (1997), Çocuk Karakterinin Ailede Şekillenmesi, Yeni Ümit Dergisi, Sayı:37, İstanbul.
- ŞİŞMAN, M., (2001), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, PegemA Yayıncılık, p.160, Ankara.
- TOZLU, N., (2003), Eğitim Felsefesi, MEB Yayınları, Ankara.
- UÇAR, A., (1999), İlk ve Orta Öğretimde İkili Öğretim Sorunu, Bl.4. ve 5., p.104, Ankara.
- ULUDAĞ, Z., Odacı, H., (2002), Instructor, Physical Environment in Training and Educational Activities, National Education Review, Issue Number 153-154, Ankara.
- VARIŞ, F., (1991), Eğitim Bilimine Giriş, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- VEYSEL, S., (2009), Eğitim Felsefesi, Anı Yayınları, Ankara.
- YAVUZER, H. (2000), Çocuk Eğitimi El Kitabı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ZİMER, K., (2001), Beni Anlayın Lütfen, Özgür Yayınları, İstanbul.

Aile Yılında Ailenin Önemi Üzerine

Röportaj

2025 yılının 'Aile Yılı' ilan edilmesini; geleceğinin teminatı olan aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi, genç nüfusun yeniden artış eğilimi göstererek nüfusun kendini yenileyememe sorununa kalıcı bir çözüm getirilmesi ve iş-aile yaşam dengesinin sağlanması noktasında çok isabetli ve kritik bir karar görüyoruz.

Sıdika AYDIN
Kadınlar Komisyonu Başkanı

Öncelikle kendinizi biraz tanıtır mısınız?

Ben Sıdika Aydın. Diyarbakır doğumluyum. Diyarbakır Dicle Üniversitesi Tarih Ana Bilim Dalı Bölümü'nden mezun olduktan sonar ilk görev yerim olan Mardin/Midyat Atatürk İlkokulu'na sınıf öğretmeni olarak atandım. Daha sonra Diyarbakır, Trabzon ve İstanbul'da çeşitli okullarda sınıf öğretmeni olarak çalıştım. 2004 itibarıyla Eğitim-Bir-Sen Küçükçekmece işyeri temsilciliği, Küçükçekmece İlçe Kadın Komisyonu Başkanlığı ve İlçe Yönetim Kurulu Üyeliği, İstanbul 5 No'lu Şube Kadın Komisyonu Başkanlığı, Memur-Sen İstanbul Kadın Komisyonu Başkan Vekilliği ve İstanbul 5 No'lu Şube Eğitim ve Sosyal İşlerden Sorumlu Başkan Yardımcılığı görevlerini yü-

rüttüm. Hâlen İstanbul 5 No'lu Şube Basın ve İletişimden Sorumlu Başkan Yardımcılığı görevim devam etmektedir. Birçok sivil toplum kuruluşunda aktif görev aldım, 2019 yılından beri de Memur-Sen ve Eğitim-Bir-Sen Kadın Komisyonu Başkanlığı görevini sürdürmekteyim.

2025'in "Aile Yılı" ilan edilmesi sizce ne ifade ediyor? Bu kararın toplumsal farkındalık açısından nasıl bir etkisi olacağını düşünüyorsunuz?

2025 yılının 'Aile Yılı' ilan edilmesini; geleceğinin teminatı olan aile kurumunun korunması ve güçlendirilmesi, genç nüfusun yeniden artış eğilimi göstererek

nüfusun kendini yenileyememe sorununa kalıcı bir çözüm getirilmesi ve iş-aile yaşam dengesinin sağlanması noktasında çok isabetli ve kritik bir karar olarak görüyoruz.

Bu karar, kadın emeğinin görünür kılınmasına da vesile olacak; toplumsal hayatın ve ailenin kurucu unsurlarından olan kadınlarımızın üretkenliği ve bakım emeği, daha fazla takdir görecektir. Bu bağlamda kamu görevlisi olanlar başta olmak üzere kadınlarımızın hem iş hayatını hem aile sorumluluklarını dengeleyebilmesi için Memur-Sen olarak talep ettiğimiz ücretli doğum izni, süt izni, haftalık çalışma süresinin kısaltılması, prim teşviki ve erken emeklilik imkânı, esnek çalışma modelleri, tam zamanlı kreş desteği gibi uygulamaların hayata geçirilmesi için bu yılı bir fırsat olarak değerlendiriyoruz.

➤ Kadın komisyonu olarak aile kurumuna bakışınız nasıl? Aileyi güçlendirmede kadınların rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bizler insanlık tarihi kadar kadim bir müessese olan aileyi, milletlerin varlığı ve bekası için her şeyden önemli görüyoruz. Toplumun, tabiri caizse kök hücresi; toplumsal mirasın, kültürel kodların, değerlerin koruyucusu ve taşıyıcısı; bireyin “insanlaşma” sürecinin başladığı, sağlıklı beden ve ruh gelişiminin temelini atıldığı ilk mektep olarak tanımlıyoruz.

Aile, alelade bir insan kümelenmesi değil, değer merkezli fitrî bir kurumdur. Toplumlar aile ile kurulur. Ailenin korunmadığı veya güçsüz olduğu bir toplumun gelişmesi ve ilerlemesi şöyle dursun ayakta kalması dahi mümkün değildir.

Aileyi kuran kadın ve erkeğin birbirlerinin rakibi değil refiki olduğu bir gelenekten geliyoruz. Kadın ve erkek birlikte muhabbeti, sevgiyi, meveddeti oluşturur ve birbirini tamamlarlar. Kadınlar, ailenin özellikle duygusal zekâsını ve manevi iklimini tesis eden temel unsurdur. Kadın annedir, toplumu oluşturan ferdi kendi canıyla besleyen, dünyaya gelmesine vesile olandır. Çocuğu hayata hazırlayan ilk öğretmen, ilk rehber, kılavuzdur. Nuri Pakdil’in dediği gibi: “Gel anne ol, çünkü anne, bir çocuktan bir Kudüs yapar.” Biz kadının aile ve toplum için rolünü böyle görüyoruz.

➤ Günümüzde aile yapısında hangi değişimleri gözlemliyorsunuz? Bu değişimlerin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

Günümüzde aile yapısı; sanayileşme, hızlı kentleşme, teknolojik ilerlemeler, dijitalleşme, işgücüne katılımın artması ve bireyselleşme gibi küresel ve yerel faktörlerin etkisiyle önemli yapısal dönüşümler geçirmektedir. Sözgelimi geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına, hatta tek ebeveynli aileler ve tek kişilik hane halkı sayısında belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Geniş aile desteğinin azalması, özellikle çocukların bakım ve eğitiminde kuşaklar arası değer aktarımını ve sosyalleşme süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Kadınların finansal bağımsızlığı artarken, ev içi sorumlulukların ve bakım yükümlülüklerinin paylaşılmasına dair beklenti yükselmekte; özellikle çalışan kamu görevlisi kadınlarımız için iş-aile yaşam dengesinin sağlanması önemli bir ihtiyaç hâline gelmektedir. Nitekim kadınların artan çifte yükü, tükenmişlik sendromu ve aile içi gerilim riskini yükseltmektedir.

Diğer yandan mesleki kariyer hedefleri ve ekonomik kaygılar nedeniyle evlenme yaşının yükselmesi ve ço-

cuk sayısının azalması eğilimi yaygınlaşmakta; ayrıca artan çalışma saatleri ve ekonomik zorluklar, ailenin bir arada geçirdiği nitelikli zamanı azaltmaktadır.

➤ Sendikamızın kadın komisyonu olarak, aile birliğini ve değerlerini destekleyen hangi faaliyetleri yürütüyorsunuz?

Sendikamızın Kadın Komisyonu olarak hem sahada hem masada kadının emeğini, anneliğini, üretkenliğini ve potansiyelini korumanın da mücadelesini veriyoruz. Çünkü bize göre, aileyi korumanın yolu kadın emeğini korumaktan geçer.

Bu minvalde, dünyada ve ülkemizde kadınların çalışma hayatında yaşadıkları zorlukları tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek için akademik çalışmalara imza atıyor, kamu otoritesinin kadın politikalarını belirlemede aktif paydaşlık yapıyoruz. Toplu Sözleşmeden KPDK'ya KİK'ten Meclis Çalışma Komisyonlarına kadar tüm sosyal diyalog mekanizmalarını etkin kullanmaya gayret göster; bir yandan da kadınların sendikal hayata katılımlarını ve katkılarını artırmak için üyelik çalışmaları, teşkilat ziyaretleri, online eğitimler düzenliyoruz.

Yakın zamanda 8. Dönem Toplu Sözleşmeyi geride bıraktık. Kadınlar olarak bu süreçte de hazırlık çalıştaylarından tasnif oturumlarına, müzakerelerden Hakem Kuruluna kadar masayı bizzat takip edip eylemselliğimizle sahaya domine ettik. Masayı bağlamaz denilen konuları bile kararlılıkla masanın gündeminde tuttuk. Kadın kamu görevlilerimiz için ücretli doğum izninin 60 haftaya, süt izni sürelerinin 2 yıla çıkarılmasını; kreş ve gündüz bakım hizmetlerinin geliştirilerek yaygınlaştırılmasını, bunun mümkün olmadığı durumlarda kamu çalışanına ödenek verilmesini istedik. Evlenme, doğum, eş, eğitim yardımı gibi ödeneklerin günün ekonomik şartlarına uyarlanarak yükseltilmesini; evlilik ve babalık izni ile yıllık izin sürelerinin ihtiyaçlar gözetilerek artırılmasını teklif ettik. Aile dostu vergi politikalarının hayata geçirilmesi ve haftalık çalışma süresinin 32 saate indirilmesi için çaba gösterdik.

Buna ilave olarak bir hususu daha vurgulamak istiyorum: Geçtiğimiz yıl ailenin korunması ve güçlendirilmesi noktasında tarihi bir adım daha atarak uluslararası lobilerin saldırısı altında olan aile yapısının korunması ve kılık kıyafet özgürlüğünün anayasal güvence altına alınması amacıyla bir imza kampanyası

başlattık. Bu kampanya kapsamında 5 milyon 293 bin imzaya ulaştık ve halkın iradesini, kararlılığını, beklentisini Gazi Meclise sunduk.

➤ Çalışan kadınların hem iş hem aile yaşamında denge kurabilmeleri konusunda sizce sendikalar nasıl bir rol üstlenmeli?

Çalışan kadınların, iş ve aile yaşamı arasındaki dengeyi kurabilmeleri, sadece kişisel bir mesele değil, aynı zamanda verimlilik, iş doyumu, aile huzuru, neslin devamı gibi konular açısından kritik bir öneme sahiptir. Sendikalar, bu dengeyi sağlamada pasif bir gözlemci değil, aktif bir kolaylaştırıcı, sözcü ve hak savunucuları olarak rol üstlenmelidir.

Bu minvalde sendikalar, kadın çalışanların ihtiyaçlarını doğru analiz etmek için araştırmalar yapmalı ve elde edilen verileri çalışma hayatına dair politika önerileri olarak ilgili Bakanlıklara sunmalıdır. Toplu sözleşme, KPDK, KİK gibi mekanizmaları etkin kullanılmalı; sivil toplumun örgütlü gücü bir baskı mekanizmasına dönüştürebilmelidir. Bir yandan da üyenin bilinçlenmesi ve güçlenmesi için eğitimler vermelidir. Özetle, kadınların kariyerlerinden ödün vermeden, annelik ve eş olma sorumluluklarını yerine getirebilecekleri, güvenli ve destekleyici bir çalışma ortamının yasal ve kurumsal zeminini hazırlamalıdır.

➤ Aile içi iletişim, dayanışma ve sevgi bağlarını güçlendirmek için toplumsal düzeyde neler yapılabilir?

Aile içi iletişim, dayanışma ve sevgi bağlarını güçlendirmeyi sadece devletin sorumluluğu olarak görmemek gerekir. Sivil toplum kuruluşları, sendikalar, toplumu oluşturan her bir fert bu konunun önemini ve hayatiyetini kavramalı; her şeyden önce toplumsal düzeyde bir bilinç ve farkındalık çalışması yürütülerek küresel uyanış sağlanmalıdır.

Gençlerimiz başta olmak üzere evlilik hazırlığında olan veya hâlihazırda evli olan bireylere; etkili iletişim, evlilikte kriz yönetimi, sorumluluk paylaşımı, doğru ebeveynlik modelleri, çocuk yetiştirme, zaman ve stres yönetimi gibi konularda uygulamalı eğitimler verilmelidir. Aile içi sorunların büyümeden çözülebilmesi için, belediyeler ve sosyal hizmetler aracılığıyla ücretsiz veya sübvansede edilmiş aile danışmanlığı

hizmetleri sunulmalı, bu hizmetlerin erişilebilirliği sağlanmalıdır. Özel sektör ve kamu kurumlarında aile dostu politikalar (esnek mesai, uzaktan çalışma, aile günü izinleri vb.) uygulayan kuruluşlara vergi indirimleri veya kurumsal ödüller verilerek benzer iyi uygulamalar teşvik edilmelidir. Aile bireylerinin nitelikli zaman geçirmesinin önemini anlatan, dijital cihazlardan uzak “aile saatlerini” özendiren kamu spotları ve kampanyalar yaygınlaştırılmalı; komşuluk ilişkilerini ve toplumsal dayanışmayı artıracak, çocukların güvenle sosyalleşebileceği park, kütüphane ve sosyal tesis alanları desteklenmelidir.

Modern yaşamın getirdiği yoğun tempo ve dijitalleşme, aile ilişkilerini nasıl etkiliyor?

Sendikalı ve sendikacı kadınlar olarak bizler sadece haklarımızdan değil, gelecek nesillerin güvenliğinden, aile değerlerimizin yaşatılmasından ve toplumun sağlığının korunmasından da sorumluyuz. Bilhassa dijitalleşme çağında çocuklarımızın korunması, onların güvenli bir ortamda büyümesi en önemli önceliklerimizden biri olmalı. Artık çocuklarımızla aynı evdeyiz ama farklı ekranlarda, farklı dünyalarda yaşıyoruz. Sevgimizi, öfkemizi, üzüntümüzü bile dijital mecraların yönlendirdiği tepkilerle ifade etmeye çalışıyoruz. Medya artık sadece eğlence yeri değil, aynı zamanda mahremiyetimizi, değerlerimizi, çocuklarımızın kişilik gelişimlerini tehdit eden bir güç haline geldi. Bağımlılık, yalnızlaşma, dijital zorbalık, şiddet, nefret söylemi, müstehcen içerikler... Bunlar sadece ekranda kalan sorunlar değil; doğrudan evimizin içine giren, aile bağlarımızı zedeleyen çok ciddi tehditler. İstatistikler çok çarpıcı. Ülkemizde bireylerin %85'i internet kullanıyor. Her 10 kişiden 9'u her gün en az bir sosyal medya platformuna giriyor. Çocuklarımız daha konuşmayı öğrenmeden ekran müdavimi oluyorlar. Sağlık Bakanlığı verileri 3 yaş altı çocukların %42'sinin her gün dijital ekrana maruz kaldığını, okul çağındaki çocuklarda bu oranın %90'lara bile ulaştığını gösteriyor. Bu sadece bir rakam değil; her birinin ardında, ekran başında büyüyen çocuklarımızın, kaybolan göz temaslarımızın, eksilen hikâyelerimizin sarmalı yatıyor.

Biz Kadın Komisyonu olarak, bir anne olarak, eş olarak bu tabloyu büyük bir endişe ile ama aynı zamanda çözüm üretme azmi ile takip ediyoruz. Bu nedenle, dijitalleşmenin aile yapımıza etkilerini çok boyutlu bir bakış açısı ile ele almak, riskleri ve fırsatları doğru

okumak ve politika yapıcılara doğru reçeteler sunmak adına hem sahada hem masada mücadele yürütüyoruz. Ailemizi koruyacak, geleceğimizi inşa edecek yol haritaları ortaya koyuyor, toplumu bilinçlendirmek adına toplantılar düzenliyor, eğitimler veriyoruz.

Bu kapsamda aile dostu dijital içeriklerin üretilmesi ve kamu eli ile desteklenmesinin büyük önem taşıdığına da değinmek gerekir. Dijital platformlar, kültürel değerlerimizi koruyacak şekilde denetlenmeli; ahlak dışı gündüz kuşağı yayınları -daha önce evlilik yayınları gibi- tümenden yasaklanmalıdır. Çocuklarımızın sosyal medya kullanımı yaşına uygun olarak sınırlandırılmalı, ebeveyn denetimi ve rehberliği güçlendirilmelidir. Medya okur-yazarlığı eğitimleri sadece çocuklarımızı için değil ailelerimiz için de yaygınlaştırılmalıdır. Şiddet içerikli oyunlar ve dijital içeriklere karşın etkin, hukuki tedbirler alınmalı, aynı zamanda; dezenformasyon, nefret söylemi, müstehcen içerikler ve siber güvenlik tehditleri içeren dijital platformlar sıkı biçimde regüle edilmelidir. Tüm bu adımlar hem ailemizin huzurunu hem de çocuklarımızın sağlıklı birey olarak büyümesini güvence altına almak için elzemdir.

Genç kuşakların aile kavramına bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz? Geleneksel değerlerle yeni yaşam biçimleri arasında nasıl bir denge kurulabilir?

Genç kuşakların aileye bakışı, küresel değerlerin, bireyciliğin ve dijital yaşamın yoğun etkisi altında bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm, geleneksel ya-

piyı sorgulayan, daha çok kişisel mutluluk ve özgürlük odaklı bir arayışı beraberinde getiriyor. Ancak biz, bu durumu değerlerin topyekûn reddi değil, değişen koşullara adaptasyon arayışı olarak görüyoruz. Ekonomik belirsizlikler ve kariyer odaklı olmak nedeniyle evliliği ertelemeleri, bu kuruma inançlarının zayıfladığı anlamına gelmemelidir. Gençlerin aileyi güvenli bir liman olarak görmeye devam ettiklerine inanıyorum. Kurmamız gereken denge, geleneğin özünü yeni yaşam biçimlerinin getirdiği iletişim araçlarıyla ihya etmek şeklinde olabilir. Aile kurumunun binlerce yıllık medeniyet birikimimizden süzülüp gelen özü, fedakârlık, vefa, şefkat, merhamet ve sadakat gibi manevi değerlerdir. Bu değerler zamanın ötesindedir ve hiçbir yaşam biçimine kurban edilemez. Gençlerimize, bu değerlerin bireyi kısıtlamak yerine, onu güçlendiren ve sarsılmaz kılan bir kalkan olduğunu anlatmalıyız. Yeni yaşam biçiminin getirdiği eşitlikçi yaklaşım ve duygusal ifade yeteneği ise, aslında bizim medeniyet değerlerimizde var olan ‘Adalet’ ilkesinin güncel bir yansımasıdır. Aile içindeki sorumluluklar paylaşılırken, fitrata aykırı olmayan her türlü işte karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma kültürümüzün bir gereğidir. Bizim, bu dengeyi kurmadaki görevimiz köprü vazifesi görmek olabilir, gençlerimizi sabır ve anlayışla dinlerken bir yandan da onlara özü aktarmak.

➤ Aileyi koruma ve güçlendirme çabalarında eğitimin yeri nedir? Bu konuda sendikanızın yürüttüğü eğitim çalışmalarından örnek verebilir misiniz?

Aileyi koruma ve güçlendirme çabaları, medeniyet tasavvurumuzun merkezinde yer alır. Bize göre, eğitim; sadece bir meslekî formasyon aracı değil, aynı zamanda millî ve manevî değerlerimizi yaşatan, kimliğimizi geleceğe taşıyan en stratejik alandır. Eğitim, aileyi modernizmin ve küresel kültürün getirdiği yabancılaşmaya karşı koruyan bir kalkan olmalıdır. Bu minvalde ailenin geleceği, doğrudan eğitimin kalitesine ve içeriğine bağlıdır.

Bu konuda Sendikamızın öncülüğünde en son Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi işbirliğinde “Aile ve Medya: Dijital Çağda Küresel Perspektifler” üst başlığıyla bir Uluslararası Aile Sempozyumumuzu gerçekleştirildi. Alanında uzman onlarca akademisyenin bildiri sunduğu bu sempozyumda; medya okuryazarlığından aile içi iletişime, dijital çağda ebeveyn

çocuk ilişkilerinden sosyal medya aktivizmine, medyanın şiddet üzerindeki rolünden sosyal medya ve aile mahremiyetine kadar pek çok farklı konu ele alındı. Bildirilerin toplandığı kitap basılarak ilgili kurum ve kuruluşlar ile politika yapıcıların bilgisine sunuldu.

➤ Son olarak, 2025 Aile Yılı vesilesiyle aile kurumuna yönelik mesajınız nedir? Kadınlara, erkeklerle ve gençlere neler söylemek istersiniz?

Ailenin ifsadı geleceğin, toplumun ifsadıdır; bu nedenle toplumun ıslahı aileden başlamalıdır.

Bu konuda hem yaşadığımız çağa, hem mirasını devraldığımız medeniyetimize, hem de gelecek nesillerimize karşı çok ciddi mesuliyetlerimiz var.

Kadınlarımızın eğitim ve çalışma hayatında gösterdikleri başarının yanında, annelik ve eşlik rollerinin de paha biçilemez olduğunu bilmelerini istiyorum. Unutmayın, sizler kariyer ve aile arasında bir tercih yapmak zorunda kalmayın diye sendikal mücadelemiz hız kesmeden devam edecektir. Erkeklerle mesajım şudur: Aile, sadece bir geçim kaynağı sağlamaktan ibaret değildir, eşinize ve çocuklarınıza karşı güvenilir bir liman ve adil bir rehber olun. Aile içi iletişimde aktif rol alın, eşlerinizle sorumlulukları paylaşın. Aile reisliği, şefkatle himaye etmektir; eşlerinizin yükünü hafifleterek onlara destek olduğunuzda, aile bağlarınızın ne kadar güçlendiğini göreceksiniz. Son olarak sevgili gençler, biliniz ki, gerçek özgürlük sorumlulukla taçlandığında anlam kazanır. Medeniyetimizin temeli olan aile, dayanışma içinde kendini gerçekleştirme alanıdır. Evlilikten korkmayın; doğru iletişim, karşılıklı saygı ve sadakat üzerine kurulan yuvalar, sizi hayatın fırtınalarına karşı koruyacak en sağlam sığınaktır. Geleceği inşa ederken, en büyük yatırımınızı sağlam ve huzurlu bir yuva kurmaya yapın.

Kadın Komisyonu olarak bizler, “Güçlü Aile Güçlü Toplum” mottosuyla aileyi koruyacak ve güçlendirecek kararlı adımlar atmaya devam edeceğiz.

Teşekkürler.

Aile Yılı /

Ailenin Önemi

Röportaj

Prof. Dr. Orhan KOÇAK
İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa

”

Aile, bireyin kendini güvende hissettiği, sevgi ve anlayış gördüğü; duygusal, sosyal ve insani ihtiyaçlarının karşılandığı ilk ve en önemli ortamdır. İnsan, hayata dair temel değerleri, paylaşmayı, sorumluluk almayı ve başkalarıyla birlikte yaşamayı önce ailesinde öğrenir.

➤ Kendinizden biraz bahseder misiniz?

Lisansım İktisat, Yüksek Lisans ve Doktoram Sosyal Politika alanındadır. Doktora sonrası 2007 yılında Amerika’da North Carolina State ve 2011 yılında George Mason üniversitelerinde akademik çalışmalar yaptım. 2005 yılında Beykent Üniversitesi’nde öğretim üyeliğine başlamış olup şu an İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde Profesör olarak görev yapmaktayım. Ayrıca, bazı özel ve devlet üniversitelerinde de görevlendirmeler ile kısmi zamanlı olarak dersler verdim.

Araştırmalarımı çoğunlukla Türkiye’nin kritik sosyal sorunları olan aile, gençlik, yaşlanma, göç ve teknoloji bağımlılığı üzerine yürütmekteyim. Sosyal sorunlar üzerine yüksek etki faktörlü uluslararası dergilerde kitaplar, kitap bölümleri, makalelerim bulunmaktadır. Doktora ve yüksek lisans öğrencilerimi de dahil ettiğim Sosyal Araştırmalar adında uluslararası araştırmalar yapan bir grubun kurdum. Ayrıca kurduğum “ Pergel Sosyal Araştırmalar “ adında YouTube kanalı ile öğrencilerine ve akademisyenlere sosyal sorunlar ve araştırmalarla ilgili videolar üretmekteyim.

Çalıştığım üniversite tarafından Tübitak ve TUBA’ya 2 kez aday olarak gösterildim ve Stanford Üniversitesi tarafından her yıl gerçekleştirilen “Dünyanın En Etkili Bilim İnsanları” listesine 2023 ve 2024 yıllarında seçildim.

➤ Sizin için “aile” kavramı ne ifade ediyor?

Aile, bireyin kendini güvende hissettiği, sevgi ve anlayış gördüğü; duygusal, sosyal ve insani ihtiyaçlarının karşılandığı ilk ve en önemli ortamdır. İnsan, hayata dair temel değerleri, paylaşmayı, sorumluluk almayı ve başkalarıyla birlikte yaşamayı önce ailesinde öğrenir.

Benim için aile yalnızca kan bağıyla bir arada olmayı değil; emek vermeyi, birbirini gözetmeyi, zor zamanlarda birbirine tutunmayı ifade eder. Sevinçlerin paylaşıldığı, sıkıntıların birlikte taşındığı; sabrın, saygının ve dayanışmanın gündelik hayat içinde anlam kazandığı bir yerdir.

Bu yönüyle aile, bireyin kişiliğinin şekillendiği, hayata karşı duruşunun güçlendiği ve kendini ait hissettiği en temel bağdır. Aynı zamanda insanı hayata hazırlayan, toplumsal ilişkilerin ve birlikte yaşama kültürünün temellerinin atıldığı vazgeçilmez bir yapıdır.

➤ Kendi ailenizden öğrendiğiniz ve hayatınızda en çok uyguladığınız değer nedir?

Ailemden öğrendiğim ve hayatımda en çok uyguladığım değer, sorumluluk almayı emek, dayanışma ve ölçülülükle birlikte yaşamaktır. Verilen sözlerin arkasında durmayı, emek vermeden sonucun gelmeyeceğini ve zor zamanlarda kimseyi yalnız bırakmamayı ailemden öğrendim. Aynı zamanda sahip olduklarının kıymetini bilmeyi, kanaatkâr olmayı ve paylaşmanın insanı çoğalttığını yaşayarak gördüm. Bu anlayış, hem özel hayatımda hem de çalışma yaşamımda ilişkilerimi daha sağlam, dengeli ve anlamlı kılan temel bir rehber olmuştur. Ancak bunların da üstünde, milli ve manevi değerlerimizi en üstte ve her türlü dünyalıktan üstün görmeyi öğrendim. Rahmetli babam dualarında bunu açıkça ifade ederdi. Annem ise hayatta ve zaman zaman ülkemizin daha iyiye gitmesi için dualar ettiğini şahit oluyorum.

➤ Aile içinde kuşaklar arası iletişim sizce nasıl güçlendirilebilir?

Toplumsal bağların güçlenmesi, değerlerin, bilgi ve tecrübenin aktarılması ve bireylerin başatma mekanizmalarının güçlendirilmesinde aile içi ve kuşaklar arası iletişimin güçlendirilmesi çok kıymetlidir. Aslında kuşaklar arası etkileşim sayesinde atalarımızdan gelen yüzlerce yılda öğrenilen ve doğruluğun artık kesinleşen birçok bilgi, tecrübe ve geleneklerin gelecek nesillere aktarılması mümkün olacaktır. Aile içi veya dışı kuşaklar arası etkileşim teşvik edilmeli ve ona göre eğitim müfredatı, mimari, kamusal alanlar düzenlenmelidir. Farklı nesillerin öncelikle birbirlerini anlamaya istekli olmaları için her türlü zemin hazırlanmalı ve bunun ne kadar faydalı olacağı hususunda farklı nesillere gerekli motivasyon sağlanmalıdır.

Her kuşağın farklı şartlarda yetiştiği, farklı beklentiler taşıdıkları bir zenginlik olarak görülmeli ve bu farklılıkların her nesil için bir avantaj olduğu anlaşılmalıdır. Fertler yaşlandıklarında emekli olabilirler ancak emeklilik tamamen hayattan kopmak olarak görülmemelidir. Çalışma hayatında 40-50 yıl çalışmış, ailesini desteklemiş, sivil toplumda gönüllü olarak uzun yıllar görev almış yaşlıların gençlere aktaracakları çok kıymetli bilgi, tecrübe ve değerlerinin olacağı muhakkaktır. Dolayısıyla bu aktarım gelecek nesiller için büyük bir kazanım olarak görülmeli ve yaşlılar için ise manevi doyum sağlayarak hayata tutumlarını güçlendirecektir. Büyüklerin deneyimlerini baskı unsuru olmadan paylaşması, gençlerin ise yargılanmadan kendilerini ifade edebilmesi sağlıklı bir iletişim ortamı oluşturulmalıdır. Birlikte geçirilen nitelikli zaman, ortak paylaşımlar ve empati temelli bir yaklaşım hem kuşaklar arasındaki bağı güçlendirir hem de aile içindeki dayanışmayı artırır. Böylece o toplumda geçmişle barışık ve nesiller arası anlayışın geliştiği daha sağlıklı fertlerin varlığı sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmeyi beraberinde getirecektir.

↘ **Günümüz ailelerinin en önemli sorunları neler, sizce bunlara nasıl çözümler bulunabilir?**

Her çağ beraberinde yenilikleri de getirmektedir. Bu yenilikler aileyi de etkilemektedir ve değiştirmektedir. Özellikle son yüzyılda modernleşme, ekonomik değişimler ve sosyal dönüşümler gibi faktörler, aile yapısında önemli değişikliklere yol açmıştır. Ailenin zamanla değişmesi doğal olmakla birlikte bu değişimin ilkeler noktasında değil ailenin kentleşmesiyle karşılaşılan zorluklar kaynaklıdır. Çalışma hayatına katılım, kariyere bakış, ev içi görev paylaşımı gibi konular olabilecektir. Genel olarak günümüz ailelerinin en önemli sorunları arasında iletişim zayıflığı, dijitalleşmenin aile içi ilişkileri yüzeyselleştirmesi, ekonomik baskılar, kuşaklar arası değer farklılıkları ve artan yalnızlık hissi öne çıkmaktadır. Hızlı yaşam temposu ve ekran odaklı alışkanlıklar, aile bireylerinin birbirini dinlemesini ve birlikte zaman geçirmesini zorlaştırmaktadır. Bu sorunlara çözüm olarak, aile içi açık ve yargılamayan iletişimin güçlendirilmesi, birlikte geçirilen nitelikli zamanın artırılması ve dijital

okuryazarlığın artırılması ile kullanımın aile içinde ortak kurullarla sınırlandırılması önemlidir. Özellikle dijital platform ve uygulamaların bilinçli, faydalı ve amaçlı kullanımının aile fertleri arasında öne çıkması gerekmektedir. Yaptığımız tüm araştırmalarda ailenin koruyucu ve başat mekanizması olma yönü dikkat çekmektedir. Bu anlamda ekonomik ve psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, aile danışmanlığı ve koruyucu-önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması ailelerin dayanıklılığını ve koruyucu olma özelliklerini artıracaktır. Temelde ise sevgi, saygı, sorumluluk ve dayanışmayı merkeze alan bir aile anlayışı, karşılaşılan sorunların aşılmasında güçlü bir zemin olacaktır.

↘ **Teknoloji ve sosyal medyanın aile ilişkilerine etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

En başta şunu ifade etmek isterim ki teknolojiye karşı olmak anlamlı değil. Her dönemin teknolojisi olmuş ve o dönem insanlığa büyük faydalar sağlamıştır. Tarım ve sanayi toplumunda hep böyle olmuştur. Ancak bir aleti iyi yönde kullanmak mümkün olduğu gibi insanlığın bozulması yönünde kullanılması da söz konusudur. Bu anlamda teknoloji faydalı, amaçlı ve bilinçli kullanıldığı zaman çok kıymetlidir. Günümüz bilgi çağında ise teknoloji daha çok dijital ve internet ortamı ile öne çıkmakta ve bu platformlarda üretilen uygulamalar bireylerin dikkatini çekmektedir. Üretilen algoritmalar sayesinde fertlerin zihinleri yönlendirilebilmekte ve kendi bağlarından, değerlerinden ve hayata bağlayan iş, okul ve arkadaş gibi ilişkilerinden koparılabilmektedir.

İnternet uygulamaları ve özellikle sosyal medya, aile ilişkilerini hem dönüştüren hem de zorlayan güçlü araçlardır. Doğru ve bilinçli kullanıldığında aile bireyleri arasındaki iletişimi kolaylaştırmakta, uzak mesafeleri yakınlaştırmakta ve bilgiye erişimi artırmaktadır. Ancak kontrolsüz ve amaçsız kullanım, aile içi yüz yüze iletişimi zayıflatmakta, ortak zamanları azaltmakta ve duygusal bağların yüzeyselleşmesine yol açmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençler açısından sosyal medyada maruz kalınan içerikler, değer aktarımını ve kimlik gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle çözüm, teknolojiyi tamamen reddet-

mek değil; aile içinde ortak kurallar belirlemek, dijital farkındalığı ve okuryazarlığı artırmak, bilinçli, hedefli ve amaçlı kullanmak ve teknolojiyi ilişkiyi güçlendiren bir araç olarak konumlandırmaktır. Bu amaçla, ebeveynlerin dijital okuryazarlığının ileri düzeyde olmasının ve çocuklarına birer rol model olmalarının çok büyük olumlu katkısı olacaktır. Aksi halde dijital yerli olan çocuklar dijital göçmen olan ebeveynleri istedikleri gibi yönlendirebileceklerdir.

➤ Aile içi dayanışma sizce bireyin kişisel gelişiminde nasıl bir rol oynar?

Yaptığım araştırmaların çoğunda aile sosyal desteği ve aile uyumu ölçekleri kullanmaktayım. Bu ölçekleri kullandığım araştırmaların tamamında aile sosyal desteği ve aile uyumunun birey üzerinde olumlu etkisinin olduğunu tespit ettik. Benzer şekilde bu değişkenlerin fertlerin anksiyete, depresyon ve bağımlılık gibi olumsuzlukları azalttığı görülmektedir. Bu anlamda aile desteği ve aile içi dayanışma, bireyin kişisel gelişiminde başta güven duygusu, öz yeterlik ve benlik saygısı olmak üzere birçok psikolojik değişkeni doğrudan etkileyen temel bir faktör olduğunu ifade etmek gerekir. Aile içinde duygusal destek gören bireylerde bağlanma güvenliği artar; bu durum özgüvenin gelişmesini ve sağlıklı kimlik oluşumunu destekler. Aynı zamanda çocukların sağlıklı bağlanmalarını sağlayarak çocukların ebeveynlerle gerekli özdeşimi kurmalarını sağlamaktadır. Nitekim özdeşim kuramayan çocukların ebeveynlerden gerekli rol modeli alamadıklarından, gelecekte aileden kopmalarına, cinsel kimlik karmaşası yaşamalarına ve o boşluğu madde veya teknoloji bağımlılığı ile doldurmalarına neden olmaktadır. Aile desteği ve aile dayanışma ortamı, bireyin stresle başa çıkma becerilerini ve psikolojik dayanıklılığını güçlendirirken, yalnızlık ve kaygı düzeylerinin azalmasına katkı sağlar. Aynı zamanda sorumluluk paylaşımı ve karşılıklı destek, bireyin problem çözme becerilerini, empati düzeyini ve sosyal uyumunu artırır. Bu yönüyle aile içi dayanışma, bireyin duygusal düzenleme kapasitesini geliştiren, motivasyonunu besleyen ve yaşam doyumunu yükselten temel bir psikososyal kaynak niteliğindedir.

➤ Aile bağlarını güçlendirmek için yapılabilecek küçük ama etkili alışkanlıklar?

Ülkemizin kentleşme oranı %95 civarında. Dolayısıyla ailelerin büyük çoğunluğu kentlerde yaşıyor ve kent hayatı insanı ve aileyi çok meşgul ederken yıpranmasına yol açıyor. O nedenle aile bağlarını güçlendirmek için daha çok bir araya gelmek önemli olmaktadır. Kent hayatı aileleri küçültmekte ve dağıtmaktadır. Aile bağlarını güçlendiren küçük ama etkili alışkanlıklar çoğu zaman gündelik hayatın içinde gizlidir. Birlikte olunan zamanlarda telefonu bir kenara bırakıp gerçekten dinlemek, kısa da olsa günün nasıl geçtiğini sormak ve ortak sofralarda buluşmak aile bireyleri arasındaki etkileşimi ve yakınlığı artırır. Küçük teşekkürler, takdir ifadeleri ve hâl hatır sormalar kişiye değerli olduğunu hissettirirken; birlikte oluşturulan rutinler, paylaşılan sorumluluklar ve yargılamadan yapılan sohbetler güven duygusunu besler. Cenazelerde ve düğünlerde bir araya gelip üzüntü ve mutlulukları paylaşmak aile bağlarını mutlaka güçlendirecektir. Yoğun meşguliyetlerin farkına vararak ebeveynlerin ve çocukların hatta torunların bir araya gelecekleri fırsatlar üretilmeli. Geçmişe dair anıları canlı tutmak, iyi dilekleri ve manevi paylaşımları ihmal etmemek ise aile olma hissini derinleştirerek ilişkileri daha sıcak ve güçlü kılar.

➤ Çocukların yetişmesinde aile mi yoksa okul/çevre mi daha belirleyici olur, neden?

Fertle bir çevre içinde yaşamaktadır. Bu çevre aile, arkadaş, okul, mahalle, akrabalar, vd. paydaşlardan oluşmakta ve hem bu çevreden öğrenmekte hem de çevreyi etkileyebilmektedir. Dolayısıyla çocukların yetişmesinde aile mi yoksa okul ve çevre mi daha belirleyicidir sorusu, 'çevresi içinde birey' yaklaşımıyla ele alındığında tek bir alanla açıklanamaz. Bu yaklaşıma göre çocuk, aile, okul, akran grubu, mahalle, kültür ve toplumsal yapı gibi iç içe geçmiş çevrelerin etkileşimi içinde gelişir. Ancak aile ayrı bir öneme sahiptir.

Aile, çocuğun ilk bağlanma deneyimini yaşadığı ve temel güven, değerler ve davranış örüntülerinin şekillendiği birincil çevredir. Okul ve sosyal çevre ise

bu temelin üzerine sosyal becerileri, kurallara uyumu ve toplumsal rolleri inşa eder. Örneğin, duygusal olarak destekleyici bir aile ortamında büyüyen bir çocuk, okula daha güvenli bağlanmakta ve akademik süreçlere daha kolay uyum sağlamaktadır. Aileden gelen destek ve tutarlılık güçlü olduğunda, okul ve çevrenin etkisi geliştirici olur; aile bağları zayıf olduğunda ise çevresel risklerin etkisi artar. Ailenin okul ile kurduğu iş birliği, öğretmenle iletişim kurması ve çocuğun eğitim sürecini takip etmesi, çocuğun akademik başarısını ve davranış gelişimini olumlu yönde etkiler.

Ebeveynlerin çalışma koşulları, yaşanılan mahallenin sosyal yapısı, medya, kültürel normlar ve toplumsal değerler çocuğun gelişimini dolaylı olarak etkilemektedir. Örneğin uzun ve düzensiz çalışma saatlerine sahip ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdiği zamanın azalması, çocuğun akran ve dijital çevreye daha fazla yönelmesine yol açabilmektedir. Bu nedenle çocuğun sağlıklı gelişimi, yalnızca aileye ya da yalnızca okula atfedilemeyecek; tüm ekolojik sistemlerin birbirini desteklediği bütüncül bir yaklaşım ile mümkün olacaktır. Bu nedenle çocuğun sağlıklı gelişimi, aile, okul ve çevrenin birbirini tamamladığı bütüncül bir dengeyle mümkündür.

➤ Gelecek nesillere aktarılması gereken en önemli aile değeri sizce nedir?

Bir toplum değerleriyle ve o değerlerle şekillenen kültürü ile var olmaya devam eder. Gelecek nesillere aktarılması gereken en önemli aile değeri, manevi temellerle güçlenmiş sorumluluk bilinci, dayanışma ve merhamet anlayışıdır. Türk toplumunda aile; sevgi, saygı ve fedakârlığın yanı sıra inanç, dua, helal-haram bilinci ve vicdan duygusu etrafında şekillenen güçlü bir manevi zemine sahiptir. Büyüklerin hayır duasını önemseme, küçüğe şefkat gösterme, zor zamanda sabretme ve paylaşmayı ibadet bilinciyle yaşama gibi değerler aile içinde öğrenilerek kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bu manevi değerler, bireyin yalnızca topluma uyumunu değil; aynı zamanda anlam duygusunu, ahlaki pusulasını ve içsel dengesini de güçlendirmektedir. Günümüzün hız, tüketim ve bireysellik merkezli dünyasında, bu manevi ve kültürel aile değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, Türk top-

lumunun kimliğini ve toplumsal bütünlüğünü sürdürebilmesi açısından hayati önemdedir.

➤ “Aile Yılı” uygulamasının toplumsal farkındalık açısından hangi katkıları sağlayacağını düşünüyorsunuz?

Medeniyetimizin en önemli müessesesi olan ailemiz sayesinde toplumumuz değerlerini, kültürünü, geleneklerini korumuş ve geleceğe aktarabilmenin yanı sıra ailemiz, aile bireylerinin yaşadığı birçok sorunla başetme hususunda hep en önemli mekanizma olmuştur. Ancak geldiğimiz son 20 yıl içerisinde ailemiz birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlar doğum oranlarının azalmasına yol açarak toplumumuzu nitelik e nicelik açısından tehdit eder hale gelmiştir. Devletimizin stratejik bakışı sayesinde 2025 yılı “Aile Yılı” ilan edilmiştir. “Aile Yılı” uygulaması, ailenin daha çok konuşulmasını sağlayacak ve aileyi giderek öne çıkan özel alanın bir unsuru olmaktan çıkarıp toplumsal bir değer ve ortak sorumluluk olarak yeniden görünür kılacaktır. Bu sayede aile içi iletişim, kuşaklar arası bağlar, eğitim ve istihdamın evlilik ve aileye etkisi, dijitalleşme ve getirdiği bağımlılık, cinsel kimlik karmaşası sorunlarının aileye etkisi, medyanın aile bireyleri, çocuklar ve eşlere olumsuz tesiri, yaşlıların aile ve toplum içindeki yeri gibi konular gündelik tartışmaların ve kamu politikalarının merkezine taşınacaktır. Özellikle dijitalleşme, yalnızlaşma ve kuşaklar arası kopuşun arttığı bir dönemde, ‘Aile Yılı’ aileyi koruyucu ve güçlendirici bir çerçeve sunarak toplumsal farkındalığı artırma potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda aileyi sadece sorunlar üzerinden değil; dayanışma, kültürel aktarım ve toplumsal bütünleşmenin temel taşı olarak ele alması bakımından da önemli bir fırsat sunmaktadır.

Mehmet Akif İnan

Külliyyatı

*Vefatının 25. Yılında
Rahmetle Anıyoruz.*

hayat akar
fotoğraf kalır

ÖDÜLLERİMİZ

1. 25.000 TL
2. 20.000 TL
3. 15.000 TL

Mehmet Akif İNAN Özel Ödülü
7.500 TL

Ailede Eğitim Özel Ödülü
7.500 TL

Mesleki Eğitim Özel Ödülü
7.500 TL

www.egitimdenbirkare.org

EĞİTİMDEN BİR KARE

8. FOTOĞRAF YARIŞMASI
BAŞVURULAR DEVAM EDİYOR

➤ SON BAŞVURU
12 OCAK 2026
➤ SONUÇLAR
30 OCAK 2026

www.egitimdenbirkare.org

Kadrajına
eğitimi al

YAZ, ÇEK, GÖNDER

EĞİTİM TEMALI
ULUSLARARASI

EDUCATION THEMED
INTERNATIONAL

KISA SHORT
FILM FILM
YARIŞMASI COMPETITION

BAŞVURULAR DEVAM EDİYOR

ÖDÜLLERİMİZ

- Birinci 80.000 TL
İkinci 60.000 TL
Üçüncü 40.000 TL

Mehmet Akif İNAN Özel Ödülü
30.000 TL

Erol Battal Sendikal Kadraj Ödülü
20.000 TL

www.ebskisafilm.org

www.ebskisafilm.org

